

Міністерство освіти і науки України
Національний університет "Львівська політехніка "

На правах рукопису

Сосніна Ольга Володимирівна

УДК 343.4 (477)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ (СТ. 182 КК УКРАЇНИ)**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник:

Канцір Володимир Степанович
доктор юридичних наук, професор

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ	15
1.1 Сучасний стан дослідження питання щодо кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя.....	15
1.2 Історія розвитку вітчизняного законодавства щодо кримінально- правової охорони недоторканності приватного життя.....	29
1.3 Європейські кримінально-правові стандарти охорони приватного життя.....	54
Висновки до розділу 1	78
РОЗДІЛ 2 ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ».....	81
2.1 Об'єктивні ознаки складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя».....	81
2.1.1 Об'єкт та предмет у складі злочину «Порушення недоторканності приватного життя».....	81
2.1.2 Кримінально-правова характеристика ознак об'єктивної сторони складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя».....	94
2.2 Суб'єктивні ознаки складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя».....	113
2.2.1. Суб'єкт складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя».....	113

2.2.2 Кримінально-правова характеристика ознак суб'єктивної сторони складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя..	122
Висновки до розділу 2	134
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ.....	136
3.1 Кваліфікуючі ознаки складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя»	136
3.2 Відмежування складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя» від суміжних складів злочинів	157
3.3 Особливості покарання за порушення недоторканності приватного життя.....	171
Висновки до розділу 3	183
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	189
ДОДАТКИ	227

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ВІЛ** – Вірус імунодефіциту людини
- ВР України** – Верховна Рада України
- ВС України** – Верховний Суд України
- ВУНК (ВУЧК)** – Всеукраїнська надзвичайна комісія для боротьби з контрреволюцією, спекуляцією, саботажем та службовими злочинами
- ДПУ** – Державне політичне управління
- ЄДРСР** – Єдиний державний реєстр судових рішень
- ЄРДР** – Єдиний реєстр досудових розслідувань
- ЄС** – Європейський Союз
- ЄСПЛ** – Європейський суд з прав людини
- ЗУ** – Закон України
- КК України** – Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001р.
- КУпАП** – Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984р.
- КМ України** – Кабінет Міністрів України
- КПК України** – Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012р.
- КС України** – Конституційний Суд України
- НМДГ** – неоподатковуваний мінімум доходів громадян
- ППВСУ** – Постанови Пленуму Верховного Суду України
- ПК України** – Податковий кодекс України від 2 грудня 2010р.
- ПСП** – податкова соціальна пільга
- РВРР** – Революційна військова рада республіки
- РЄ** – Рада Європи
- РФ** – Російська Федерація
- РРФСР** – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
- РВРР** – Революційна військова рада Республіки
- СНІД** – синдром набутого імунодефіциту людини

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

УНР – Українська Народна Республіка

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республік

ЦК України – Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р.

ВСТУП

Актуальність теми. Особиста недоторканність, таємниця приватного життя разом з іншими природними правами та свободами, утворюють основу правового статусу особи та є невід’ємними складовими сучасної концепції прав і свобод людини. Зі вступом України до Ради Європи, послідовним курсом на європейську інтеграцію та подальшими демократичними перетвореннями особливого змісту та значення набуває удосконалення захисту приватного життя кримінально-правовими засобами.

Численні випадки порушення недоторканності приватного життя завжди викликають неабиякий резонанс у громадянському суспільстві. Як засвідчує практика, виявлення злочинів даної категорії, зазвичай, відбувається завдяки громадськості й, зокрема засобів масової інформації. За даними Генеральної прокуратури України, у період з 2013 до 2016 рр. на території України було зареєстровано 448 злочинів, передбачених ст. 182 КК України. Із них тільки щодо 16 закінчено розслідування і матеріали направлені до суду з обвинувальними актами, й, зокрема: 2013 р. – виявлено 123 злочини, передбачені ст. 182 КК України та 5 щодо яких кримінальні провадження направлено до суду з обвинувальними актами; 2014 р. відповідно – 72 та 3; у 2015 р. – 112 та 4; у 2016 – 141 та 4¹.

Наведені вище статистичні дані, переважно, відображають проблеми правозастосовної практики щодо притягнення винних до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 182 КК України, аніж реальний стан щодо порушень недоторканності приватного життя в Україні. Певною мірою цьому сприяє недостатня розробленість окремих аспектів кримінально-правової характеристики порушення недоторканності приватного життя й, зокрема, щодо тлумачення змісту даного поняття. До того ж, відсутність належних аналітичних узагальнень судової практики щодо

¹ Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013 – червень 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

кримінальних проваджень даної категорії також не сприяє ефективній практиці притягнення винних до кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя.

Теоретичну основу дисертаційної роботи склали наукові праці таких провідних вітчизняних та зарубіжних учених як О.В. Авраменко, М.І. Бажанов, Г.І. Борзенков, В.І. Борисов, Л.Д. Гаухман, В.К. Грищук, О.М. Гумин, Н.О. Гуторова, О.О. Дудоров, А.М. Красіков, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, Є.В. Лащук, К.Б. Марисюк, Н.А. Савінова, П.С. Матишевський, В.А. Мисливий, О.І. Рарог, А.В. Савченко, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, Є.В. Фесенко, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, С.С. Яценко та інші.

Особливостям кримінально-правової охорони недоторканності приватного життя присвятили свої наукові розвідки, зокрема О.П. Горпинюк, Ю.І. Дем'яненко, І.Б. Король та С.Я. Лихова. Праці цих науковців мають фундаментальне значення для подальшого розвитку відповідних положень кримінального закону України.

Проте, зважаючи на виклики сьогодення щодо кримінально-правового захисту недоторканності приватного життя, наявні теоретичні напрацювання видаються дещо фрагментарними та не охоплюють усього спектру нагальних потреб розробки системних заходів кримінально-правової охорони у даному напрямку. До того ж, окремі теоретичні узагальнення видаються дещо застарілими, адже розроблені на базі нині не чинної редакції ст. 182 КК України.

Окремо слід наголосити, що на даний час в Україні відсутнє сучасне комплексне дослідження кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя й, зокрема на предмет узгодженості відповідних положень з сучасними європейськими нормами і стандартами. У підсумку вищенаведене визначає актуальність, теоретичне і практичне значення обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано на кафедрі кримінального права і процесу Навчально-наукового

інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» у межах науково-дослідної роботи «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер державної реєстрації 0112U001217).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексна розробка науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування щодо притягнення винних до кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя в Україні.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких **завдань**:

– встановити соціальну обумовленість криміналізації порушення недоторканності приватного життя, а також тенденції розвитку вітчизняного законодавства щодо кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя,

– провести кримінально-правовий аналіз елементів і ознак складу злочину, передбаченого ст. 182 КК України та розкрити їх зміст;

– встановити критерії відмежування складу злочину, передбаченого ст.182 КК України від суміжних складів злочинів;

– вирішити проблемні питання визначення виду та розміру покарання за порушення недоторканності приватного життя;

– на підставі порівняльно-правового аналізу вітчизняного кримінального законодавства щодо відповідальності за порушення недоторканності приватного життя та законодавства окремих держав-учасниць ЄС, запропонувати нову редакцію ст. 182 КК України, яка в більшій мірі відповідатиме потребам сучасного українського суспільства й узгоджуватиметься з європейськими нормами та стандартами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються у зв'язку з кримінально-правим захистом права особи на недоторканність приватного життя.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя (ст 182 КК України).

Теоретичною базою дисертації є наукові праці з кримінального права України та зарубіжних держав, інших галузей права, загальної теорії права, довідково-енциклопедична література. Нормативною базою дослідження є чинне законодавство України, в т.ч. практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), міжнародно-правові та нормативні документи ЄС та Ради Європи, рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – ППВСУ), кримінальне законодавство окремих держав-учасниць ЄС, окремі пам'ятки права та нормативно-правові акти, починаючи з Руської Правди.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення задач дослідження було використано низку загальнонаукових і спеціально-наукових методів, зокрема: діалектичний – при дослідженні кримінально-правових аспектів охорони приватного життя в їх динаміці та взаємозв'язку (всі розділи); історико-правовий – для визначення ключових етапів становлення і розвитку кримінально-правової заборони порушення недоторканності приватного життя в окремих правових пам'ятках різного історичного періоду на теренах України (підрозділ 1.2); формально-юридичний (догматичний) – під час аналізу юридичної конструкції складу злочину, передбаченого ст. 182 КК України, її відповідності правилам законодавчої техніки (усі розділи); порівняльно-правовий – для встановлення особливостей регламентації кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя в Україні та зарубіжних державах (підрозділи 1.3, розділи 2, 3); соціологічний – під час анкетування працівників правоохоронних органів і судів, пересічних громадян (всі розділи); статистичний – для обробки та узагальнення результатів анкетування, статистичних даних щодо злочинності, при дослідженні матеріалів судової та слідчої практики (розділи 2, 3); юридичної герменевтики – для з'ясування та тлумачення текстів нормативно-правових приписів вітчизняного та європейського законодавства, а також

з'ясування особливостей змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак досліджуваного складу злочину (всі розділи); системно-структурний – при визначенні ознак відмежування складу злочину, передбаченого ст. 182 КК України, від суміжних складів злочинів (1.3, 3.2); метод моделювання – для побудови оновленої конструкції складу злочину, передбаченого ст. 182 КК України (розділи 2, 3).

Емпіричну базу дослідження становить правозастосовна практика у 15 кримінальних провадженнях за ст. 182 КК України та матеріали регіональної судової практики в Україні за 2011-2016 р.р. (5 вироків суду у кримінальних провадженнях за ст. 182 КК України та 10 щодо суміжних із порушенням недоторканності приватного життя складів злочинів); статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо кількості зареєстрованих в Україні протягом 2013– 2016 рр. злочинів, передбачених ст. 182 КК України; результати анкетування 200 працівників правоохоронних органів і суддів, а також 200 пересічних громадян.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань, дисертація є одним з перших в Україні монографічним науковим дослідженням, яке присвячене сучасному комплексному аналізу кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя. Найбільш вагомими результатами, що відображають наукову новизну, а також вказують на особистий внесок автора у цій сфері, зокрема такі:

вперше:

– запропоновано нову редакцію назви ст. 182 КК України «Умисне порушення таємниці особистого та сімейного життя», що в більшій мірі відображає зміст безпосереднього об'єкта даного складу злочину, а також специфіку діянь, за вчинення яких встановлено кримінальну відповідальність даною нормою Особливої частини Кримінального кодексу України;

– сформульовано авторське поняття особистої та сімейної таємниці, що сприяє удосконаленню практики застосування відповідних положень ст. 182 КК

України, а саме: особиста таємниця – це охоронювані законом відомості (інформація) про різного роду приватне життя особи, що перебуває поза межами публічного інтересу і які особа бажає зберігати невідомими для інших осіб, надає їм конфіденційного характеру, зважаючи на те, що їх розголошення може завдати шкоду її приватним (особистим) інтересам; сімейна таємниця – це відомості, що відображають особливо важливі сторони життя сім'ї, доступ до яких закритий і які особа бажає зберегти невідомими для сторонніх осіб, надаючи їм конфіденційного характеру;

– обґрунтовано, що попри відсутність у чинній редакції диспозиції ст. 182 КК України словосполучення «без згоди особи», його значення є фундаментальним для можливості притягнення до кримінальної відповідальності за порушення недоторканості приватного життя;

– доведено різний характер і ступінь суспільної небезпеки окремих форм посягань, що передбачені у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, а відтак, виявлено доцільність диференціювати кримінальну відповідальність відповідним чином, а саме: – у ч. 1 ст. 182 КК України передбачити кримінальну відповідальність за незаконне збирання, зберігання чи зміну відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю; – у ч. 2 ст. 182 КК України – відповідно за незаконне використання, знищення чи поширення зазначених відомостей;

– виявлено доцільність доповнити п. 4 ч. 1 ст. 96-3 та п. 2 примітки до ст.96-3 КК України вказівкою на ч. 3 ст. 182 КК України (в авторській редакції);

удосконалено:

– положення, що змістом безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 182 КК України, є правовідносини, які складаються у процесі реалізації особою свого права на недоторканність приватного життя і які спрямовані на охорону та забезпечення конституційного права на особисту та сімейну таємницю;

– знання про конститутивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 182 КК України, вважаючи такими «незаконність» (в розумінні протиправність) та «відсутність ознак складу іншого злочину»;

– аргументацію про те, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.182 КК України, характеризується лише умисною формою вини, а отже, існує нагальна потреба безпосередньо на це вказати як у диспозиції, так і в назві ст. 182 КК України;

дістали подальший розвиток:

– знання про види можливих наслідків порушення недоторканності приватного життя, а саме: матеріального характеру, нематеріального характеру, матеріальна шкода, поєднана з нематеріальною шкодою;

– кримінально-правове знання про конфіденційну інформацію, вважаючи останню різновидом таємниці приватного характеру;

– обґрунтування доцільності визнання корисливого мотиву як однієї з кваліфікуючих ознак порушення недоторканності приватного життя;

– знання щодо основних тенденцій розвитку вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, які узгоджуються з кримінально-правовою політикою на теренах України в різні історичні періоди її розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у роботі висновки та рекомендації можуть бути використані у:

– науково-дослідницькій діяльності – для подальшого розроблення проблем кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя;

– законотворчій діяльності – при подальшому вдосконаленні кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя (Лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 10 червня 2016 р. № 04-18/12 – 1317);

– правозастосовній діяльності – для удосконалення слідчої та судової

практики з метою однакового і правильного застосування положень ст. 182 КК України (Довідка з Апеляційного суду Львівської області від 26 червня 2016р.);

– навчальному процесі – під час викладання навчальної дисципліни «Кримінальне право України», спецкурсу «Наукові засади кваліфікації злочинів» та підготовки навчально-методичних комплексів (Акт впровадження у навчальний процес кафедри кримінального права та процесу Львівського торговельно-економічного університету від 2 червня 2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем особисто і є самостійним науковим дослідженням. У працях, написаних у співавторстві, власні теоретичні розробки дисертанта становлять обсяг, визначений у списку опублікованих праць за темою дисертації. Наукові ідеї, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка», а також оприлюднені на дев'яти науково-практичних конференціях, одна з яких зарубіжна: «Транспортне право в ХХІ ст.» (м. Київ, 21 лютого 2013 р.); «Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах ближнього зарубіжжя (теоретичні аспекти приватного та публічного права)» (м. Львів, 24 грудня 2013 р.); «Актуальні програми правового регулювання в Україні та країнах ближнього зарубіжжя (в контексті співпраці з Європейським союзом)» (м. Львів, 24 листопада 2014 р.); «Юридична наука і практика: виклики часу» (м. Київ, 12 березня 2015 р.); «Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov» (Bratislava, Slovenská republika, 27-28 novembra 2015 r.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 19-20 лютого 2016 р.); «Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса)» (м. Львів, 29 січня 2016 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення»: матеріали Міжнародної

науково-практичної конференції (м. Харків, 15-16 квітня 2016 р.); «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах реформування кримінального законодавства (присвячена 200-річчю Національного університету «Львівська політехніка» та 5-річчю Інституту права та психології)» (м. Львів, 28 жовтня 2016 р.).

Публікації. Основні результати дисертації висвітлені у 18 друкованих наукових працях, а саме: 1 колективна монографія; 5 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України; 1 стаття, опублікована у виданні іноземної держави; 9 тез виступів на науково-практичних конференціях; 2 наукові публікації в інших періодичних виданнях України.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу; трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів і чотири пункти; висновків; списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 256 сторінок, у тому числі основний текст – 188 сторінок, список використаних джерел (357 найменувань) – 38 сторінок, обсяг додатків – 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ

1.1 Сучасний стан дослідження питання щодо кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя

Кримінально-правові аспекти порушення недоторканності приватного життя належать до сфери недостатньо досліджених. У вітчизняній спеціальній літературі цьому питанню належної уваги не приділялось. Аналіз норм, що містяться у ст. 182 КК України висвітлювався в основному в навчальній літературі, фрагментарно в науково-практичних коментарях до Кримінального кодексу України та наукових статтях і доповідях на конференціях. Серед публікацій у вітчизняних періодичних виданнях слід назвати статті таких авторів як: П. П. Андрушко [7, с. 43-50], М. В. Анчукова [12, с. 519-526, 582-587], В. В. Гальцова [38, с. 46-51], С. Я. Лихова [149, с. 98-104; 150, с. 45-53], О. М. Храмцов [341, с. 174 -177].

Значно більше уваги приділяється поняттю таємниці та її видам. Питання кримінально-правової охорони таємниці знайшли своє відображення у публікаціях Д. С. Азарова [2, с. 60-65], В. В. Давиденка [57, с. 145-150], Д. Ю. Кондратова [105, с. 113-120], С. М. Логінової [157, с. 111-115], А. І. Марущака [168, с. 45-49], К. Б. Марисюка [166, с. 104-108], А. М. Титова [299, с. 262-265], М. В. Палія [208, с. 247-248] та інших.

Окремо слід назвати дослідників – Г. Лановенка, І. Л. Петрухіна, Г. Б. Романовського, І. О. Каніну, В. О. Серьогіна, які аналізували поняття приватного життя, його природу, зміст, структуру, межі, особливості правового регулювання, визначали основні підходи щодо вдосконалення юридичного

механізму забезпечення права на недоторканність приватного життя (прайвесі), зокрема кримінально-правовими засобами [141; 212; 270; 96; 281, с. 6-9].

За час дії КК України 2001 р. монографічне дослідження проблем кримінально-правової охорони виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина було здійснено С. Я. Лиховою [152]. Окремі аспекти порушення недоторканності приватного життя висвітлені І.О. Зінченко [85].

Оцінку сучасного російського кримінального законодавства про відповідальність за посягання на конституційні права та свободи людини і громадянина містять роботи О. М. Красікова [118], Т. М. Нуркаєвої [197], Л.Г.Мачковського [169, с. 37-41], І. Л. Петрухіна [211], А.В. Серебренникової [278], О. Г. Кібальника, В. М. Клочкова, І. Г. Соломоненка [99], в яких досліджуються питання кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя на монографічному рівні.

Щодо дисертаційних досліджень, які були захищені за цією проблематикою на теренах сучасної України та Російської Федерації (далі – РФ), то їх можна умовно поділити на три блоки, що дозволить з'ясувати наукову новизну дослідження.

Перший блок охоплює роботи, які стосуються загальних питань теорії та практики кримінально-правової протидії злочинам у сфері виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Це такі дисертаційні дослідження: 1) на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: С.Я.Лихова «Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження)» [151]; 2) на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: О. П. Горпинюк «Кримінально-правова охорона інформаційного аспекту приватності в Україні» [45], С. В. Хилюк «Розвиток науки кримінального права України після відновлення її державної незалежності (питання Особливої частини)» [339].

Серед російських вчених слід назвати дисертаційні дослідження А.С.Курманова [136], Т. М. Нуркаєвої [199], Л. Г. Мачковського [170], А.В.Серебреннікової [279], в яких знайшли відображення окремі аспекти кримінально-правової охорони недоторканності приватного життя.

Другий блок – це роботи, які стосуються питань кримінально-правової протидії окремим злочинам проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, зокрема в контексті цього дослідження інтерес викликають роботи, присвячені аналізу складів злочинів проти особистих (громадянських) прав і свобод. Це дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: І. І. Присяжнюка «Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності житла або іншого володіння особи в Україні» [225], Ю. М. Жмур «Кримінально-правовий захист недоторканності житла в Україні» [81], В. М. Панькевича «Кримінально-правова характеристика порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії» [210], Д.Ю.Кондратова «Кримінально-правова охорона таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер» [106], В. І. Маркіна «Кримінально-правова охорона свободи віросповідання в Україні» [167], О. С. Островського «Кримінальна відповідальність за порушення права людини на свободу віросповідання за кримінальним правом України» [206].

В деяких з цих робіт висвітлюються окремі питання, пов'язані з відмежуванням досліджуваних складів злочинів від складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя», передбаченого в диспозиції ст. 182 КК України, а також із особливостями кваліфікації зазначених діянь.

Значну увагу аналізам складів злочинів, що посягають на особисті (громадянські) права людини, приділяють російські науковці, на що вказують дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: Н. Ю. Акініної «Уголовно-правовая характеристика нарушения неприкосновенности жилья» [3], Н. В. Федотової «Уголовная ответственность

за нарушение тайны переписки, телефонных разговоров, почтовых, телеграфных и других сообщений» [328], Д. В. Бушкова «Тайна личной корреспонденции в уголовном праве» [26], В. А. Новікова «Уголовная ответственность за нарушение неприкосновенности жилья» [194] та інші.

Щодо третього блоку слід зазначити, що серед вітчизняних робіт на даний час у дисертаційних дослідженнях питання саме кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя досліджувались лише у двох дисертаційних роботах (Ю. І. Дем'яненко «Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя» [63], І. Б. Король «Охрана недоторканності приватного життя: кримінально-правові та кримінологічні аспекти» [116]).

В той же час, вченими у РФ в останні роки дуже активно вивчаються проблеми кримінального-правової охорони недоторканності приватного життя. Цій тематиці присвячені дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата юридичних наук І. П. Галигіної «Уголовно-правовая характеристика нарушения неприкосновенности частной жизни» [36], Ю. О. Говенка «Уголовно-правовая охрана тайны частого характера» [41], І. Р. Діваєвої «Уголовно-правовая охрана права на неприкосновенность частной (личной) жизни человека в России» [67], В. П. Жеребкіна «Уголовно-правовая охрана частной жизни» [80], Б. М. Каднікова «Уголовно-правовая охрана конституционного права граждан на неприкосновенность частной жизни» [94], Є. Є. Калашникової «Уголовно-правовое обеспечение неприкосновенности информации о частной жизни» [95], В. М. Клочкова «Нарушение неприкосновенности частной жизни в уголовном праве» [101], О. В. Максимової «Уголовно-правовая охрана неприкосновенности частной жизни» [161], О. А. Пальчіковської «Уголовно-правовая охрана личной и семейной тайны» [209], Ю. Є. Сисоева «Уголовно-правовые средства противодействия незаконному вмешательству в частную жизнь» [296], А. Х. Хуаде «Уголовно-правовая характеристика нарушения неприкосновенности частной жизни» [344], І. О. Шевченка «Уголовно-правовая

охрана неприкосновенности частной жизни» [351], І. О. Юрченко «Информация конфиденциального характера как предмет уголовно-правовой охраны» [354].

Характерним для цих дисертаційних робіт є те, що, як правило, у них досить детально вивчається стан розробки проблеми кримінально-правової охорони порушення недоторканності приватного життя, аналізується історичний та міжнародний досвід протидії таким посяганням, тією чи іншою мірою визначається зміст та обсяг основних понять, які характеризують склад злочину, формуються нові криміноутворюючі ознаки цього злочину; проводиться аналіз чинного російського законодавства, виявляються недоліки при конструюванні норми, що міститься у ст. 137 «Порушення недоторканності приватного життя» КК РФ, а також пропонуються заходи щодо їх усунення та практичні рекомендації, спрямовані на вирішення питань кваліфікації порушення недоторканності приватного життя, розробляються обґрунтовані пропозиції нової редакції цієї норми, зокрема аргументується необхідність зміни назви та диспозиції цієї статті, включення та виключення деяких кваліфікуючих ознак, зміни санкцій відповідної норми тощо.

Російські дослідники (Т. М. Нуркаєва, А. М. Красіков) вказують на невідповідність між нормою, що міститься у ст. 23 Конституції РФ і нормою КК РФ (ст. 137 КК РФ), відзначають, що виходячи із назви ст. 137 КК РФ та із змісту ст. 23 Конституції РФ, кримінально-правова норма має захищати не тільки сімейну або особисту таємницю, а приватне життя в цілому [118, с. 37-38; 197, с. 198]. Аналогічна ситуація є і у вітчизняному законодавстві.

Російські науковці звертають увагу, що, як в теорії кримінального права, так і на практиці виникають труднощі при з'ясуванні змісту термінів «особиста таємниця» і «сімейна таємниця», які не мають легальних дефініцій та критеріїв віднесення до них тих або інших відомостей; при з'ясуванні їх співвідношення з поняттям «приватне життя», яке також не має чіткого змісту, що, в свою чергу, викликає складнощі при встановленні умов і меж допустимого публічного втручання в цю сферу.

В російських наукових джерелах пропонується змінити перелік форм прояву об'єктивної сторони злочину. Так, А. С. Курманов вважає доцільним відносити до них збирання, поширення, використання, зберігання відомостей про приватне життя особи з метою використання або поширення [136, с. 13].

Багато уваги російськими дослідниками приділено пропозиціям, пов'язаним з кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 137 КК РФ. Зокрема поряд з існуючими (ч. 2 – вчинення діяння особою з використанням свого службового становища, ч. 3 – незаконне поширення в публічному виступі, творі, який публічно демонструється, засобах масової інформації або інформаційно-телекомунікаційних мережах інформації, що вказує на особу неповнолітнього потерпілого, який не досяг шістнадцятирічного віку, у кримінальній справі або інформації, яка містить опис отриманих ним у зв'язку із злочином фізичних чи моральних страждань, призвело до заподіяння шкоди здоров'ю неповнолітнього або психічного розладу, або інших тяжких наслідків), у диспозиції ч. 2 і ч. 3 ст.137 КК РФ слід включити такі кваліфікуючі ознаки: а) поширення відомостей про наявність у особи ВІЛ-інфекції; б) спричинення через необережність тяжких наслідків [136, с. 13]; в) вчинення діяння з корисливих спонукань [136, с. 13; 67, с.12; 160, с. 117] тощо.

Т. М. Нуркаєва обґрунтовує доцільність введення до КК РФ нового складу – «Дифамація», яка розглядається як поширення про потерпілого без його згоди відомостей, що його ганьблять, таких, що стосуються певних сфер його особистого або сімейного життя. Дослідниця вказує, що частково інститут дифамації знайшов своє відображення у ст. 137 КК РФ, однак цю спробу не можна визнати вдалою, оскільки порушення недоторканності приватного життя є більш широким поняттям по відношенню до дифамації, при якій має місце не просто порушення недоторканності приватного життя людини, а, в першу чергу, наноситься шкода її честі, гідності і репутації, оскільки відомості про приватне життя особи, які поширюються, стають надбанням інших осіб. Статтю КК РФ

про дифамацію Т. М. Нуркаєва пропонує помістити в главу про злочини проти честі та гідності [199, с. 352-353].

Разом з тим, незважаючи на те, що напрацювання російських дослідників представляють безумовний інтерес, в силу специфіки законодавства вони безпосередньо не можуть бути використані у вітчизняній правовій системі.

Серед українських науковців вагомий внесок у дослідження питань кримінально-правової охорони недоторканності приватного життя внесений С.Я. Лиховою, яка у монографії [152], дисертаційному дослідженні [151], а також багатьох наукових статтях [149, с. 98-104; 154, с. 170; 155, с. 214-219] обґрунтовує, що права, свободи та інтереси слід розглядати не як самостійні феномени, що піддаються злочинному впливу, а як структурні компоненти правовідносин; що самі правовідносини і є тією цінністю (для держави, суспільства в цілому, для окремої людини), що охороняються правовими, зокрема кримінально-правовими нормами. Ми підтримуємо таку позицію і вважаємо, що об'єктом злочину (загальним, родовим, видовим, безпосереднім) слід вважати саме правовідносини, що буде конкретизовано із врахуванням теми наукового дослідження.

Заслуговує на увагу, що С. Я. Лиховою вперше в теорії кримінального права України запропонована доктринальна модель розділу V Особливої частини КК як окремого цілісного інституту кримінального права України [154, с. 169-172; 153, с. 321-323]. Подаючи власне бачення назви та змісту цього розділу, авторка зазначає, що в ньому містяться три групи однорідних злочинів, серед яких першу групу утворюють злочини проти громадянських правовідносин, зміст яких складають громадянські права і свободи. Дана група злочинів, на думку С. Я. Лихової, яку ми підтримуємо, поділяється на дві підгрупи, в межах яких злочини посягають на два видові об'єкти – правовідносини, зміст яких складає право на недоторканність таємниці приватного життя, та правовідносини, зміст яких є право на свободу віросповідання. С. Я. Лихова зазначає, що з врахуванням ознак громадянських прав і свобод та їх значення в житті особи, статті, в яких передбачені норми, що

охороняють громадянські правовідносини, слід поставити на перше місце при проведенні систематизації в межах розділу V Особливої частини КК [151]. На наш погляд така пропозиція заслуговує схвалення.

С. Я. Лихова, стверджуючи, що є всі підстави розглядати конфіденційну інформацію як різновид таємниці, вперше в теорії кримінального права України сформулювала ознаки конфіденційної інформації і уточнила предмет злочину, склад якого передбачений в диспозиції ст. 182 КК, що є надзвичайно важливим для нашого і подальших досліджень у цій сфері [151, с. 185-189].

Заслуговують на увагу пропозиції С. Я. Лихової щодо кваліфікації збирання та зберігання з метою використання відомостей, що містять особисту чи сімейну таємницю, як готування до злочину, а не як закінчений злочин, а також щодо розгляду в теоретичному аспекті норми, яка передбачена в ст. 182 КК України, як загальної, а в статтях 162, 163 КК України – як спеціальних [151, с. 217-218].

В той же час, слід відмітити, що поза увагою С. Я. Лихової залишилися питання відмежування досліджуваного складу злочину від суміжних складів, зокрема від інших злочинів, що посягають на інформаційний аспект приватності.

Отже, слід дійти висновку, що аналіз складу порушення недоторканності приватного життя складає лише частину дисертаційного та монографічного досліджень С.Я. Лихової, оскільки вони присвячені аналізу всіх кримінально-правових норм, спрямованих на охорону виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, і тому частина проблемних питань, пов'язаних із характеристикою саме цього злочину, залишилося поза увагою С. Я. Лихової, або їх дослідженню приділена недостатня увага.

Важливими є суттєві теоретичні та практичні висновки, які робить у своїй дисертації О. П. Горпинюк, що є першим в Україні комплексним дослідженням проблем кримінальної відповідальності за посягання на приватність (в інформаційному аспекті). Цінним для нашого наукового пошуку є запропонована цією авторкою дефініція поняття приватності з

характеристикою його змісту та обсягу, а також обґрунтуванням необхідності кримінально-правової охорони приватності як самостійного об'єкта. О.П.Горпинюк визначає приватність (в інформаційному аспекті) як частину життєдіяльності особи стосовно інформації, щодо якої особа на власний розсуд встановила межі та умови її нагромадження, зберігання, впливу та розповсюдження для будь-яких сторонніх суб'єктів. Ця авторка вказує, що обсяг поняття приватності (в інформаційному аспекті) у кримінальному праві становлять певні види інформації про приватне життя особи, зокрема конфіденційна інформація про особу (ст. 182 КК України) [46, с. 6]. Не є безспірним, на наш погляд, твердження О. П. Горпинюк про те, що приватність в її окремих аспектах (інформаційному, просторовому, фізичному) становить самостійні видові об'єкти кримінально-правової охорони [46, с. 6].

Заслуговує на увагу позиція О. П. Горпинюк, що, виходячи з єдності термінології, яка міститься у відповідних статтях, наявності спільного кола нормативно-правових актів регулятивного законодавства, відповідні норми про відповідальність за посягання на приватність можна виділити в окремий інститут. О. П. Горпинюк слушно констатує, що спільність цих ознак поки що недостатньо враховується законодавцем при формулюванні диспозицій відповідних статей Особливої частини КК України [46, с. 6].

У дослідженні О. П. Горпинюк набули подальшого розвитку наукові погляди, що предметом злочину можуть виступати не лише речі матеріального світу, але й інші явища об'єктивного світу. Зокрема, предметом складів злочинів проти інформаційного аспекту приватності в більшості випадків виступає інформація, яка відображена на речових носіях, у пам'яті особи [46, с. 15].

Актуальними є запропоновані цією авторкою положення про розмежування складів злочинів, що посягають на інформаційний аспект приватності як всередині групи (статті 132, 145, 163, 168, 182 КК України), так і з іншими складами злочинів, предметом яких є інформація про особу (статті 231, 232; статті 381, 387 КК України) [46, с. 16].

О. П. Горпинюк вважає доцільним відмовитись від часткової криміналізації порушень приватних таємниць, які передбачені в чинному КК України, шляхом виключення з КК України статті 132, 145, 168. Натомість вона пропонує розширити зміст диспозиції ст. 182 КК України, передбачивши в ній відповідальність за порушення недоторканності інформації з обмеженим доступом про особу, а також внести у цю статтю інші зміни та доповнення, а саме: узгодити назву ст. 182 КК України із її змістом і викласти так: «Порушення недоторканності інформації про особу»; у диспозиції ст. 182 КК України передбачити вказівку на предмет як інформацію з обмеженим доступом про особу і викласти в такій редакції: «незаконне збирання, зберігання, використання або поширення інформації з обмеженим доступом про особу». Таке формулювання диспозиції, на думку О. П. Горпинюк, охопить відповідальність за незаконні дії з усіма видами інформації про особу (конфіденційної, таємної, службової). Пропозиція цієї авторки про виключення із диспозиції ст. 182 КК України вказівки: «без її згоди» була врахована законодавцем [46, с. 15].

О. П. Горпинюк пропонує включити до ст. 182 КК України такі кваліфікуючі ознаки: 1) «поширення інформації з обмеженим доступом про особу у публічному виступі, творі, що публічно демонструється чи в засобах масової інформації»; 2) «вчинення з використанням спеціальних технічних засобів, призначених для негласного отримання інформації»; 3) «повторно», 4) «вчинене особою, якій інформація стала відома у зв'язку з виконанням службових чи професійних обов'язків» [46, с. 16]. На нашу думку, кваліфікуючі обставини обґрунтовані недостатньо, їх перелік дуже розширений, введення їх, за винятком повторності, є невиправданим.

Окрему увагу слід приділити працям Ю. І. Дем'яненко, яка вперше у дисертації проаналізувала питання кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя. У своїх напрацюваннях Ю.І.Дем'яненко обґрунтовано доводить, що назва ст. 182 КК України лише частково відображає її зміст і не повинна обмежувати тлумачення диспозиції

цієї статті, в якій йдеться про інформаційні правовідносини, що виникають у різних сферах життя людини. Ця авторка підсумовує, що ст. 182 КК України та іншими статтями КК України лише частково охороняється право фізичної особи на невтручання в особисте і сімейне життя, передбачене ч. 1 ст. 32 Конституції України і пропонує включення до КК України загальної норми про кримінальну відповідальність за злочинне втручання в особисте чи сімейне життя «Незаконне втручання в особисте і сімейне життя особи» (ст. 182-1 КК України) [64, с. 7], яка містила би нові положення щодо основного складу злочину та його кваліфікуючих ознак.

Визнаючи основним безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого у диспозиції ст. 182 КК України, право власності на конфіденційну інформацію про особу, Ю. І. Дем'яненко багато уваги приділяє розвитку положень про конфіденційну інформацію про особу, аналізує її правовий режим, розробляє структуровану теоретичну модель поняття «відомості», що лежить в основі визначень інформації, а також критерії для відмежування конфіденційної інформації про особу від таємної інформації про особу. Ю. І. Дем'яненко доходить висновку, що за змістом конфіденційна інформація про особу як предмет, передбаченого у диспозиції ст. 182 КК України складу злочину, може бути різною і стосуватися фізичної особи як біологічної істоти, її внутрішнього світу, особистого життя, а також й інших сфер її життя, включаючи участь у державних та суспільних справах [64, с. 4]. Ю.І. Дем'яненко обґрунтовує, що злочинні порушення різних видів правових режимів таємниць відрізняються від злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, тим, що їх предметом може бути не лише певна інформація (документовані відомості) з обмеженим доступом, а й певні недокументовані відомості.

Ю. І. Дем'яненко теоретично визначає зміт кожної з альтернативних дій, які утворюють об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого у диспозиції ст. 182 КК України (збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди), а також встановлює момент

закінчення злочину стосовно кожної із них; визначає зміст законодавчої ознаки «без згоди особи» та її значення для встановлення як факту вчинення, так і протиправності кожної дії.

Ми поділяємо розроблені Ю. І. Дем'яненко положення, що суб'єктом злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, можуть бути як особи, які не мають жодних прав щодо інформації про особу, так і ті, які мають певні права щодо її збирання, зберігання, використання чи поширення. На думку цієї авторки, таким суб'єктом може бути й та особа, яка є власником конфіденційної інформації (але не у повному обсязі) про іншу особу [64, с. 4].

Мають наукову і правозастосовну цінність розроблені Ю. І. Дем'яненко теоретичні положення про співвідношення ст. 182 КК України із статтями 111, 114, 132, 145, 162, 163, 168, 209¹, 231, 232, 328, 329, 330, 361-363¹, 381, 387, 397, 422 КК України та злочинами проти власності, що характеризуються можливістю конкуренції із спеціальними нормами (статті 132, 145, 163, 168, 231, 232, 330, 361, 361², ч. 2 ст. 362, 397 КК України), при якій застосовується лише спеціальна норма. Важливими є висновки Ю. І. Дем'яненко, що обмежена дія деяких з цих норм відкриває можливості для застосування ст. 182 КК України. Також є предметом обговорення конкретизація випадків можливої кваліфікації за сукупністю злочинів [64, с. 15].

Ю. І. Дем'яненко резюмує, що ст. 182 КК України потребує суттєвого вдосконалення і пропонує її нову редакцію, яка включає в себе нові положення, що полягають у зміні назви на «Порушення прав на інформацію про особу з обмеженим доступом», розширенні предмету злочину та кола злочинних дій за ч.1, встановленні у ч. 2 кваліфікуючих ознак, доповненні заохочувальною (ч. 3) нормою та приміткою роз'яснювального характеру [64, с. 16-17]. Всі ці пропозиції не є однозначними і потребують окремого дослідження. Але деякі із них були сприйняті законодавцем.

Дисертаційне дослідження І. Б. Король значною мірою присвячене кримінологічній характеристиці посягань на недоторканність приватного життя

[116]. З'ясувавши загальні ознаки відомостей, що становлять конфіденційну інформацію про особу і підлягають кримінально-правовій охороні, та дослідивши поняття та види таємниць приватного життя особи, ця авторка пропонує криміналізувати окремі діяння, що порушують правовий режим інформації з обмеженим доступом про особу. Деякі підходи І. Б. Король щодо кримінально-правової охорони професійних (довірених) таємниць приватного життя видаються спірними, що буде проаналізовано нами в подальшому.

Дискусійним залишається питання про доцільність вказівки на наслідки у статтях, що передбачають посягання на інформаційний аспект приватності. Так, Е.В. Лащук пропонує передбачити вказівку на наслідки – завдання значної шкоди потерпілому – як обов'язкову ознаку складу злочину, передбаченого ст.182 КК України [143, с. 16]. Інші дослідники наголошують, що саме діяння – втручання в приватне життя – уже має достатню суспільну небезпеку, незалежно від наслідків, які можуть бути спричинені. Окрім цього, не існує об'єктивних критеріїв оцінки відповідних наслідків [2, с. 63]. В той же час, П.П.Андрушко [7, с. 48], Ю. І. Дем'яненко [63, с. 91], С. Я. Лихова пропонують вказівку на наслідки передбачити як кваліфікуючу ознаку злочину [152, с. 302]. Розв'язання цих питань є важливими для нашого дослідження. Дискусійною видається пропозиція І. О. Зінченко щодо передбачення публічних способів поширення інформації як кваліфікуючої ознаки складу злочину, який передбачений у диспозиції ст. 182 КК України [85, с. 80].

Отже, аналіз зазначених робіт авторів, які тим чи іншим чином досліджували склад злочину, передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, та суміжні склади, дає можливість констатувати, що попри вагомість і високу наукову цінність окремих висновків і положень, що розроблялися українськими дослідниками, вони переважно були зроблені до внесення змін у диспозицію та санкцію ст.182 КК України у 2011 році і вимагають сучасного аналізу і переосмислення відповідно до оновленого національного кримінального законодавства; виникли нові питання, більша частина з яких не розроблена в достатній мірі, а деякі продовжують залишатися спірними.

Окрім того, в цілому відсутні загальноприйняті погляди щодо категоріального апарату у сфері кримінально-правової охорони приватного життя як у теоретичних наукових дослідженнях, так і у нормативно-правових документах, багато аспектів порушення недоторканності приватного життя в сучасних умовах не мають належного теоретичного обґрунтування, залишаються недостатньо дослідженими, що може бути наслідком дискусійності проблематики.

Як слушно зазначає О. П. Горпинюк, відсутня чітка методологія визначення поняття приватного життя, що породжує чимало непорозумінь, адже правильний вибір методології і використання тих чи інших прийомів визначення поняття є запорукою повноти і точності з'ясування самого поняття, яке досліджується [45, с. 62].

Також слід підкреслити, що стосовно практичного аспекту цієї теми узагальнення правозастосовної практики правоохоронними органами та судами України наразі не проводилося, що було б необхідним і корисним. Відсутні і роз'яснення питань, які стосуються застосування цієї норми у ППВС України.

Між тим, нові умови розвитку суспільства, зокрема європейська інтеграція, вимагають і нових підходів до оцінки охоронюваних цінностей, спрямованих, в першу чергу, на посилення гарантій кримінально-правового захисту особистих (громадянських) прав і свобод людини. Сьогодні виникла необхідність у комплексному дослідженні питань сучасного стану порушення недоторканності приватного життя у вітчизняному кримінальному праві з позицій системного підходу з урахуванням накопиченої судово-слідчої практики на основі сучасного розвитку правової науки, що використовує історичний та європейський (міжнародний) досвід. Намітилися можливості розробити нові поняття, узгодити їх з загальноприйнятими конституційними та міжнародними конструкціями, сформулювати рекомендації щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення охорони приватного життя та впровадження у правозастосовну практику, провести моніторинг сучасних загроз його недоторканності, а також протидії таким посяганням.

Все вищевикладене у своїй сукупності визначили обрання теми дисертаційної роботи, її мету, завдання, предмет та методи, оскільки потреба вдосконалення досліджуваної норми на концептуальному рівні не вичерпана попередніми дослідженнями, продиктована самим життям, видається актуальною та нагальною як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

1.2 Історія розвитку вітчизняного законодавства щодо кримінально-правової охорони недоторканності приватного життя

Відповідно до сучасної доктрини кримінального права України щодо витоків нормативного аспекту охорони приватного життя людини (права на особисту та сімейну таємницю, недоторканність житла) вважається, що першим законодавчим актом в цій сфері є Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. [197, с. 83]. Хоча, на нашу думку, найдавнішою пам'яткою слов'янського права, в якій містяться витoki охорони приватного життя, слід вважати Руську Правду, яка являє собою збірку норм звичаєвого права та княжих уставів і датується XI — XII ст.ст.

Сьогодні виділяють три варіанти Руської Правди, які збереглися і які відрізняються один від одного: Коротка Правда (далі – КП, 6 списків), Розширена Правда (далі – РП, більше 100 списків) та Скорочена Правда (далі – СП, 2 частини), яка, по суті, являє скорочений варіант РП [271, с. 47-129].

Враховуючи те, що ранньофеодальне право чітко не розмежовувало злочин (кримінальне правопорушення) від цивільно-правового, в широкому розумінні злочин – це образа, нанесення потерпілому фізичної, матеріальної чи моральної шкоди. Наприклад, згідно зі ст. 15 КП злісна несплата боргу, визнавалася образою, яка тягла покарання у виді штрафу [271, с. 47]. Хоча, Руська Правда містила і поняття образи у вузькому розумінні як неповагу до особи, яка виражається у конкретних діях [93, с. 81].

В Руській Правді діяння (групи суспільно небезпечних діянь) групувалися за їх об'єктами. Спочатку була передбачена відповідальність за діяння проти особистих прав: вбивство, посягання на здоров'я і честь, потім – діяння проти майнових прав. Саме такий підхід феодального законодавця дозволив виявити М.Ф. Владімирському-Буданову певну системність в джерелах давнього права [33, с. 233]. В той час образа честі розумілася лише як дія – поштовх, удар в обличчя тощо. Тому ці діяння нагадують злочини проти здоров'я в сучасному праві [33, с. 233; 271, с. 47]. Мали значення і знаряддя, якими наносилися удари. Якщо вони наносились не військовими предметами, то вважалися більш образливими, ніж удари в бою, і такими, що демонстрували презирство до потерпілого [271, с. 47, 52; 49, с. 246]. Ще більш образливими вважалися такі дії як виривання вусів та бороди, що шанувалися як символи честі, гідності та мужності [33, с. 233; 271, с. 47-129]. При цьому, як підкреслюють окремі науковці, вирваний жмут бороди чи вусів особливо ображав потерпілого [35, с. 77]. Лише вагомістю психічної образи можна пояснити, що за відтятий палець стягувалося 3 гривні, а за виривання вуса – 12. Цілком поділяємо думку М.Ф. Владімирського-Буданова, що в оцінці розглянутих діянь психічна шкода переважала фізичну [33, с. 233]. Але Руська Правда не містила терміну «безчестя», в ній не знайшли адекватного відображення питання відповідальності за найбільш вразливу групу потерпілих – жінок та дітей [156, с. 127-128].

Поряд із Руською Правдою діяв Устав князя Ярослава про церковні суди. Саме в ньому містилися норми про захист честі жінки та дівчини, встановлювалася відповідальність за примус до вступу у шлюб. Руська Правда не дає повного уявлення про систему правових норм, адже на той час право існувало як у писаній, так і неписаній формі [156, с. 128-129].

Руська Правда розглядає недоторканність житла людини як складову частину недоторканності приватного життя.

У КП описується ситуація щодо холопа, який вдарив вільного чоловіка і укритися у садибі свого пана [280, с. 48]. Вилучити із садиби холопа вільний

чоловік не міг, якщо господар заплатить за нього 12 гривень [49, с. 246]. Таким чином, існувала заборона проникнення у чуже житло як у вузькому розумінні (з метою вилучити звідти холопа), так і у широкому – з метою крадіжки чи інших дій проти власності. Водночас під житлом розумілася не лише оселя (будинок), а і хлів, поле, з якого можна вкрасти худобу тощо. Проникаючи в житло, особа порушувала, як писав М. М. Карамзін, не лише право на власність, а і право на недоторканність житла [97, с. 198]. Про недоторканність житла писали і В.І.Сергеєвич [277, с. 87–88], В. Є. Лоба та С. В. Малахов [156, с. 134]. Відсутність прямої вказівки в писаних правових джерелах про відповідальність за недоторканність житла пояснюється тим, що у повсякденному житті та побуті склався звичай про те, що житло є недоторканим і певний час це положення не знаходило нормативного вираження [156, с. 134].

Окремо слід зупинитися на такому джерелі права як Договір із німцями 1195 р. У ньому містилася норма, що передбачала дуже великий штраф за удар жінки або дівчини, хоча Руська Правда не вважала це діяння тяжким. М.Ф.Владимирський-Буданов зауважував, що призначення великого на той час штрафу могло свідчити лише про те, що честь жінки чи дівчини цінувалась дуже високо [33, с. 224]. У тому ж Договорі встановлювався штраф (безумовно, значно менший) за образу рабині, а також за такі дії, як зривання покрыву(хустки) з голови жінки, що розцінювалося як сором.

Дещо пізніше в Уставі князя Ярослава про церковні суди (у більш пізніх редакціях та у розширеній редакції), встановлювалася відповідальність за образу словом, і, зокрема за образу словом жінки. Честь при цьому оцінювалася по-різному, залежно від соціального стану ображеної особи. Образити жінку – означало образити всю її сім'ю [281, с.169, 183, 200]. На думку В.О.Ключевського, встановлення відповідальності за образу словом було першим досвідом пробудження почуття поваги до моральної гідності людини [102, с. 255].

Ще одним прикладом охорони права на недоторканність приватного життя є, на нашу думку, норми (статті 24, 33) Короткої редакції Уставу князя

Ярослава про церковні суди, що встановлювали відповідальність батьків за примусове одруження дітей. До відповідальності батьки притягалися, якщо хтось із дітей здійснить спробу самогубства або покінчить життя самогубством. Ще однією пам'яткою права, сучасною Руській Правді є Статут князя Володимира Святославовича про десятини, суди і людей церковних. У ст.9 цього Статуту встановлена відповідальність за образу бранним словом і наклеп, що звалося «уреканием» [271, с. 140, 145].

Таким чином, дослідивши давні історичні документи, можна дійти висновку, що Руська Правда і сучасні їй пам'ятки хоча прямо і не вживали слів «честь», «гідність», «приватне життя», не розкривали їх змісту, все-ж формували уявлення про честь і гідність людини і робили перші нормативні спроби їх захисту.

Наступним історичним етапом нашої держави була польсько-литовська доба, коли українські землі перебували у складі сусідніх держав. В цей час сформувалася досить строката система правових джерел. Діяло звичаєве право, Руська Правда, нормативні акти Польського королівства і Великого князівства Литовського. Слід вказати, що польське право не становило єдиної кодифікованої системи, хоча створювались збірки, які охоплювали видані раніше статuti, конституції, норми звичаєвого права. Особливе значення мав «Повний збір статутів Казимира III», що складався із двох статутів: Віслицького (Малопольського) (1347 р.), який був першим правовим актом Польського королівства, мав загальнодержавне значення й поширював свою чинність на Галичину та Петраковського (Великопольського) [219; 343; 18, с. 468-500]. Правові норми Великого князівства Литовського зазнали двох кодифікацій, результатом яких стали: Судебник Великого князя Казимира 1468 р. та Литовський статут (в редакціях 1529, 1566 і 1588 років) [291]. Третя редакція цього Статуту являла собою взірєць законодавства того часу. Він діяв на українських землях у складі Речі Посполитої до 40-х років XIX ст., окрім нього діяли норми магдебурзького права у польському перекладі і, традиційно, церковне (канонічне) право.

В період Польсько-Литовського князівства в нормативних актах не існувало поняття злочину в сучасному розумінні. Вживалися терміни «образа», «обіда», фізична, моральна, матеріальна «кривда», «шкода». Наприклад, у Литовському Статуті під кривдою розумілося посягання на сферу прав приватної особи і це посягання каралося відшкодуванням збитків скривдженій особі. Пізніше, як зазначає В. М. Іванов, розуміння злочину дедалі більше змістилось у сферу порушень норми права, з'явилися терміни «злодійство», «бой», «кгвалт», «виступ», тобто порушення норм, встановлених державою [90, с. 150]. В Литовських Статутах акцент щодо покарання за злочини зміщався в сторону захисту життя, майна, честі, гідності представників панівних класів (станів), що виражалось у більш суворих санкціях [142, с. 38-44].

Литовські Статути передбачали насильницькі злочини і ненасильницькі. На думку І. О. Малиновського, в Литовських Статутах міститься певна класифікація злочинів – злочини проти держави, злочини проти сімейного ладу, злочини проти особистих і майнових прав [165, с. 52-55]. Хоча, ми вважаємо, що можна розглянути і інші види класифікацій, адже поряд з масою однорідних положень, які «огороджують права всієї держави, сімейний лад, особисті і майнові права громадян», зустрічаються і злочини проти влади і правосуддя, проти християнської релігії тощо.

Якщо розглядати суспільно небезпечні діяння того часу, які умовно можна віднести до злочинів проти недоторканності приватного життя, то, в першу чергу, слід назвати злочини проти сімейних прав і, зокрема насильницький вступ до шлюбу. Вступ до шлюбу вважався насильницьким без згоди дівчини і без згоди її батьків [292]. Карався цей злочин досить суворо, наприклад, за відсутності на шлюб згоди дівчини і в разі її викрадення винний піддавався смертній карі, одна третина його майна конфіскувалася на користь потерпілої, а з майна, що залишилось, стягувалася «шкода» [292]. Ми вважаємо, що є всі підстави для висновку, що це діяння є проявом зародження кримінальної відповідальності за порушення права розпоряджатися своїми особистими (приватними) правами, тобто недоторканністю приватного життя.

Щодо захисту честі, то всі норми Литовських Статутів захищали лише честь або людей шляхетного роду, або осіб духовного звання, їх дружин, дітей, городян, але не селян [165, с. 106-111].

Хоча встановлення в Литовських Статутах відповідальності за образу свідчить, що в окремих випадках як потерпілі виступали і так звані «прості люди» [292]. Литовські Статути в різних редакціях містили норми, спрямовані на захист честі та свободи [292; 165, с. 106-111]. Способами образи могли бути і проголошення образливих слів, і вчинення образливих дій. Цей злочин міг бути вчинений і у письмовій формі. Якщо винний доводив, що проголошене ним є правдою (наприклад, сказати, що дитина є незаконнонародженою), то це не вважалося злочином [292]. Однак, І. А. Малиновський вказує на випадки образ, які свідчать про те, що Литовським Статутом було відомо поняття злочину проти честі незалежно від правдивості образливих слів [165, с. 108]. Проголошення образливих слів заочно у відсутності того, кого ображали, злочином не визнавалося. Виключення складала заочна образа короля [292].

У Статуті Великого князівства Литовського містилася ціла система покарань за різні види образи і в залежності від соціального стану особи, яку образили [292].

Важко переоцінити значення Литовських статутів в історії права України. Вони не лише узаконили ті корінні соціально-економічні зміни, які відбулись у XV-XVI ст.ст., але і стали фундаментом правової системи наступної епохи національної історії. За рівнем кодифікаційної техніки вони вважаються одними з найпередовіших на той час нормативних актів європейської юридичної думки. Завдяки їм в литовсько-руській правовій системі сформувалися норми основних галузей права, хоча самого поділу права на галузі у сучасному розумінні ще не відбулося. Під впливом гуманістичних ідей прогресивний розвиток отримали інститути кримінального права. Його норми, не зважаючи на класово-становий характер, випереджали право багатьох європейських країн. Окрім цього, з введенням Литовських Статутів у

свідомості населення тогочасної України поступово утверджувалася цінність встановлених і гарантованих законом прав.

Внаслідок національно-визвольної війни 1648-1654 рр. виникла козацька держава Гетьманщина зі своєю своєрідною правовою системою. На визволеній території майже не застосовувалися норми Литовських Статутів та магдебурзького права. Правові акти, які діяли під час перебування України в складі Речі Посполитої, були скасовані і основою правової системи Гетьманщини було звичаєве право.

Як зауважує В. Я. Тацій, за межами польсько-литовського законодавства опинилася система злочинів і покарань запорізького козацтва, яка склалася відповідно до старовинних звичаїв згідно зі словесним правом і здоровим глуздом [93, с. 199]. Козацьке право стосувалося всіх верств населення, проникало у всі сфери життя. Таким чином, слід дійти висновку, що на той час існування української держави, козацьке право було єдиним правовим джерелом. П. П. Музиченко характеризує козацьке право як право, яке творив сам народ [180, с. 206-252]. Із Запорізької Січі звичаєві норми в XVI - XVII століттях поширилися на всю територію тодішньої України і склали основу правової системи Гетьманської держави, що проіснувала до 1842 року. І хоча у нормах козацького права була встановлена відповідальність за опорочування жінки [180, с. 206-252], все ж слід констатувати, що поняття приватного життя і, відповідно, відповідальності за втручання у приватне життя право того часу не знало.

У другій половині XVIII ст., внаслідок спроб кодифікації існуючих правових норм, з'явилися такі джерела права: «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743р.), «Процес короткий приказний» (1734 р.), «Суд і розправа в правах малоросійських» (1750 р.) та «Екстракт малоросійських прав» (1767р.) [342]. Але, хоча окремі автори і наголошують на історичній цінності цих джерел [302, с. 84-89], норми, що були б безпосередньо спрямовані на захист недоторканності приватного життя в них відсутні.

З кінця XVII ст. норми права Російської імперії отримали поширення на українських землях. У другій половині XVIII ст., коли гетьманство було остаточно скасоване (по суті, знищене), нормативні акти місцевого походження припинили свою чинність. І хоча епізодично існували норми, спрямовані на захист честі (ч. 8 Процесу приказного, виданого при резиденції гетьманській (1734 р.), і така цінність як честь вже усвідомлювалася суспільством, поняття приватного життя і охорони його недоторканності на той час на правовому рівні не існувало.

Перша половина XIX ст. для історії України була періодом відсутності української національної державності і входження земель України як адміністративних одиниць до складу Російської та Австрійської імперій. Галичина, Буковина перебували у складі Австрійської імперії, Закарпаття входило до Угорського королівства. На західноукраїнських землях чинним було право Австрійської імперії, зокрема Кримінальний кодекс (Францішкана), який у 1852 р. був виданий у новій редакції і діяв на цих територіях до початку 1930-х років.

В Угорщині у 1879 році було прийнято Угорське кримінальне уложення про злочини і проступки, чинність якого поширювалася на територію Закарпаття [342, с. 437]. У цьому нормативному акті містилися і норми щодо відповідальності за посягання на особисту свободу, недоторканність житла, таємницю поштових відправлень. Цікавим є той факт, що суб'єктами таких діянь закон вважав службових осіб-чиновників. Так, розділ X Угорського кримінального уложення мав назву «Порушення публічними чиновниками особистої свободи, недоторканності житла, таємниці листів і телеграм» [342].

Наступним етапом розвитку основ національного законодавства щодо охорони недоторканності приватного життя став Звід законів Російської імперії, в якому були уніфіковані норми права і який офіційно припинив застосування норм українського права, хоча норми звичаєвого права продовжували діяти. До джерел кримінального права того часу, окрім 15-го тому «Зводу законів Російської імперії», слід віднести також Уложення про

покарання кримінальні і виправні 1845р. (далі – Уложення 1845 р.) [271, с. 160-310].

В останнє десятиріччя XIX ст. був підготовлений новий Кримінальний кодекс – Кримінальне уложення 1903 року [274, с. 275-320]. І хоча воно в повному обсязі так і не набрало чинності, це був важливий етап у розвитку саме кримінального права як самостійної галузі, що базувалася на принципах буржуазного права [274, с. 275-320].

Ідеї буржуазного права, буржуазно-демократичні рухи і революції визначили новий формат взаємовідносин між особою і державою. Не лише в зарубіжних країнах, а і в Російській імперії, до складу якої входила і Україна, людина почала розглядатися як самостійна особистість, яка має свої особисті, а не лише державні інтереси. Вивчення наукових досліджень таких вчених як В.П. Жеребкін [80, с. 29], Г. Б. Романовський [270, с. 3] дає підстави для висновку, що право людини на таємницю листування, на охорону інтимної сфери, на індивідуальність набагато раніше було визнане наукою, аніж отримало нормативне закріплення, а потім вже і кримінально-правову охорону. Основи кримінально-правової охорони приватного життя окремі автори, наприклад, О. М. Ульяновченко вбачають ще у Соборному Уложенні 1649 р [323, с. 18-19].

Кримінально-правова охорона недоторканності приватного життя почала активно розвиватися в Російській імперії з середини XIX століття, спочатку як особливий різновид образи чи спеціальних видів службових злочинів. Деяко пізніше в Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1845 р. [272, с.160-309] та Статуті про покарання, що накладаються мировими судьями 1846 року [273, с. 386-462], з'явилися норми щодо кримінальної відповідальності за дифамацію, порушення недоторканності житла, таємниці переписки, телеграфних повідомлень.

Слід відзначити, що в першій редакції Уложення 1845 р. норм щодо кримінальної відповідальності за розголос відомостей, що складають особисту або сімейну таємницю, не було. Така норма з'явилась у 1866 році. Статтю

1039 Уложення 1845 року в редакції 1866 р., на думку І. П. Галигіної, слід вважати першою нормою, яка безпосередньо захищала приватне життя особи і встановлювала відповідальність за дифамацію, тобто за поширення про особу недостовірної інформації, яка принижує її честь та гідність, завдає шкоди діловій репутації [36, с.10]. Дифамація була подібна до клевети, хоча на думку таких відомих вчених як І. Я. Фойницький [331, с. 121] та С. В. Познишев [218, с. 126] відрізнялася низкою ознак. Розрізнялися між собою і такі діяння як клевета і образа [158, с. 587-588]. Особливо ці моменти важливі сьогодні, коли клевета і образа не передбачаються як злочини у сучасному кримінальному законодавстві, хоча і висловлюються думки про криміналізацію образи. Сучасні проблеми, які стосуються відповідальності за дифамацію, всебічно розглянуті у роботі Н.В.Кушакової [139].

Проблеми із відмежуванням клевети, дифамації і образи залишаються не до кінця вирішеними і сьогодні. Як писав ще у 1909 році С. В. Познишев, при розгляді положень про дифамацію особливо кидаються в очі такі недоліки як неясність границь, що відокремлюють клевету від дифамації, коли одне і те ж діяння може розглядатися і як клевета, і як дифамація [218, с. 127]. На думку М.А. Неклюдова, об'єктом дифамації є честь, гідність і добре ім'я потерпілого [191, с. 387]. На думку А. Лохвицького, при кваліфікації такого діяння як дифамація велику роль відігравав суб'єктивний фактор – суб'єктивне сприйняття особою змісту розповсюджуваних про неї відомостей [158, с. 587-588]. Існували спеціальні підстави звільнення від кримінальної відповідальності за дифамацію. Як вказував І. Я. Фойницький, караність дифамації відпадає при наданні письмових доказів справедливості оприлюдненої обставини, якщо остання належить до службової або громадської діяльності особи, яка займає посаду за призначенням від уряду або за виборами [331, с. 122-123].

Дифамація була чи не єдиним злочином, який посягав на недоторканність приватного життя особи. Однак, в інших випадках розголошення відомостей, що становили таємницю приватного життя особи, набувало характеру злочину лише тоді, коли спосіб отримання таких відомостей був незаконний, або коли

такі відомості розголошувалися умисно, з конкретною метою – образити особу, принизити її честь і гідність (ст. 137 Статуту про покарання, що накладаються мировими судьями) [273, с. 412]. М. А. Неклюдов наголошував, що не слід вважати розголошенням відомостей, тобто злочином, оприлюднення таких відомостей, які не кидають жодної тіні на честь особи [191, с. 389]. Таку ж позицію займав і І. Я. Фойницький, який зауважував, що діяння є злочином за двох умов: якщо відомості довірені особі під умовою їх нерозголошення (наприклад, медична, адвокатська інша таємниця) або, якщо такі відомості були здобуті незаконним шляхом [331, с. 126].

Таким чином, на підставі аналізу нормативного матеріалу та наукових джерел доходимо висновку, що окрім певних вимог, які пред'являються до змісту відомостей, має значення і спосіб їх отримання (шляхом розкриття чужого листа, підслуховування, викрадення документів, що містять такі відомості тощо).

В той період розвитку кримінального законодавства тлумачення термінів мало велике значення. Наприклад, дореволюційний вчений М. А. Неклюдов вважав, що протизаконний означає не лише заборонений законом, а і недозволений, негожий, здобутий ганебним чином [191, с. 389], в той час як сучасна дослідниця проблем кримінально-правової охорони приватного життя І.П. Галигіна стоїть на позиції буквального, а не розширеного тлумачення [36, с. 14]. Ми приєднуємося до позиції І. П. Галигіної, як до більш чіткої, конкретної і такої, що відповідає законодавчим вимогам. Чим чіткіше виписаний закон, тим легше його розуміти і застосовувати.

Кримінальне Уложення 1903 р. розширило коло діянь, пов'язаних із порушенням недоторканності приватного життя особи. Вони були передбачені у главі 28 «Про образи» і главі 29 «Про оголошення таємниці». Відповідно до вмісту цих глав відповідальність передбачалася і за розголошення відомостей, які відповідали істині, але належали до сфери приватної чи сімейного життя особи. До злочинів, які посягали на недоторканність приватного життя, слід віднести діяння, відповідальність за яке передбачалася в ст. 531 і яке полягало

у «зганьбленні розголошенням» [274, с. 512], в ст. 541 передбачалася відповідальність особи, яка зобов'язана була зберігати в таємниці довірені їй відомості і яка умисно їх розголосила [274, с. 512]. Це діяння, якщо вживати сучасну термінологію, було сформульоване як делікт створення небезпеки, адже відповідальність наставала у випадку, коли таке розголошення могло потягти майнову або моральну шкоду (ганьбу для потерпілого). Вказівка на відсутність ознак образи дозволяла розмежувати ці злочини. В ст. 542 містилася норма, яка передбачала відповідальність за самовільне розкриття завідомо чужого листа, депеші або іншого носія інформації. Слово «завідомо» вказувало на умисну форму вини. Слід наголосити, що така доктринальна конструкція збережена в кримінальному законодавстві і сьогодні, в КК України 2001 р. Зберігся і такий феномен як спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності, а також судовий угляд. Наприклад, умовою звільнення від відповідальності за оприлюднення таємниці була наявність гідних поваги причин, але закон не містив ні поняття, ні переліку цих причин, тому це питання залишалося на розсуд суду.

А. К. Резон звертав увагу, що в Уложенні 1845 р. містилися дві різні статті – щодо клевету і щодо дифамації (знеславлення, публічного розголошення чуток, що ганьблять чию-небудь честь), а в Кримінальному Уложенні 1903 року і клевету, і дифамація утворювали один склад злочину «зганьблення» [267, с. 260].

У Кримінальному уложенні 1903 року містилися норми щодо кримінальної відповідальності за розголошення професійної (ст. 543) і комерційної (ст. 545) таємниці [267].

Статут про покарання, що накладаються мировими судьями 1864 р. передбачав відповідальність за образу честі, погрозу і насильство, але як справи приватного обвинувачення. Вказане свідчить про невисокий ступінь суспільної небезпеки таких діянь. Це стосується образи жінки, образи в людному місці, нанесення образи із заздалегідь обдуманим умислом тощо (статті 130-135 Статуту). В ст. 136 Статуту передбачалася відповідальність за клевету. Образа і

наклеп відносилися до одного ряду проступків – образи честі. Ст.137 передбачала відповідальність за поширення правдивих чуток про особу, але таких, що ображали честь потерпілого. Розпливчатість формулювань щодо цих діянь потребували, безумовно, додаткового тлумачення. До речі, подібна ситуація зберігається і в сучасному праві (цивільному і кримінальному) щодо норм, спрямованих на захист честі, гідності, ділової репутації, тобто особистих немайнових прав. Відмітимо, що у ст. 138 Статуту передбачалася норма про спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності за образу і наклеп. Положення цієї норми застосовувалися за двох умов: коли сама ображена особа завдала кривднику рівну або більш тяжку образу, або якщо потерпілий обирав захист за допомогою норм цивільного права. Якщо ображена особа пред'явила до відповідача цивільний позов, то кримінальна відповідальність виключалась, законодавець віддавав перевагу цивільному розгляду справ про образи [273, с. 412, 455-456].

Поступово складався інститут кримінальної охорони приватного життя, приватних інтересів, приватних цінностей. І. Я. Фойницький зазначав, що за певних умов, навіть оприлюднення істинного факту, що стосується приватної сфери, може тягти кримінальне покарання. Приватне, сімейне життя має бути захищене державою від усякого стороннього втручання [331, с. 345]. Наприклад, І. П. Галигіна підтримує цю думку [36, с. 19]. Ми також поділяємо думку цих вчених, що інститут захисту приватного життя поступово набуває статусу самостійного інституту кримінального права.

Одним із різновидів порушення недоторканності приватного життя вважалось порушення таємниці кореспонденції. Кримінально-правова охорона таємниці кореспонденції як одного із різновидів таємниць була вперше нормативно закріплена в Уложенні 1845 р., яке містило окремий розділ «Про порушення Статутів поштового і телеграфного». Різновидами порушення таємниці кореспонденції вважалися: розкриття пакета, зданого та одержаного в запечатаному виді; ознайомлення зі змістом такого відправлення; оприлюднення змісту кореспонденції; знищення кореспонденції тощо [273,

с.412]. Слід відмітити, що ці діяння в той час розглядалися скоріше як майнові злочини, а не суто посягання на недоторканність приватного життя. Таким чином, відповідні норми Уложення 1845 р. носили, так би мовити, бланкетний характер (статті 1102, 1104) і передбачали відповідальність спеціальних суб'єктів – поштових чиновників, листонош, які з халатністю, або з умислом, або з необережністю несумлінно виконували покладені на них обов'язки [272].

Таємниця листування охоронялась також Статутом про покарання, що накладаються мировими судьями і відповідальність встановлювалася за розголошення змісту поштового відправлення з метою образити чиюсь честь (ст.197 Статуту) [273, с. 412]. В спеціальному акті – Правила телеграфної кореспонденції для станцій військових телеграфів (циркуляр Головного штабу 1883г. № 113) містилася ст. 6, в якій встановлювалася відповідальність за порушення таємниці телеграфної кореспонденції як за умисне невиконання наказів начальника [331, с. 342].

В Уложенні 1845р. містилися норми щодо розголошення різновидів професійних таємниць спеціальними суб'єктами: глава 2 «Про перевищення влади та протизаконну бездіяльність» (ст. 379), глава десята «Про повільність, недбальство та недотримання усталеного порядку відправлення посади» (ст.450) [272, с. 291]. Як зазначає Є. Є. Калашнікова, і ми не бачимо підстав, щоб не підтримати її думку, ст. 450 вказаного Уложення встановлювала кримінальну відповідальність за розголошення службових таємниць [85, с. 51]. Так, у ст. 655 Уложення була встановлена відповідальність за розголошення нотаріальної таємниці, в ст.ст. 447-452 – за розголошення таємниці кредитної угоди, акціонерного товариства або банківської таємниці [272, с. 402]. Водночас, слід відмітити, що закон вже тоді розмежовував поняття професійної і приватної таємниці. Розголошення окремих видів таємниць, наприклад, адвокатської таємниці, розголошеної аптекарями, повитухами кримінальної відповідальності не тягло [274, с. 650].

Окреме питання виникло щодо таємниці сповіді. За розголошення священником відомостей, одержаних на сповіді, церква суворо карала [94, с. 26-

27]. Але кримінальна відповідальність за порушення таємниці сповіді не встановлювалася. Це питання є актуальним і сьогодні. У Верховну Раду України вносилися законопроекти з пропозиціями доповнити КК України відповідною нормою [253].

Що стосується охорони недоторканності житла, то лише у Кримінальному Уложенні 1903 року була встановлена кримінальна відповідальність за цей злочин. (ст.ст. 511, 512) [274, с. 123]. Детально це питання було досліджене А.М. Красіковим, який прослідкував весь шлях криміналізації, декриміналізації і знову криміналізації цього діяння в Уложенні 1845 року, в його редакції 1886 року і в Кримінальному Уложенні 1903 р. [118, с. 6] .

Як писав М. С. Таганцев, до особистих благ, які охороняються державою, та близько прилягають до поняття свободи і навіть частково входять до нього, належить недоторканність житла [297, с. 500]. Саме такий доктринальний підхід пояснює наявність у Кримінальному Уложенні 1903 р. глави 26 «Про злочинні діяння проти особистої волі», в якій містяться норми щодо відповідальності за порушення права особи на недоторканність житла» (статті 511, 512) [274, с. 144-145]. В. П. Жеребкін звертає увагу на те, що при характеристиці цих суспільно небезпечних діянь законодавець вживає термін «вторгнення», а не проникнення. Це означає, по-перше, незаконність такого діяння, по-друге, припускається застосування фізичного впливу [80, с. 34-35].

Спеціальними суб'єктами порушення права на недоторканність житла в той час вважалися домовласники, які вчинювали не лише незаконне проникнення (або вторгнення), а і насильницьке виселення квартиронаймачів. Однак, такі діяння на практиці розглядалися як самоуправство і відповідальність за них наступала відповідно до ст. 142 Статуту про покарання, які накладаються мировими суддями [293, с. 386-418]. Види самоуправства з боку домовласників детально досліджені І. Р. Діваєвою [67, с. 41-42], яка проаналізувала рішення кримінального касаційного департаменту Урядового Сенату за 1898 рік. Слід також згадати ст. 378 Уложення 1845 р. про

кримінальну відповідальність за незаконну виїмку із житла або обшук [272, с. 269-270] і ст. 103 Кримінального Уложення 1903 р. про навмисне перешкоджання посадовій особі проникнути у житлове приміщення за наявності у неї законного на це права [274, с. 123].

Революційний переворот 1917 року відзнаменував новий період як в соціальному житті українського народу, так і у нормотворчій діяльності. Цей період характеризувався високим ступенем розвитку українського національного руху (була створена Українська Центральна Рада, Українська Народна Республіка (далі – УНР), що стало початком процесу відродження української державності у ХХ ст.. Третій Універсал започаткував формування власної правової системи, зокрема проголосив демократичні права і свободи, закріпив недоторканність особи й житла, свободи слова, друку, віри, зборів, союзів, страйків тощо [303]. 29 квітня 1918 року була прийнята Конституція УНР (Статут про державний устрій, права і вільності УНР), II розділ якої «Права громадян України» присвячувався громадянським правам та свободам. Конституція УНР визнавала за громадянами всі конституційні права та свободи, притаманні передовим демократичним державам, зокрема гарантувала недоторканність «домашнього огнища» (ст. 15), «листову тайну» (ст. 16). [111]. Хоча П. П. Музиченко вказує, що у тогочасній Українській державі велике значення надавалося проблемі проголошення і гарантування прав та свобод людини [180, с. 290], слід особливо наголосити, що до 1919 року, а у цьому році більшовиками була проголошена самостійна Українська Соціалістична Радянська Республіка – УСРР, жодного кримінального закону не було прийнято.

В результаті розпаду Австро-Угорщини в 1918 році на території Галичини була створена Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР). Кодифікація українського права в ЗУНР, яка планувалась, не відбулась. В цьому зв'язку в Галичині та Буковині продовжували діяти норми кримінального законодавства Австро-Угорщини до введення у дію 11 липня 1932 р. Польського кримінального кодексу [342, с. 237-254]. У 37 розділі цього

Кодексу «Порушення таємниці» містилися дві статті, які мали відношення до охорони приватності. Ст. 253 КК Польщі передбачала відповідальність особи, яка, не маючи на це повноважень, розкриває листи, які їй не призначені, або привласнює, або знищує чужу кореспонденцію, з якою не був ознайомлений адресат, або приєднується до каналу зв'язку, який використовуються для передачі відомостей, або незаконно використовує не призначені для неї відомості або інформацію (телефонну чи телеграфну). Ч. 2 цієї статті встановлювала відповідальність особи, яка отримавши в такий спосіб інформацію, оголосила або поширила її. Притягнення до відповідальності за вищевказані злочини відбувалося у порядку приватного обвинувачення.

Ст. 254 КК Польщі передбачала відповідальність спеціального суб'єкта – особи, яка всупереч своему обов'язку розголошує приватну таємницю, з якою була ознайомена в зв'язку з виконанням свого професійного обов'язку або публічних функцій. При цьому злочин відсутній, якщо особа, яка поширила таємницю, вчинила ці дії на користь публічних або приватних інтересів. У Кодексі закріплено, що притягнення винного до відповідальності настає тільки за заявою потерпілої особи [123].

Конституція УСРР 1919 року надала працюючим масам всі права і можливості в галузі політичного і громадянського життя, забезпечила свободу совісті, свободу думок тощо [21] і стала юридичною базою для подальшого законотворення, оскільки у 1919-1920 роках розпочалася рецепція кримінального законодавства РРФСР.

Першим нормативним актом в галузі кримінального права слід вважати «Керівні начала з кримінального права РРФСР» 1919 р. [21]. Вони так і не набрали чинності і, по суті, представляли собою прообраз Загальної частини Кримінального Кодексу. Кодифікація всіх галузей права, яка проводилася в Українській Республіці в період 1922-1927 років шляхом рецепції законодавства РРФСР та епізодичної розробки власних нормативних актів. Завдання щодо кримінального законодавства було сформульоване у Постанові

ВУЦВК від 23 серпня 1922 р. під назвою «Про введення в дію Кримінального кодексу УСРР» [21].

Перший КК УСРР 1922 р. відображав політику більшовицької партії того часу, яка чітко була сформульована В. І. Леніним: «Ми нічого приватного не визнаємо, для нас все є публічно-правовим, а не приватним» [145, с. 398]. При цьому науково обґрунтовувалася ідея, що корінна природа особистого життя – бути відокремленим від громадянського [89, с. 9, 19]. Домінувала ідея панування класу, який переміг і диктатура пролетаріату визнавала лише інтереси свого класу.

Як вказує П. М. Макєєв, був ліквідований інститут приватної власності як базис інституту приватного життя [160, с. 26]. На це вказує і В. С. Нерсисянц, який пише, що людина була, по-суті, знищена, як окрема особистість, як індивід [192, с. 176-177].

Все це дає підставу для висновку, що в цей період всі суб'єктивні права, які традиційно називаються конституційними особистими (громадянськими) правами людини і громадянина, зокрема право на недоторканність приватного життя, на особисту і сімейну таємницю, на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції фактично зникли і, що істотно, зникли норми, які встановлювали б кримінальну відповідальність за їх порушення. Цим пояснюється відсутність відповідальності за дифамацію, до речі, і сьогодні в КК України 2001р. така норма відсутня. Отже, поділяємо думку Г. М. Борзенкова про те, що в ті роки царювала ідея, що в соціалістичному суспільстві приватне життя має бути відкритим для критики і самокритики [138, с. 292-293]. На це звертає увагу і Л. І. Петрухін, коли пише, що критика (яку важко відмежувати від дифамації чи образи) була рушійною силою і була корисною для суспільства [214, с. 64]. Дифамація розглядалася як буржуазне явище, неприйнятне у новому соціалістичному суспільстві. В літературі висловлювалися думки, що існує лише один вид таємниці – державна, і її охорона, а не охорона інтересів і таємниць окремих осіб, є основним завданням державної влади [291, с. 23]. І. Л. Петрухін зазначає, що

несанкціоновані обшуки, вторгнення в приватне життя людей практикувалися органами ВУНК (ВУЧК), ДПУ тощо як повсякденне законне явище, підставою якого були таємні відомчі інструкції [212, с. 25].

Положенням про військову цензуру, затвердженим Наказом РВРР від 23 грудня 1918 р. № 346, був введений контроль над усією друкованою продукцією, радіо, телефоном, телеграфом, а також дозволялася перлюстрація міжнародної, а, в разі потреби, і внутрішньої поштово-телеграфної кореспонденції; здійснювався контроль за переговорами по міжміському телефону [21].

Таке положення в країні робить зрозумілим і об'єктивним аналіз перших радянських кримінальних кодексів УСРР 1922 та 1927 років, який свідчить, що вони відповідали вимогам політичної ситуації того часу і, зокрема не передбачали навіть фрагментарно захисту недоторканності приватного життя. Суспільно небезпечні посягання, які в дорадянський період визнавалися злочинами, були виведені за межі кримінально-правової охорони. Тобто недоторканність приватного життя не охоронялася практично і нормами інших галузей права, бо не існувала по-суті як правовий феномен.

Але епізодично простежуються елементи захисту певного роду таємниці. Так, Статут поштового, телеграфного, телефонного і радіозв'язку, затверджений постановою РНК СРСР від 15 лютого 1929 р., містив положення, що зміст поштових і телеграфних відправлень та іншої кореспонденції становить таємницю кореспондуючих осіб [293]. Ця норма мала бланкетний характер і відсилала до ст. 117 КК УСРР 1922 р., в якій встановлювалася відповідальність посадових осіб за розголошення інформації, що стала їм відома по службі, а також за привласнення поштових відправлень, але це кваліфікувалося за аналогією як розтрата [308, с. 142]. Однак із такими твердженнями не можна погодитися. Про те, які саме відомості не повинні бути розголошені, не йшлося. Очевидно, це може бути і лікарська, і будь-яка інша приватна таємниця. Але, на нашу думку, ці норми були спрямовані на охорону державної таємниці, таємниці, пов'язаної із діяльністю службових осіб, а не на охорону

інтересів приватних осіб. Держава захищала себе від неправдивих слухів, які розповсюджувалися в контрреволюційних цілях, чи містили неправдиву інформацію і могли дискредитувати владу (ст. 73 КК УСРР 1922 р.) [21, с. 464].

Одже, елементи захисту приватних інтересів в КК УСРР 1922 року були. Наприклад, в ст. 79-1 встановлювалася відповідальність за перешкоджання особі, зобов'язаної вивчати грамоту, відвідувати школу, в ст. 87-1 – за відмову від прийняття заяви на російській чи українській мові, а також будь-яке інше порушення законів про рівноправність російської і української мов, в ст. 92 передбачалася відповідальність за викрадення, пошкодження, знищення приватних документів з метою правильного вирішення справ, в ст. 96 – за приховування обставин, що перешкоджають вступу у шлюб, а також надання неправдивих даних органам, що реєструють шлюб. І хоча злочин, склад якого передбачений в диспозиції ст. 112, відносився до Службових злочинів (глава II КК УССР 1922 р.), а саме незаконне затримання, незаконний привід, примушування давати неправдиві покази тощо, в цьому простежуються елементи захисту приватних інтересів особи [21, с. 467, 469, 470, 473]. Наприклад, в ст. 125 КК УСРР 1922 р. містилася норма щодо перешкоджання здійсненню релігійних обрядів. Свобода сповідувати релігію завжди відносилася до особистих прав (свобод) людини [21, с. 476]. У КК УСРР 1922 р. передбачена глава V «Злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи». Як злочини, які слід віднести до посягань на недоторканність приватного життя, можна розглядати злочини, передбачені ст. 159 – незаконне позбавлення особи свободи, ст. 161 – поміщення в психіатричну клініку завідомо здорової особи [21, с. 482-483]. Цілий розділ 5 цієї глави «Інші посягання на особу та її гідність» включав норми щодо відповідальності за такі діяння як образа (усна та письмова) (ст. 172), образа, що міститься в розповсюджених публічно творах (ст. 173), наклеп (простий і кваліфікований) (статті 173, 174, 175) тощо [21, с.484-485].

Таким чином, доходимо висновку, що певні спроби сформувати інститут захисту особистих прав були зроблені в КК УСРР 1922 року.

У 1924 році була прийнята перша Конституція СРСР, та у 1929 році друга Конституція УСРР, що сприяло новій кодифікації кримінального законодавства.

У 1927 році було прийнято другий КК УСРР. Безумовно, він практично не відрізнявся від КК РФСРР 1926 року. В його Особливій частині також містилися норми, які умовно можна віднести до таких, що охороняюли приватні (особисті) права громадян. В ст. 56-21 передбачена відповідальність за пропаганду і агітацію, спрямовану на розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі, в ст. 74 – за умисне пошкодження, викрадення, знищення приватних документів, в ст. 115 – за перешкоджання здійсненню релігійних обрядів, в ст. 124 – за стягування квартирної оплати вище встановлених розцінок, а також примусове виселення, окрім випадків, прямо передбачених особливими законами [21, с. 331, 337, 345, 347]. У КК УСРР 1927 р. також була передбачена глава VI «Злочини проти життя, здоров'я, свободи та гідності особи», в якій, на відміну від КК УСРР 1922 р., окремого розділу не було, але була передбачена відповідальність за самоуправство (ст.124), за незаконне позбавлення свободи (ст.155), за поміщення в психіатричну клініку завідомо здорової особи (ст.156), образу (просту і кваліфіковану) (ст.ст. 167, 168) та за наклеп (ст. 169) [21, с. 350-354].

В період з 1936 по 1957 рік були розроблені декілька проектів КК СРСР, в яких пропонувалося помістити і норми, спрямовані на охорону особистих прав громадян: наприклад, норму, що передбачала порушення таємниці листування (проект 1939 року) [67, с. 48-52]. У проекті 1947 року подібна норма вже передбачала відповідальність за порушення таємниці переписки. У проекті КК СРСР 1954 р. ця стаття знову зазнала змін, зокрема було розширене коло суб'єктів злочину і у ч. 2 передбачалася відповідальність за вчинення діяння приватною особою з корисливих або інших низьких спонукань. У перших двох варіантах про мету вчинення злочину не йшлося.

Проект КК СРСР 1955 року у главі 8 Злочини проти політичних і трудових прав громадян» передбачив самостійні склади злочинів «Порушення

недоторканності житла громадян» (ст. 101) і «Порушення таємниці листування» (ст. 102-1). І хоча жоден із цих проектів не був повною мірою реалізований, вони слугували серйозним підґрунтям для прийняття в майбутньому кодифікованих кримінальних законів.

Демократизація життя суспільства, розвиток законодавства призвели до прийняття у 1958 р. Основ кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік, які набрали чинності 6 січня 1959 р. [205]. Вони стали основою для прийняття протягом 1959 – 1961 років нових республіканських кримінальних кодексів, зокрема і КК УРСР 1960 р. [120]. В результаті широких і плідних дискусій серед науковців [138, с. 292-293] в КК УРСР була передбачена окрема глава Особливої частини «Злочини проти політичних і трудових прав громадян», до складу якої, окрім інших, входили і такі діяння як «Порушення недоторканності житла громадян» (ст. 138), «Порушення таємниці листування» (ст.131), «Перешкоджання відправленню релігійних обрядів» (ст. 139), які умовно можна було віднести до діянь, спрямованих на порушення недоторканності приватного життя.

Виникали певні дискусії щодо назви даної глави [106, с. 29], але зміни були внесені лише у 1999 році, коли Законом від 15 липня 1999 р. назва глави була змінена і тепер мала назву «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Вперше в КК УРСР 1960 р. з'явилася норма щодо відповідальності за порушення недоторканності житла (ст. 130). Висловлювалася думка, що редакція цієї статті була не досить вдалою, оскільки в ній передбачалася відповідальність спеціального суб'єкта [6, с. 19]. Диспозиція ст. 131 КК УРСР 1960 р. Указом Президії Верховної Ради УРСР (далі – ПВР УРСР) від 12 січня 1983 р. про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР була змінена і злочином визнавалося вже не лише порушення таємниці листування, але й порушення таємниці телефонних розмов і телеграфних повідомлень [252].

У главі III «Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи» КК УРСР 1960 р. містилися і інші норми, що регулювали охорону приватного життя

громадян. Указом ПВР УРСР від 25 серпня 1970 р. з метою захисту сім'ї і неповнолітніх КК було доповнено статтею 115-1 «Розголошення таємниці усиновлення» [246]. Завдяки цій новелі під кримінально-правову охорону був поставлений один із істотних елементів приватного життя людини – таємниця усиновлення. Законом від 12 грудня 1991р. КК УРСР 1960 р. був доповнений ст. 108-4, в якій була встановлена відповідальність за розголошення відомостей про проведення медичного огляду за зараження вірусом імунодефіциту людини та його результатів [247].

У статтях 125 і 126 КК УРСР 1960 р. передбачалася відповідальність за наклеп і образу, що посягають на честь і гідність людини «як невід'ємні особисті цінності, пов'язані з оцінкою особи суспільством та почуттям самою особою своєї суспільної значущості» [188, с. 481].

Отже, криміналізація суспільно небезпечних діянь у КК УРСР 1960 р. доводить об'єктивність розвитку такого інституту як приватне життя особи та необхідність його кримінально-правової охорони, якщо не в цілому, то хоча-б найбільш важливих його компонентів. Актуальними залишилися питання кримінально-правової охорони адвокатської і нотаріальної таємниці, таємниці сповіді, а також банківської таємниці, хоча законодавство передбачало наявність нормативного регулювання цих видів таємниць [160, с. 28-29].

Конституція СРСР 1977 року, а потім і Конституція УРСР 1978 р. [107; 101] проголосили норми, спрямовані на охорону недоторканності приватного життя: свободу совісті, недоторканність житла тощо (Глава 6 «Основні права, свободи і обов'язки громадян Української РСР»).

І. П. Галигіна звертає увагу на те, що законодавець соціалістичного періоду часто ототожнював приватне життя із недоторканністю житла, таємницею зв'язку, не розглядаючи його як самостійний багатоаспектний феномен [36, с. 23]. Ця позиція знаходила відображення і в літературі. С.С.Алексєєв, аналізуючи Конституції 1936 і 1977 років, писав, що вони мало чим відрізнялися від документів, які носили ознаки сталінської і брежнєвської епох і являли собою ілюзію нового права і нової демократії [5, с. 222].

Прийнято вважати, що Конституція України 1996 року [108] є Конституцією нового типу, більш сучасна і, дійсно, проголошує демократичні права і свободи з урахуванням принципових положень міжнародно-правових актів: Загальної Декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Конвенції про захист права людини і основоположних свобод (1950 р.) та низки інших [173].

Прийняття Конституції 1996 р. дозволило усвідомити суспільству, не зважаючи на певну традиційну декларативність, що приватне життя особи є об'єктивно існуючим феноменом, а становлення та юридичне закріплення його охорони і недоторканності має важливе соціально-правове значення для демократичного розвитку держави.

Вказане вплинуло на реформування практично всіх галузей законодавства, а прийняття у 2001 році КК України відкрило нову епоху в розвитку кримінального законодавства в сфері недоторканності приватного життя і заборони вчинення дій з відомостями, що містять особисту або сімейну таємницю. У цьому кодексі законодавець передбачив розділ V, який отримав назву: «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина», на відміну від попередньої – «Злочини проти виборчих і трудових прав», що, як вже зазначалось, набагато вдаліше, оскільки в ній містяться злочини не тільки проти трудових і політичних прав, але й інших, зокрема – проти особистих прав громадян. Чинний КК України розширив коло складів злочинів, що посягають на недоторканність приватного життя. Був встановлений новий склад злочину, передбачений диспозицією статті 182 КК «Порушення недоторканності приватного життя», який в подальшому і буде предметом нашого дослідження. Ця стаття, відповідно до положень Конституції України 1996р. (ст. 32), захищає право кожної людини на недоторканність її особистого і сімейного життя. В першій редакції ст. 182 КК України встановлювала відповідальність за незаконне збирання, зберігання, використання або поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди,

або поширення такої інформації у публічному виступі, творі, що публічно демонструється, чи в засобах масової інформації. ЗУ від 2 червня 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних» [251] редакція ст. 182 КК України була змінена. Зокрема, законодавцем по-іншому викладений основний склад злочину, передбаченого диспозицією ч.1 ст. 182 КК України, стаття доповнена частиною 2, яка містить кваліфікований склад злочину, та приміткою, у якій розкривається зміст поняття істотної шкоди.

У ч.1 ст. 163 КК України 2001 р. встановлюється відповідальність за порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, а – ч. 2 передбачає кваліфікований склад: вчинення даного злочину щодо державних чи громадських діячів або вчинені службовою особою, або з використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації. Порушенням недоторканності житла у відповідності зі ст. 162 КК України 2001р. визнається незаконне проникнення до житла чи іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, а так само незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян. Ті самі дії, вчинені службовою особою або із застосуванням насильства чи з погрозою його застосування, утворюють кваліфікований склад (ч. 2 162 КК). Ст. 168 КК України передбачає відповідальність за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) всупереч волі усиновителя (удочерителя). Те саме діяння, вчинене службовою особою або працівником медичного закладу, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі по службі чи по роботі, або якщо воно спричинило тяжкі наслідки, утворює кваліфікований склад злочину (ч. 2 ст. 168 КК). Ст. 132 КК України встановлює відповідальність за розголошення службовою особою лікувального закладу, допоміжним працівником, який самочинно здобув інформацію, або медичним працівником відомостей про проведення медичного огляду особи

на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, або захворювання на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та його результатів, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових або професійних обов'язків, кримінальної відповідальності за наклеп та образу чинний КК не передбачає. Таким чином, поступово сформувався інститут кримінально-правової охорони приватності особи.

Підсумовуючи аналіз розвитку кримінального законодавства України про відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, можна констатувати, що воно пройшло досить довгий еволюційний шлях і потребує вивчення хоча би тому, що історичний досвід значною мірою визначає розвиток сучасного законодавства і допомагає уникнути повторення помилок, допущених в минулому. Усвідомлення дореволюційним і сучасним законодавцем необхідності захисту приватного життя вимагало прийняття адекватних кримінально-правових заходів. Це завдання продовжує залишатися актуальним і в даний час.

1.3 Європейські кримінально-правові стандарти охорони приватного життя

Сучасний інститут кримінально-правової охорони приватного життя за законодавством України формується під впливом міжнародного законодавства та досвіду кримінального законодавства європейських країн, які мають довголітню традицію охорони цього права. Сьогодні право особи на недоторканність її приватних інтересів визнається і гарантується міжнародно-правовими та регіональними (зокрема європейськими) нормативними актами. Оскільки міжнародне право до ХХ століття не визнавало міжнародної

правосуб'єктності індивіда, то до цього часу охорона приватних інтересів здійснювалася на національному рівні [172, с. 137-142].

Серед міжнародних актів, спрямованих на охорону приватного життя, в першу чергу, слід відмітити Загальну декларацію прав людини 1948 р. [173, с.39], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [173, с. 53], Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [173, с. 539].

Особливу роль в захисті права людини на приватне життя відіграє прецедентне право ЄСПЛ. Як зазначають дослідники, виходячи із аналізу прецедентів ЄСПЛ, вважається, що дати однозначну і універсальну дефініцію приватного життя, практично неможливо і тому надається перевага судовим прецедентам, в яких дається тлумачення окремих компонентів цього складного і багатопланового феномена [60, с. 527-607; 73, с. 347-427]. В окремих рішеннях ЄСПЛ приводить розуміння права на приватне життя, що базується на європейських стандартах: походження [66, с. 293-294], здоров'я, зовнішній вигляд, стать, сексуальна орієнтація та ідентифікація, право розпоряджатися власним тілом, статевим життям (справа «Крістіна Гудвін проти Сполученого Королівства» (2002) [72], справа «Краксі проти Італії» (2002) [72], справа «Норіс проти Ірландії» (1988) [72], справа «Прітті проти Сполученого Королівства» (1986) [72], справа «Даджен проти Сполученого Королівства» (1981) [353, с. 382-384]; прізвище (справа «Ст'ерна проти Фінляндії» (1994) [72]; ім'я (справа «В. проти Франції» (1992) [66, с. 304-318]; громадянство, правовий статус іноземців (справа «Абдулазіз, Кабалес і Балкандалі» (1985) [72]; дієздатність, фізична та психічна цілісність і недоторканність особи (справа «Німец проти Німеччини» (1992) [72], справа «Ботта проти Італії» (1998) [72]; позбавлення батьківських прав (справа «Бронда проти Італії» (1998 р.) [72]; право на здорове довкілля (справа «Мак-Гінлі та Еган проти Сполученого Королівства» (1998) [72], справа «Кіратос проти Греції» (2003) [72], справа «Геттон та інші проти Сполученого Королівства» (2001) [72]; право на доступ і захист персональних даних (справа «Маркс проти Бельгії» (1979) [72], справа «Файед проти Сполученого Королівства» (1993) [72],

справа «Фрідл проти Австрії» (1994) [72], справа «Ейрі проти Ірландії» (1979) [72], справа «Аманн проти Швейцарії» (2000) [353, с. 374], справа «Од'євр проти Франції» (2003) [72]; право на захист відомостей медичного характеру, особливо щодо відомостей про наявність у людини захворювання на СНІД (справа «З. проти Фінляндії» (1997) [353, с. 368-370], право на повагу до сімейного життя в найбільш широкому розумінні (справа «Х та Y проти Нідерландів» (1985) [71, с. 498-504], справа «Беррехаб проти Нідерландів» (1988) [72]; статус житла (справа «Жилов проти Сполученого Королівства» (1986 р.) [72]; право на недоторканність кореспонденції (справа «Краксі проти Італії» (2003) [72]; право на використання комп'ютерного електронного простору (справа «Пек проти Сполученого Королівства» (2003) [72]. На значення рішень ЄСПЛ та на розуміння європейських підходів до тлумачення змісту саме цього права вказують такі вчені як П. М. Рабінович [264, с. 358], С. Шевчук [352], Т. І. Фулей [336, с. 150-170].

У ході вивчення прецедентів та правових позицій ЄСПЛ щодо ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виявлена тенденція до все більш широкого розуміння поняття та змісту приватного життя. Термін «повага», який використовується у ст. 8 цієї Конвенції також тлумачиться відповідно до європейських стандартів ширше, ніж поняття «недоторканність», яке використовується у вітчизняному законодавстві і означає не тільки заборону на втручання держави, але і покладення на державу позитивного обов'язку забезпечити за допомогою законодавства та інших засобів повагу особистої сфери існування людини та її захист від незаконного втручання з боку інших осіб.

Аналіз рішень ЄСПЛ дає підстави для висновку, що зміст права людини на приватне життя тлумачиться надзвичайно широко. В кримінальному законодавстві України окремі компоненти цього права, якщо брати за основу прецеденти ЄСПЛ, захищаються цілою низкою норм, які містяться в різних розділах Особливої частини КК України.

Окремі положення, що стосуються захисту права на недоторканність приватного життя, містяться в актах, що мають рекомендаційний характер. Це, зокрема Резолюція № 428 (1970 р.) Консультативної асамблеї РЄ [345], Правила забезпечення захисту приватності у зв'язку із транскордонним переміщенням інформації про особу, встановлені Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [223], а також ціла низка Рекомендацій Комітету міністрів РЄ, таких як: Рекомендація № R (81) 19 від 25 листопада 1981 р. про доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні державних органів, Рекомендація № R (91) 10 від 9 вересня 1991 р. щодо передачі третім особам інформації особистого характеру, яка знаходиться в розпорядженні органів влади та інших [345].

На думку І. О. Каніної, імперативи права на приватне життя, які містяться у міжнародних актах як загального, так і спеціального характеру, мають, в цілому, однаковий зміст. А незначні відмінності обумовлені лише певними лінгвістичними факторами і особливостями правової традиції [96, с. 45].

Загальносвітова тенденція розширення прав і свобод людини, зокрема права на недоторканність приватного життя, міжнародно-правова регламентація його охорони лягла в основу національного законодавства всіх країн ЄС. В умовах сучасного процесу європейської глобалізації особливої гостроти набуває необхідність гармонізації українського законодавства і, зокрема кримінального, і законодавства країн – учасниць ЄС, яке втілило основні стандарти кримінально-правової охорони прав і свобод людини.

Дослідження та порівняння кримінального законодавства в сфері захисту приватного життя дає можливість, по-перше, проаналізувати особливості законодавства окремих держав-учасниць ЄС; по-друге, встановити відповідність національного законодавства європейським нормам і стандартам; по-третє, дійти висновків щодо можливості і необхідності реформування вітчизняного законодавства з метою його адаптації до законодавства ЄС в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Треба зазначити, що право ЄС – унікальний правовий феномен, який представляє собою специфічний правопорядок, правову систему, що склалася на стику міжнародного права і внутрішньодержавного права держав-учасниць ЄС, яка наділена самостійними джерелами і принципами, до яких належить принцип верховенства права ЄС, а також принцип прямої дії права ЄС [98, с. 835-836]. В даний час відокремлення національної правової системи є практично неможливим. Залучення держав у міжнародні відносини змушує їх погоджувати своє внутрішнє право з правом міжнародним, що формується на умовах певної уніфікації та універсалізації права [76, с. 22]. Все це дає підстави для висновку про існування тенденції до розробки та створення єдиного європейського кримінального права [207, с. 44-77], підготовки Європейського Кримінального кодексу (Corpus Juris) [113, с. 496-500].

Звернення до досвіду зарубіжної законотворчості дозволяє представити національну правову систему у співвідношенні з правовими системами інших держав, дозволяє, як писав Марк Ансель, краще пізнати право своєї країни, бо специфічні риси цього права особливо чітко виявляються в порівнянні з іншими системами [10, с. 36-87].

Для забезпечення достовірності дослідження при проведенні порівняльного аналізу нами використані лише ті нормативні та інші джерела, що були офіційно опубліковані та перекладені.

Слід зазначити, що у сучасній компаративістиці щодо класифікації правових систем сформувались два основні напрямки – концепція правових сімей Р. Давида [56, с. 25] та концепція «правового стилю» К. Цвайгерта [346, с.15].

Відбираючи держави для проведення компаративістського дослідження кримінального законодавства ЄС про недоторканність приватного життя, ми вирішили відійти від цих традиційних підходів та застосувати класифікацію, яку вперше запропонувала С. Я. Лихова [119, с. 255-256] і яка, на нашу думку, є найбільш актуальною і оптимально відповідає вимогам сучасного стану компаративного дослідження. Характерно, що хоча Україна є державою, право

якої умовно можна віднести до романо-германської правової сім'ї, великого значення набуває не стільки романо-германська традиція, скільки правові акти тих міжнародних організацій, учасницею яких є або прагне бути Україна (РЄ, СНД, Світова Організація Торгівлі, НАТО, ЄС та інші) [147, с. 40]. Саме така методика дасть змогу дослідити законодавство держав-учасниць ЄС, правові традиції яких прагне гармонізувати Україна.

Отже, спочатку звернемося до кримінального законодавства держав, які входили до складу СРСР і законодавство яких в силу історичних обставин має спільну традицію із кримінальним правом України, потім проаналізуємо джерела кримінального права постсоціалістичних держав, яке теж зазнало впливу соціалістичної системи, і, на завершення – держав, кримінальне законодавство яких розвивалось поза впливом соціалістичної системи.

До першої групи держав-учасниць ЄС ми відносимо держави Балтії – Литовську Республіку, Латвійську Республіку та Естонську Республіку, які раніше входили до складу СРСР і, таким чином, розвивалися, як і Україна, під впливом соціалістичної правової традиції. Другу групу утворюють держави – учасниці ЄС, які не входили до складу СРСР, але в силу історичних і політичних обставин зазнали на собі вплив соціалістичного права – Республіка Польща, Румунія, Чеська Республіка, Угорщина, Республіка Болгарія, Республіка Словаччина, Республіка Словенія, Республіка Хорватія. До третьої групи належать держави, право яких розвивалося поза впливом соціалістичної системи права – Федеративна Республіка Німеччини (ФРН), Італійська Республіка, Французька Республіка, Королівство Іспанія, Королівство Нідерландів, Королівство Бельгія, Грецька Республіка, Португальська Республіка, Австрійська Республіка, Королівство Швеція, Королівство Данія, Республіка Ірландія, Фінляндська Республіка, Республіка Кіпр, Велике Герцогство Люксембург, Республіка Мальта.

Кримінальні кодекси держав Балтії прийняті в процесі реформування кримінального законодавства на пострадянському просторі. Слід підкреслити, що вони багато в чому схожі з кримінальними законами держав СНД, зокрема

України, що, на слушну думку Л. Г. Мачковського, пояснюється близькістю соціально-політичної та економічної ситуації, існуванням в історично недалекому минулому єдиної правової системи, а також тим, що авторів законів об'єднує однакова база кримінально-правових поглядів, закладена єдиною, по суті, юридичною освітою [169, с. 37]. У той же час, кожна з колишніх республік розвиває своє кримінальне законодавство самостійно, що створює сприятливі умови для використання їхнього досвіду кримінально-правової охорони прав та свобод людини.

Кримінальний закон Латвійської Республіки (далі – КЗ Латвії) був прийнятий Сеймом 17 червня 1998 р. і набув чинності з 1 квітня 1999 р. [312].

У КЗ Латвії немає окремої глави, присвяченої охороні права на недоторканність приватного життя. Відповідні норми містяться в главі XIV КЗ Латвії «Злочинні діяння проти основних прав і свобод людини», а саме: «Порушення недоторканності житла» (ст. 143), «Порушення таємниці кореспонденції та іншої інформації» (ст. 144) і «Розголошення чужої таємниці» (ст. 145). Остання норма є новелою для латвійського законодавця.

Спеціальна норма, що встановлює відповідальність за посягання на недоторканність приватного життя, закріплена в диспозиції ст. 145 КЗ Латвії, визнає злочином «умисне розголошення будь-якої чужої таємниці, вчинене особою, яка за посадою чи родом занять зобов'язана зберігати у таємниці відомості, довірені їй або такі, що стали відомі». Отже, предметом злочину є будь-яка чужа таємниця, саме поняття якої законодавець не конкретизує [159]. Об'єктивна сторона злочину виражається у розголошенні. Відповідальність за незаконне збирання відомостей, що складають чужу таємницю, латвійським законодавцем не передбачена. Суб'єкт злочину спеціальний. Суб'єктивна сторона злочину характеризується умисною формою вини, про що вказано у диспозиції статті. Кваліфікований різновид цього злочину в КЗ Латвії не передбачений.

Прямого аналогу розглянутої норми у КК України немає, адже ст. 182 КК України встановлює відповідальність за незаконне збирання, зберігання,

використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконну зміну такої інформації. І суб'єкт у цій статті – загальний. Чинний КК України містить декілька подібних до ст. 145 КЗ Латвії норм, які встановлюють відповідальність за розголошення чужої таємниці особою, на яку покладено обов'язок її зберігання (статті 132, 145, 168 КК України).

26 вересня 2000 р. парламент Литви прийняв чинний Кримінальний кодекс, який вступив в дію з 1 січня 2003 р. (далі – КК Литви) [313].

У КК Литви злочини і кримінальні проступки проти конституційних прав і свобод людини і громадянина містяться у чотирьох главах. На відміну від КЗ Латвії у КК Литви правовий захист недоторканності приватного життя регламентується окремою главою «Злочини проти недоторканності приватного життя особи» (глава XXIV), в яку включено норми, що встановлюють відповідальність за незаконне порушення недоторканності житла особи, таємниці листування, за незаконне збирання, розголошення, використання відомостей про приватне життя особи (статті 165-168). Така позиція законодавця свідчить про важливість охорони приватного життя.

Норма, яка міститься у ч. 1 ст. 167 КК Литви, встановлює відповідальність за незаконне збирання відомостей про приватне життя особи. Безпосереднім об'єктом цього злочину є недоторканність приватного життя особи. Об'єктивну сторону злочину становить незаконне збирання предмету злочину, тобто відомостей про приватне життя особи. З суб'єктивної сторони злочин характеризується прямим умислом.

Порівнюючи описаний склад зі злочином, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, слід зазначити, що предметом останнього є конфіденційна інформація про особу. Незаконне збирання відомостей (інформації) є тільки однією з форм прояву об'єктивної сторони злочину поряд зі зберіганням, використанням, знищенням, поширенням або незаконною зміною такої інформації. Суб'єкт злочину (ст. 167 КК Литви) – загальний, з суб'єктивної сторони злочин характеризується умисною формою вини, наявні кваліфікуючі ознаки, якими є вчинення діяння повторно, а також

заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи. Поняття істотної шкоди подається у примітці до статті.

Ст. 168 КК Литви встановлює кримінальну відповідальність за незаконне розголошення або використання відомостей про приватне життя особи. Предметом цього злочину є відомості про приватне життя особи, яка є потерпілою у складі цього злочину. Об'єктивна сторона проявляється у формі: 1) розголошення без згоди особи або 2) використання на користь інших осіб предмету цього злочину. Суб'єкт злочину спеціальний, тобто особа, яка заволоділа цими відомостями завдяки своїй посаді або професії, або виконуючи тимчасове завдання, або зібрала їх, здійснюючи діяння, передбачене статтями 165-167 КК Литви. З суб'єктивної сторони злочин характеризується умисною формою вини. На відміну від кримінального законодавства України, у відповідних розглянутих нормах КК Литовської Республіки відсутні кваліфікуючі ознаки.

У диспозиціях статей 167-168 КК Литви зазначено, що відповідальність за вчинення передбачених ними діянь, несуть і юридичні особи.

Характерно, що за діяння, зазначені у диспозиції ч. 1 ст. 168 КК Литви, винний притягується до відповідальності лише за скаргою потерпілої особи або заявою її законного представника, або на вимогу прокурора.

Отже, питанням кримінально-правової охорони недоторканності приватного життя у Литві і Латвії приділяється велика увага, при цьому кримінальне законодавство Литовської республіки має свої особливості й видається нам більш досконалим.

Досить широко злочини проти недоторканності приватного життя відображені в законодавстві держав, які раніше відносилися до держав бувшого соціалістичного табору, кримінальні кодекси яких близькі за своїм змістом до КК республік, що входили до складу СРСР.

Для нашого дослідження особливо цікавим в науковому плані є компаративний аналіз відповідних норм КК держав, з якими межує Україна – Республіки Болгарії, Угорщини, Румунії і Республіки Польщі.

Кримінальний Кодекс Республіки Болгарії 1968 р. (далі – КК Болгарії) [320] ознаменував повну кодифікацію кримінального права, що, на відміну від досвіду законодавства і практики більшості європейських держав, унеможливило прийняття в майбутньому додаткових кримінальних законів поза КК. Особливістю кримінального законодавства Болгарії є те, що в ньому передбачена відповідальність лише за злочини, а не за проступки.

Ст. 145, яка міститься у розділі VI «Розголошення чужої таємниці» глави другої «Злочини проти особи» КК Болгарії, відзначається цікавою структурою – в одній нормі об'єднані різні склади злочинів. У диспозиції ч. 1 ст. 145 КК Болгарії міститься норма щодо відповідальності особи, яка «протизаконно розголосить чужу таємницю, спроможну зганьбити чиесь добре ім'я, якщо ця таємниця була їй довірена або стала відома у зв'язку з її професією». Цей злочин сконструйований як делікт створення небезпеки і відповідальність настає за умови, що внаслідок таких дій виникла загроза зганьбити добре ім'я потерпілої особи. Діяння має один предмет, чужу таємницю, злочин вважається закінченим з моменту її протизаконного розголошення. Суб'єкт злочину спеціальний. З суб'єктивної сторони злочин характеризується умисною формою вини. Якщо порівнювати цей склад із вітчизняним законодавством, то подібними до злочину, передбаченого ч. 1 ст.145 КК Болгарії, є злочини, відповідальність за вчинення яких передбачена статтями 132, 145 КК України, які так само містяться у розділі II «Злочини проти життя та здоров'я особи» КК України.

Ч. 2 ст. 145 КК Болгарії містить норму, спрямовану на охорону сімейних правовідносин, що передбачає вже інший склад злочину, предметом якого виступає виключно таємниця усиновлення. Об'єктивна сторона злочину полягає у її розголошенні. Для суб'єктивної сторони характерна умисна форма вини, а також спеціальна мета: викликати шкідливі наслідки для усиновленого, усиновителя або їх сім'ї. В цьому контексті треба констатувати різний підхід законодавців щодо розуміння безпосередніх об'єктів названих злочинів.

Якщо болгарський законодавець розміщує злочин, передбачений ч. 2 ст.145 КК, в главі II, в якій містяться злочини проти особи, то український – злочин, склад якого передбачений диспозицією ст. 168 КК України «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)», включає до розділу V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Крім цього, суб'єктом кримінальної відповідальності у складі, передбаченому у диспозиції ч. 2 ст.145 КК Болгарії, виступає загальний суб'єкт, тоді як вітчизняний законодавець передбачає відповідальність як загального суб'єкта (ч.1), так і спеціального суб'єкта – службової особи або працівника медичного закладу, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі по службі чи по роботі (ч. 2 ст. 145).

Слід дійти висновку, що в більшій мірі описані норми, спрямовані на охорону тієї інформації, яка отримана в результаті виконання професійних та службових обов'язків (наприклад, банківської, адвокатської, нотаріальної, лікарської діяльності).

Ст. VI (1) Конституції Угорщини від 18 квітня 2011 р., яка набрала чинності з 1 січня 2012 р., закріплює право кожного на повагу до його приватного і сімейного життя, житла, контактів (спілкування) і позитивної репутації [110].

У главі XXI «Злочини проти людської гідності і основних прав» Кримінального кодексу Угорщини від 25 червня 2013 р. (далі – КК Угорщини) [357], що вступив в дію 1 липня 2013 року, передбачена відповідальність за злочини проти особистих прав і свобод людини, таких як «Незаконне використання персональних даних» (ст. 219), «Незаконне вторгнення у приватну власність» (ст. 221), «Незаконні дії з використанням поштового зв'язку» (ст. 224). Безпосередньо на охорону недоторканності приватного життя спрямована норма, що міститься у ст. 223 КК Угорщини, яка встановлює кримінальну відповідальність за порушення приватності. Предметом цього злочину виступає будь-яка приватна таємниця, яку особа, яка її розголосила – суб'єкт злочину, отримала в зв'язку з своїм професійним або службовим

становищем. Поняття приватної таємниці у диспозиції статті не розкривається. Об'єктивна сторона цього злочину полягає (на відміну від вітчизняного кримінального законодавства) у розголошенні такої таємниці без поважних причин, перелік яких угорський законодавець не надає. Суб'єкт даного злочину спеціальний – особа, якій в силу її професійного або службового становища стала відома чужа приватна таємниця. З суб'єктивної сторони цей злочин характеризується умисною формою вини. Зазначене діяння карається арештом. У ч. 2 ст. 223 КК Угорщини закріплено, що порушення приватності, яке завдало істотної шкоди охоронюваним інтересам, тягне покарання у виді позбавлення волі.

Відповідно до положень ст. 459 КК Угорщини, яка містить перелік основних понять, що містяться у КК та їх тлумачення, «шкода» означає, – якщо інше не передбачено в цьому законі, – втрату вартості майна людини в результаті злочину (п. 16). У п. 31 (6) ст. 459 КК Угорщини зазначено, що для цілей цього Закону сума вартості пошкодження або втрати повинні бути витлумачені: е) істотна між п'ятьма мільйонами плюс один п'ятдесят мільйонів форинтів.

У ч. 2 ст. 231 КК Угорщини зазначається, що за кримінальні злочини, визначені у статтях 221-228, особи можуть бути притягнуті до відповідальності тільки при приватному провадженні, тобто за заявою потерпілого.

Отже, порівняння ст. 223 КК Угорщини із ст. 182 КК України дає змогу дійти висновку, що кримінальне законодавство України є більш досконалим щодо охорони приватних прав людини.

Кримінальний кодекс Румунії від 17 липня 2009р. (набрав чинності з 1 лютого 2014 р.) у Главі ІХ «Злочини, які посягають на житло і особисте життя» Розділу І Особливої частини КК «Злочини проти особи» містить такі статті: «Порушення недоторканності місця проживання» (ст. 224), «Порушення недоторканності офісу (штаб-квартири)» (ст. 225), «Порушення недоторканності приватного життя» (ст. 226) [356].

Ч. 1 ст. 226 КК Румунії визначає незаконне порушення недоторканності приватного життя як діяння, вчинені шляхом фотографування, викрадення і запису зображень, прослуховування за допомогою технічних засобів або аудіозапису людини, яка знаходиться в будинку або кімнаті або біля них, а також прослуховування приватної бесіди. Такі дії караються позбавлення волі на строк від одного місяця до шести місяців або штрафом. Ч. 2 цієї статті встановлює відповідальність за розкриття, поширення, презентацію або незаконну передачу звуків або зображень, згаданих в ч. 1, іншій особі або громадськості, що карається позбавленням волі на строк від 3 місяців до 2 років або штрафом. Отже, КК Румунії більш широко окреслює такий феномен як приватне життя в його кримінально-правовому аспекті.

Кримінальне провадження за вказані злочини порушується за скаргою потерпілого.

Ч. 4 ст. 226 КК Румунії містить перелік обставин, за яких діяння, передбачені у ч.ч. 1 та 2 не визнаються злочином. А саме, у випадку, якщо: а) вони вчинені особою, присутньою на зустрічі з потерпілою особою, під час якої захоплено (зафіксовано) звуки, розмови або зображення, на законних підставах (якщо є законний інтерес); б) потерпілий явно мав можливість побачити чи почути винного; в) якщо зафіксовані факти, що ставлять під загрозу громадський (суспільний) інтерес, мають значення для суспільного життя і публічне розкриття яких має більше переваг, ніж збитки, заподіяні потерпілому. Вітчизняне законодавство не містить спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності за цей злочин.

Ч. 5 розглядуваної статті встановлює кримінальну відповідальність за незаконне розміщення технічних засобів аудіо- чи відеозапису, з метою вчинення діянь, передбачених в ч. 1 і ч. 2 ст. 226 КК Румунії, що карається позбавленням волі на строк від одного року до п'яти років. В КК України це діяння містить окремий склад злочину. Використання технічних засобів не розглядається як обтяжуюча обставина, а утворює окреме суспільно небезпечне діяння.

Ст. 227 КК Румунії встановлює відповідальність за розкриття професійної таємниці, тобто незаконне розголошення даних або інформації про приватне життя особи з метою завдати шкоди людині, особою, яка дізналася про них в силу професії або займаної посади, яка зобов'язана зберігати конфіденційність такої інформації (цих даних), карається позбавленням волі на строк від 3 місяців до 3 років або штрафом. Кримінальне переслідування порушується за скаргою потерпілого. В КК України існує ціла низка норм щодо відповідальності за розголошення професійної таємниці (статті 132, 145, 159, 163, 168, 232, 330, 381, 387, 365-2 КК України).

Досвід кримінального законодавства Польщі відрізняється специфічним підходом до побудови Особливої частини КК Польщі. У ньому міститься спеціальна глава про злочини проти охорони інформації (гл. XXXIII), в основу якої покладено єдиний предмет, а не об'єкт злочинів, які у неї входять [315]. За такої позиції право на недоторканність приватного життя нівелюється, оскільки його охорона підміняється охороною інформації.

Продовжимо дослідження аналізом законодавства держав-учасниць ЄС, кримінальні кодекси яких розвивалися поза впливом соціалістичної системи. Для аналізу ми обрали кримінальне законодавство Іспанії, Франції та Федеративної Республіки Німеччини.

Розділ Книги II КК Королівства Іспанії 1995 р. (далі – КК Іспанії) [311, с.66-69] присвячений злочинам проти недоторканності приватного життя, права на власне зображення та недоторканності житла. У главі 1 цього розділу містяться норми, які встановлюють відповідальність за розкриття і поширення особистої таємниці (статті 197-201).

Ст. 197 КК Іспанії складається з шести частин. Предметом злочинів, склади яких передбачені в диспозиціях цієї статті, є інформація, що стосується сфери приватного життя, до якої закон відносить відомості особистого або сімейного характеру, зокрема такі, що стосуються ідеології, релігії, вірування, стану здоров'я, походження або сексуального життя особи.

Ч. 1 цієї статті встановлює відповідальність за такі порушення недоторканності приватного життя іншої особи, як: а) заволодіння без відома потерпілої особи її паперами, листами, повідомленнями по електронній пошті або іншими документами; б) перехоплення її телефонних переговорів; в) використання різних технічних засобів для прослуховування, передачі, запису та відтворення звуку чи зображення або інших засобів зв'язку. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони у цьому складі злочину є спеціальна мета – розкриття таємних відомостей або порушення недоторканності приватного життя; суб'єкт загальний.

Ч. 2 ст. 197 КК Іспанії встановлює відповідальність за: а) заволодіння, використання або зміну на шкоду іншій особі таємних відомостей особистого або сімейного характеру, які знаходилися в інформаційних, електронних або телевізійних картотеках або в інших видах приватних і громадських архівів або реєстрів, б) надання згоди на вчинення таких дій, спотворення чи використання на шкоду зазначених відомостей. В обох формах суб'єктом злочину виступає особа, яка не мала повноважень на вищевказані діяння. Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини.

Ч. 3 ст. 197 КК Іспанії встановлює підвищену відповідальність осіб, що поширюють або видають третій особі отримані відомості, про які йдеться у попередніх частинах. Так само ч. 3 ст. 197 КК Іспанії встановлює відповідальність особи, яка, знаючи про незаконність отримання таємних відомостей, вчинила дії, зазначені у попередньому абзаці.

Необхідно звернути увагу, що відповідно до ч. 4 ст. 197 КК Іспанії, істотно підвищується покарання в тому випадку, якщо діяння, передбачені частинами 1 і 2 цієї статті, були вчинені особами, які керують чи відповідають за інформаційні, електронні або телевізійні картотеки, архіви або реєстри, тобто особами, чийм професійним обов'язком є охорона секретів інших осіб. Якщо відомості, що в них містяться, були поширені або видані третім особам, то встановлена більш суворіша відповідальність. Ще суворіше покарання передбачене у ч. 5 зазначеної статті, якщо внаслідок діянь, передбачених попередніми частинами, були

розкриті відомості особистого характеру, що виявляють ідеологію, релігію, вірування, стан здоров'я, походження або сексуальне життя особи, а у ч. 6 передбачене найсуворіше покарання, якщо ці діяння були вчинені з метою одержання вигоди. Таким чином, вплив на кримінальну відповідальність корисливого мотиву є очевидним.

У ст. 198 КК Іспанії передбачається відповідальність виключно спеціального суб'єкта – службової особи, яка перевищила повноваження і використала своє положення для вчинення будь-якого діяння, передбаченого ст.197 КК Іспанії.

Ст. 199 КК Іспанії встановлює кримінальну відповідальність за розкриття чужих таємних відомостей, про які суб'єкт дізнався в силу свого посадового становища або трудових відносин. Розкриття секретів інших осіб, якщо професійним обов'язком суб'єкта є їхня охорона, є більш суспільно небезпечним діянням.

Цікавим є зміст ст. 202 КК Іспанії, яка міститься у главі 2 Розділу X, і присвячена злочину проти права на недоторканність власного зображення, в якій передбачається відповідальність особи, яка серйозним чином посягає на недоторканність приватного життя іншої особи за допомогою публічного використання її зображення (образу) без її згоди (ч. 1). Суб'єкт цього злочину загальний, суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини. Вчинення таких діянь проти неповнолітньої чи недієздатної особи є кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 202 КК Іспанії) і визнаються більш суспільно небезпечними.

Слід підкреслити, що у КК України не передбачена відповідальність за аналогічні діяння, хоча, як видається, для нашої держави ця проблема досить актуальна, оскільки зображення приватних осіб не рідко використовуються без законних підстав. На наш погляд, демонстрація зображень повинна здійснюватися виключно за згодою особи, яка на них зображена, що доцільно було би передбачити законодавством України.

Отже, КК Іспанії приділяє охороні недоторканності приватного життя досить серйозну увагу, що, на наш погляд, заслуговує позитивної оцінки.

Франція належить до держав, що внесли особливо вагомий внесок у розвиток конституційно-правової теорії та практики. Норми чинного французького права представляють досить сувору ієрархічну систему, зокрема до джерел кримінального права Франції належать Конституція, Кримінальний Кодекс, інші кодифіковані та не кодифіковані кримінальні та не суто кримінальні закони, що містять кримінально-правові норми, а також підзаконні акти, прийняті виконавчими органами державної влади. Російська дослідниця французького кримінального права Н. Є. Крилова, відзначає, що, незважаючи на прагнення французького законодавця до повної кодифікації кримінально-правових норм, все ж її не можна визнати цілком кодифікованою галуззю права [132, с. 47-55].

Основним джерелом кримінального права Французької Республіки є Кримінальний Кодекс (далі – КК Франції) [318], який прийнятий 22 липня 1992 р. і набув чинності з 1 березня 1994 р., замінивши класичний Кримінальний кодекс Наполеона IV 1810 р., що діяв більше 180 років.

КК Франції приділяє охороні недоторканності приватного життя велику увагу. Відповідні злочини містяться у Главі 6 «Посягання на особистість» розділу II Книги 2 «Про злочини і провини проти людини», яка складається з семи відділів. Відділ I «Про посягання на приватне життя» безпосередньо присвячений охороні приватного життя (статті 226-1 – 226-7).

Ст. 226-1 КК Франції встановлює відповідальність за вчинення будь-яким способом умисного посягання на інтимність приватного життя іншої особи, що проявилось у двох альтернативних формах, передбачених відповідними параграфами: у перехопленні, записі або передачі без згоди на те автора слів, висловлених приватним або конфіденційним чином (п. 1); у фіксації, записі чи передачі зображення особи, яка перебуває в приватному місці, без її на те згоди. При цьому, якщо зазначені дії були вчинені на очах і з відома зацікавлених осіб, які не протидіяли цим діям, хоча були в змозі це зробити, згода цих осіб

презюмується (п. 2). Отже, як випливає з наведеного тексту, предметом даного злочину є слова, які висловлені приватним або конфіденційним чином, а також зображення особи, яка перебуває в приватному місці. Обов'язковою ознакою злочину є відсутність згоди потерпілого на відповідні дії. Вітчизняне законодавство не передбачає кримінальної відповідальності за аналогічні діяння.

Ст. 226-2 КК Франції встановлює відповідальність за зберігання, використання будь-яким чином, доведення чи потурання доведенню до відома громадськості або третьої особи будь-якого запису або документа, отриманих за допомогою будь-якої з дій, передбачених статтею 226-1 КК Франції. Якщо цей проступок здійснюється з використанням друкованих чи аудіовізуальних засобів масової інформації, то для визначення осіб, які підлягають відповідальності, застосовуються спеціальні положення законів, що регламентують діяльність засобів масової інформації. Це положення базується на характерній особливості кримінального законодавства Франції, яка полягає в тому, що злочинність і караність діянь, не передбачених в Особливій частині, може бути встановлена нормативними актами, які діють в інших сферах (економіці, сфері охорони здоров'я, оподаткування) [132]. В даному випадку йдеться про Закон Франції про свободу друку від 29 червня 1881 р. [332, с. 369-384], який встановлює кримінально-правові заборони на публікацію відомостей, що стосуються приватного життя особи без її згоди: а саме, інформацію, щодо встановлення батьківства, розлучень, роздільного проживання, абортів тощо. Відповідно до ст. 226-6 КК Франції, у випадках, передбачених статтями 226-1 і 226-2 КК Франції, публічний позов може бути порушений тільки за скаргою потерпілого, його законного представника або уповноважених ним осіб.

Ст. 226-3 КК Франції встановлює відповідальність за виготовлення, ввезення, зберігання, виставлення на продаж, пропозицію, прокат або продаж, за відсутності спеціального міністерського дозволу, умови надання якого визначені декретом Державної ради, приладів, призначених для здійснення

операцій, здатних порушити таємницю повідомлень, що передбачене абзацом другим ст. 226-15 КК Франції, або призначених для виявлення розмов на відстані, які дозволяють здійснити злочинне посягання на інтимність приватного життя, передбачене ст. 226-1 КК Франції, які входять до переліку, що складається у порядку, передбаченому тим же декретом. Так само карається рекламування приладу, який дозволяє здійснювати вищезазвані злочинні діяння, які передбачені ст. 226-1 КК Франції та абзацом 2 ст. 226-15 КК Франції, якщо ця реклама утворює підбурювання до вчинення такого злочинного діяння (незаконні дії з приладами для зняття інформації).

Як вже зазначалося, французьке законодавство, так само як і законодавство Іспанії, закріплює виключне право кожної людини на власне зображення. Фотографування людини, як і публікація фотографій, можливе лише за її згоди. У ст. 226-8 КК Франції Глави VI Відділу II «Про посягання на зображення особи» встановлюється відповідальність за випуск у світ будь-яким способом без згоди особи монтажу, здійсненого з її словами або зображенням, якщо з очевидністю не зрозуміло, що йдеться про монтаж або якщо про це однозначно не зроблено відмітку. Якщо вказаний проступок вчинений з використанням друкованих або аудіовізуальних засобів, то спеціальні положення законів, які регламентують діяльність засобів масової інформації, застосовуються для визначення осіб, які підлягають відповідальності. До цього відділу застосовуються положення ст. 226-5 та ст. 226-7 КК Франції, які описані нами вище.

Крім загальної норми про недоторканність приватного життя, КК Франції передбачає кримінальну відповідальність за посягання на таємницю у статтях, що містяться у Відділі IV Глави VI, який складається з двох параграфів: § 1 «Про посягання на професійну таємницю» (статті 226-13, 226-14) та § 2 «Про посягання на таємницю повідомлень» (ст. 226-15). Ст. 226-13 КК Франції встановлює відповідальність за розкриття інформації таємного характеру спеціальним суб'єктом – особою, яка володіє нею в силу свого положення, професії, займаної посади або тимчасово виконуваних обов'язків.

Відділ п'ятий розглядуваної Глави VI присвячений посяганням на права особи, що виникають у зв'язку з веденням картотек і обробкою інформації (статті 226-16—226-24 КК Франції). До таких посягань належать злочини, пов'язані з комп'ютерними технологіями, за допомогою яких можна збирати, зберігати і поширювати конфіденційну інформацію, яку законодавець називає «іменною інформацією», використання якої може завдати істотної шкоди охоронюваним інтересам особи. Наявність цього відділу у КК Франції відповідає реаліям, оскільки в сучасному світі порушення недоторканності приватного життя може здійснюватися за допомогою різного роду комп'ютерних технологій.

Ст. 226-2 КК Франції передбачає відповідальність особи, яка у зв'язку із записом, класифікацією, передачею або будь-якою іншою формою обробки, отримала іменну інформацію, розголошення якої може завдати шкоди репутації зацікавленої особи або недоторканності її приватного життя, і вчинила дії, що знайшли вираз в ознайомленні без дозволу зацікавленої особи з цими відомостями сторонньою особою, яка не має права на її отримання.

Цікаво, що французький законодавець посягання на людину, пов'язані з дослідженням її генетичних властивостей або ідентифікацією за допомогою її генетичних ознак, відносить до посягань на приватність і розміщує у відділі I «Про посягання на приватне життя» Глави 6 «Про посягання на особу» (статті 226-25 – 226-30 КК Франції). В цьому відділі до нашого дослідження має відношення ст. 226-26 КК Франції, яка встановлює відповідальність за використання не за призначенням відомостей, одержаних про будь-яку людину шляхом вивчення її генетичних властивостей у медичних цілях або в межах наукового дослідження, без її згоди в порядку, передбаченому ст. L 145-15 Кодексу законів про охорону здоров'я Франції.

Особливістю КК Франції є те, що за вчинення злочинів проти приватного життя кримінальну відповідальність можуть нести як фізичні, так і юридичні особи. Як вже наголошувалося вище у нашому дослідженні, така відмінність

характерна також і для кримінального законодавства Литовської Республіки [313].

Все це дозволяє дійти висновку про те, що сфера приватного життя людини у законодавстві Франції є досить широкою за змістом і французький законодавець, передбачаючи кримінальну відповідальність за різноманітні порушення приватності, намагається максимально її захистити.

Специфіка кримінального законодавства Федеративної Республіки Німеччини (далі – ФРН) полягає в тому, що воно, так само, як і законодавство Франції не повністю кодифіковане. Його джерелами є Конституція, Кримінальний кодекс ФРН (далі – КК ФРН) від 15 травня 1871 р. в редакції від 13 листопада 1998 р. [309], а також інші числені не кодифіковані кримінально-правові норми, що містяться в різних законах (спеціальних федеральних кримінальних законах, кримінальному законодавстві земель, іноземному кримінальному законодавстві), що складають так зване додаткове кримінальне право (Nebenstrafrecht) [325, с. 25-93].

Регламентация питань охорони приватного життя за КК ФРН представляє певний інтерес і заслуговує на детальний аналіз. Слід зазначити, що у КК ФРН, на відміну від розділу п'ятого Особливої частини КК України, немає самостійного розділу, в якому б містилися норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за посягання на конституційні права та свободи людини і громадянина, а злочини, що посягають на недоторканність приватного життя розміщені у різних розділах Особливої частини КК ФРН, зокрема у розділах 7 і 15, а також в інших (федеральних) законах (наприклад, Федеральний закон про захист від зловживань з особистими даними при обробці інформаційних даних від 20 грудня 1990 р.) [309].

З точки зору німецьких правників, об'єднання всіх злочинів проти конституційних прав і свобод людини і громадянина у самостійний розділ Особливої частини КК ФРН не видається можливим, тому що це призвело б до порушення системи Особливої частини, оскільки не враховувало б специфіку

правоохоронюваного блага, що виступає критерієм систематизації Особливої частини КК ФРН [279, с. 17].

А. В. Серебреннікова наголошує, що розділ 15 КК ФРН з системної точки зору сконструйований німецьким законодавцем найбільш чітко. Як елемент системи Особливої частини КК ФРН, норми цього розділу спрямовані на охорону приватного життя як специфічну ознаку охоронюваного блага. Однак, під кримінально-правовий захист підпадає не все приватне життя людини, а лише ті його сторони, на які можуть посягати кримінально-карані діяння. Нормами, передбаченими в даному розділі, захищаються такі права і свободи людини і громадянина як конфіденційність розмов, таємниця листування, таємниця приватного життя, таємниця поштового та телекомунікаційного зв'язку (статті 201-210) [279, с. 19].

§ 201 КК ФРН «Порушення конфіденційності розмови» передбачає такі форми прояву об'єктивної сторони злочину: незаконний запис на магнітофон конфіденційної інформації іншої особи; використання зробленого таким чином запису; інші дії, які зробили цей запис доступним третій особі; незаконне підслуховування конфіденційної інформації за допомогою апарату для підслуховування; дії, завдяки яким записана або підслухана конфіденційна інформація особи, стала доступною іншим людям, якщо її було передано дослівно або – загальний зміст. Предметом цього злочину виступає конфіденційна розмова, яку законодавець характеризує як інформацію, не призначену для суб'єкта злочину та інших осіб. Останні дві форми діяння караються тільки, якщо доведена до відома громадськості конфіденційна інформація може завдати шкоди законним інтересам іншої особи. Законодавець зазначає, що діяння не є протиправним, якщо повідомлення такої інформації громадськості здійснене всупереч інтересам суспільства. Кримінальній відповідальності за абз. 3 § 201 підлягає посадова особа або особа, спеціально уповноважена на виконання публічної служби, якщо вона порушує конфіденційність інформації, вчиняючи ці діяння. Отже, А. В. Серебреннікова на основі аналізу німецької судової практики як криміноутворюючу ознаку

об'єктивної сторони § 201 виділяє характер самого діяння, що виражається у порушенні загальних заборон [279, с. 22].

Саме відповідальності за порушення таємниці приватного життя присвячений § 203 КК ФРН, у якому встановлена відповідальність за її незаконне розкриття. Законодавець визначає таємницю приватного життя як чужу таємницю, що стосується особистого життя. За змістом цього положення до таємниці прирівнюються детальні дані про особисті або ділові відносини (зв'язки) іншої особи, однак, якщо такі дані стають відомими іншим органам чи іншим установам для виконання завдань публічного управління і закон цього не забороняє, то зазначене положення не застосовується. Крім таємниці приватного життя, предметом даного злочину є виробнича або комерційна таємниця, яка була довірена особі або стала відома якимось іншим способом у зв'язку з виконанням професійних обов'язків.

Фахівці-криміналісти наголошують, що особливою рисою німецького законодавства є приділення великої уваги спеціальному суб'єктові посягання на недоторканність приватного життя [307, с. 7]. Так, у диспозиції § 203 КК ФРН законодавець, називаючи суб'єкт злочину, подає вичерпний перелік спеціалістів та інших осіб, які при виконанні професійних чи інших обов'язків можуть дізнатися різного роду таємниці, що належать до особистого життя, виробничої або комерційної діяльності (наприклад, лікар, психолог, адвокат, нотаріус, аудитор тощо). Така точність і вичерпність у підході законодавця до визначення кола суб'єктів досліджуваного складу злочину має очевидні плюси, однак, не слід забувати, що будь-який перелік завжди веде до звуження, обмеженості в трактуванні понять.

§ 204 КК ФРН встановлює відповідальність за «Використання відомостей, що становлять чужу таємницю», яку особа зобов'язана зберігати згідно з положеннями § 203 КК ФРН «Порушення таємниці приватного життя». Обидва злочини мають однаковий предмет.

Невідомим вітчизняному законодавцю є злочин, склад якого передбачений абз. 3 § 203 КК ФРН, який містить норму, спрямовану на охорону таємниці

померлої особи, і встановлює відповідальність спеціального суб'єкта – особи, яка уповноважена на збереження таємниці після смерті особи, а також зобов'язана зберігати таємницю, яка їй відома від померлого або з його заповіту. Відповідальність настає також у тому випадку, коли особа незаконно розголошує чужу таємницю після смерті особи, якій ця таємниця належала (абз. 4 § 203 КК ФРН). У абз. 5 § 203 КК ФРН законодавець характеризує суб'єктивну сторону злочину, зазначаючи: «якщо особа діє за винагороду або з наміром особистого збагачення або збагачення іншої особи або нанесення шкоди іншій особі», то законом передбачено більш суворе покарання. Отже, корисливий мотив як обтяжуюча ознака передбачений у КК ФРН.

Порівняльний аналіз ознак складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя», передбаченого диспозицією ст. 182 КК України, та злочину, передбаченого диспозицією §203 КК ФРН «Порушення таємниці приватного життя», дозволяє дійти висновку, що подібними у цих злочинах є, перед усім, предмет – конфіденційна інформація (ст. 182 КК України) та чужа таємниця, особливо таємниця, яка стосується особистого життя, або виробнича чи комерційна таємниця (§ 203 КК ФРН). Крім цього, подібні деякі форми прояву об'єктивної сторони складів розглядуваних злочинів, а саме: збирання, зберігання, використання, знищення, поширення або зміна конфіденційної інформації про особу, крім випадків, передбачених іншими статтями КК (ст.182 КК України) і розкриття чужої таємниці (§ 203 КК ФРН). Спільним для цих злочинів є їх вчинення умисно. Відмінність між розглядуваними нормами полягає у суб'єкті: вітчизняний законодавець передбачив відповідальність загального суб'єкта (ст. 182), німецький – спеціального (§ 203 КК ФРН). Крім цього, КК України на відміну від КК ФРН, містить кваліфіковані склади порушення недоторканності приватного життя. Характерно, що вітчизняний законодавець передбачає відповідальність за порушення недоторканності приватного життя в одній статті – ст. 182 КК, в той час, як німецький законодавець, посягання, пов'язані з відомостями про приватне життя особи,

передбачає у декількох окремих статтях: §201 КК ФРН «Порушення конфіденційності розмови», §203 КК ФРН «Порушення таємниці приватного життя» і §204 КК ФРН «Використання відомостей, що складають чужу таємницю».

У § 205 КК ФРН встановлено, що діяння, передбачені у абз. 1 і 2 §§ 202-204 КК ФРН, переслідуються лише за заявою потерпілого, а в разі його смерті право на подачу заяви переходить до родичів або спадкоємців, за винятком випадків, передбачених § 202а КК ФРН. Якщо таємниця не належить до особистого життя потерпілої особи, то право подання заяви відповідно §§ 203 і 204 КК ФРН переходить до спадкоємців.

Проведений аналіз дозволяє погодитися з тими дослідниками, які вважають, що німецьке кримінальне законодавство в достатній мірі охороняє недоторканність і таємницю приватного життя, а діяння, які їх порушують, багато в чому подібні до складів злочинів, що передбачені у кримінальному законодавстві більшості європейських держав [80, с. 64].

Отже, вивчення кримінального законодавства зарубіжних держав-учаниць ЄС, зокрема кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, дозволяє виявити позитивний правотворчий досвід, накопичений іншими державами, який може бути врахований у процесі подальшого вдосконалення кримінального законодавства України у сфері охорони приватного життя.

Висновки до розділу 1

Отже, аналіз теоретико-правових аспектів дослідження кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя дозволив дійти таких висновків:

1. Законодавчий розвиток норм про кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя відбувався поетапно: дореволюційний етап (від X – до початку XX ст.) – поволі утверджувалася ідея

наявності права людини «бути залишеною у спокої», що забезпечує право на недоторканність приватного життя та його компонентів; радянський етап (1917–1991 рр.) – від зникнення кримінально-правових норм, спрямованих на охорону відомостей щодо особистого, сімейного життя особи – до юридичного оформлення та законодавчого закріплення окремих аспектів приватного життя (недоторканність житла, таємниця листування, таємниця телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень, що передаються засобами зв'язку, таємниця усиновлення, лікарська таємниця тощо); сучасний (з проголошенням незалежності – дотепер) – введення окремої норми, що міститься у ст. 182 КК України, яка вперше законодавчо закріпила приватність, як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони. Окрім цього, законодавцем встановлено кримінальну відповідальність за незаконні посягання на інші складові елементи приватного життя людини.

2. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України й окремих держав-учасниць ЄС засвідчив, що, зокрема для вітчизняного законодавства характерний захист саме інформаційного аспекту приватного життя, натомість в державах-учасницях ЄС, зазвичай, у рівній мірі захищається право особистості на самовизначення у приватному житті та право інформацію про нього.

3. У кримінальних кодексах більшості держав-учасниць ЄС: 1) відповідні склади злочинів розташовані в різних главах (розділах) кримінального закону. Хоча, в деяких державах (наприклад, Литва, Іспанія, Франція, Німеччина) ці злочини згруповані в окреми розділи (глави); 2) відповідні склади злочинів сформульовані як формальні; 3) передбачено лише основні склади відповідних злочинів. Разом з тим, в окремих кодексах, де передбачено кваліфіковані види, акцентується на корисливому мотиві як ознаці, що обтяжує кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя.

4. У державах-учасницях ЄС за вчинення порушення недоторканності приватного життя та його складових передбачені різні види покарань: тюремне ув'язнення (Франція), позбавлення волі (Болгарія, Іспанія, Польща, ФРН,

Латвія, Литва), арешт (Латвія, Литва), обмеження прав (Іспанія), виправні роботи (Болгарія), обмеження свободи (Польща, Литва), громадські роботи (Литва), примусові роботи (Латвія), штраф (Франція, ФРН, Латвія, Литва).

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ»

2.1 Об'єктивні ознаки складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя»

2.1.1 Об'єкт та предмет у складі злочину «Порушення недоторканності приватного життя»

Визначення об'єкта у складі злочину дозволяє усвідомити соціальну і правову сутність посягання, правильно визначити місце конкретного складу злочину в системі Особливої частини КК України..

На думку В. К. Грищука, підходи до вирішення цього питання слід розподіляти на історичні та сучасні [52, с. 159-164]. Сьогодні в теорії кримінального права існують такі підходи щодо дефініції об'єкта злочину: 1) суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом [112, с. 112; 266, с.145] 2) правовідносини [152, с. 17-18]; 3) правові блага [183, с. 256]; 4) блага (інтереси) [187, с. 180]; 5) соціальні цінності [8, с. 111; 226, с. 7]; 6) сфера життєдіяльності людини [78, с. 10]; 7) цінності [329, с. 75]; 8) людина [196, с. 53]; 10) потерпілий, якому злочином спричиняється шкода [193, с. 114-116]; 11) порядок суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом [117, с. 101-106].

Ми погоджуємось із позицією таких авторів як П. П. Андрушко [8, с. 111] та В. О. Навроцький [184, с. 159-160], які відмічають неможливість вироблення універсального підходу до визначення змісту такого феномена як об'єкт злочину.

Для аналізу конкретного складу злочину вирішальне значення має безпосередній об'єкт, адже саме він є обов'язковим елементом складу кожного злочину, в той час як загальний, родовий чи видовий об'єкти злочинів

виконують інші функції, в першу чергу, системоутворюючі і узагальнюючі або нормативні і не є компонентами окремого складу злочину.

Злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, розміщений законодавцем у розділі V Особливої частини КК України. На думку С. Я. Лихової, в цьому розділі містяться три групи однорідних злочинів, які посягають на окремі конституційні правовідносини, зміст яких складають громадянські, політичні та соціальні права людини і громадянина [152, с. 145-146].

І хоча окремі дослідники вказують на невідповідність такої класифікації із окремими міжнародними нормативними актами [197, с. 35; 184, с. 298-299; 118, с. 29], в цілому, підхід вітчизняного законодавця видається досить прийнятним і таким, що відповідає сучасним підходам конституційного законодавства України.

Право на недоторканність приватного життя займає важливе місце серед громадянських (особистих) прав і свобод. До інших проявів права на приватність слід віднести право на недоторканність житла, право на таємницю листування, телефонних розмов і різних видів кореспонденції. Кримінально-правова охорона цих конституційних прав забезпечується системою норм, які передбачені у ст. 182 (загальна норма) та ст.ст. 162, 163 (спеціальні норми) КК України.

Таким чином, родовий об'єкт цієї групи злочинів слід визначити як правовідносини, зміст яких складають окремі особисті права людини.

Окрім родового об'єкта як системоутворюючого чинника в кримінальному праві України все більше авторів у сучасних дослідженнях виділяють видовий об'єкт, який лежить в основі розмежування окремих однорідних злочинів між собою.

Зокрема В. Я. Тацій пише, що виділення самостійного видового об'єкта має практичне значення і цілком може бути використане при побудові тієї чи іншої групи злочинів, що посягають на один і той же родовий об'єкт. Однак цей автор все ж підтримує ідею трьохступеневої класифікації об'єктів, хоча і

вважає, що видовий об'єкт додасть більшу злагодженість системі кримінального закону [298, с. 67, 87-88].

Але слід зазначити, що в системі злочинів проти приватного життя, виділення видового об'єкта є недоцільним, адже ця система складається всього із трьох статей. В той же час відмічаємо, що структуризація всього розділу V Особливої частини КК України вимагає виділення в межах родових об'єктів і видових об'єктів також. Про це пишуть такі автори як В. О. Навроцький [184, с.298], В. В. Гальцова [38, с. 46] та інші.

На нашу думку, якщо розглядати як родовий об'єкт правовідносини, які складаються із приводу реалізації людиною своїх особистих прав, то видовим об'єктом злочинів, до яких відноситься і злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, слід вважати особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Визначаючи зміст права на приватне життя, слід виходити із положень цивільного законодавства, яке в даному випадку виступає як регулятивне.

Аналіз юридичної літератури дає підставу для висновку про відсутність одностайної думки фахівців щодо змісту безпосереднього об'єкта у складі злочину, передбаченого у диспозиції ст. 182 КК України. Під безпосереднім об'єктом розуміються такі феномени як право громадянина на недоторканність приватного життя, особисту та сімейну таємницю [190, с. 410; 128, с. 119-12], право громадянина на недоторканність особистого життя і на конфіденційність інформації про особу [316, с. 368], суспільні відносини, що забезпечують захист права громадян на конфіденційність інформації стосовно особистого або сімейного життя [189, с. 195].

На думку П. П. Андрушка, безпосередніми об'єктами злочинів, склади яких передбачені в диспозиціях ст.ст. 182, 162, 163 КК України, є окремі сфери гарантованого Конституцією України права громадян на невтручання інших осіб без їхньої згоди у їхнє приватне життя [7, с. 43]. Всі визначення дають підставу для певної критики. Адже не зрозуміло, що таке «окремі сфери права», суспільні відносини складаються між людьми стихійно і не мають такого

функціонального призначення як правове регулювання. Суспільні відносини взагалі нічого не забезпечують. В тексті диспозиції ст. 182 КК України йдеться про конфіденційну інформацію про особу, а не про конфіденційну інформацію про сімейне та особисте життя, отже, існує певна невідповідність між назвою ст. 182 КК України та її диспозицією. Приватне життя не зводиться лише до конфіденційної інформації про особу.

Найбільш вдалим визначенням змісту безпосереднього об'єкта у складі злочину, який передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, є визначення О.М.Готіна, який вважає, що таким об'єктом є порядок реалізації права громадянина на невтручання в його особисте та сімейне життя [48, с. 116]. Слід лише додати, що треба вести мову не про особисте життя громадянина, а про відповідне право людини, яке розглядається як абсолютне і не залежить від громадянства. Такий підхід в цілому узгоджується і з міжнародними стандартами прав людини.

На думку С. Я. Лихової, норма, яка міститься в ст. 182 КК України спеціально створена для захисту такого елемента недоторканності приватного життя як право на збереження в таємниці конфіденційної інформації [152, с. 262; 149, с. 99-100]. Цю думку підтримує і Ю. І. Дем'яненко, яка пише, що безпосереднім об'єктом у цьому складі злочину є право власності на конфіденційну інформацію про особу [64, с. 7]. Хоча слід вказати, що позиції цих двох авторок були піддані критиці. Так, О. П. Горпинюк вказує, що такий підхід не підкреслює особливості (специфіку) особистого немайнового права на невтручання у приватне життя через вплив на предмет цього злочину – конфіденційну інформацію про особу [45, с. 80-85]. Ми із такою думкою не можемо погодитися, адже саме позиція С. Я. Лихової та Ю. І. Дем'яненко дозволяє чітко прослідкувати зв'язок між правом особи на недоторканність приватного життя і предметом цього злочину – конфіденційною інформацією про особу. Саме в ній це право і реалізується, втрачає свою абстрактність, набуває конкретного змісту і дозволяє визначити, на що ж саме спрямоване суспільно небезпечне посягання.

Не зважаючи на те, що в назві ст. 182 КК України міститься термін «приватне життя», ця норма спрямована на захист його інформаційного аспекту. Слід також додати, що інформація про приватне життя підлягає кримінально-правовій охороні лише в частині посягання на конфіденційну інформацію про особу.

На нашу думку, безпосереднім об'єктом злочину, склад якого передбачений в диспозиції ст. 182 КК України, є правовідносини, які складаються в процесі реалізації людиною свого права на недоторканність приватного життя і які спрямовані на охорону і забезпечення конституційного права на особисту і сімейну таємницю. В цьому аспекті викликає певну критику позиція О. П. Горпинюк, яка пропонує нову назву ст. 182 КК України «Порушення недоторканності інформації про особу» [45, с. 155]. Така позиція, на нашу думку, є неприйнятною, адже ця норма спрямована не на забезпечення інформаційної безпеки особи, а на конкретний її аспект – забезпечення конкретної інформації, про яку прямо йдеться в диспозиції статті. Тим більше, що інформація про особу не завжди перебуває саме в приватній сфері існування.

Проблема визначення змісту безпосереднього об'єкта у складі злочину, передбаченому у диспозиції ст. 182 КК України, тісно пов'язана із визначенням потерпілого. Адже саме потерпілий є носієм цього права. Тому важливо визначитися із тим, кому це право може належати і хто і в яких правових рамках може його реалізовувати. Ми підтримуємо думку Є. В. Лашука та А.А.Музики щодо подвійної ролі потерпілого, який є і учасником правових відносин як безпосереднього об'єкта у складі злочину, і одним із компонентів у складі злочину, який додатково характеризує його об'єкт [179, с. 192].

Сьогодні в юридичній літературі не вироблений єдиний підхід до визначення потерпілого. Ним вважають в одних випадках виключно фізичну особу [221, с. 6], а в інших – також як фізичних, так і юридичних осіб [356, с. 8].

Щодо складу злочину, який передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, то слід вказати на два основні проблемні питання: чи слід вважати потерпілого обов'язковою ознакою у цьому складі злочину та друге питання: чи є потерпілий особою, яка має особливі ознаки. По-перше, вказівка на те, що потерпілий є обов'язковим компонентом у цьому складі злочину міститься у диспозиції ст. 182 КК України, в якій вжито слово «особа». По-друге, суб'єктами права на приватне життя є фізична особа (людина). Саме на охорону прав будь-якої людини спрямована норма, що міститься у ст. 182 КК України. Таким чином, ми не можемо погодитися із позицією О. П. Горпинюк щодо факультативного статусу потерпілого у цьому складі злочину [45, с. 69].

Ознаками потерпілого у складі злочину, передбаченому у диспозиції ст. 182 КК України, є такі:

1. Потерпілим може бути лише фізична особа. Це, в свою чергу, відповідає і позиції законодавця. Приватне життя – це життя конкретної людини, яке протікає у різних сферах її життєдіяльності.

2. Право на охорону приватного життя належить людині від народження. Тому, з моменту народження особа, за наявності інших необхідних обставин, може вважатися потерпілим у цьому складі злочину. Така позиція була висловлена окремими вченими [214, с. 67; 289, с. 20] і ми її поділяємо. Тим більше, що вказана позиція закріплена як міжнародний стандарт охорони прав людини [227].

3. Потерпілими від злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, може бути будь-яка людина (особа) незалежно від громадянства.

4. Потерпілими від порушення недоторканності приватного життя можуть визнаватися і декілька осіб, якщо шкода нанесена (завдана) спільним інтересам. Це питання фрагментарно висвітлювалося в юридичній літературі [95, с. 69; 209, с. 72-96].

5. Щодо цивільно-правового статусу потерпілого, то вважаємо, що потерпілими можуть бути визнані і недієздатні, і обмежено дієздатні особи.

Більшість науковців притримується такої думки [211, с. 20-21; 14, с. 101; 289, с. 20].

Таким чином, виходячи з викладеного та з врахуванням того, що суспільна небезпека і протиправність злочину не залежить від правової оцінки її потерпілим, доходимо висновку, що потерпілим у цьому складі злочину слід визнавати будь-яку особу. Саме таким шляхом йде і європейська судова практика [61; 353; 311, с. 68].

Одним із компонентів складу, який додатково характеризує його безпосередній об'єкт та може мати як обов'язковий, так і факультативний характер, виступає предмет злочину.

Предметом злочину, склад якого передбачений в диспозиції ст. 182 КК України, є відомості особистого і сімейного характеру, що містять конфіденційну інформацію про особу. При цьому кримінально-правовій охороні підлягає лише та інформація, яка стосується особистої або сімейної таємниці.

Традиційною в науці кримінального права існує позиція щодо матеріального характеру предмета злочину, який визначається як річ матеріального світу [112, с. 122]. Але в окремих складах злочинів, до яких належить і склад злочину, передбачений в диспозиції ст. 182 КК України, предмет злочину не є реччю матеріального світу.

Таким чином, необхідно звернутися до наукових розробок, в яких предметом злочину визнають ті феномени, які не являють собою річ, тобто інші явища об'єктивної реальності незалежно від їх форми, зокрема інформація, яка на відміну від речей має іншу, нематеріальну природу [135, с.178; 143, с. 4, 8; 17, с. 49, 80]. Вагомі аргументи на користь того, що предметом злочину можуть бути і нематеріальні феномени, наводить В. С. Ковальський [322, с. 174-175] і С. О. Орлов, який вважає, що визнання інформації предметом злочину є необхідністю сьогодення, умовою правильної кваліфікації та визначення сутності злочинів, у яких вона передбачена [201, с. 81, 84].

Проаналізувавши сучасні дослідження щодо визнання конфіденційної інформації предметом злочину, ми дійшли таких висновків: по-перше, доцільно підтримати позицію щодо нематеріального характеру предмета злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, по-друге, проаналізувавши текст самої диспозиції цієї статті та ту роль, яку відіграє вказівка на конфіденційну інформацію, слід дійти висновку про те, що конфіденційна інформація в цьому складі злочину відіграє роль обов'язкової ознаки складу злочину.

Наші висновки підтверджуються нормативною базою, спрямованою на регулювання суспільних відносин, які складаються з приводу використання, захисту та інших дій із інформацією як узагальнюючим феноменом [233; 234; 235; 236] та значним масивом вітчизняних і зарубіжних досліджень, присвячених вивченню цієї проблематики [15; 77, с. 29-33].

Однак, слід відмітити і колізійні моменти, які зустрічаються сьогодні у понятійному апараті законодавства, що регулює інформаційну сферу.

По-перше, відсутнє однозначне розуміння інформації на законодавчому рівні. В ЗУ «Про інформацію» від 13 січня 2011 р. [236] визначене родове поняття інформації як будь-яких відомостей та/або даних, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. В той же час в інших законодавчих актах містяться дефініції, які суттєво відрізняються між собою [245; 243]. На цю проблему в свій час вказувала Ю.І.Дем'яненко [64, с. 7-8]. На нашу думку слід додати, що ознакою конфіденційної інформації не обов'язково є можливість збереження її на конкретних носіях.

По-друге, не дивлячись на відсутність уніфікованої дефініції інформації, на законодавчому рівні відбувається поділ всього масиву інформації за порядком доступу до неї на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

Ми вважаємо, що віднесення усієї інформації про фізичну особу до конфіденційної є не коректним, оскільки режим конфіденційності має

встановлювати сама особа, визначаючи, яка інформація про неї носить характер конфіденційності.

Одним із завдань нашого дослідження є визначити зміст та сутність феномена «конфіденційна інформація» як предмета складу злочину. Ю.І.Дем'яненко зазначає, що конфіденційна інформація про особу може охоплювати різні за своїм змістом відомості [64, с. 7-9]. Вітчизняні вчені відмічають, що вітчизняне законодавство не передбачає вичерпного переліку відомостей, які можна віднести до конфіденційної інформації [150, с. 45-53; 46] на відміну від законодавства РФ [321].

На нашу думку, слід приєднатися до офіційної позиції, викладеної у рішенні Конституційного Суду України (далі – КС України) у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України (м. Київ від 20 січня 2012 року) [268]. Хоча загальні ознаки такого феномена як конфіденційна інформація КС України надає (наприклад, справа К. Г. Устименка від 30 жовтня 1997 року [268]).

Немає єдності думок у вітчизняних науковців і щодо вироблення критеріїв, за якими можна визнати, яка інформація є конфіденційною, а яка ні в межах вивчення предмета злочину, склад якого передбачений в диспозиції ст. 182 КК України [46, с. 7-9; 22, с. 137]. Слід враховувати і критерії, які склалися в судовій практиці ЄСПЛ [224, с. 59; 43; 66, с. 273-275, 312].

Зазначимо, що дослідники не проводять чіткого розмежування між ознаками і критеріями конфіденційної інформації про особу. На нашу думку, більш важливим є питання не про критерії та ознаки, які можна розглядати як синоніми, адже і те, і інше дозволяє нам відмежувати конфіденційну інформацію від схожих феноменів, а аналіз конфіденційної інформації в контексті одного із різновидів таємниці.

Як різновид таємниці конфіденційну інформацію можна віднести до вразливих відомостей, розголошення яких не бажане для особи, може завдати

шкоду її правам та інтересам і тому охороняється законом. Ознаки та види такої таємниці розглянуті у працях сучасних зарубіжних та вітчизняних авторів [20, с. 5; 88, с. 13-14; 350, с. 147-150].

Однією із проблем застосування норми, яка міститься у ст. 182 КК України, є неконкретність, невизначеність предмету цього злочину. Оскільки ключовою (визначальною) ознакою конфіденційної інформації є те, що вона представляє собою відомості, які містять особисту або сімейну таємницю, то з методологічних та філософсько-правових позицій уявляється доцільним відмовитися від терміну «конфіденційна інформація про особу» і вживати термін «відомості про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю». Саме таку інформацію і слід розглядати як предмет у складі злочину, передбаченому у диспозиції ст. 182 КК України. При цьому вважаємо за доцільне змінити і назву статті на таку: «Умисне порушення таємниці особистого та сімейного життя».

Поряд з цим постає питання, які саме відомості з сфери приватного життя можна віднести до категорії особистої та сімейної таємниці і чи можливо чітко і точно окреслити коло таких відомостей. Хоча поняття «таємниця» широко використовується у вітчизняному законодавстві, універсальна її дефініція відсутня. Сьогодні термін «таємниця» позначає більше ніж тридцять випадків обмеження права громадян на інформацію [266, с. 280-292].

Опираючись на змістовний і етимологічний аналіз поняття «таємниця» [27, с. 1426; 39; 99, с. 64; 159, с. 13], слід дійти висновку, що у загальному виді поняттям «таємниця» охоплюється все те, що особа бажає приховати від інших, що відомо не всім, що не підлягає розголосу, секрет. В кримінально-правовій літературі панує думка, що предметом таємниці виступає інформація, доступ до якої заборонений, розголошення якої може завдати шкоди інтересам держави, суспільства, особи.

Юридично значущі ознаки таємниці приватного характеру досліджені Ю.О. Говенко [41] і зводяться вони, по суті, до ознак таємниці в цілому, з тією різницею, що ці відомості носять виключно приватний характер і законодавство

надає приватним особам право самостійно визначити таємність такої інформації і самостійно такі відомості захищати.

При цьому особисті таємниці у певних випадках можуть стати і таємницями професійними, на що вказують окремі дослідники [269, с. 12; 305, с. 682-685]. Саме тому необхідно відзначити, що деякі з вказаних таємниць приватного характеру, які довірені представникам певної професії, включені до КК як предмет інших злочинів (охороняється самостійними нормами). Це відноситься, наприклад, до статей 132, 145, 159, 163, 168, 232, 330, 381, 387, 365-2 КК України.

Законодавець, окрім загальної норми про охорону конфіденційної інформації про особу (таємниці особистого та сімейного життя), передбачає спеціальні норми, якими здійснюється її додатковий захист. Однак, поряд з цим, поза кримінально-правовою охороною залишаються окремі різновиди таємниці (відомості, що становлять адвокатську таємницю, таємниця сповіді, таємниця заповіту, страхування тощо).

В цьому контексті приєднуємося до пропозиції окремих науковців щодо доцільності прийняття закону «Про захист конфіденційної інформації», в якому слід визначити перелік інформації, що може бути віднесена до конфіденційної та порушення обігу якої (без дозволу її власника) має тягти юридичну відповідальність; передбачити перелік інформації, яка не може бути віднесена до конфіденційної; надати визначення такої інформації та закріпити її правовий режим тощо [263, с. 81; 144, с. 78].

Наприклад, Ковпаківський районний суд м. Суми розглядав справу громадянина А. за обвинуваченням у злочинах, передбачених статтями 182, 190, ч. 4 ст. 205, ч. 2 ст. 209, ч. 2 ст. 222 та ще низкою статей КК України [30]. Суд визнав, що суб'єкт не винний у вчиненні збирання, зберігання, використання чи поширення конфіденційної інформації. Підсудний власноручно сфотографував власний автомобіль прокурора, фотографії додав до заяви-скарги, яку направив до комітету з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією при Верховній Раді України для проведення перевірки

на предмет придбання цього автомобіля. Ніякої іншої інформації про прокурора, окрім фотографій його автомобіля громадянин А. не направляв. Суд вирішив, що прокурор є публічною особою правоохоронних органів, тому заява щодо проведення перевірки на предмет законності придбання ним дорогого автомобіля не є кримінально-караним діянням. Ця інформація не може вважатися конфіденційною, адже особа користується своїм автомобілем не таємно, ця інформація доступна широкому загалу. Прокурор за родом своєї діяльності повинен бути готовий до надходження відносно нього аналогічних заяв. Тому громадянин А. не несе відповідальності за ст. 182 КК України, адже суд не визнав, що фотографії автомобіля можна вважати предметом цього злочину.

Для визначення змісту предмета злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, необхідно визначити зміст понять «особиста» і «сімейна» таємниця. В юридичній літературі однозначного підходу до розуміння цих понять немає. Проаналізувавши окремі роботи вчених [211; 288], доходимо висновку, що особиста таємниця – це охоронювані законом відомості різного роду (інформація) про приватне життя особи, що знаходяться за межами публічного інтересу і які особа бажає зберігати невідомими для інших осіб і яким вона надає конфіденційного характеру у зв'язку із тим, що їх розголошення може завдати шкоди її приватним (особистим) інтересам.

Щодо сімейної таємниці, то в літературі висловлювались міркування, що вона не є самостійним видом таємниці, а – різновидом (частиною) особистої таємниці [95, с. 112]. На наш погляд, така позиція є необґрунтованою, оскільки наявність самостійних носіїв права на таємницю, якими є людина і сім'я як сукупність осіб, які об'єднані кровно-родинними зв'язками, а також наявністю окремих, самостійних сфер приватного життя особи – особистого життя і сімейного життя, дозволяє дійти висновку, що поділ таємниць приватного характеру (приватного життя) на особисту і сімейну є цілком виправданим. Як слушно зазначає І. С. Бондар: «юридично людина має право на особисту

таємницю і від членів своєї сім'ї, хоча це може бути пов'язане з моментами морально-етичного характеру» [20, с. 5, 10].

Поняття сімейної таємниці досліджувалось різними вченими [211, с. 104; 39, с. 16; 209; 296, с. 19]. Ми визначаємо її як охоронювані кримінальним законом відомості, доступ до яких закритий, які особа бажає зберегти у таємниці від сторонніх осіб, надаючи їм конфіденційного характеру. Ці відомості відображають особливо важливі сторони життя сім'ї, під якою розуміється союз осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, що випливають із шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, що не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства [283].

Поняття особистої і сімейної таємниць тісно пов'язані між собою і багато в чому збігаються. Привертають увагу прецеденти ЄСПЛ, відповідно до яких до змісту особистої і сімейної таємниці належать відомості: медичного характеру – особливо щодо захисту таємниці про ВІЛ-інфікованих; про зміст спілкування з адвокатом (справа «Кемпбел і Фел проти Сполученого Королівства» (1984 р.) [72, с. 438-469]; про сексуальну орієнтацію особи і психосоціальний тип особистості (справа «Даджен проти Сполученого Королівства» (1981р.) [72, с. 360-384]; про зміну статі та імені (справа «Б. проти Франції» (1992 р.) [66, с. 304-318].

Важливо підкреслити, що поняття особистої та сімейної таємниці є суб'єктивним за змістом, визнається прерогативою особи, якої вони стосуються, яка зацікавлена в їх нерозголошенні, тобто залежать від волевиявлення власника інформації.

В цьому контексті нами запропоновано вказівку на предмет злочину «конфіденційна інформація про особу» у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України замінити терміном «відомості про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю», що підтримали 68% опитаних працівників правоохоронних органів (Додаток Б.).

Поряд з розглянутими вище аспектами предмета порушення недоторканності приватного життя, певний інтерес становить питання про те, в якому випадку відомості, що відносяться до приватного життя, однозначно не можуть складати особисту або сімейну таємницю. В першу чергу йдеться про згоду особи на будь-які дії з цією інформацією (на ознайомлення з її змістом), що виключає злочинність діяння, оскільки в такому випадку відсутній сам об'єкт правового захисту. Крім цього, у рішенні КС України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України (м. Київ від 20 січня 2012 р.) визначено, що «не є конфіденційною інформацією персональні дані, що стосуються здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень» [268].

Проведеним аналізом визначено безпосередній об'єкт злочину, його потерпілий та предмет, як обов'язкові ознаки порушення недоторканності приватного життя.

2.1.2 Кримінально-правова характеристика ознак об'єктивної сторони складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя»

Об'єктивна сторона злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст.182 КК України, знаходить свій прояв у незаконному збиранні, зберіганні, використанні, знищенні, поширенні конфіденційної інформації про особу або незаконній зміні такої інформації, крім випадків, передбачених іншими статтями КК України, що обумовлює необхідність визначення змісту даних понять. Цей злочин може бути вчинений як шляхом фізичних, так і інформаційних дій або їх поєднання. Інформаційні дії полягають у передаванні інформації іншим особам у словесній (вербальній) формі, або у вчиненні будь-

яких інших дій, що несуть інформацію (наприклад, конклюдентних дій, смислових жестах, виразних рухах (міміці), включаючи сучасні засоби зв'язку.

Зі змісту диспозиції ст. 182 КК України випливає, що «незаконність», яка в даному випадку тотожна протиправності, є обов'язковою ознакою кожної дії, що передбачена в диспозиції цієї статті. Вирішення питання про незаконність цих дій неможливе без встановлення та з'ясування правових підстав (критеріїв) визнання їх правомірними. Всі зазначені у диспозиції ст. 182 КК України дії, крім знищення та зміни інформації, відповідно до ЗУ «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. належать до основних видів інформаційної діяльності, якими є збирання, створення, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [236]. Правомірність вчинення цих дій регулюється вказаним Законом та іншими нормативними актами, що встановлюють умови і порядок поводження з конфіденційною інформацією про особу [234; 235] і є гарантією охорони приватного життя.

Вважаємо, що незаконність дій проявляється у: 1) порушенні встановленого законом порядку їх вчинення; 2) порушенні процедури, передбаченої законом; 3) їх вчиненні особою, яка не уповноважена на їх вчинення; 4) використанні засобів і методів, прямо заборонених законом (наприклад, шляхом порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передається засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163 КК України) або шляхом порушення недоторканності житла (ст. 162 КК України); 5) застосуванні насильства, обману, зловживання довірою, шляхом розкрадання. Отже, наявність однієї з названих умов є ознакою незаконності діяння.

Водночас необхідно відзначити, що право на недоторканність приватного життя, включене в сферу правового регулювання, є абсолютним. Національне законодавство, виходячи з міжнародних (європейських) стандартів, допускає його обмеження, що за своєю юридичною силою утворюють три групи підстав: 1) передбачені Конституцією, що має найвищу юридичну силу (ст. 8) [108]; 2) передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана

ВРУ [237]; 3) передбачені окремими законами України [61, с. 128]. Аналіз відповідного законодавства [121; 122; 347; 232; 234; 235; 236; 240] та положень рішень КС України [268] дозволяє дійти висновку, що правові підстави обмеження права особи на конфіденційну інформацію про неї (на таємницю особистого та сімейного життя) можуть встановлюватися виключно Конституцією України (ч. 1 ст. 32, ч. 2 ст. 32, ст. 64, ч. 3 ст. 63) [108]. Водночас у законодавстві встановлені і додаткові гарантії дотримання цих прав [241; 242].

Таким чином, якщо вказані у диспозиції ст. 182 КК України дії вчинюються з дотриманням законів, відсутні підстави вважати їх незаконними. Певні відомості про особу без її згоди збираються під час притягнення її до адміністративної, цивільно-правової відповідальності, у зв'язку із здійсненням військового обліку військовозобов'язаних тощо [125, с. 494].

У контексті питань, що розглядаються, зазначимо про можливі і додаткові підстави звільнення від відповідальності засобів масової інформації та журналістів, що встановлюються законами України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства» та іншими, що передбачено ч. 4 ст. 30 ЗУ «Про інформацію» [236]. Необхідність звернення до окремих законодавчих актів для встановлення незаконності дій вказує на те, що диспозиція ст. 182 КК України є бланкетною [62, с. 128-132].

Важливо розглянути питання щодо згоди особи на вчинення певних дій з конфіденційною інформацією про неї. Попередня редакція диспозиції ст. 182 КК України містила вказівку на цю ознаку як на обов'язкову ознаку складу злочину. Аналіз юридичної літератури показав, що така конструкція диспозиції цієї статті викликала обґрунтовану критику серед науковців, які висловлювали зауваження з приводу недоцільності (надмірності) одночасного включення в текст норми обох ознак – «без згоди особи» разом з характеристикою дії як «незаконної» і пропонували вказівку «без згоди особи» виключити із диспозиції ст. 182 КК України [338, с. 185; 45, с. 148].

Звернемо увагу на досвід держав Західної Європи, в кримінальних законах яких використовується поняття «згода» (КК Франції – ст. 226-8 [318, с.245], КК Бельгії – ст. 378 bis [310, с. 224], КК Швейцарії – ст.ст. 179 bis, 179 ter [319, с. 200-201]), однак не поряд, а замість ознаки «незаконність» і саме тому є обов'язковою.

У чинній редакції ст. 182 КК України цей логічний казус усунутий, словосполучення «без згоди особи» виключене, що, однак, не зменшує значення цього положення, яке продовжує залишатися базовим, оскільки воля (згода) особи, якої стосується конфіденційна інформація, є визначальною засадою у відносинах, пов'язаних з її збиранням, зберіганням, використанням, знищенням, поширенням або зміною.

. Слід дійти висновку, що відсутність згоди особи, якої конфіденційна інформація стосується, визначає незаконність відповідних дій, виступає однією з умов (складовою) незаконності, за винятком випадків, передбачених окремими законами [238; 240; 244].

Поняття згоди особи на дії з конфіденційною інформацією щодо неї базується на положеннях цивільного законодавства, що передбачені ч. 1 ст. 12, ст. 302, ст. 304, ч. 1 ст. 272, ч. 3 ст. 303, ч. 2 ст. 306, ч. 4 ст. 303, ч. 3 ст. 306 ЦК України тощо [347].

Виходячи з того, що конфіденційна інформація втрачає значення таємниці, коли особа, якої вона стосується, не бажає приховувати її від сторонніх, під *згодою* ми розуміємо ствердну усвідомлену, вільно висловлену у будь-якій формі відповідь (дозвіл) дієздатної фізичної особи, якої конфіденційна інформація стосується, або іншої уповноваженої законом особи на прохання ознайомитися з конфіденційною інформацією. Видається, що в окремих випадках необхідне звернення до нотаріуса і лікаря-психіатра з метою засвідчення вільного волевиявлення при згоді на проведення зазначених дій і виключення елементів примусу.

Ми приєднуємося до думки, що окрім незаконності, конститутивною ознакою складу злочину, передбаченого в диспозиції ст. 182 КК України, є

також негативна ознака – положення (вказівка) – «крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу», яка вказує на співвідношення розглядуваної норми (ст. 182 КК України) з іншими статтями, в яких передбачена відповідальність за незаконні дії з конфіденційною чи таємною інформацією про особу як загальної та спеціальних норм [62, с. 128-132]. Тобто дії, передбачені ст. 182 КК України, утворюють склад цього злочину тільки, якщо вони не охоплюються іншим складом злочину.

Вважаємо, що однією із прогалин сучасного законодавства є те, що ні у КК України, ні у чинній редакції ЗУ «Про інформацію» [236] зміст цих термінів – збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, зміни конфіденційної інформації про особу як форм прояву об'єктивної сторони досліджуваного злочину, не розкривається. Тому необхідно дати їх правове тлумачення.

Першою формою прояву об'єктивної сторони злочину виступає збирання конфіденційної інформації про особу. У ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про захист персональних даних» збирання персональних даних визначено як складову процесу їх обробки, що передбачає дії з підбору чи впорядкування відомостей про фізичну особу [235].

У словнику української літературної мови поняття «збирання» ототожнюється з поняттям дії зі значенням збирати, що визначається як складати, нагромаджувати, зосереджувати що-небудь до купи, в одному місці; брати що-небудь з різних місць, від різних осіб і т. ін. [285, с. 434].

О. П. Горпинюк вказує, що до визначення «збирання конфіденційної інформації про особу» дослідники в цілому підходять однаково [45, с. 104], з чим навряд чи можна погодитися, оскільки аналіз відповідних кримінально-правових джерел показує, що через певний дуалізм поняття «збирання» одні автори розуміють під збиранням процес пошуку, добування, тобто виявлення або накопичення будь-яким протиправним способом конфіденційної інформації. Цей процес триває в часі [7, с. 46; 189, с. 195]. Інші автори розуміють результат цього процесу, тобто одержання, наявність у особи

зазначених відомостей. До науковців, які акцентують увагу на результативності дій щодо збирання, можна віднести, наприклад, С. Я. Лихову та І. О. Зінченко, які під незаконним збиранням конфіденційної інформації про особу розуміють отримання не уповноваженим на це суб'єктом інформації про приватне життя іншої особи, що містить її особисту та сімейну таємницю без її згоди (будь-яким протиправним способом) [152, с. 271; 85, с. 77]. Таку ж точку зору поділяють О. П. Горпинюк, М. І. Мельник, О. О. Семенюк [45, с. 104-106; 125, с. 494-495; 190, с. 411]. При цьому інформація може сприйматися суб'єктом злочину як безпосередньо (наприклад, запам'ятовування без фіксації на матеріальному носії), так і опосередковано.

Окремі автори виділяють такі характерні ознаки збирання інформації як цілеспрямованість і визначеність, які свідчать про ступінь суспільної небезпеки цього діяння і дають можливість відмежувати злочини від правопорушень, а також персоніфікувати дану дію [351, с. 118-122; 129, с. 188]. Ми вважаємо за доцільне підтримати цю позицію зважаючи на те, що вона конкретизує зміст такої дії як збирання конфіденційної інформації.

В цьому контексті зазначимо, що окремі автори пропонували встановити кримінальну відповідальність за спостереження за приватним життям іншої особи [79, с. 19-20]. Зокрема, М. М. Малєїна виділяє підглядання як самостійний спосіб порушення приватного життя, незалежно від того, фіксувалося побачене на кіно-фотоплівку чи ні [164, с. 178]. Вважаємо, що підглядання як самостійний спосіб порушення таємниці приватного життя не досягає ступеню суспільної небезпеки злочину і встановлювати за це діяння кримінальну відповідальність недоцільно.

Окремої уваги потребує з'ясування питання чи слід розглядати збирання інформації як активну чи пасивну дію. Хоча існують прихильники пасивного характеру збирання [354, с. 75-79], ми поділяємо точку зору М. В. Мазура, О.М.Готіна, які вказують, що «збирання конфіденційної інформації про особу полягає в активних діях, спрямованих на отримання інформації відносно

особистого чи сімейного життя людини особою, яка не має законних підстав для ознайомлення з відповідними відомостями» [129, с. 188; 48, с. 119].

Щодо способу «незаконного збирання» конфіденційної інформації про особу, то більшість дослідників визначають його як дію, що вчиняється будь-яким протиправним способом [189, с. 196; 7, с. 46; 152, с. 271; 85, с. 77; 198, с. 41]. Узагальнення цих поглядів дозволяє виділити такі способи незаконного збирання конфіденційної інформації про особу: таємно, відкрито, шляхом обману, зловживання довірою, шляхом ведення негласного спостереження за поведінкою особи з фіксацією на кіно-, фото-, відео-, аудіо плівці або без неї, або використання підслуховуючих, відеозаписуючих пристроїв, інших спеціальних технічних засобів, а також шляхом викрадення або копіювання документів, предметів – носіїв конфіденційної інформації про особу, одержання такої інформації за певну плату (підкуп), шляхом залякування, застосування погроз (насильством, знищенням або пошкодженням майна, розголошенням відомостей, що ганьблять особу, притягненням до відповідальності), шляхом опитування осіб, які володіють такими відомостями, шляхом огляду предметів, обстеження приміщень, ділянок місцевості і транспортних засобів, проведення експериментальних дій різного роду, а також з використанням будь-яких інших способів незаконного отримання інформації. Наведений вище перелік способів збирання інформації не є вичерпним.

При цьому, видається, що для кваліфікації збирання конфіденційної інформації за ст. 182 КК України не має значення законним чи незаконним способом була отримана відповідна інформація.

М. І. Мельник вказує, що якщо дії з незаконного збирання конфіденційної інформації про особу були поєднані з порушенням недоторканності житла, порушенням таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, або були поєднані з незаконним придбанням, збутом або використанням спеціальних технічних засобів отримання інформації, то скоєне винним слід

кваліфікувати за правилами сукупності злочинів, тобто за ст. ст.182 та 162, 163, 359 КК України [125, с. 494].

Конфіденційна інформація про особу, яка стосується її приватного життя, може бути отримана з будь-яких джерел (із документів, листів, бесід із родичами, сусідами, знайомими, колегами потерпілого, його лікарями тощо) та у будь-яких місцях (у відділі кадрів за місцем роботи потерпілого, в лікувальному закладі, в будинку потерпілого тощо). Наприклад, вироком Придніпровського районного суду м. Черкаси суб'єкт був засуджений за незаконне збирання конфіденційної інформації про своїх сусідів. Цікавим є спосіб збирання цієї інформації. Суб'єкт власноручно виготовив прослуховуючий апарат (пристрій) і помістив його в отвір розетки, яка знаходилася у спільній стіні із квартирою потерпілого [29].

В силу викладеного вище, незаконне збирання конфіденційної інформації про особу можна вважати закінченим лише з моменту отримання винним відомостей, а не з моменту початку процесу пошуку таких. У разі, коли розпочатий процес збирання не закінчився результатом – заволонінням відомостями – йдеться про незакінчену злочинну діяльність, тобто про замах на порушення недоторканності приватного життя.

Таким чином, збирання конфіденційної інформації про особу передбачає будь-які дії, спрямовані на отримання такої інформації, (як процес – виявлення, здобування, так і його результат – отримання, наявність), що може здійснюватися будь-якими способами і в будь-якій формі.

Наступною дією, яка спрямована на порушення недоторканності приватного життя, що передбачена в диспозиції ст. 182 КК України, є незаконне зберігання конфіденційної інформації про особу. Зміст цієї дії визначається як: незаконні дії зі збереження відповідної інформації в певному місці на різних носіях [129, с. 188; 48, с. 120]; будь-які умисні дії, пов'язані з перебуванням конфіденційної інформації у фактичному володінні винного [12, с. 489; 85, с. 79; 190, с. 195]; поміщення її в певне місце з обмеженим доступом при дотриманні певних умов зберігання, обумовлених типом носія

інформації [26, с. 489]; незаконним утриманням носія інформації в такому місці та умовах, які здатні забезпечити вказаний стан і його цілісність впродовж певного часу [63, с. 63].

Деякі науковці під зберіганням конфіденційної інформації про особу розуміють її збереження та накопичення [125, с. 494; 152, с. 271]. Не погоджуючись з подібним трактуванням поняття «зберігання», вважаємо, що накопичення є одним з складових такого виду інформаційної діяльності як одержання інформації, а не її зберігання. Зазначимо, що відповідно до ЗУ «Про інформацію» основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [236].

Наша позиція ґрунтується на тому, що відповідно до визначення, яке подається в тлумачному словнику, «зберігати» – це не давати зникнути; тримати що-небудь у певних умовах, оберігаючи від псування, руйнування; дбайливо ставитися до чого-небудь, не розтрачувати чогось [285, с. 428], а «накопичувати» – поступово збирати, накопляти в якій-небудь кількості; збільшувати, додавати що-небудь [286, с. 108]. Отже, вважаємо, що накопичення має відношення до зберігання лише як показник збільшення кількості предметів, які зберігаються, тобто кількості носіїв з інформацією або об'єму відомостей, які зафіксовані на одному й тому ж носіїві, а тому накопичення не може розглядатися як альтернатива збереженню і одночасно як зберігання. Подібну думку в свій час висловлювала Ю. І. Дем'яненко [63, с. 65].

Не викликає заперечень думка науковців, що зберігання може здійснюватися суб'єктом злочину в різних місцях – при собі, в приміщенні та поза ним, у транспортному засобі, в спеціально обладнаних схованках [85, с. 79], на віддаленому сервері в Інтернеті [130, с. 188] тощо. Тому, місце є характерною, однак не обов'язковою ознакою зберігання.

Проаналізувавши позиції вчених, які характеризують категорію «незаконне зберігання», виходячи з способу набуття інформації, яка

зберігається і особи, яка вчинює відповідні дії [189, с. 195; 7, с. 43-50; 152, с. 271; 45, с. 100] доходимо висновку, що всі ситуації, які пов'язані з незаконним зберіганням конфіденційної інформації про особу, можна поділити на два види. Перший стосується ситуацій незаконного збирання інформації, при чому, як особою, яка її в подальшому зберігає, так і особою, яка незаконне зберігає конфіденційну інформацію, що незаконно зібрана іншою особою. Другий вид стосується ситуацій пов'язаних з незаконним зберіганням конфіденційної інформації про особу, збирання якої було здійснено на законних підставах. В останньому випадку йдеться про порушення встановленого законодавством порядку зберігання такої інформації.

Зберігання конфіденційної інформації, як і будь-яке зберігання, є процес триваючий. Отже, якщо об'єктивна сторона злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, набуває форми зберігання, то злочин вважається закінченим з моменту початку зберігання і закінчується тоді, коли зберігання припиняється по волі суб'єкта злочину. Якщо зберігання не переросло в суспільно небезпечне діяння (іншу форму вчинення об'єктивної сторони), то підстав для притягнення до кримінальної відповідальності немає. Тривалість незаконного зберігання інформації, на нашу думку, не впливає на кваліфікацію злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України.

Таким чином, незаконне зберігання конфіденційної інформації про особу – це дії, що полягають в утримуванні такої інформації безпосередньо у суб'єкта або в будь-якому іншому місці, де вона перебуває у розпорядженні та під контролем суб'єкта і спрямовані на забезпечення її належного стану.

Третьою формою прояву об'єктивної сторони в аналізованому складі злочину є «використання» конфіденційної інформації. Аналіз відповідних джерел показав, що вітчизняні науковці під незаконним використанням розуміють «застосування цих відомостей без згоди потерпілого» [85, с. 79], «користування зазначеною інформацією на власний розсуд з метою одержання вигоди чи задоволення певної потреби» [48, с. 120], «користування винним за

власним розсудом відомостями, які становлять особисту чи сімейну таємницю особи, для задоволення певної потреби чи одержання певної вигоди» [125, с. 495], «протиправна реалізація можливості вилучення корисних властивостей відомостей, які відповідно до законодавства України становлять конфіденційну інформацію, з метою задоволення власних потреб чи потреб інших осіб» [152, с. 272]. Як ми бачимо, хоча про це прямо не вказано, розуміється, що незаконні дії з інформацією можуть принести користь (в т.ч. і матеріальну) суб'єкту злочину.

Незаконне використання конфіденційної інформації характеризується, як правило, отриманням якоїсь вигоди (не обов'язково матеріального характеру) особою, яка таку інформацію використовує і усвідомлення цієї особою незаконного характеру використання і того, що ця інформація є конфіденційною.

Таким чином, можна дійти висновку, що зміст «використання» тлумачиться науковцями шляхом застосування таких базових положень як «користування інформацією чи відомостями» чи «вилучення корисних властивостей відомостей», що обумовлені конкретною метою – для задоволення певної потреби чи одержання певної вигоди як для себе, так і для інших осіб.

П. П. Андрушко вважає, що під використанням в окремих випадках слід розуміти і розповсюдження конфіденційної інформації [189, с. 195]. На нашу думку, розповсюдження інформації має охоплюватися терміном «поширення». На користь цього підходу слугує те, що в диспозиції ст. 182 КК України всі альтернативні форми вчинення дій, що становлять об'єктивну сторону, вказані вичерпно. Про це свідчить і те, що лексичне тлумачення терміну поширення співпадає із тлумаченням терміну розповсюдження і розголошення [287, с. 483].

Ми вважаємо, що термін «використання» є досить неконкретним і тлумачити його можна по-різному. Це робить розуміння тексту диспозиції ст.182 КК України розмитим і неоднозначним. На нашу думку, використання неможливе без розголошення. Навіть, коли зміст інформації доводиться до її

законного власника, ці дії є незаконними і, очевидно, переслідують незаконну мету (наприклад, шантаж).

Слід вказати, що можливе, і, як правило, є таким, поєднання двох видів альтернативних дій – «зберігання» і «використання». Якщо одна особа незаконно зберігає конфіденційну інформацію, а потім передає її іншій особі, щоб та її використала, то сам факт передачі є вже використанням. Хоча можуть мати місце випадки використання без попереднього зберігання. Але, при цьому, в процесі кваліфікації слід чітко встановлювати наявність суб'єктивних ознак і, зокрема, усвідомлення особою як незаконного характеру інформації, так і факту її конфіденційного характеру.

Отже, незаконне використання конфіденційної інформації про особу – це дії, що полягають у незаконному користуванні цією інформацією на власний розсуд з будь-якою метою, що може поєднуватися з примушуванням особи, якої стосується ця інформація до вчинення будь-яких дій в інтересах винного або відмови від їх вчинення під загрозою її розповсюдження .

Наступною альтернативною дією є незаконне поширення конфіденційної інформації про особу, суспільна небезпека якої полягає у тому, що поширені відомості створюють (або можуть створити) серйозні проблеми для їх власника, стають своєрідним тавром для людини, чия особиста або сімейна таємниця порушена, що нерідко призводить або може призвести до суспільно небезпечних наслідків (наприклад, у вигляді ізоляції особи від суспільства).

У ППВСУ від 27 лютого 2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» подається перелік дій, які охоплюються поняттям «поширення інформації» [254]. При цьому повідомлення оспорюваної інформації лише особі, якої вона стосується, не може визнаватись її поширенням, якщо особа, яка повідомила таку інформацію, вжила достатніх заходів конфіденційності для того, щоб ця інформація не стала доступною третім особам [254]. З п. 15 цієї Постанови випливає, що під поширенням

інформації слід розуміти доведення її до відома хоча б однієї особи у будь-який спосіб [254].

В юридичній літературі сьогодні немає однозначного розуміння незаконного поширення конфіденційної інформації. П. П. Андрушко визначає цей феномен як незаконне доведення до відома сторонніх осіб (хоча б одній людині) такої інформації без її згоди будь-яким способом (усно, письмово, друкованим способом, за допомогою комп'ютерної мережі), вчинене особою, яка зобов'язана зберігати її в таємниці, тобто розголошення конфіденційної інформації [7, с. 47]. На думку І. О. Зінченко, під «поширенням» слід розуміти повідомлення (розповсюдження) відомостей про приватне життя особи, що становлять особисту або сімейну таємницю, хоча б одній третій особі. Способи розповсюдження можуть бути різними [85, с. 79-80]. Подібне тлумачення пропонує М. І. Мельник [125, с. 494]. Отже, фактично «поширення» тлумачиться аналогічно поняттю «розголошення», яке міститься в інших статтях КК України, зокрема, в статтях 132, 145, 168, 232, 328, 381, 387, 422 КК України.

О. М. Готін характеризує поширення конфіденційної інформації про особу як форму злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, як незаконні дії, метою яких є доведення змісту відповідних відомостей про особисте чи сімейне життя особи без її згоди до відома інших людей (одного чи багатьох) [48, с. 121], тобто робить наголос на меті. Погоджуємося з Ю. І. Дем'яненко, що умови передачі інформації можуть бути різними (продаж, обмін, дарування, платне чи безоплатне тимчасове користування тощо), так само як і способи передачі [62, с. 129].

Аналіз теоретичних джерел і судової практики дозволяє дійти висновку, що способи незаконного поширення конфіденційної інформації про особу, можуть бути різноманітними. Інформація може бути передана: усно, письмово, електронним шляхом тощо.

У кримінально-правовій літературі існує дискусія з приводу певного дуалізму у розумінні поняття незаконного поширення конфіденційної

інформації про особу як процесу і як результату, тобто виникли питання, з якого моменту поширення вважатиметься закінченим злочином. В цьому зв'язку окремі автори вказують, що діяння у формі поширення відомостей має складну структуру і являє собою не просто зовнішній акт поведінки, тобто дії щодо доведення інформації до відома третіх осіб, яким вона не була доступна і відома, а так само і результат таких дій (результативні дії), коли ці відомості сприйняті, стали надбанням сторонньої особи [209, с. 135; 354, с. 75 – 79].

Іншу точку зору підтримує, зокрема П. М. Макеєв, який вважає, що відповідальність за незаконне поширення відповідної інформації, має наставати незалежно від того, чи сприйнята інформація стороннім суб'єктом, тобто моментом закінчення даного злочину є сам факт незаконного поширення конфіденційної інформації [160, с. 116].

З подібною думкою навряд чи можна погодитися. Ми вважаємо, що поширення включає в себе діяння однієї особи щодо передачі, оголошення, оприлюднення інформації та діяння іншої особи щодо сприйняття (прийому) цієї інформації. Ці дії можуть тривати як одночасно (наприклад, при безпосередній (усній) передачі відомостей, так і з розривом у часі (при передачі повідомлень по факсу, телеграфу, листі). При цьому слід вважати, що сприйняття відбулося не тоді, коли інформація просто проголошена, так би мовити, артикульована особою, яка її передає, а тоді, коли вона адекватно сприйнята сторонньою особою.

Отже, незаконне поширення конфіденційної інформації про особу буде вважатися закінченим з моменту, коли інформація повідомлена сторонній особі, яка зрозуміла та усвідомила її зміст і суть. Якщо ж інформація передана, але з причин, які не залежать від волі винного, не сприйнята адресатом (наприклад, через незнання національної мови, якою вона передається, глухоту, сон, сп'яніння тощо) або адресат в силу певних причин (віку, стану здоров'я) нездатний адекватно її сприймати, то йдеться про незакінчену злочинну діяльність, тобто про замах на незаконне поширення конфіденційної інформації про особу.

Вважаємо необхідним звернути увагу, що конфіденційна інформація про особу може перебувати у віданні організацій і посадових осіб на законних підставах, наприклад, була отримана в ході проведення оперативно-розшукових заходів [240], адвокатської [228], нотаріальної [239], банківської діяльності [230] тощо. Відповідно до законодавства ці особи зобов'язані зберігати отриману інформацію в таємниці. Поширення конфіденційної інформації про особу іманентно порушує недоторканність її приватного життя, що саме по собі вже є достатньою підставою для криміналізації подібного роду діянь. Саме тому КК України передбачає відповідальність за розголошення (поширення) певної інформації (статті 381, 387 тощо). В цих випадках інформація змінює статус: залишаючись за змістом конфіденційною інформацією про особу, вона набуває публічно-правового статусу.

Наприклад, Шевченківським районним судом м. Києва було засуджено гр. А за незаконне поширення конфіденційної інформації про особу [32]. Цікавим є те, що суд обрав норму, яка містилася в ст. 182 КК України до її нової редакції як таку, що пом'якшує кримінальну відповідальність (злочин було вчинено під час дії попередньої редакції, а справа розглядалася у 2013 році). Незаконне поширення конфіденційної інформації стосувалося інформації про склад сім'ї, дати народження членів сім'ї та про реєстрацію. Ці дані використовувалися для стягнення боргу. Безумовно, такі дані можуть бути витребувані судом для судового розгляду, а не директором кооперативу ПП «Науково-технічне підприємство «Український центр нерухомого майна». Суд правильно відмітив, що такі відомості не можуть бути поширені поза вимогами правоохоронних органів. В позовній заяві не вимагається вказувати дану інформацію. Суд в судовому процесі має право на витребування і використання такої конфіденційної інформації.

Видається, що незаконне поширення конфіденційної інформації про особу характеризується такими ознаками: 1) може відбуватися тільки шляхом активних дій, під якими слід розуміти як зовнішній акт поведінки людини, так і результат цієї поведінки; 2) суб'єктом поширення можуть бути дві категорії

осіб – особа, яка не має права володіти даною інформацією (тобто особа, яка незаконно її збрала чи іншим незаконним способом її отримала) або особа, яка має право володіти цією інформацією в силу закону, але зобов'язана тримати її в таємниці (професійна таємниця); 3) адресатом незаконного поширення інформації може бути будь-яка особа, яка не має законних підстав володіти інформацією, яка їй передана; 4) способи незаконного поширення можуть бути різноманітними; 5) незаконне поширення вважатиметься закінченим злочиним з моменту адекватного сприйняття інформації хоча би однією сторонньою особою, якій вона передана.

В цьому контексті надзвичайно важливою є позиція ЄСПЛ, який у своїх рішеннях неодноразово наголошував на необхідності дотримання ст. 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод щодо права на повагу до особистого та сімейного життя, визначає межі втручання в приватне життя і встановлює критерії, за якими судді можуть вирішувати проблеми, що виникають у сфері приватного життя та охорони його недоторканності. Суд неодноразово зазначав у своїх рішеннях, що допустиме і виправдане втручання повинне бути спрямоване на досягнення правомірної мети, передбачатися внутрішнім законодавством, яке забезпечує громадян ефективними засобами захисту і, що дуже важливо – задовольняти критерію співрозмірності (пропорційності), що трактується ним як баланс між правами окремої особи і охоронюваними інтересами суспільства [100, с. 97; 103; 352; 336, с. 150-170].

Із тексту ст. 182 КК України виключені такі дії як поширення конфіденційної інформації про особу у публічному виступі, творі, що публічно демонструється, чи в засобах масової інформації. Це, безумовно, не означає декриміналізацію вказаних дій, оскільки за новою редакцією ст. 182 КК України вони охоплюються поняттям «незаконне поширення конфіденційної інформації про особу».

Поширення конфіденційної інформації про особу – це вчинення у будь-якій формі дій, які полягають у передачі змісту конфіденційної інформації про особу хоча б одній сторонній особі, яка не має права на ознайомлення з такою

інформацією, як разом із носієм інформації, так і без нього, а також шляхом надання такій особі доступу до носія чи повідомлення відомостей, закріплених на носіїві, в результаті чого ця інформація адекватно сприймається сторонньою особою. Поширення такої інформації є закінченим з моменту її сприйняття особою, яка не має права на ознайомлення з нею.

Приватне життя особи підлягає захисту від небезпеки, що потенційно загрожує йому в результаті знищення та зміни конфіденційної інформації про особу. І хоча ч. 2 ст. 32 Конституції України не передбачає такої заборони, не викликає сумніву, що ці дії (знищення та зміна) також є суспільно небезпечними, мають свій власний зміст, не тотожні іншим формам прояву об'єктивної сторони цього злочину і підлягають самостійній кримінально-правовій оцінці. Однак, в науці кримінального права майже не обговорювалось питання з приводу форми і характеру знищення та зміни конфіденційної інформації про особу як дій, передбачених в диспозиції ст. 182 КК України.

Академічний тлумачний словник української мови визначає поняття «знищення» як дію зі значенням знищити і знищувати, під якими розуміється припинення існування когось, чого-небудь; скасування, ліквідація чого-небудь; припинення, усунення (дії, вияву і т. ін. чого-небудь) [285, с. 664].

Ю. І. Дем'яненко визначає знищення конфіденційної інформації про особу як дії, в результаті вчинення яких неможливо відтворити зміст інформації чи в результаті яких знищуються матеріальні носії інформації (знищення інформації з носія чи фізичне знищення носія інформації) [62, с. 130].

Існує думка, що знищення конфіденційної інформації про особу полягає у вчиненні незаконних дій, внаслідок яких відповідна інформація повністю або частково перестає існувати на матеріальних носіях [130, с. 188]. Способи знищення можуть бути будь-які (спалювання, травлення кислотою, стирання з носіїв інформації тощо).

Отже, знищення конфіденційної інформації про особу полягає в діях, вчинених будь-яким способом, внаслідок чого така інформація перестає

фізично існувати. Поряд з цим, носій, на якому містилася така інформація, може прийти у стан, який повністю і назавжди виключає можливість використання цієї інформації за призначенням.

Щодо поняття зміни, то словник української мови визначає категорію «зміна» як дію за значенням: перехід, перетворення чого-небудь у щось якісно інше; змінювання [285, с. 621].

Вважається, що зміна конфіденційної інформації про особу полягає у будь-якій модифікації змісту інформації, що призводить до її перекручування, хоча при цьому інформація в цілому зберігається, в тому числі доповнення її іншими фальсифікованими даними [62, с. 130].

О. М. Готін слушно зазначає, що зміна конфіденційної інформації про особу як форма злочину, передбаченого у диспозиції ст. 182 КК України, полягає у вчиненні будь-яких дій, внаслідок яких така інформація спотворюється, стає неправдивою, викривленою. Це може проявлятися, наприклад, у внесенні змін до особистих паперів чи комп'ютерних файлів людини, до певних офіційних документів тощо [130, с.189].

О. О. Семенюк визначає незаконну зміну конфіденційної інформації як дії, спрямовані на спотворення початкового змісту такої інформації [190, с. 411].

Не маємо принципових зауважень до такого тлумачення незаконної зміни конфіденційної інформації про особу, визначаємо її як трансформування, перетворення змісту інформації будь-яким способом, в результаті чого вона починає суттєво відрізнятися від попереднього варіанту.

Слід звернути увагу на ступінь суспільної небезпеки окремих форм об'єктивної сторони у цьому складі злочину. На це вказували і М. І. Хавронюк [338, с. 186] та С. Я. Лихова [152, с. 282]. Хоча О. П. Горпинюк вважає недоцільним розглядати ступінь суспільної окремих дій [45, с. 85-127], ми все ж приєднуємося до попередньої позиції.

На нашу думку, збирання, зберігання і зміна конфіденційної інформації про особу становлять меншу суспільну небезпеку порівняно з використанням і поширенням. За цих дій інформація вже включається в обіг, що, так само, як і

знищення конфіденційної інформації завдає конкретної шкоди, і це доцільно відобразити в конструкції ст. 182 КК України. Нашу думку підтвердили і результати опитування. Саме так вважають більшість працівників правоохоронних органів, які були опитані під час анкетування (відповідно 64%) (Додаток Б.).

За об'єктивною стороною, злочин, склад якого передбачений у диспозиції ч.1 ст. 182 КК України, сконструйований як злочин з формальним складом. Однак відсутність в складі злочину наслідків не означає, що вони відсутні фактично (в реальному житті), оскільки дії, передбачені диспозицією ст. 182 КК України, в будь-якому випадку порушують конституційне право фізичної особи на конфіденційну інформацію (таємницю особистого та сімейного життя), завдаючи їй певної шкоди. Така шкода може полягати у грошовому виразі – у матеріальній шкоді, яка не є істотною (наприклад, втрачена вигода тощо), але частіше за все у моральній шкоді (психологічна травма, стрес, недовіра з боку інших осіб, конфлікти в сім'ї, відмова у прийнятті на роботу або звільнення з роботи). Таким чином, є всі підстави розглядати злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України як делікт створення небезпеки. В подальшому може виникнути питання щодо віднесення цього кримінального правопорушення до категорії кримінальних проступків, а не злочинів.

Оскільки в цій нормі законодавець не закріпив способу незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або зміни такої інформації ні в основному, ні в кваліфікованому складі злочину, констатуємо, що спосіб на кваліфікацію цих діянь не впливає. Така позиція законодавця видається обґрунтованою, оскільки кожна з шести проаналізованих дій порушує недоторканність приватного життя особи, посягає на гарантоване Конституцією України благо і завдає йому шкоди незалежно від способу. Такі ознаки об'єктивної сторони як місце, час, знаряддя вчинення злочину не є обов'язковими ознаками порушення

недоторканності приватного життя, відповідальність за що передбачена ст. 182 КК України.

Підсумовуючи викладені положення доходимо висновку, що склад злочину, передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України – формальний. Цей злочин вважається закінченим з моменту вчинення однієї із зазначених у статті шести дій, за відсутності випадків, передбачених іншими статтями КК України.

2.2 Суб'єктивні ознаки складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя»

2.2.1 Суб'єкт складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя»

Аналіз юридичного складу злочину, передбаченого в диспозиції ст. 182 КК України, не буде повним без розгляду питань щодо суб'єкта порушення недоторканності приватного життя.

Наукові знання про суб'єкт злочину еволюціонували від визнання суб'єктом людей, тварин та неживих предметів до констатації, що до цієї категорії слід відносити тільки людей, як фізичних осудних осіб, однак остаточної сталої теоретичної моделі розглядуваного поняття вченими не створено [13; 44; 203, с. 122].

Позитивним слід визнати, що на відміну від КК України 1960 р. КК 2001 р. передбачив у Загальній частині окремий розділ IV «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)», в якому вперше встановив законодавче формулювання поняття суб'єкта злочину, а також передбачив основні його ознаки та їх зміст.

Відносно суб'єкта злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 182 КК України, у диспозиції прямих вказівок на спеціальні

ознаки не передбачено та зі змісту тексту диспозиції статті не впливає. Відтак суб'єкт порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України) є загальним і характеризується трьома обов'язковими ознаками: 1) наявністю статусу фізичної особи; 2) осудністю; 3) досягненням встановленого законом віку, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (в даному складі із 16 років).

Все ж юридична характеристика складу злочину без аналізу ознак суб'єкта буде, по-перше, не повною, а, по-друге, суб'єкт кожного злочину має особливості, які можуть опосередковано проявлятися в інших характеристиках компонентів цієї юридичної конструкції. Розглянемо детальніше кожен з ознак.

Передусім, суб'єктом злочину може бути тільки фізична особа, тобто людина як соціальна істота. Поділяємо міркування В. О. Навроцького, що під фізичною особою розуміють окрему людину, індивідуально визначену, яка наділена лише їй притаманними ознаками, має свідомість і контролює свої вчинки. Таким чином, фізичною особою вважається особа, наділена такими ознаками: 1) має своє ім'я, характеризується іншими ознаками, які дозволяють її індивідуалізувати (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце народження та проживання); 2) перебуває у системі соціальних зв'язків – є членом суспільства; 3) приймає усвідомлені рішення – контролює свою поведінку, тобто її вчинки контролюються її волею та свідомістю. Не може бути визнане суб'єктом злочину будь-хто чи будь-що, не наділене ознаками людини, а саме – тварини, неживі предмети, технічні пристрої, стихійні сили, навіть люди, які, однак, не виявляють своєї волі і не діють свідомо тощо [322, с. 230].

Останнім часом активного проблемно-дискусійного характеру набули питання щодо можливості поширення кримінальної відповідальності на юридичних осіб, що обумовлено, в першу чергу, підписанням Україною низки міжнародно-правових актів, які покладають на їх учасників обов'язок встановити кримінальну відповідальність юридичних осіб за деякі посягання.

Необхідно констатувати, що пропозиції про визнання юридичної особи суб'єктом злочину на даний час не знайшли належної підтримки в доктрині кримінального права України, але це питання вирішене, за висловом В.О.Навроцького, вольовим політичним рішенням [322, с. 230]. ЗУ від 23 травня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» [350] Загальна частина КК України доповнена розділом XIV-I, норми якого визначили підстави, види та порядок застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, а також підстави звільнення юридичної особи від застосування таких заходів.

В контексті даної наукової роботи це потребує додаткової уваги в зв'язку з необхідністю визначитися, чи може юридична особа бути суб'єктом у цьому складі злочину. Питання щодо сутності відповідальності юридичних осіб стали предметом дослідження таких авторів як П. П. Андрушко, Т. С. Батраченко, Л.П. Брич, С. Б. Гавриш, В. К. Грищук, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, О.В.Козаченко, С. Я. Лихова, І. І. Митрофанов, М. І. Панов, О. Ф. Пасека, В.І.Осадчий, Н. А. Орловська А. В. Савченко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, С.О.Харитоновна та інших. Варто зауважити, що цей крок законодавця викликав бурхливі дискусії щодо таких основних положень: 1) визначення поняття, мети та правової природи заходів кримінально-правового впливу; 2) відповідності положень розділу XIV-I Загальної частини КК України Конституції України; 3) природи діянь, що вчиняється «від імені та в інтересах юридичної особи»; 4) видів заходів, що застосовуються до юридичних осіб та інших проблемних питань.

Одним із аргументів, поряд із необхідністю виконання міжнародних зобов'язань, на користь впровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб є практика зарубіжних держав, яка знайшла широке висвітлення, аналіз і дослідження у вітчизняній юридичній літературі [50, с. 79-88; 68, с. 585-587; 348, с. 112-116]. Це вказує на актуальність дослідження цього питання і в контексті порушення недоторканності приватного життя.

Оскільки вирішення питання щодо можливості чи доцільності визнання юридичної особи суб'єктом злочину, а також характеристика заходів кримінально-правового характеру виходить за межі даного дослідження, зазначимо лише ті аргументи, що стосуються кримінальної відповідальності юридичних осіб за порушення недоторканності приватного життя: по-перше, встановлення відповідальності юридичних осіб за цей злочин не виключає одночасної відповідальності фізичних осіб, тому не порушується принцип особистої, персональної відповідальності. З цього приводу ми приєднуємося до позиції Ю. І. Дем'яненко [62] та Д. Ю. Кондратова [106, с. 160-162]; по-друге, дана новела викликана необхідністю приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань України перед європейським співтовариством; по-третє, існує необхідність детального дослідження не лише самого положення про кримінальну відповідальність юридичних осіб, а і про її підставу – коло злочинів, за вчинення яких ця відповідальність встановлена.

В цьому зв'язку звертає на себе увагу зростання (поширення) злочинів проти приватності, які вчиняються від імені та в інтересах юридичних осіб. Це стосується передусім порушення недоторканності приватного життя, зокрема збирання конфіденційної інформації про особу, що здійснюється різними організаціями (наприклад, приватними детективними агентствами, охоронними фірмами, журналістами, які працюють у виданнях, що належать до, так званої, жовтої преси, яка публікує відомості особистого і сімейного характеру, що містять конфіденційну інформацію про особу, тощо).

Захист персональних даних віднесено до одного із першочергових завдань Угоді про асоціацію між ЄС і Україною (ст. 15 Угоди) [306], а в Плані дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України вказано на обов'язок нашої держави захищати основоположні права і свободи людини, зокрема право на невтручання в особисте життя (п.п. 2.3.4) [215].

Відтак, вказане дає підстави вважати доцільним застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб і за злочин, відповідальність за який пропонуємо передбачити у ч. 3 ст. 182 КК України.

Беручи до уваги вищенаведене та успішний досвід окремих держав-учасниць ЄС відносно застосування до юридичних осіб в разі вчинення порушення недоторканності приватного життя заходів кримінально-правового характеру, вважаємо, що підстави застосування заходів кримінально-правового характеру, які містяться у ст. 96-3 КК України, вимагають наукового обговорення і ґрунтовного доопрацювання, а саме перегляду і корегування видів злочинів, за які ці заходи можуть застосовуватися. Вважаємо, що цей перелік необхідно розширити і доповнити п. 4 ч. 1 ст. 96-3 та п. 2 примітки до ст. 96-3 КК України вказівкою на злочин, склад якого передбачити у диспозиції ч. 3 ст. 182 КК України, що буде відповідати сучасним реаліям та європейським стандартам у сфері охорони прав людини.

Другою ознакою суб'єкта злочину закон про кримінальну відповідальність називає осудність фізичної особи. Зауважимо, що на відміну від КК 1960 року, який не визначав поняття осудності та її критеріїв, чинний КК України законодавчо закріпив поняття осудності і дав їй визначення, зазначивши у ч. 1 ст. 19 КК України, що осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Питання осудності, її обсягу та критеріїв розроблені доктриною кримінального права, а також розглянуті у працях О. В. Авраменко, В.М.Бурдіна, А. А. Васильєва, В. В. Леня, Н. С. Магарина, Н. А. Орловської, Н.А. Мірошніченко, Т. М. Приходько та іншими авторами.

Важливо зазначити, що питання змісту та ознак осудності, неосудності та обмеженої осудності вичерпно вирішені на законодавчому рівні в КК України.

Осудність є однією з невід'ємних властивостей, без якої в разі вчинення суспільно небезпечного діяння особа не може бути визнаною суб'єктом злочину.

Осудність як ознака суб'єкта злочину є досить вивченою в теорії кримінального права, не має істотних особливостей в контексті розглядуваного злочину і не становить особливих проблем при кваліфікації і застосуванні ст. 182 КК України. В цьому зв'язку ми не ставимо за мету

піддавати поняття «осудність» детальному дослідженню. Зазначимо лише, що осудність як обов'язкову ознаку суб'єкта злочину, відповідальність за який передбачена ст. 182 КК України можна визначити як можливість фізичної особи, яка не має хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки чи інших психічних захворювань, під час порушення недоторканності приватного життя усвідомлювати суспільно небезпечний характер та сутність вчинюваних нею дій, а саме усвідомлювати, що вона незаконно збирає, зберігає, використовує, знищує, поширює, змінює конфіденційну інформацію про особу (інтелектуальна ознака) та здатна керувати ними, тобто контролювати свою поведінку в момент вчинення суспільно небезпечного діяння (вольова ознака).

Наступною обов'язковою ознакою суб'єкта злочину є досягнення віку, з якого законом встановлена кримінальна відповідальність.

Необхідно відзначити, що питання про мінімальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, є дискусійним і суперечливим. Воно неоднозначно вирішувалося в історії вітчизняного кримінального права. Науковцями висловлювалися пропозиції про зниження такого віку до 11-12 років [25, с. 420] або навпаки щодо встановлення більш високого віку [335, с. 101-104]. Поряд з цим, багато дослідників вважають, що питання про вік, з якого настає кримінальна відповідальність, у чинному законодавстві вирішено оптимально і жодних змін не потребує [203, с. 121-123; 39].

Вік як ознака суб'єкта злочину, склад якого передбачений диспозицією ст.182 КК України, є загальним. В разі вчинення порушення недоторканності приватного життя особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, до неї можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру, передбачені ст. 105 КК України.

Проаналізуємо наявність обставин щодо віку суб'єкта порушення недоторканності приватного життя, що дозволить з'ясувати чи обґрунтовано законодавець за вчинення цього злочину не передбачив можливості

притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які досягли на момент його вчинення чотирнадцяти років.

По-перше, зниження віку кримінальної відповідальності обумовлене здатністю осіб, які досягли 14-річного віку, усвідомлювати фактичний характер, суспільну небезпечність і кримінальну протиправність своїх дій та керувати ними. Ця здатність залежить від рівня розумового розвитку та свідомості особи, що вказує на можливість такої особи уже в чотирнадцять років усвідомлювати зазначені ознаки злочинів, що перелічені у ч. 2 ст. 21 КК України. Крім цих умов, які, на нашу думку, є основними, деякі науковці до факторів, що визначають вік, з якого передбачається кримінальна відповідальність за конкретні злочини, відносять ще й усвідомлення особою відповідальності за вчинене нею діяння, тобто усвідомлення можливості застосування до неї покарання як реакції держави на її суспільно небезпечну поведінку [262, с. 21].

При визначенні мінімальної межі віку кримінальної відповідальності слід брати до уваги положення, закріплені у п. 4.1 Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийнятих Резолюцією 40/33 Генеральної асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р. В цих Правилах, зокрема зазначено, що «у правових системах, в яких визнається поняття віку кримінальної відповідальності для неповнолітніх, нижня межа такого віку не повинна встановлюватися на занадто низькому віковому рівні, враховуючи аспекти емоційної, духовної та інтелектуальної зрілості» [177].

У віці, який встановлюється кримінальним законом як достатній для визнання фізичної осудної особи суб'єктом злочину, вона усвідомлює зміст і значення лише тих злочинних діянь, які тісно пов'язані з повсякденним життям, з елементарними відносинами між людьми [140, с. 26]. Чим більш складною є система таких відносин, тим вищого рівня зрілості повинні досягти її учасники, що детермінує збільшення мінімального вікового порогу, з якого особу може бути визнаною суб'єктом конкретного злочину.

Отже, вважаємо сумнівною можливість неповнолітньої особи до 16 років правильно орієнтуватися в такій складній сфері соціальних відносин, якою є сфера приватного життя особи, розуміти цінність та зміст такого блага як право на недоторканність приватного життя, а також – специфіку та складність предмета розглядуваного злочину, ознак його об'єктивної та суб'єктивної сторони, а отже – кримінальну протиправність порушення недоторканності приватного життя, значення та суспільну небезпеку вчиненого і можливість застосування покарання за таке діяння. На нашу думку, особа, яка не досягла 16-річного віку, не досягла відповідного біологічного та соціального розвитку та досвіду, такого рівня правової свідомості, за якого вона може повною мірою усвідомлювати інтелектуальний і вольовий моменти свого діяння – порушення недоторканності приватного життя – його суспільну небезпеку і протиправність, а відтак, не може бути учасником правовідносини, які складаються в процесі реалізації людиною свого права на недоторканність приватного життя і які спрямовані на охорону і забезпечення конституційного права на особисту і сімейну таємницю.

Викладені міркування підтверджується результатами проведеного опитування громадян без юридичної освіти. Більше 80% підлітків у віці від 14 до 16 років, відповіли, що не знають про кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, не сприймають приватне життя громадян, як особливе соціальне явище, його цінність, не розуміють його змісту, не мають уявлення про право інших на недоторканність приватного життя та важливість власного права, оскільки не повною мірою усвідомлюють свою винятковість та цінність як індивіда (Додаток Б.). Отже, розглядуваний злочин не належить до тих діянь, суспільна небезпечність яких є явною і очевидною для підлітків.

По-друге, щодо положення, що знижений вік кримінальної відповідальності встановлений лише за діяння, які досить часто вчинюються особами такого віку, то порушення недоторканності приватного життя до таких діянь не належить. Розглядуваний злочин не поширений в середовищі осіб молодше 16

років, оскільки його вчинення не є характерним для осіб такої вікової категорії – статистичні данні вказують на те, що в такому віці особи схильні до вчинення злочинів корисливого або насильницького характеру [40].

По-третє, з приводу положення про те, що більшість зі злочинів, які вказані у ч. 2 ст. 22 КК України, належать до найбільш тяжких посягань, то суспільна небезпечність порушення недоторканності приватного життя не вважається законодавцем настільки значною. Законодавець відносить злочин, склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, до злочинів невеликої тяжкості, бо найсуворіший вид покарання за цей злочин – обмеження волі на строк до трьох років, а злочин, склад якого передбачений у диспозиції ч. 2 ст. 182 КК України – до злочинів середньої тяжкості, встановлюючи найсуворіше покарання за його вчинення – позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років.

При цьому підкреслимо, що викладене у 1.3. дозволяє дійти висновку, що притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з порушенням недоторканності приватного життя у віці до шістнадцяти років, не характерне для законодавства більшості держав ЄС.

Наведені міркування дозволяють констатувати, що встановлення законодавцем 16-річного віку, з якого настає кримінальна відповідальність за злочин, склад якого передбачений в диспозиції ст. 182 КК України, є оптимальним і цілком обґрунтованим і подальше його зниження недоцільне.

Отже, суб'єкт злочину, склад якого передбачений в диспозиції ст. 182 КК України, характеризується трьома обов'язковими ознаками: це особа фізична, осудна, яка досягла віку, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність – особа, якій до вчинення цього злочину виповнилося шістнадцять років. Якщо ці дії вчинила особа, яка не досягла такого віку, то до неї застосовуються примусові заходи виховного характеру, передбачені ст. 105 КК України.

2.2.2 Кримінально-правова характеристика ознак суб'єктивної сторони складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя»

Кримінально-правовий аналіз складу злочину включає як обов'язковий компонент аналіз ознак (елементів), які складають суб'єктивну сторону складу злочину.

Аналіз поглядів науковців [28; 125, с. 495; 133] дає підставу для висновку, що суб'єктивну сторону складу злочину слід розглядати як його обов'язковий елемент, що характеризує психічну діяльність суб'єкта злочину та відображає внутрішні психічні процеси, які пов'язують всі елементи (компоненти) складу злочину і, по суті, детермінують вчинення саме конкретного суспільно небезпечного діяння.

Традиційно, зміст суб'єктивної сторони складу злочину утворюють вина, мотив і мета, хоча окремі науковці до ознак суб'єктивної сторони відносять ще і емоції або емоційний стан суб'єкта в момент вчинення злочину [127, с. 173]. Це викликає певну дискусію, з огляду на позиції науковців, одні з яких вважають, що зміст суб'єктивної сторони вичерпується змістом вини [58], а інші – розглядають суб'єктивну сторону лише як частину вини і загальну підставу кримінальної відповідальності [86, с. 22-24]. Ми приєднуємося до позиції тих авторів, які підходять до визначення змісту суб'єктивної сторони традиційно [265; 127, с. 170]. Ця позиція відповідає нормативному визначенню вини [327, с. 145]. Вина є одним, хоча і обов'язковим компонентом суб'єктивної сторони складу злочину, мотив і мета у більшості складів злочинів відіграють факультативну роль. Слід відмітити, що у диспозиції ст. 182 КК України відсутня пряма вказівка на форму вини, а також на інші компоненти суб'єктивної сторони.

В юридичній літературі існує одностайна думка, що цей злочин вчинюється лише умисно [152, с. 274, 282; 85, с. 80]. Ця позиція підтверджена і іншими дослідниками, які вказують, що цей злочин неможливо вчинити необережно [45, с. 147-148; 48, с. 118, 124; 63, с. 108]. Вчинення необережного

порушення недоторканності приватного життя, наприклад, службовою особою, має кваліфікуватися за наявності підстав за ст.ст. 367, 425 КК України. В окремих випадках, які не досягають відповідного ступеня суспільної небезпеки, можлива кваліфікація за ст. 212⁵ КУпАП.

Окремі автори вказують, що відсутність прямої вказівки в законі на форму вини викликає необхідність тлумачення тексту закону [338, с. 80]. Саме тому видається доцільним у диспозиції статті 182 КК України зробити пряму вказівку на умисну форму вини при порушенні недоторканності приватного життя.

Особливістю цього складу злочину є необхідність дослідження питання щодо змісту умислу у злочинах із формальними складами (ч. 1 ст. 182 КК України, частково ч. 2 ст. 182 КК України).

Загальноприйнятою як у науці, так і у судовій практиці є думка, що злочини із формальним складом можуть бути вчинені лише із прямим умислом [69, с. 190-191; 59, с. 222-223; 129, с. 368]. Ми приєднуємося до такої позиції і доходимо висновку, що злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, може бути вчинений лише з прямим умислом.

Зміст прямого умислу у складі злочину, передбаченому у диспозиції ст.182 КК України, полягає у такому:

Щодо фактичної сторони дій, то інтелектуальний момент умислу охоплює усвідомлення суб'єктом: 1) факту конфіденційності інформації – існування певної конфіденційної інформації про особу, змістом якої є таємниця особистого або сімейного життя цієї особи, а також розуміння того, що з приводу цієї інформації існують певні правові відносини, які врегульовані законом, щодо втаємничення такої інформації; 2) факту наявності потерпілої особи, якої стосується зазначена конфіденційна інформація; 3) факту незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення або зміни конфіденційної інформації про особу без її згоди або з порушенням порядку поводження з відповідною інформацією, який передбачений законом, тобто неприпустимості вчинення вказаних дій з цією інформацією без легальних підстав.

Усвідомлення соціального змісту (значення) дій, передбачених у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, полягає у тому, що вчиняючи будь-яку з них, суб'єкт розуміє, що порушує цим встановлений законом порядок поведіння з конфіденційною інформацією про особу. Цим він посягає на конституційне право потерпілої особи на недоторканність сфери приватного життя, на охорону її особистої або сімейної таємниці, що завдає або створює реальну можливість заподіяння шкоди цій особі, що виражається у незаконному збиранні, зберіганні, використанні, знищенні, поширенні, зміні конфіденційної інформації про особу. Як правило, усвідомлення суб'єктом суспільної небезпеки свого діяння є очевидним, про що свідчать фактичні обставини справи. Якщо особа не усвідомлює фактичну сторону неправомірно вчиненого діяння та його соціально небезпечний характер, то це може вказувати на її неосудність або про відсутність умислу на вчинення злочину.

В даному випадку при аналізі індивідуального моменту порушення недоторканності приватного життя виникає необхідність дослідження співвідношення усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння і його протиправності. При цьому, одні вчені ототожнюють усвідомлення протиправності діяння з усвідомленням його суспільної небезпечності [137, с.296, 300]; інші – визнають усвідомлення протиправності елементом умислу [265, с. 81]; треті – заперечують проти такого трактування [330, с. 128].

Представниками позиції, що усвідомлення кримінальної протиправності діяння не слід ототожнювати із усвідомленням суспільної небезпеки злочину, слід вважати таких вчених як Р. В. Вереша, А. А. Музика [28, с. 186; 125, с. 91]. Інші вчені, а саме: П. А. Воробей, В. О. Навроцький, П. Л. Фріс [35, с. 11; 322, с. 277-279; 335, с. 123-124] є прибічниками позиції, що зміст умислу охоплює і протиправність діяння, адже незнання закону не звільняє від відповідальності.

Позиція вчених, які вбачають усвідомлення протиправного характеру вчиненого діяння обов'язковою ознакою усвідомлення суспільної небезпечності

діяння, а відтак – обов'язковою інтелектуальною ознакою умислу, видається нам більш правильною, але вона вимагає уточнення. Усвідомлення протиправності – це не усвідомлення ознак конкретної правової норми, яка порушується при вчиненні злочину, що передбачає знання винним «кримінального закону у деталях» [322, с. 277-279], тобто знання юридичної кваліфікації діяння (назви чи номера статті КК), знання виду та розмірів покарання, передбаченого за його вчинення тощо [265, с. 29]. Отже, для наявності умислу достатньо розуміння (усвідомлення) особою, що відповідне діяння є кримінально протиправним у загальних рисах.

Проблематичність аналізу суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого диспозицією ст. 182 КК України, ускладнюється ще і тим, що він має бланкетну диспозицію. Як пише А. О. Данилевський, усвідомлення протиправності діяння є невід'ємною складовою інтелектуального моменту умислу в складах злочинів з бланкетними диспозиціями [130, с. 370].

Відтак, підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що порушуючи недоторканність приватного життя, суб'єкт повинен усвідомлювати: 1) суспільну небезпечність діяння щодо правоохоронюваних цінностей, тобто правовідносин, які складаються в процесі реалізації людиною свого права на недоторканність приватного життя і які спрямовані на охорону і забезпечення конституційного права на особисту і сімейну таємницю, включаючи специфіку предмета злочину і потерпілого та обов'язкові ознаки об'єктивної сторони; 2) протиправність своїх дій в загальних рисах без усвідомлення кваліфікації, виду і розміру покарання за їх вчинення. Усвідомлення суб'єктом цих моментів є обов'язковим. Видається, що цей висновок щодо усвідомлення суб'єктом протиправності своїх дій має важливе значення для застосування ст. 182 КК України. Адже передбачається необхідність встановлення розуміння суб'єктом відсутності у нього жодних (будь-яких) прав щодо доступу до змісту конфіденційної інформації про особу, а також розуміння протиправності (незаконності) своїх дій щодо збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, зміни конфіденційної інформації про особу без її згоди або з

порушенням порядку, який передбачений законом.

Поділяємо міркування Р. В. Вереші, що у злочинах з формальним складом законодавча формула вини вимушено штучно скорочується за рахунок ігнорування моменту передбачення, а момент бажання переноситься з наслідків на дію, відтак, змістом прямого умислу вважається усвідомлення суб'єктом суспільно небезпечного характеру своєї дії або бездіяльності і бажання її вчинення [28, с. 144].

Таким чином, підсумовуємо, що незважаючи на відсутність наслідків як обов'язкової ознаки складу злочину, вказаного у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК, ставлення особи до них, а саме – їх передбачення, виступає обов'язковою інтелектуальною ознакою змісту прямого умислу, підлягає встановленню і полягає в тому, що особа усвідомлює, що її дія (дії) неминуче завдасть або може завдати (заподіяти) шкоду правам і законним інтересам потерпілої особи у сфері охорони недоторканності її приватного життя. При цьому під наслідками слід розуміти негативні зміни в об'єкті цього злочину, що виражаються у порушенні права іншої особи на недоторканність приватного життя як безпосередній результат незаконних дій суб'єкта щодо конфіденційної інформації, що містить особисту або сімейну таємницю потерпілої особи.

Невключення до числа обов'язкових ознак об'єктивної сторони суспільно небезпечних наслідків закономірно переміщує вольовий елемент (бажання) до самої суспільно небезпечної дії. За такого підходу слід вважати, що вольовий момент прямого умислу при вчиненні порушення недоторканності приватного життя як злочину із формальним складом, полягає у бажанні винної особи власною цілеспрямованою діяльністю вчинити будь-яку суспільно небезпечну дію, яка передбачена у диспозиції ст. 182 КК України. Збираючи, зберігаючи, використовуючи, знищуючи, поширюючи, змінюючи конфіденційну інформацію про особу, винний повинен усвідомлювати незаконність цих дій та бажати їх вчинення, тому що неможливо вчинити жодну з цих дій, ставлячись

до неї байдуже, індиверентно, без бажання, що підтверджує неможливість вчинення цього злочину з непрямим умислом.

При вчиненні дій, передбачених у диспозиції ст. 182 КК України, таке прагнення спрямоване на певний предмет, а саме на конфіденційну інформацією про особу, змістом якої є особиста або сімейна таємниця. Відтак, йдеться про бажання винного вчинити незаконні дії з конфіденційною інформацією, тобто зібрати, зберігати, використати, знищити, поширити чи змінити конфіденційну інформацію про особу без її згоди або з недотриманням встановленого законодавством порядку поводження з такою інформацією. У цьому контексті Ю. І. Дем'яненко слушно зазначає, що вольова сторона дій винного від початку до кінця реалізації злочинного умислу характеризується цілеспрямованим прагненням, концентрацією вольових зусиль на досягненні поставленої мети [63, с. 128-129].

Якщо виходити з того, що особа, здійснюючи порушення недоторканності приватного життя, передбачає настання суспільно небезпечних наслідків, то вольове ставлення до передбачуваних наслідків полягає у їх бажанні. Таке твердження базується на тому, що вольова ознака прямого умислу утворює ставлення особи до тих самих обставин, які входять до інтелектуального змісту вини.

За такого підходу вольовий момент прямого умислу при вчиненні діяння, передбаченого у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, полягатиме в тому, що особа бажає настання суспільно небезпечних наслідків у виді завдання (можливості) або неминучості завдання шкоди правам і законним інтересам потерпілої особи у сфері охорони недоторканності її приватного життя, що є безпосереднім результатом незаконних дій суб'єкта з конфіденційною інформацією, яка містить особисту або сімейну таємницю потерпілої особи. Це означає, що подібні наслідки є метою суб'єкта, зосереджуючи на них свої зусилля, він прагне їх досягнення.

У диспозиції ч. 2 ст. 182 КК України передбачений матеріальний склад злочину, адже в законі (в тексті ч. 2 ст. 182 КК України) є пряма вказівка на

наслідки. Але в даному випадку проблеми із визначенням змісту умислу, його вольового і інтелектуального моменту не виникає, адже умислом особи за таких умов охоплюється і настання наслідків. Хоча певні питання можуть виникнути із видом умислу. На нашу думку, щодо складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя», якщо такі дії заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи (ч. 2 ст. 182 КК України), дане діяння може бути вчиненим як із прямим, так і з непрямым умислом. Особа може не бажати, а свідомо припускати, що діяння призведе до таких наслідків і більше того, особа може не бажати, але свідомо припускати, що ці наслідки будуть саме істотними. Однак, враховуючи той факт, що на кваліфікацію злочину впливає не вид умислу, а його форма, пропозиція доповнити назву статті і її диспозицію вказівкою на умисну форму вини видається слушною і не втрачає актуальності. Це підтверджується і результатами проведеного нами анкетування працівників правоохоронних органів, відповідно до якого 89% опитаних підтримали запропоновані зміни (Додаток Б.).

Вина, що є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину, не вичерпує її змісту. Важливу роль у характеристиці суб'єктивної сторони злочину відіграють також його мотив і мета, які є різними компонентами вольової поведінки особи.

Законодавець не відносить ці ознаки до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони порушення недоторканності приватного життя, оскільки вони не передбачені диспозицією ст. 182 КК України та не впливають безпосередньо з її змісту. Відповідно, це означає, що вони можуть бути різними, на кваліфікацію цього злочину не впливають, однак мають важливе юридичне значення для теорії та правозастосовної практики і потребують окремої правової оцінки.

Ю. І. Дем'яненко в своєму дисертаційному дослідженні виокремила такі групи мотивів, які характерні для злочину, відповідальність за який передбачена ст. 182 КК України, а саме: 1) мотиви, що стосуються

міжособистісних стосунків (користь, ревнощі, помста, заздрість, цікавість тощо); 2) мотиви, що пов'язані з відносинами між певними групами населення, виділеними за ознакою расової, національної належності, ставлення до релігії чи іншими ознаками; 3) мотиви, пов'язані із конкурентними відносинами у сфері бізнесу та політики (бажання мати перевагу над конкурентом, дискредитувати його тощо); 4) мотиви, пов'язані з бажанням використати конфіденційну інформацію про особу при плануванні, готуванні або під час вчинення іншого злочину (для вибору жертви, шантажу, вибору способу посягання, в діяльності організованих злочинних об'єднань тощо) або при приховуванні злочинної діяльності; 5) мотиви, пов'язані із журналістською діяльністю (бажання здобути особисту популярність тощо) [63, с. 112-113].

Видається доцільним класифікувати мотиви вчинення злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, на такі групи: 1) особистий мотив матеріального характеру, а саме корисливий мотив, що спрямований на отримання матеріальної вигоди внаслідок незаконних дій з конфіденційною інформацією про особу; 2) мотиви іншої особистої зацікавленості (особисті інтереси), що позбавлені матеріального характеру. Серед останніх можна, на наш погляд, виокремити мотиви політичного характеру, наприклад, прагнення скомпрометувати особу в певних колах (наприклад, серед виборців тощо); мотиви, обумовлені економічними інтересами, наприклад, бажання позбутися конкурента, шантаж тощо, а також мотиви, пов'язані з вчиненням злочину на замовлення. Запропонована класифікація мотивів вчинення розглядуваного злочину може бути врахована в теорії і на практиці, оскільки враховує сучасні тенденції зміни мотивів у психології суб'єктів злочину, що в свою чергу торкається кримінально-правових феноменів.

При вчиненні недоторканності приватного життя суб'єкт злочину часто керується корисливим мотивом для досягнення корисливої мети. Саме тому корисливий мотив має особливе значення при вчиненні цього злочину і в підрозділі 3.1. обґрунтовується пропозиція розглядати його як кваліфікуючу ознаку. Хоча окремі автори, наприклад, І. Б. Король, віддає перевагу місцю та

способу вчинення цього злочину (житло чи інше володіння особи, використання спеціальних технічних засобів чи засобів масової інформації [116, с. 108-109]. Це ще раз є свідченням необхідності вдосконалення аналізованої кримінально-правової норми.

Поняття інших особистих інтересів як мотиву злочинної поведінки у КК України не розкривається і його тлумачення викликає певні труднощі, оскільки воно є досить широким за змістом і належить до оціночних понять, так що надати його вичерпну характеристику не видається можливим.

Слід констатувати, що оцінка мотивів вчинення порушення недоторканності приватного життя на практиці викликає значні труднощі, оскільки не всі спонукання людини, які проявляються у зовнішній поведінці, можуть бути встановлені і доведені. Це обумовлене їх розмаїтістю, полімотивністю, а також тим, що в діях людини мотиви в чистому вигляді майже не зустрічаються. Вони доповнюються і ускладнюються різноманітними спонуканнями, прагненнями та інтересами, що переплітаються між собою. Крім цього, труднощі при встановленні мотиву вчинення порушення недоторканності приватного життя пов'язані і з, так званою, боротьбою мотивів. Як слушно вказує В. М. Кудрявцев, чим складніше діяльність, тим складніше бувають мотиви, чим далі за часом відстоїть вчинений злочин від наміру, що виник, тим більше з'являється спонукань, що доповнюють основний мотив [133, с. 60-62].

При оцінці мотивів вчинення порушення недоторканності приватного життя, необхідно брати до уваги мету, яку переслідував суб'єкт, вчиняючи певні дії. Мета, як правило, виникає разом із мотивом, оскільки формування мотиву одночасно означає й постановку певної мети. У складі розглядуваного злочину мета може бути будь-якою, оскільки не передбачена у диспозиції статті або однозначно не впливає із характеру діяння. Так, збирання конфіденційної інформації про особу може здійснюватися як з метою подальшого вчинення з нею інших дій, як передбачених у диспозиції ст. 182 КК України, так і не передбачених, так і без такої, або при вчиненні незаконного

збирання конфіденційної інформації про особу суб'єкт може мати на меті продати цю інформацію, внаслідок чого незаконно одержати вигоду, наживу тощо, а може і не мати такої мети.

Отже, в кожному конкретному випадку вчинення злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, потрібно враховувати всі вказані обставини і давати їм кримінально-правову оцінку, що дозволить зробити правильний висновок про справжні мотиви, якими керувався суб'єкт у своїй поведінці та встановити, з якими цілями (прагненнями) він пов'язував свої дії.

Підкреслимо, що позиція вітчизняного законодавця, який пов'язує настання кримінальної відповідальності за злочин, склад якого передбачений диспозицією ч. 1 ст. 182 КК України, тільки з діями винного незалежно від того, з яких мотивів і з якою метою вони вчинені, видається нам цілком правильною. Більше того, ми оцінюємо її позитивно, оскільки суспільна небезпека порушення недоторканності приватного життя особи полягає в самому факті вчинення будь-якої дії, що вказана у диспозиції статті, незалежно від мотиву та мети їх вчинення. При збиранні, зберіганні, використанні, знищенні, поширенні та зміні конфіденційної інформації про особу вторгнення в її приватне життя відбувається незалежно від того, що саме спонукало суб'єкта здійснити зазначені дії. Очевидно, що для потерпілого немає принципового значення, якими мотивами керувався суб'єкт і яку мету він переслідував, посягаючи на конфіденційну інформацію про особу. Вважаємо, що для потерпілої особи важливим є сам факт вчинення зазначених дій, що порушують її конституційне право на недоторканність приватного життя та гарантії його недоторканності, чим завдається (заподіюється) шкода її правам та законним інтересам. Кримінально-правова охорона конфіденційної інформації про особу, що містить особисту або сімейну таємницю, не повинна бути постановлена у залежність від умов, що характеризують ті чи інші спонукальні мотиви або цілі винного. Суспільна небезпека порушення

конституційного права на недоторканність приватного життя зі зміною мотиву або мети діяння не зникає.

У науковій літературі також висловлювалася думка, що порушення недоторканності приватного життя небезпечне саме по собі незалежно від мотивів, що спонукали суб'єкта вчинити злочин та мети, яку він прагнув досягти [269, с. 137]. Крім цього, російські криміналісти застерігали, що передбачення мотиву як обов'язкової ознаки аналогічного складу злочину, не доцільне, оскільки не виправдано обмежує можливість застосування аналогічної норми [197, с. 67, 201-202]. Така ж думка висловлювалася О.П.Горпинюк, яка, зокрема зазначала, що незважаючи на поширеність випадків збирання, зберігання чи збуту конфіденційної інформації про особу з інших особистих інтересів, встановлювати мотив і мету як обов'язкові ознаки у складах злочинів проти приватності не варто, оскільки це значно ускладнить доведення злочину в суді. Крім того, ця авторка зауважувала, що суспільна безпека злочинів проти приватності полягає у шкоді, яка настає за сам факт втручання у приватне життя, а не у тому, якими мотивами при цьому керувався суб'єкт злочину [45, с. 142-144].

Якщо звернутися в цьому контексті до європейського кримінального законодавства (докладніше про це у 1.3 дослідження), то багато зарубіжних держав-учасниць ЄС не пов'язують відповідальність за посягання на недоторканність приватного життя з мотивами дій суб'єкта (наприклад, про це свідчить аналіз кримінального законодавства Республіки Болгарія (ст. 145 КК), Латвійської Республіки (ст. 145 КК), Естонської Республіки (ст. 128 КК), ФРН (§ 203-204 КК), Іспанії (ст. ст. 197-199 КК), Швейцарії (ст. 179 КК)). Тобто, в основу визначення правомірності дій з конфіденційною інформацією про особу покладений не суб'єктивний критерій мотиву і мети такого діяння, а об'єктивний критерій суспільного інтересу, який, в кінцевому рахунку, досягається або не досягається збиранням, поширенням та іншими діями щодо конфіденційної інформації про особу. Відтак, доходимо висновку, що відсутність вказівки на мотив як конститутивну ознаку складу, передбаченого

у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України слід визнати такою, що відповідає європейським тенденціям у даній сфері. В силу наведених вище аргументів видається абсолютно правильним не пов'язувати кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя у основному і кваліфікованому складах злочину, передбаченого диспозицією ст. 182 КК України, з особистими мотивами такого діяння.

Підсумовуючи аналіз суб'єктивної сторони порушення недоторканності приватного життя, констатуємо, що злочин, передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, може бути вчинений тільки умисно.

Мотив і мета виступають факультативними ознаками порушення недоторканності приватного життя, на кваліфікацію не впливають, однак, обов'язково повинні бути встановлені, ретельно досліджені та доведені, що дозволить дати правильну оцінку вчиненому діянню. Дослідження мотивів порушення недоторканності приватного життя свідчить, що найчастіше цей злочин вчиняється з двох альтернативних мотивів, якими є корисливі мотиви або інші особисті інтереси. Хоча, на нашу думку, якщо цей злочин вчинюється з корисливим мотивом це значно підвищує ступінь суспільної небезпеки і слід саме цей мотив визнати як кваліфікуючу ознаку.

Висновки до розділу 2

Таким чином, проведене на основі аналізу законодавства України та теорії кримінального права дослідження ознак елементів складу «Порушення недоторканності приватного життя» дозволило дійти таких висновків:

1. Видовим об'єктом злочинів, які посягають на недоторканність приватного життя, слід вважати правовідносини щодо реалізації особистих немайнових прав, які забезпечують соціальне буття фізичної особи. Безпосереднім об'єктом порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України) слід вважати правовідносини, які складаються в процесі реалізації людиною свого права на недоторканність приватного життя і які спрямовані на охорону і забезпечення конституційного права на особисту і сімейну таємницю.

2. Конфіденційна інформація про особу, що характеризується сукупністю зазначених ознак, є обов'язковою ознакою складу злочину, що розглядається. Відомості, що становлять особисту або сімейну таємницю, можуть бути одночасно інформацією, що захищається нормами законодавства як професійна таємниця.

3. З метою приведення у відповідність окремих положень ст. 182 КК України, вбачається доцільність сформулювати назву ст. 182 «Порушення таємниці особистого та сімейного життя», а також у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України термінологічний зворот «конфіденційна інформація про особу» замінити на «відомості про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю».

4. Порушення недоторканності приватного життя може бути вчинене тільки незаконною дією (активною поведінкою). Попри відсутність у складі злочину прямої вказівки на наслідки, як обов'язкової ознаки, вони можуть бути наявні в умовах об'єктивної реальності.

5. Чинна редакція норми, передбаченої у ст. 182 КК України, не відповідає вимогам диференціації кримінальної відповідальності щодо врахування різного характеру і ступеня суспільної небезпеки різних форм посягання.

6. Відповідно до чинного кримінального законодавства України за суспільно небезпечні діяння, вчинені в процесі діяльності юридичної особи, відповідає фізична особа, яка вчинила такі діяння. Попри це не виключає можливість застосування до юридичних осіб спеціальних заходів, передбачених КК України та, зокрема за порушення недоторканності приватного життя.

В цьому зв'язку вважаємо теоретично обґрунтованим, практично необхідним та доречним доповнити п. 4 ч. 1 ст. 96-3 та п. 2 примітки до ст. 96-3 КК України вказівкою на ст. 182 КК України.

7. У складі порушення недоторканності приватного життя обов'язковою ознакою виступає вина у формі умислу, про що доцільно зазначити безпосередньо у диспозиціях ч. 1 і ч. 2 ст. 182 КК України.

Мотив та мета порушення недоторканності приватного життя не є обов'язковими ознаками складу, передбаченого ст. 182 КК України; хоча можуть мати кримінально-правове значення при призначенні покарання чи звільненні від кримінальної відповідальності.

Розділ 3

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ

3.1 Кваліфікуючі ознаки складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя»

Кримінально-правова норма, яка міститься у ст. 182 КК України, має класичну структуру – у першій частині цієї статті встановлено кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, вчиненого без обтяжуючих обставин, а в диспозиції ч. 2 ст. 182 КК України законодавець передбачив такі кваліфікуючі обставини як вчинення цього злочину повторно та наслідок у вигляді заподіяння істотної охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи. Ці обставини носять альтернативний характер.

Повторність злочинів є активно досліджуваним напрямом у галузі науки кримінального права, що розглядається у трьох аспектах: як окрема форма множинності злочинів, як кваліфікуюча ознака у багатьох складах злочинів, а також, як ознака, що обтяжує покарання. Такі вітчизняні правники, як П.П.Андрушко, Ю. В. Александров, М. І. Бажанов, В. І. Борисов, Л. В. Дорош, О.О.Дудоров, І. О. Зінченко, О. В. Ільїна, О. К. Марін, М. І. Мельник, Т.І.Созанський, А. А. Стрижевська, В. І. Тютюгін, Н. І. Устрицька, П. Л. Фріс, М.І. Хавронюк та інші вчені зробили значний внесок у вирішення проблем кримінально-правової характеристики повторності злочинів.

Попри стійкий інтерес до проблем повторності злочинів та незважаючи на значну кількість публікацій, вчення про повторність злочинів у вітчизняній кримінально-правовій доктрині досі є незавершеним, а процес його формування складним і суперечливим.

Не до кінця з'ясованими є питання щодо місця повторності у структурі множинності злочинів та співвідношення повторності з деякими суміжними

поняттями. Разом з тим, у кримінальному законі не визначено, якими правилами слід керуватися при кваліфікації повторності злочинів. Різні позиції щодо кваліфікації дій суб'єкта за ознакою повторності запропоновано у ППВСУ [255; 258; 259] та в юридичній літературі [70, с. 77-84]. Відсутні єдині підходи до вирішення цих питань і в судово-слідчій практиці. Зазначимо, що деякі науковці взагалі ставлять під сумнів доцільність поняття множинності злочинів та, відповідно, повторності злочинів (доцільність існування інституту повторності) [324; 282]. До речі, більшість кримінальних кодексів європейських держав не містять поняття повторності злочинів і не визначають правил їх кваліфікації, а повторність злочинів розглядається лише в контексті призначення покарання [290].

При вирішенні питання про наявність у діях суб'єкта злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, такої кваліфікуючої ознаки як повторність, можна виділити такі ознаки:

1. Кількісна ознака – вчинення особою (групою осіб) двох або більше самостійних одиничних злочинів. Така позиція відповідає положенням ст. 32 КК України, а також знайшла своє відображення у п. 3 постанови ППВСУ «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04 червня 2010 року № 7 [255] та у деяких інших ППВСУ [258].

Із системного аналізу приписів ст.182 КК України випливає, що оскільки простий вид злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, може бути вчинений шляхом виконання однієї з шести альтернативних дій, а в ч. 2 цієї статті передбачена відповідальність «за ті самі дії, вчинені повторно», то вчинення будь-якої із них знов (ще раз) дає підставу кваліфікувати злочин за ознакою повторності, тобто за ч. 2 ст.182 КК України. При цьому попередній і наступний злочини можуть бути вчинені різними діями – не обов'язково однаковими діями, а будь-якими з тих, які вказані в диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, що містить основний вид злочину.

Є всі підстави стверджувати, що повторність як кваліфікуючу ознаку

порушення недоторканності приватного життя можуть утворювати найрізноманітніші поєднання одиничних злочинів: як простих, так і ускладнених злочинів. Наприклад, повторність як кваліфікуюча ознака, передбачена ч. 2 ст.182 КК України, наявна при вчиненні таких простих злочинів, як поширення та знищення конфіденційної інформації про особу або такого простого злочину як зміна конфіденційної інформації про особу і такого триваючого злочину як зберігання зазначеної конфіденційної інформації за умови, що вони не охоплюються єдиним умислом.

Саме самостійний характер кожного із вчинених злочинних діянь має вирішальне значення при відмежуванні повторності порушення недоторканності приватного життя від продовжуваного злочину.

Попри твердження А. М. Ришелюка, що єдиний злочинний намір може виникнути у суб'єкта не тільки до вчинення першого з діянь, які складають продовжуваний злочин, але і безпосередньо в процесі вчинення першого діяння [124, с. 117], ми вважаємо єдино вірною з цього приводу позицію, яка закріплена у п. 6 ППВСУ «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04 червня 2010 року № 7, де зазначено, що об'єднання тотожних діянь єдиним злочинним наміром означає, що до вчинення першого з низки тотожних діянь особа усвідомлює, що для реалізації її злочинного наміру необхідно вчинити декілька таких діянь, кожне з яких спрямоване на реалізацію цього наміру [255]. З наведеного постає, що порушення недоторканності приватного життя у формі продовжуваного злочину має місце тоді, коли одним і тим самим суб'єктом злочину в різний час вчиняється дві чи більше тотожні дії, які передбачені ч. 1 ст.182 КК України (акти порушення недоторканності приватного життя), які спрямовані на реалізацією єдиного злочинного наміру винної особи як особливого виду умисної форми вини.

Наприклад, збирання винною особою в кілька прийомів (окремими частинами) конфіденційної інформації про особу при умислі зібрати цілий масив інформації (повне дос'є тощо) є одним продовжуваним злочином, в той

час, коли збирання конфіденційної інформації щодо двох і більше потерпілих при відсутності єдиного умислу, а з окремим умислом стосовно кожного з них утворює повторність.

Отже, повторність порушення недоторканності приватного життя утворюватиметься при вчиненні злочинів такими діями, що передбачені ч. 1 ст.182 КК України, у будь-яких комбінаціях (поєднаннях) – як однаковими, так і різними – будь-якими з дій, що зазначені у диспозиції статті про простий вид порушення недоторканності приватного життя. При цьому, особа визнається такою, що вчинила порушення недоторканності приватного життя повторно не залежно від того, чи вчинила вона закінчений злочин чи тільки замах на злочин, чи був кожен з цих злочинів вчиненим як одноосібно, так і в співучасті незалежно від тієї ролі, яку виконував суб'єкт при вчиненні злочину – чи був він виконавцем, організатором, підбурювачем чи пособником злочину.

2. Якісна ознака, – змістом якої є певні особливості самих злочинів, що утворюють повторність.

Враховуючи специфіку конструювання ст. 182 КК України доходимо висновку, що кваліфікуюча ознака «ті самі дії, вчинені повторно» в межах статті має відношення до всіх дій, які передбачені у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, тобто охоплює собою повторність тотожних злочинів, передбачених тією самою статтею Особливої частини КК України. Повторність однорідних злочинів нормами ст. 182 КК України не передбачена. З цього приводу О.М.Готін зазначає, що злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, вважається вчиненим повторно, якщо винна особа раніше вчиняла цей злочин. Проте повторність, як вказує цей автор, не виникає, якщо винна особа раніше вчиняла інші подібні злочини, в т. ч. передбачені статтями 132, 145, 159, 168 КК України тощо [130, с. 189].

Якісною ознакою повторності при порушенні недоторканності приватного життя є час вчинення злочинних діянь, а саме те, що вони вчиняються у різний час, неодноразово. Таке розуміння повторності міститься у роботах вітчизняних вчених [69, 245-247; 104, с. 336-340; 323]. Отже, будь-які інші часові показники

вчинених злочинів, зокрема ті, що характеризують момент припинення суспільно небезпечного діяння, а саме – момент визнання злочину закінченим, значення не мають.

У цьому зв'язку повторність порушення недоторканності приватного життя можуть утворювати злочини, один з яких був вчинений у період, коли інший злочин уже розпочався, але ще не закінчився. За таких умов, злочин, розпочатий пізніше, вважається таким, що вчинений повторно. Наприклад, після початку вчинення збирання конфіденційної інформації про особу, але до його закінчення особа вчинює поширення такої інформації. У такому разі поширення інформації вважається злочином, який розпочатий пізніше. У світлі викладеного зазначимо, що те, що за часовими характеристиками не збігаються саме початкові моменти часу вчинення тих злочинів, що утворюють повторність, є необхідною ознакою, насамперед, для відмежування повторності злочинів від їх ідеальної сукупності, в межах якої особа вчиняє декілька злочинів одним діянням. Важливо зазначити, що повторна спроба вчинити (один і той же злочин) порушення недоторканності приватного життя у будь-якій формі без перерви в часі не утворює повторності як кваліфікуючої ознаки злочину.

Наступною характерною ознакою повторності є те, що до складу повторності можуть входити виключно злочини.

Можна зазначити, що не є злочином і вчинення суспільно небезпечних діянь, описаних у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, особою в стані неосудності, а також особою, яка не досягла 16-річного віку. Крім того, не є злочином і вчинення зазначених дій за відсутності вини особи (казус). Як ми вже зазначали вище, відповідно до ч. 2 ст. 14 КК України готування до злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України, не тягне кримінальної відповідальності, оскільки останній є злочином невеликої тяжкості. Остаточне ж припинення особою за своєю волею готування до злочинів, складу яких передбачені ст. 182 КК України, або замаху на них, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця,

відповідно до чинного кримінального законодавства є добровільною відмовою від доведення злочину до кінця.

Проаналізувавши судову практику у справах про порушення недоторканності приватного життя та дослідивши проблемні питання кваліфікації повторності злочинів, а саме: 1) чи слід окремо кваліфікувати ті злочини, які утворюють повторність; 2) якою має бути остаточна кваліфікація – за однією статтею Особливої частини КК України чи за кількома; 3) як кваліфікувати закінчений злочин та готування чи замах на злочин або вчинення його у співучасті і закінчений злочин тощо, ми дійшли висновку, що при кваліфікації порушення недоторканності приватного життя за ознакою повторності доцільно дотримуватися таких правил:

1. При вчиненні суб'єктом двох і більше порушень недоторканності приватного життя має місце повторність тотожних злочинів, з якою законодавець пов'язав посилення відповідальності при повторному злочині. Кваліфікація дій суб'єкта повинна при цьому здійснюватися за перший злочин за ч. 1 ст. 182 КК України, за другий злочин – за ознакою повторності за ч. 2 ст. 182 КК України.

2. У разі вчинення суб'єктом кількох (двох або більше) замахів на порушення недоторканності приватного життя або закінчених злочинів, наступний злочин слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 182 КК України з посиланням на відповідну частину ст. 15 КК України залежно від виду замаху – у першому випадку або за ч. 2 ст. 182 КК України у другому випадку, а попередній злочин потребує окремої кваліфікації за ч. 1 ст. 182 КК України.

3. Необхідність одночасного застосування правил кваліфікації про повторність і сукупність злочинів ґрунтуються на положеннях абз. 1 п. 7, п. 9 ППВСУ від 04 червня 2010 р. № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» [255], а також на приписах статей 16, 29 КК України. У таких випадках злочини, що утворюють повторність, є різними за стадією вчинення та роллю в них суб'єкта, що обґрунтовує обов'язковість надавати

окрему кваліфікацію з посиланням на відповідні норми Загальної частини КК України про стадії вчинення злочину чи співучасть у ньому [70, с. 77-84].

В цьому зв'язку вчинення особою двох або більше злочинів, склади яких передбачені диспозицією ч. 1 ст. 182 КК України, утворюють сукупність і повторність, якщо один із актів злочинної поведінки (одне з порушень недоторканності приватного життя), що входить у повторність, є закінченим, а інший – замахом. За таких обставин дії винного слід кваліфікувати за сукупністю зазначених злочинів – за ч. 1 ст. 182 КК України та відповідною частиною ст. 15 та ч. 2 ст. 182 КК України. Тобто вчинене потребує самостійної кваліфікації кожного злочину окремо, при цьому другого з них – за ознакою повторності.

Аналогічне правило має застосовуватися й у випадку, коли хоча б одне з порушень недоторканності приватного життя вчинене суб'єктом у співучасті, де він виконував роль організатора, підбурювача або пособника, а в іншому брав участь у його вчиненні як виконавець. У такій ситуації дії винного кваліфікуються за ч. 1 ст. 182 КК України, з посиланням на відповідну частину ст. 27 та ч. 2 ст. 182 КК України. При вчиненні порушення недоторканності приватного життя у співучасті ознака повторності характеризує тільки ту особу, якої вона стосується і тому не може інкримінуватися іншим співучасникам, навіть якщо ті знали про неї (ч. 3 ст. 29 КК).

Видається, що запропоновані правила, сприятимуть однаковому розумінню повторності як кваліфікуючої ознаки порушення недоторканності приватного життя як в теорії кримінального права, так і в практиці застосування ст. 182 КК України.

Другою кваліфікуючою ознакою, яка передбачена у диспозиції ч. 2 ст. 182 КК України, є наслідки, а саме заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи. Питання дослідження шкоди, яка звається окремими злочинами, постійно розроблялися в працях П.П.Андрушка, П. С. Берзіна, О. О. Дудорова, В. А. Клименка, М. І. Мельника,

В. О. Навроцького, В. В. Сташиса, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, М.І.Хавронюка, С. Д. Шапченка та інших. Однак, питання істотної шкоди у кваліфікованому складі порушення недоторканності приватного життя взагалі не досліджувалося, що обумовлює необхідність зосередження уваги на дослідженні цієї кваліфікуючої ознаки та розкритті її сутності (змісту), з'ясуванню юридично значущих кількісних та якісних критеріїв визначення істотної шкоди, яка заподіюється внаслідок порушення недоторканності приватного життя, що сприятиме напрацюванню однозначного підходу до формулювання цього поняття.

Поділяємо думку Р. Л. Максимовича, який, досліджуючи питання про істотну шкоду, відносить її до одного з наскрізних кримінально-правових понять [162, с. 336]. Відповідно до КК України істотна шкода може мати різне правове значення, в тому числі її наявність досить часто утворює кваліфікований чи особливо кваліфікований склад злочину.

В теорії кримінального права виділяють два типи характеру заподіяної шкоди, які можуть мати суспільно небезпечні наслідки: матеріальний характер та нематеріальний характер або дві основні групи злочинних наслідків: матеріальні і нематеріальні [174, с. 154]. Отже, матеріальні наслідки (матеріальна шкода), у свою чергу, буває майновою шкодою та фізичною шкодою, що заподіюється життю і здоров'ю особи. Нематеріальні наслідки (нематеріальна шкода), в свою чергу, поділяються на наслідки, пов'язані з порушенням суспільного порядку або діяльності підприємств, установ, організацій, порушенням особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб, тобто можлива у вигляді психічної, політичної, моральної шкоди.

Вважаємо, що істотна шкода у складі кваліфікованого порушення недоторканності приватного життя, може виражатися у заподіянні: матеріальної (майнової) шкоди (збитків), заподіяних фізичній особі – потерпілому; нематеріальної (моральної) шкоді, заподіяної фізичній особі, а також матеріальних збитків у поєднанні з наслідками нематеріального характеру.

Особиста таємниця (таємниця особистого життя і комунікацій), як слушно вказує Є. В. Титомер, належить до низки різновидів таємниць, поряд із державною, службовою, комерційною таємницею та низкою професійних таємниць: слідства, адвокатською, медичною, що охороняються кримінальним законом та об'єднуються однією спільною ознакою – шкодою, яка може бути завдана охоронюваним законом правовідносинам внаслідок безконтрольного та незаконного поширення таких відомостей [300, с. 71].

Поняття шкоди наведене у примітці до ст. 182 КК України. Майнова шкода, що заподіюється порушенням недоторканності приватного життя, полягає тільки у завданні збитків, тобто втрат, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі (у даному випадку – конфіденційної інформації про особу або таємниці особистого або сімейного життя), а також витрат, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (права на таємницю особистого та сімейного життя) [347].

Збитки (матеріальна шкода) з 01 грудня 2016 р. дорівнює 77 500 грн. [217; 146; 231]. Визначення НМДГ сформульовано у п. 5 підрозділу 1 розділу ХХ (20) Податкового Кодексу України (далі – ПК України), де вказано: «якщо норми інших законів містять посилання на НМДГ, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги (далі – ПСП), визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року» [217]. З 01 січня 2016 р. набули чинності зміни до підпункту 169.1.1. ПК України, відповідно до яких тепер ПСП надається в розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму (далі – ПМ) для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку, тобто розмір одного НМДГ складає 50% прожиткового мінімуму (до 01 січня 2016 року цей же

розмір встановлювався згідно ч.1 Розділу XIX. Заключних положень ПК України).

Так само у листі Міністерства доходів і зборів України зазначено, що при кваліфікації злочинів або правопорушень необхідно виходити з встановленої соціальної пільги для відповідного року [146]. А при розрахунку розміру штрафу, передбаченого КУпАП та КК України, з НМДГ, встановленого законодавством на сьогоднішній день в розмірі 17 гривень [146]. Тобто НМДГ на рівні ПСП застосовується в частині кваліфікації злочинів та правопорушень, причому, як правило, при визначенні розміру збитків від злочинів, які кваліфікуються за кримінальним законодавством, зокрема за ч. 2 ст. 182 КК України.

Відповідно до ст. 7 ЗУ «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 25 грудня 2015 р. у 2016 році ПМ на одну особу установлений з розрахунку на місяць для працевдатних осіб у розмірі: з 1 січня 2016 року – 1378 гривень, з 1 травня – 1450 гривень, з 1 грудня – 1550 гривень [231]. Отже за формулою: $ПСП = ПМ : 2$, ми отримуємо мінімальну суму істотної шкоди при порушенні недоторканності приватного життя, якщо вона полягає лише в заподіянні матеріальних збитків. Таким чином, збитки (матеріальна шкода), що перевищує 100 НМДГ дорівнює розмір понад 68 900 гривень з 1 січня, 72 500 гривень з 1 травня, 77 500 гривень з 1 грудня 2016 р.

Із тексту примітки до ст. 182 КК України можна дійти висновку, що істотна шкода при порушенні недоторканності приватного життя може полягати не лише в заподіянні матеріальних збитків. Якщо шкода полягає (виражається) у заподіянні суспільно небезпечних наслідків нематеріального характеру (шкода має немайновий характер), то це поняття слід розглядати як оціночне, зміст якого визначається в межах судової дискреції (на розсуд суду) і питання про його істотність вирішується з урахуванням конкретних обставин справи.

Законодавець, передбачаючи заподіяння істотної шкоди як кваліфікуючу ознаку ч. 2 ст. 182 КК України, не конкретизував її якісні характеристики, що у

подальшому у правозастосовній практиці призводитиме до певних труднощів у доказуванні наявності такої шкоди. Дослідивши теоретичні розробки вітчизняних вчених щодо поняття, формування і тлумачення стандартів (еталонів) оціночних понять [182; 304; 340, с. 65-70] та визначення критеріїв оцінки істотної шкоди за окремі злочини (злочини у сфері службової діяльності, злочини проти довкілля тощо), а також матеріали слідчо-судової практики щодо визначення якісних ознак (нематеріальних наслідків) у частині застосування ч. 2 ст. 182 КК України, вважаємо, що оскільки зміст аналізованого кримінально-правового поняття законодавцем не роз'яснено, для його з'ясування необхідно виходити із такого.

По-перше, враховуючи об'єкт кримінально-правової охорони у складі злочину, передбаченого у диспозиції ст. 182 КК України, під істотною шкодою слід розуміти заподіяння шкоди лише фізичній особі, тобто за своєю спрямованістю шкода завдається лише правам, свободам та інтересам окремих громадян, отже об'єкт охорони визначає спрямованість шкоди.

По-друге, визначити чіткі якісні критерії істотної шкоди нематеріального характеру не видається можливим, виходячи з оціночної природи цього поняття. Однак можливо в загальному окреслити (встановити) випадки, за яких шкоду, заподіяну порушенням недоторканності приватного життя, якщо вона полягає у спричиненні нематеріальних збитків слід визнавати істотною. Тобто визначити, які саме суспільно небезпечні наслідки порушення недоторканності приватного життя, слід визнавати істотною шкодою нематеріального характеру.

Аналіз роз'яснень ВС України щодо поняття істотної шкоди, яка не носить матеріального характеру [260; 261], дає підставу для висновку, що ці роз'яснення можуть бути використані у правозастосовній практиці при визначенні істотної шкоди нематеріального характеру і у ст.182 КК України, однак зміст цього оціночного поняття повинен обов'язково уточнюватися у ході правозастосування з урахуванням конкретних матеріалів кримінальної справи, оскільки містить лише приблизний перелік різновидів такої шкоди, який не є вичерпним.

Оскільки злочини проти приватності, зокрема порушення недоторканності приватного життя, не можуть безпосередньо заподіювати фізичну шкоду життю і здоров'ю особи, то будь-який розлад здоров'я особи, викликаний порушенням її права на конфіденційну інформацію – таємницю особистого або сімейного життя, слід розглядати як складову моральної шкоди.

Дефініція «моральної шкоди» у законодавстві не визначена, що пов'язане з неможливістю чіткого визначення цього оціночного поняття, що справедливо визнається багатьма вченими, тому у ст. 23 ЦК України закон передбачив лише форми прояву такої шкоди [347].

На сьогоднішній день ВС України узагальнена практика щодо розгляду справ про відшкодування моральної шкоди, яка знайшла своє відображення в ППВСУ «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. з урахуванням змін, внесених ППВСУ від 25 травня 2001 р. №5 та від 27 лютого 2009 р. № [257]. На нашу думку, всі ці критерії слід враховувати при визнанні шкоди нематеріального характеру істотною. Також з ППВСУ випливає, що у разі заподіяння поряд із матеріальними збитками і шкоди нематеріального характеру загальна шкода від злочину може визнаватись істотною навіть у випадку, коли зазначені збитки не перевищують 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [261].

В цьому зв'язку видається, що істотна шкода нематеріального характеру, що завдається порушенням недоторканності приватного життя, включає в себе втрати немайнового характеру – моральну шкоду, яка може полягати: 1) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із протиправною поведінкою щодо неї, членів її сім'ї чи близьких родичів, і якщо ця поведінка пов'язана з незаконними діями щодо конфіденційної інформації про особу, що містить таємницю її особистого та сімейного життя 2) у приниженні честі та гідності фізичної особи, що пов'язане з порушенням її конституційних прав на таємницю особистого і сімейного життя, недоторканність житла, свободу думки і слова, світогляду, віросповідання тощо.

Так само істотною шкодою при порушенні недоторканності приватного життя має визнаватися шкода, що має сукупні (кількісні і якісні) ознаки, тобто матеріальні збитки, поєднані з нематеріальною шкодою.

Порушення недоторканності приватного життя, якщо воно заподіяло істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи є злочином з матеріальним складом і вважається закінченим з моменту настання цих суспільно небезпечних наслідків – з моменту спричинення істотної шкоди. При цьому обов'язково встановлювати причинний зв'язок між самим суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками, що настали. Зазначимо, що відповідні дії вчинюються лише з прямим умислом, а щодо істотної шкоди можливі як умисел, так і необережність.

Враховуючи те, що мотив злочину значно підвищує суспільну небезпеку діяння (дії або бездіяльності), на що вказують і окремі автори [95, с. 42] вважаємо, що слід розглядати мотив у складі злочину «Порушення недоторканності приватного життя» як кваліфікуючу ознаку. На нашу думку, таким мотивом слід вважати корисливий мотив.

Це положення вимагає окремого більш детального дослідження. Зокрема, Б.С. Волков вважає, що саме корисливий мотив є найбільш розповсюдженим і не має собі рівних, а поступається лише сексуальному інстинкту [34, с. 42]. Саме тому корисливий мотив у більшості складів злочинів у КК України виступає як конститутивна або кваліфікуюча ознака.

До кримінально-правових та кримінологічних аспектів користі та корисливого мотиву в цілому, так і щодо окремих складів злочинів, завжди була прикута увага дореволюційних та сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців (С. В. Познишева, М. П. Чубинського, Г. С. Фельдштейна, Х.Хекхаузена, А. Маслоу, І. М. Даньшина, А. Ф. Зелінського, О. М. Литвака, Е.Ф. Побегайла, А. В. Савченка, М. Г. Миненюка, Д. М. Миненюка).

Сьогодні в юридичній літературі утворився певний вакуум щодо розуміння такого поняття як «корисливий мотив» та констатується відсутність єдиної точки зору щодо юридичного наповнення змісту цього поняття, що ускладнює

його розуміння і застосування норм за наявності вказівки на нього у тексті КК України [92, с. 202-208; 200, с. 287-289].

Важливо уточнити поняття користі та корисливого мотиву, тим більше, що дослідники досить часто ототожнюють їх між собою [200, с. 287-289; 83, с. 71-72]. Відзначаючи, що користь – це складне, багатоаспектне явище і поняття, вчені по-різному характеризували його зміст. При цьому, всі розходження переважно пов'язані з тлумаченням обсягу самого поняття користі [330, с. 66; 200, с. 287-289; 87, с. 513-518]. Попри це, суть користі науковці, як правило, одностайно зводять до протиправного прагнення збільшити майнові накопичення (збагатитися) за рахунок інших осіб. Щодо вказівки на аморальність як обов'язкову характеристику (оцінку) користі, на яку вказували деякі вчені [34, с. 45; 83, с. 67; 84, с. 42], то, видається, що вона втратила свій сенс, оскільки зміст користі як явища соціального, еволюціонує разом з суспільними трансформаціями, які пов'язані зі змінами суспільної свідомості та моральними орієнтирами. На зміну правової та моральної оцінки поняття користі та, відповідно, корисливого мотиву в сучасних умовах звертав увагу А.П. Закалюк, зазначаючи, що сама по собі користь, тобто отримання вигоди, задоволення матеріального інтересу є ознакою і правилом ринкових відносин [82, с. 70]. О. І. Золотова слушно зауважує, що користь не обов'язково стає мотивом злочину, а може виступати звичайною рисою людського характеру [87, с. 513-518]. Відтак, не заперечуючи, що прагнення особи до задоволення своїх матеріальних потреб, є ключовою ознакою користі, вважаємо, що воно є природним, притаманним різною мірою кожній особі, таким, що характеризується різними відтінками (користолюбство, корисливість, зажерливість, скнарність, грошолубство тощо).

В цьому зв'язку зазначимо, що ми поділяємо міркування Б. М. Головкина, який вважає, що етимологічне походження терміна «користь» позбавлене відверто негативного морально-етичного навантаження на відміну від поняття «корисливий», семантичний аналіз якого доводить, що у зміст цього слова апріорі закладена негативна оцінка способу надбання матеріальних благ

особою як такого, що засуджується громадськістю, є суспільно небезпечним [42, с. 49-57]. На наш погляд, розуміння корисливого як однозначно злочинного є занадто буквальним. Видається, що в межах (контексті) кримінально-правового розуміння корисливий мотив набуває кримінального характеру за наявності сукупності певних ознак, що визначають його зміст.

Щодо поняття корисливого мотиву у наукових колах існують різні думки [34, с. 44-45; 42, с. 49-57; 4, с. 23-25; 175, с. 112]. Аналіз міркувань фахівців з кримінального права щодо корисливого мотиву дозволяє виділити низку спільних ознак (властивостей), на які вказують науковці, характеризуючи це поняття.

По-перше, зміст мотиву розкривається через загальноприйнятий в психології термін – прагнення, що передає внутрішні властивості мотиву [92, с. 202-208].

По-друге, корисливий мотив завжди спрямований на задоволення певної потреби, яка лежить в основі мотиву, в підґрунті його формування. При цьому, М.И. Коржанський та А. Ф. Зелінський вважали, що корисливий мотив виникає виключно з індивідуальної потреби і особистого інтересу [84, с. 42].

З точки зору С. В. Албул, ця потреба може бути як індивідуальною життєвою потребою суб'єкта, так і іншої особи (групи осіб) [4, с. 23-25]. Як зазначає К. В. Ілляшова, життєва потреба, яку бажає задовольнити суб'єкт може мати як корисливий відтінок, так і взагалі не бути пов'язаною з набуттям матеріальних цінностей чи позбавленням майнових обов'язків, але її задоволення може бути можливим лише шляхом посягання на власність, що ще не свідчить про корисливу мотивацію поведінки винного [92, с. 202-208]. А.І.Бойцов вважає, що «мотиви і цілі всіх видів поведінки, яка має корисливу спрямованість, пов'язані з прагненням до придбання матеріальної (грошової, майнової) вигоди, до задоволення деформованих (гіпертрофованих, перекручених) матеріальних потреб в речах, грошах, послугах за рахунок вчинення злочину, при цьому потреби можуть бути як дійсними, так і уявними» [19, с. 294]. В. С. Медведєв подає класифікацію корисливих мотивів, що

виникають на ситуативному та особистісному установочному рівні, та характеризує їх [171, с. 81-85].

По-третє, прагнення суб'єкта орієнтоване на отримання матеріальної вигоди. У сучасній науці кримінального права і судовій практиці зміст вигоди майнового характеру трактується як прагнення суб'єкта: 1) безпосередньо отримати вигоду матеріального характеру (для себе або для інших осіб) або 2) позбутися матеріальних витрат в результаті вчинення певного суспільно небезпечного діяння [265, с. 141]. Такий традиційний підхід відображає лише загальні ознаки, що характерні для всіх злочинів, що вчиняються з корисливим мотивом.

Однак у юридичній літературі подається і більш детальна класифікація змісту корисливого мотиву і виділяються його різновиди [34, с. 44-45]. Аналогічне тлумачення міститься в ППВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. №2 (п. 10) [258]. На наш погляд, таке розуміння корисливого мотиву (як заволодіння матеріальними благами у широкому розумінні) повинне бути взяте на озброєння сучасною теорією кримінального права та законодавцем. Цінність такого підходу полягає в тому, що запропонована характеристика корисливого мотиву надана офіційним органом держави, уповноваженим давати такого роду роз'яснення, а також відсутністю у законі про кримінальну відповідальність дефініції корисливого мотиву. Додамо, що типовою рисою корисливого мотиву є те, що суб'єкт заволодіває матеріальними благами, які є для нього чужими, які йому по праву не належать.

Нам більш правильно видається позиція А. І. Бойцова, який є прибічником вузького розуміння змісту корисливого мотиву [19, с. 294]. Вчинення злочину, спровоковане або обумовлене кар'єризмом, слід вважати як злочин, вчинений із особистих мотивів, рівно як і прагнення заслужити повагу, показати широкі погляди і можливості слід віднести до особистих мотивів, а не до корисливих. Про правильність такого підходу пише і С.В.Склярів [284, с. 29].

По-четверте, зміст корисливого мотиву виходить за межі поняття задоволення власних матеріальних потреб і вимагає ширшого розуміння. Тобто мотив спрямований на задоволення не тільки власних матеріальних потреб суб'єкта, але і третіх осіб. Про це вказано в роботах вітчизняних авторів [82, с.155; 83; 34, с. 44-50].

По-п'яте, поряд з вищевказаними спільними рисами, що, як правило, виділяються більшістю науковців, поняття корисливого мотиву містить, на наш погляд, таку ключову ознаку, як спосіб задоволення цього мотиву. К.В.Ілляшова критикує визначення корисливого мотиву, в яких автори, зокрема С. В. Албул [4, с. 23-25], концентрують свою увагу не на меті, якої бажає досягти суб'єкт, не на прагненні, яке має бути задоволене шляхом, наприклад, вилучення майна, а безпосередньо на способі задоволення цього прагнення – на самому вилученні майна [92, с. 202-208], на підставі чого робиться хибний висновок про корисливість спонукань.

Відтак, на наш погляд, визначальною рисою для оцінки корисливого мотиву є спосіб задоволення потреби, що його детермінувала. Під способом ми розуміємо не спосіб вчинення злочину як ознаку об'єктивної сторони злочину, а спосіб, що полягає у незаконному, протиправному, забороненому законом про кримінальну відповідальність заволодінні матеріальними благами в широкому розумінні.

Дослідивши спеціальні джерела [202, с. 69-74; 127, с. 173, 174] доходимо висновку, що використання мети як ознаки корисливого мотиву є некоректним, оскільки, механічно ознаки мети переносяться на мотив злочину, змішуються ці поняття. Вони хоча і є близькими, але не тотожними, і такий шлях розуміння корисливого мотиву не сприяє розумінню справжнього суб'єктивного ставлення особи до вчиненого злочину.

Цікавими є міркування К. М. Оробця, який пропонує виокремлювати такі різновиди корисливої мети: 1) мету наживи; 2) мету споживання; 3) мету продажу (збуту); 4) іншу корисливу мету [201, с. 70]. Однак, на наш погляд, будь-яка мета не є криміноутворюючою ознакою корисливого мотиву, в зв'язку

з чим не повинна включатися (фігурувати) у його майбутньому законодавчому визначенні. Вчиняючи злочин з корисливим мотивом, суб'єкт прагне не до наживи, споживання, продажу (збуту), а прагне задоволення тієї життєвої потреби, яка обумовила вчинення самого діяння.

Законодавець при конструюванні складів злочинів, що вчиняються з корисливими спонуканнями (мотивами), вживає різну термінологію (корисливий мотив, мета незаконного збагачення тощо), з чого вбачається, що корисливий мотив належить до логічного класу понять, зміст яких відображений у сукупності їх характерних ознак, та поширюється на надзвичайно широкий спектр різновидів злочинної поведінки [42, с. 49-57].

Відтак, видється доцільним запропонувати таке авторське визначення корисливого мотиву, а саме: корисливий мотив – це прагнення особи до протиправного отримання для себе або інших осіб матеріальної вигоди, заволодіння матеріальними благами (майновими правами) або їх збереження, а також звільнення (уникнення) від матеріальних витрат чи обов'язків або досягнення іншої матеріальної вигоди за рахунок чужого (або нічийного) майна способом, забороненим законом.

Якщо деталізувати (уточнювати) зміст корисливого мотиву при вчиненні злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, то, видається, що ним є (може бути) прагнення винного незаконно:

1) отримати матеріальні блага шляхом вчинення будь-якої дії, що передбачена у диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України (наприклад, суб'єкт збирає, зберігає, використовує, знищує, поширює, змінює конфіденційну інформацію про особу, що містить особисту або сімейну таємницю за винагороду від зацікавлених осіб або збирає її з метою продажу);

2) набути або зберегти майнові права (правомочності) (наприклад, суб'єкт збирає вказану інформацію за домовленістю (на замовлення іншої особи), прагнучи набути або зберегти майнові права на житлову площу, на земельну ділянку, на спадкове майно, на частку у спільній власності, право на володіння яким-небудь майном тощо);

3) позбутися внаслідок вчинення злочину будь-яких матеріальних витрат (майнових обтяжень) (сплати аліментів, боргу, інших матеріальних витрат чи обов'язків) (наприклад, суб'єкт вчиняє будь-яку дію з тих, що передбачені диспозицією ст. 182 КК України, прагнучи скомпрометувати або шантажувати потерпілого, в результаті чого звільнитися (ухилитися) від матеріальних витрат (майнових зобов'язань);

4) отримати матеріальну вигоду в інших формах (одержання квартири, збільшення зарплати, усунення конкурента, зайняття більш високооплачуваної посади тощо), (наприклад, винний може прагнути отримати вигоду за рахунок звільнення особи, чиє право на недоторканність приватного життя було порушене, за рахунок відмови від конкурсу цієї особи, зняття її кандидатури на виборах на користь суб'єкта тощо).

Прикладом вчинення дій, передбачених у диспозиції ст. 182 КК України, у сукупності із іншими суміжними злочинами може бути діяння, яке вчинив суб'єкт, засуджений Баглейським районним судом м. Дніпродзержинська за ч.2 ст. 182, ч. 2 ст. 309, ч. 1 ст. 359 КК України [31]. Суб'єкт вчинив повторно незаконне збирання і зберігання конфіденційної інформації про особу, а також при цьому незаконно набував, збирав і використовував спеціальні технічні засоби негласного зняття інформації (діяння, передбачене ч. 2 ст. 309 КК України, в даному випадку не є суміжним злочином, тут має місце сукупність різнорідних злочинів). При цьому даний приклад є ще показовий і тим, що засуджений виконував роль приватного детектива (до речі, в цьому епізоді технічні засоби не використовувалися). Слід окремо звернути увагу, що злочин, відповідальність за який передбачена в ч. 2 ст. 182 КК України, засуджений вчинив із корисливим мотивом. За всі епізоди цього злочину, вчиненого повторно, суб'єкт отримував матеріальну вигоду. Водночас у вирозі суду прямо вказано, що суб'єкт приймав замовлення на надання послуг по збиранню конфіденційної інформації за гроші, тобто з корисливих мотивів.

Безсумнівно корисливий мотив має місце у випадках, коли суб'єкт незаконного збирає, зберігає, використовує, знищує, поширює, змінює

конфіденційну інформацію про особу за певну плату або маючи на меті продати ці відомості.

При встановленні наявності корисливого мотиву, з яким вчинено порушення недоторканності приватного життя, на нашу думку, не повинно мати значення, чи одержав винний ту вигоду, яку бажав одержати внаслідок вчинення злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, так само як і не повинно враховуватися, хто саме отримав або міг отримати матеріальну вигоду: сам суб'єкт або його близькі, наприклад, члени сім'ї або інші особи, у інтересах яких він зацікавлений.

На наш погляд, всі форми корисливих мотивів повинні враховуватися при призначення покарання в межах санкції ч. 2 ст. 182 КК. Водночас факт повного задоволення матеріальної потреби не є необхідним для кваліфікації діяння за ч. 2 ст. 182 КК України, достатньо констатувати вчинення винним самої дії (дій) з корисливих мотивів (спонукань). Для правильної кваліфікації порушення недоторканності приватного життя, вчиненого з корисливим мотивом, момент виникнення у особи корисливого мотиву на кваліфікацію не впливає, адже це не корисливе посягання на власність, наприклад, як крадіжка, грабїж, розбій тощо. Навіть у випадку, якщо особа збрала конфіденційну інформацію, а потім у неї виник корисливий мотив, вчинене слід кваліфікувати як діяння, вчинене з корисливим мотивом.

Дослідження питання щодо корисливого мотиву порушення недоторканності приватного життя, дозволяє констатувати, що механізм виникнення та реалізації корисливого мотиву при вчиненні злочину, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України складається з чотирьох етапів: 1) усвідомлення потреби, як першоджерела зародження (виникнення мотиву); 2) усвідомлення можливості (здатності) задовольнити цю потребу через предмет, тобто за допомогою конфіденційної інформації про особу, що містить особисту або сімейну таємницю; 3) визначення шляхів (способів) досягнення бажаного результату; 4) реалізація – безпосереднє вчинення дії

(дій), передбачених диспозицією ч. 2 ст. 182 КК України (реалізація злочинного наміру).

Опитування працівників правоохоронних органів показало, що 73% з них вважають, що було б доцільно доповнити диспозицію статті словосполученням «або вчинені з корисливим мотивом», тобто нормативно закріпити корисливий мотив як кваліфікуючу ознаку складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 182 КК України (в авторській редакції) (Додаток Б.). Таку пропозицію підтримали і 87% опитаних громадян без юридичної освіти (Додаток Б.).

За умови визнання корисливого мотиву кваліфікуючою ознакою порушення недоторканності приватного життя мета залишиться факультативною ознакою злочину, оскільки не впливає з необхідністю з характеру діяння, оскільки корислива мета не обов'язково (не автоматично) співпадає з корисливим мотивом і навпаки, корисливий мотив може реалізуватися вже за межами вчиненого злочину.

На завершення підрозділу зазначимо, що такі кваліфікуючі ознаки порушення недоторканності приватного життя як повторність і заподіяння істотної охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи – це передбачені у диспозиції ч. 2 ст. 182 КК України ознаки, які разом з ознаками основного складу характеризують кваліфікований склад злочину, підвищують ступінь суспільної небезпеки злочину та особи, що його вчинила, впливають на кваліфікацію, посилюють покарання та диференціюють кримінальну відповідальність. Проведеним дослідженням встановлено, що корисливий мотив виступає обтяжуючою обставиною даного складу злочину, за вчинення якого кримінальне покарання повинне бути посилене. В цьому зв'язку вважаємо, що у складі порушення недоторканності приватного життя корисливий мотив повинен набути статусу кваліфікуючої ознаки, для чого пропонуємо внести зміни у ч. 3 ст. 182 КК України (в авторській редакції), доповнивши диспозицію статті словосполученням «або вчинені з корисливим мотивом».

3.2 Відмежування складу злочину «Порушення недоторканності приватного життя» від суміжних складів злочинів

Окремі складі злочинів, що посягають на відомості, які можуть складати таємницю приватного життя, містяться в інших статтях та інших розділах Особливої частини КК України. В зв'язку із тим, що відсутній чіткий перелік відомостей, які складають таємницю приватного життя, окремі автори, наприклад, І. Б. Король вважають, що віднесення злочинів, складі яких передбачені в диспозиціях статей 163, 168, 182 КК України, до розділу V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» є спірним. З огляду на це, І. Б. Король пропонує визначити самостійний родовий об'єкт злочинів, що посягають на недоторканність приватного життя, та об'єднати їх в окремому розділі Особливої частини під загальною назвою «Злочини проти приватності». І далі, ця ж авторка пише, що родовим об'єктом злочинів, що посягають на недоторканність приватного життя, є суспільні відносини щодо забезпечення права на недоторканність приватного життя в інформаційному, фізичному (тілесному), комунікаційному та територіальному аспектах. Видовим об'єктом злочинів, складі яких передбачені в диспозиціях статей 132, 145, 163, 168, 182 КК України, є суспільні відносини щодо забезпечення права на недоторканність приватного життя (приватності) в інформаційному та комунікаційному аспектах [116, с. 84].

Ми не погоджуємося із позицією цієї авторки і вважаємо, що злочини, складі яких розміщено в різних розділах Особливої частини КК України, не можуть мати спільного ані родового, ані видових об'єктів. Навіть складі злочинів, які містяться в диспозиціях статей, які розташовані в одному розділі Особливої частини КК України (йдеться про складі злочинів в диспозиціях статей в диспозиціях статей «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комунікації» (ст. 163 КК України) та «Розголошення таємниці

усиновлення (удочеріння)» (ст. 168 КК України) посягають на різні видові та безпосередні об'єкти.

Законодавець України традиційно йде шляхом формування нормативного матеріалу в Особливій частині КК України за принципом загальних і спеціальних норм, виділяючи, на перший погляд, в подібних складах злочинів, ознаки, які дозволяють розмежовувати ці склади злочинів між собою. Адже чуже майно може мати різні ознаки і в залежності від цих ознак склади злочинів, що посягають на це майно, мають різні безпосередні об'єкти і розміщені в різних розділах Особливої частини КК України. Якщо цим «чужим майном» є вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини чи радіоактивні матеріали, то відповідальність за незаконні дії з ними настає за ст.262 КК України і посягає цей злочин вже не на власність, а на громадську безпеку. Якщо таким чужим майном є транспортний засіб, то відповідальність за незаконні дії щодо такого специфічного майна настає за ст. 289 КК України і посягає це суспільно небезпечне діяння на безпеку руху та експлуатацію транспортних засобів. Аналогічний приклад можна привести і щодо незаконних дій із таким предметом як наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги або прекурсори (ст. 308 КК України). Таких прикладів можна привести не мало і тому для об'єднання різних за предметом, способом вчинення, змістом діяння складів злочинів в одному розділі, а тим більше в одній чи двох статтях аргументів замало. Це суперечить доктринальному підходу вітчизняного кримінального права.

Окремі відомості, що складають зміст приватного життя можуть захищатися державою і тоді таємниця приватного життя втрачає елементи суто приватності. У тексті диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України чітко вказано, що предметом цього злочину є конфіденційна інформація про особу, і, що, на нашу думку, є надзвичайно важливим, вказівка на те, що цією статтею не охоплюються випадки, передбачені іншими статтями цього Кодексу. Таким чином, законодавець на рівні закону якби відмежовує приватні відомості про особу, конфіденційну інформацію про особу від інших випадків незаконних дій

з різними видами інформації (медичної, сімейної, банківської тощо), елементами якої можуть бути і конфіденційні відомості про особу.

Наприклад, Г. Б. Романовський вважає, що приватне життя є індивідуальною автономією особи, що виражається у встановленні неформальних зв'язків, виборі сексуального партнера, слідуванні власним звичкам тощо. Приватність, про яку пише цей автор, включає такі сфери як сфера неформального спілкування, сфера вимушених зв'язків (коли особа не може не контактувати з іншими людьми щодо розкриття елементів свого внутрішнього світу), сфера внутрішнього світу людини, сфера сімейних зв'язків, сфера релігійних переконань [270, с. 64-65]. І хоча І. Б. Король піддає критиці цю класифікацію і вважає її неприйнятною, оскільки в ній відсутній єдиний критерій [116, с. 110-125], ми вважаємо, що життя особи є настільки багатограним феноменом, що чітко розмежувати його на окремі компоненти неможливо. Водночас слід зважати, що окремі елементи приватного життя регулюються державою і втрачають елемент приватності (наприклад, таємниця усиновлення, банківська таємниця, комерційна, лікарська тощо). В окремих випадках люди довіряють свою приватність листуванню, телефонним розмовам, спілкуванню через комп'ютерну мережу і цим самим наражаються на ризик її розголошення. На нашу думку, норма, яка міститься в ст. 182 КК України, є унікальною саме тому, що спрямована на захист тих конфіденційних таємниць, тієї конфіденційної інформації, охорона якої лежить на особі, яка є її володільцем, і саме на цій особі лежить обов'язок охороняти цю конфіденційну інформацію.

Ю. І. Стецовський також робить спробу виділити певні сфери, які є приватними і недоторканими в житті особи [294, с. 383], але інші автори, наприклад, М. В. Кудрявцев [134, с. 27], Т. М. Москалькова [178, с. 24-27] дотримуються позиції, що приватним є те, що підлягає контролю з боку держави, громадських організації і громадян. І хоча така ж доктрина висловлена в петиції Європейської комісії з прав людини № 6825/74, а саме: «право на повагу приватного життя є правом на невтручання в особисте життя,

правом жити так, як хочеться, без розголошення подробиць особистого життя... Проте право на повагу приватного життя цим не обмежується. Воно також, у певній мірі, включає в себе право на встановлення і підтримання відносин із іншими людьми, особливо в емоційній сфері для розвитку і реалізації особистості людини» [43, с. 295].

Відповідно до Рішення КС України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 конфіденційною є інформація про особисте та сімейне життя особи, до якої належать будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини події, стосунки тощо, пов'язані із особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень [268].

Очевидно, саме такий підхід КС України, а також числені наукові дослідження О. П. Горпинюк [47], І. Л. Петрухіна [211, с. 161-162], Л.П. Брич [22, с. 134-135; 24], В. К. Грищука [54], С. Я. Лихової [150, с. 45-53; 152], Т.А.Плугатара [216, с. 76-83], В. Серьогіна [281, с. 51-62], В. С. Сивухіна [282] та інших авторів, дозволили І. Б. Король дійти висновку щодо необхідності розмежування конфіденційної інформації про особу на професійні (довірені) таємниці приватного життя і особисті (недовірені) таємниці [152, с. 120-125]. Але розмежування суміжних складів злочинів, які посягають на конфіденційну інформацію або приватні таємниці, не зводиться лише до такого поділу. Ці склади злочинів мають більш конкретні розмежувальні ознаки, що потребує більш детального дослідження. На нашу думку, законодавець, встановлюючи кримінальну відповідальність за розголошення окремих різновидів відомостей, які стосуються конфіденційної інформації про приватне життя особи, керувався доктринальними критеріями, які лежать в площині компонентів складу злочину, родового і видового об'єктів та ступеня суспільної небезпеки.

В розділі V Особливої частини КК України містяться, окрім ст. 182 КК України, ще дві статті, в яких встановлена кримінальна відповідальність за

незаконні дії із окремими різновидами інформації, яку в окремих випадках можна віднести до конфіденційних відомостей про особу.

На думку А. А. Рожнова, таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер слід вважати професійними таємницями і це пояснюється тим, що ці таємниці можуть стати відомими працівникам певних професій [269, с.18]. Таку ж позицію займає і І. Б. Король, коли вказує, що такі таємниці доречно відносити до професійних (довірених) таємниць, оскільки сам факт розмови, листування чи обміну повідомленнями становить таємницю, що не підлягає розголошенню [116, с. 123]. Із такою позицією ми не погоджуємося із огляду на таке:

– по-перше, предмет у злочині, склад якого передбачений у диспозиції ст.163 КК України, дещо ширший, аніж конфіденційна інформація про особу. В ст.163 КК України йдеться про таємницю листування, телефонних розмов тощо. При цьому слід відмітити, що зміст таких таємниць або повідомлень може стосуватися будь-яких відомостей, а не лише конфіденційної інформації про особу;

– по-друге, суб'єктом цього злочину може бути не лише особа-працівник певної професії, адже люди самі довіряють широке коло інформації Інтернету, листуванню тощо. Такі відомості можуть бути розголошені і будь-якими особами – загальним суб'єктом, адже в тексті диспозиції ст. 163 КК України відсутня вказівка на спеціального суб'єкта;

– по-третє, об'єктивна сторона полягає лише у порушенні способу передачі інформації, яку законодавець називає таємницею. Виникає питання щодо віднесення інформації, яка передається шляхом листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції до таємної і конфіденційної. На нашу думку, в ст.163 КК України встановлена кримінальна відповідальність за неконкретизовані дії, які пов'язані із незаконним втручанням в такі процеси як листування, телефонні розмови тощо;

– по-четверте, діяння, відповідальність за яке передбачена в ст. 163 КК України, слід відмежовувати від діяння, відповідальність за яке передбачене в ст. 182 КК України і за такими ознаками складу злочину як потерпілий (в ч. 2 ст. 163 КК України передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені щодо державних або громадських діячів), за ознакою суб'єкта злочину (в ч. 2 ст. 163 КК України передбачений спеціальний суб'єкт – службова особа), а також в ч. 2 ст. 163 КК України передбачений особливий спосіб вчинення цього злочину – використання спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації, чого немає в ст. 182 КК України і що, в свою чергу, утворює певну колізію із ст. 359 КК України. Водночас кримінальна відповідальність за ст. 163 КК України настає незалежно від розміру спричиненої шкоди, тоді як відповідальність за ч. 2 ст. 182 КК України настає лише у випадку заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи. Якщо порівнювати санкції цих двох статей, то можна дійти загального висновку, що злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 163 КК України, є більш суспільно небезпечним аніж злочин, відповідальність за який передбачена у ст. 182 КК України. На думку С. Я. Лихової, норму, яка міститься в ст. 163 КК України, слід розглядати як спеціальну по відношенню до норми, яка міститься в ст. 182 КК України [152, с. 34].

Ще однією розмежувальною ознакою цих двох складів злочину є безпосередній об'єкт. Якщо злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, посягає на правовідносини, суб'єктом яких є приватні особи, то злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 163 КК України, посягає на два види правовідносин – в одних правовідносинах суб'єктами є приватні особи, в інших – одним із суб'єктів є держава, а змістом цих правовідносин є злочинна діяльність органів зв'язку. Водночас ці два злочини посягають на один видовий об'єкт – громадянські права і свободи людини. Ми розглядаємо норму, яка передбачена у ст. 163 КК України, як самостійний засіб охорони громадянських конституційних прав особи.

Питання розмежування складів злочинів, які передбачені в диспозиціях ст.182 КК України і в ст. 168 КК України, вже не раз розглядалося на сторінках юридичних наукових досліджень. В даному випадку ми приєднуємося до тих авторів, які пропонують об'єднати злочини, склади яких передбачені в диспозиціях ст. 164-169 КК України в одну групу. До цих авторів слід віднести П.П. Андрушка [9, с. 30], І. О. Зінченко [126, с. 464, 466-469], М. І. Мельника [125, с. 496-452, 454-460], С. Я. Лихову [152, с. 241-259], В. В. Гальцову [37, с. 363-366]. Найбільш аргументовано це питання було викладено С. Я. Лиховою, до позиції якої ми повністю приєднуємося [152, с.245-247]. Злочини, склади яких передбачені в диспозиціях ст.ст. 164-169 КК України, мають спільні ознаки: 1) всі вони посягають на один родовий об'єкт, а саме сімейні правовідносини; 2) безпосереднім об'єктом злочину, склад якого передбачений в ст. 168 КК України, є правовідносини, які складаються з приводу охорони таємниці усиновлення. Факультативним об'єктом кримінально-правової охорони є життя, здоров'я, інтереси сім'ї тощо; 3) дії, що утворюють об'єктивну сторону у цих складах, фактично тотожні – невиконання обов'язків, покладених на осіб нормами сімейного, цивільного законодавства або рішенням суду; 4) потерпілими є члени сім'ї або підопічні, тобто особи, які є суб'єктами сімейних та опікунських правовідносин; 5) практично у всіх складах злочинів передбачений спеціальний суб'єкт як конститутивна ознака складу злочину, або як кваліфікуюча – статті 168, 169 КК України; 6) основні склади злочинів – формальні (окрім злочину, склад якого передбачений в диспозиції ст. 166 КК України), кваліфіковані склади – матеріальні. Водночас у ч. 2 ст. 168 КК України зміст наслідків формулюється як оціночна ознака – «тяжкі наслідки».

Таким чином, основною розмежувальною ознакою між складами злочинів «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)» ст. 168 КК України та «Порушення недоторканності приватного життя» ст. 182 КК України є те, що вони посягають на різні родові об'єкти та мають різні безпосередні об'єкти.

Не заперечуючи, що таємницю усиновлення можна віднести до конфіденційної інформації про особу, ми категорично не погоджуємося із тим,

що діяння, відповідальність за яке передбачена у ст. 168 КК України, не становить окремого складу злочину і може бути кваліфіковане за ст. 182 КК України [116, с. 140].

Ми вже вказували на різні родові об'єкти злочинів проти інтересів сім'ї та злочинів, до яких відноситься і злочин, склад якого передбачений у ст. 182 КК України. Окрім того, вкажемо ще на низку розмежувальних ознак: 1) якщо в ст. 182 КК України об'єктивну сторону становлять альтернативні діяння, то в ст. 168 КК України відповідальність встановлена лише за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння), за решту дій – зберігання відомостей про цю таємницю, знищення цих відомостей тощо кримінальна відповідальність не встановлена; 2) наслідки цих суспільно небезпечних діянь законодавець формулює по-різному: у ст. 168 КК України – «тяжкі наслідки», у ст. 182 КК України – «істотна шкода»; 3) у ст. 182 КК України не встановлена відповідальність спеціального суб'єкта; 4) якщо порівнювати санкції цих двох норм, то слід вказати, що діяння, відповідальність за яке передбачена в ст. 182 КК України, є більш суспільно небезпечним, аніж розголошення таємниці усиновлення. Тому при видимій подібності цих норм їх не можна навіть розглядати як загальну і спеціальну. Ми розглядаємо їх як різні засоби кримінально-правового реагування на різні при їх видимій схожості суспільно небезпечні діяння.

В той же час, ми підтримуємо позицію тих авторів, які виступають за збереження норми, передбаченої в ст. 168 КК України [116, с. 141] і не погоджуємося із позицією щодо виключення цієї статті із КК України [44, с. 168].

Стосовно відмежування складів злочинів, які передбачені у диспозиціях статей 132 та 145 КК України, слід, в першу чергу, розмежувати ці склади між собою. При конструюванні диспозицій цих статей законодавець допускає певну непослідовність, вживаючи в ст. 182 КК України слово «відомості», а в ст. 145 КК України слово «таємниця». Це дало підставу науковцям досліджувати відомості про стан здоров'я, діагноз хворого та інші відомості як медичну

таємницю, водночас слід звернути особливу увагу на те, що у назві і у диспозиції ст. 145 КК України ця таємниця називається лікарською і на законодавчому рівні значення цього терміну не розкривається [163, с. 167-168; 164, с. 73; 213, с. 13; 127, с. 175].

Огляд літератури показує, що навіть в наукових дослідженнях не виробилася стала термінологія і різні вчені по-різному називають цей вид конфіденційних відомостей – «лікарська таємниця», «медична таємниця».

Проблематика розголошення відомостей спеціального виду, які стосуються медичних досліджень і за розголошення яких несуть відповідальність спеціальні суб'єкти, розглядалися такими провідними вітчизняними вченими як П.П. Андрушко, М. І. Бажанов, О. Ф. Бантишев, Ю. В. Баулін, Ф.Ю.Бердичевський, П. А. Воробей, Є. В. Корнієнко, А. А. Музика, С.Я.Лихова, В. В. Сташис, Є. В. Фесенко, В. І. Шакур, О. В. Шамара, О.М.Юрченко, Н. М. Ярмиш та інші. Але ці роботи стосувалися загальної проблематики злочинів проти життя і здоров'я або були присвячені окремим аспектам дослідження складів злочинів у сфері професійної діяльності медичних працівників.

Дослідження кримінальної відповідальності за розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби найбільш повно проведене П. С. Литвином у кандидатській дисертації [148], в якій, зокрема наданий вичерпний перелік видів персоніфікованої інформації, яка може вважатися предметом складу злочину, передбаченого у диспозиції ст. 132 КК України.

Цей автор вказує, що рішення законодавця щодо розміщення ст. 132 КК України у розділі II Особливої частини КК України є невиправданим і пропонує перемістити цю статтю до розділу V Особливої частини КК України «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» [148, с. 14-15]. І хоча ми цей висновок не підтримуємо, він є для даного дослідження важливим, бо вказує на самостійний характер цієї

кримінально-правової норми і про об'єднання її із нормою, яка передбачена в ст. 182 КК України не йдеться.

На нашу думку, значення цих двох норм (ст. 132 і ст. 145 КК України) полягає, насамперед, в тому, що вони спрямовані на охорону не лише приватного інтересу (таємниці, інформації). Як вказує В. В. Король, тут має місце громадський (публічний) інтерес, у якого, в даному випадку, більша соціальна цінність, ніж у особистого інтересу [115, с. 111].

При своїй схожості, норми, які містяться в статтях 132 і 145 КК України, слід розмежовувати за предметом – у диспозиції ст.132 КК України він чітко конкретизований, за об'єктивною стороною – якщо діяння в цих двох статтях позначене одним словом «розголошення», то у ст. 145 КК України зазначена така обов'язкова ознака як наслідки, які вказані у диспозиції ст. 182 КК України; за колом суб'єктів – у диспозиції ст. 132 КК України коло суб'єктів більш деталізоване.

Ці дві норми не слід розглядати як загальну і спеціальну, адже якщо порівняти санкції у цих двох статтях, то у ст. 132 КК України передбачена відповідальність за більш суспільно небезпечне діяння, аніж у ст. 145 КК України, а за конструкцією складу злочину норма, передбачена у ст. 132 КК України, не може виступати як спеціальна по відношенню до норми, передбаченої ст. 145 КК України.

На нашу думку, наявність у КК України норми, яка міститься у ст. 132 КК України, зумовлена особливим характером об'єкту, який нею захищається. Суспільство, його окремі члени по-різному ставляться до такої серйозної проблеми як СНІД, і розголошення відомостей навіть про сам факт проведення медичного огляду щодо захворювання на СНІД або іншу невиліковну інфекційну хворобу може призвести до певних дискримінаційних проявів чи до інших суспільно небезпечних наслідків, хоча про це чомусь у диспозиції ст. 132 КК України не йдеться (справа «І. проти Фінляндії» (2008 р) [72].

Що ж стосується відмежування цих двох складів злочинів від порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України), то слід погодитися із

тим, що відомості про стан здоров'я особи складають якби частину, є компонентом її приватного життя. Але відомості, про які йдеться у ст. 182 КК України, відрізняються за змістом від усіх інших відомостей конфіденційного характеру, незаконні дії із ними можуть нанести шкоду лише власникові цих відомостей, а відомості про стан здоров'я особи, з одного боку, потребують посиленої охорони, а з іншого, потребують певної реакції з боку медичних працівників. Саме тому дві норми – статті 132 і 145 КК України і містяться в розділі «Злочини проти життя і здоров'я особи».

Окрім родового та безпосереднього об'єктів розмежувальними ознаками норм, які містяться в статтях 132, 145, 182 КК України, можуть слугувати ознаки об'єктивної сторони. Якщо за статтями 132 та 145 КК України відповідальність настає лише за розголошення, то об'єктивну сторону у злочині, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, складає набагато більша кількість альтернативних дій. Також, у статтях 132 та 145 КК України передбачена відповідальність спеціального суб'єкта, а у ст. 182 КК України – загального.

Злочинами, які можуть порушити недоторканність приватного життя, можна вважати і суспільно небезпечні діяння, відповідальність за які передбачена в статтях 231, 232 КК України «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю» і «Розголошення комерційної або банківської таємниці». І хоча окремі автори роблять спробу розглядати ці норми та норму, яка міститься в ст. 182 КК України як конкуруючі [63, с. 158], ми вважаємо, що злочини в сфері господарської діяльності, до яких відносяться і ті, склади яких передбачені у диспозиціях статей 231 та 232 КК України, являють окрему групу однорідних злочинів, які, по-перше, посягають на конкретний родовий об'єкт, а саме правовідносини, які складаються у сфері господарювання, а, по-друге, це реакція держави не на порушення особистих прав людини, а на більш суспільно небезпечне явище. Як вказує, зокрема В. М. Бесчастний, економічна організована злочинність у своєму розвитку пронизала усі базисні галузі

промисловості, набула масштабів, що являють загрозу національній безпеці. Найбільш криміналізованими залишаються відносини у фінансовій, банківській, зовнішньоекономічній сферах діяльності, у процесах приватизації тощо. Протидія криміналізації економіки вимагає комплексного підходу до вирішення існуючих проблем і змінити криміногенну ситуацію в економіці можна, в першу чергу, у разі створення належної правової бази [16, с.13].

Не слід забувати, що кожен окремий склад злочину, група злочинів – це відповідна системна реакція держави на конкретну суспільно небезпечну проблему – злочин. І на нашу думку, не варто всі злочини, в яких містяться слова «відомості», «таємниця», намагатися «прив'язати» до ст. 182 КК України. Адже законодавець має різні засоби боротьби із злочинами, які він і використовує, формулюючи ті чи інші склади злочинів. Всі склади злочинів мають свої особливості, не говорячи вже про те, що злочини, склади яких передбачені в диспозиціях статей 231, 232 КК України і злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, посягають на різні безпосередні об'єкти та є, по своїй суті різнорідними. Вони також відрізняються і за предметом – він чітко сформульований в диспозиціях цих статей, і за знаками потерпілого – у цих статтях потерпілим є держава, юридична або фізична особа – суб'єкт господарської діяльності. Безумовно, у складі та обсязі банківської і комерційної таємниці можна знайти компоненти конфіденційної інформації про особу, але із того моменту, коли така інформація довіряється банкам та відповідним службовим особам, вона автоматично перетворюється із конфіденційної інформації про особу на комерційну і банківську таємницю, за незаконні дії із якою несуть відповідальність службові особи, що є ще однією відмежувальною ознакою цих злочинів. Дуже влучно ситуацію із реакцією держави на різні, часом навіть схожі прояви суспільно небезпечної поведінки описав В. К. Грищук. Цей вчений, зокрема, пише: «Злочинність – складний суспільний феномен. Її можна, образно висловлюючись, розглядати як різновид суспільної хвороби. Проводячи таке порівняння слід зазначити, що кожна хвороба людини потребує використання для її лікування відповідного

медичного інструментарію...» [51, с. 17]. Таким чином кожен склад злочину – це специфічний вид лікування окремої хвороби.

Тому, на нашу думку, не можна підтримати пропозицію І. Б. Король про створення нових статей, а саме ст. 182-1 «Незаконне розголошення таємної інформації про приватне життя особи», в якій предметом має виступати інформація, довірена у встановленому законом порядку або спеціальним особам, яким ця інформація стала відомою у зв'язку із виконанням професійних обов'язків. Також не вважаємо необхідним передбачити ст. 182-2 «Незаконне розголошення службової інформації про приватне життя особи», в якій предметом є конфіденційна чи таємна інформація про приватне життя особи [116, с. 197-199].

По-перше, кримінальна відповідальність за розголошення конфіденційної інформації про особу спеціальним суб'єктом вже встановлена, тому ця пропозиція видається прикладом надмірної криміналізації.

По-друге, у цих статтях значно звужене порівняно із диспозицією ст. 182 КК України коло діянь, вказані лише на «розголошення».

По-третє, питання про розмежування складів злочинів, в яких йдеться про конфіденційну інформацію, відомості, таємницю тощо законодавець вже вирішив, включивши в текст диспозиції ст. 182 КК України вказівку на те, що цією нормою захищаються всі випадки, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу.

Кримінальна відповідальність виступає як крайній захід боротьби із суспільно небезпечними діяннями. В чинному КК України не передбачена кримінальна відповідальність за порушення нотаріально таємниці, таємниці сповіді, адвокатської таємниці тощо. Ми вважаємо, що є інші види юридичної відповідальності, які можна і слід застосовувати у протидії суспільно небезпечним явищам.

Аналізувати та відмежовувати можна лише ті суспільно небезпечні діяння, які криміналізовані. Як вказує Л. П. Брич, розмежування складів злочинів розглядається як юридична реальність, яка здійснюється в ході створення

кримінально-правових нормативних приписів, тлумачення кримінального закону, кримінально-правової кваліфікації і полягає у віднесенні (встановленні, виявленні) місця конкретного складу злочину у системі складів злочинів із спільними ознаками та системі всіх законодавчих моделей кримінально-караної поведінки, як їхнього елемента, що здійснюється шляхом порівняння змісту ознак складів злочинів і полягає у виявленні суті їхніх зв'язків один з одним, якими є типи співвідношення злочинів зі спільними ознаками [23, с. 5].

Таким чином, ми проаналізували всі склади злочинів, які порушують ті чи інші різновиди конфіденційної інформації, розглянувши їх місце в системі Особливої частини КК України та дійшли висновку, що найбільш оптимальним способом захисту конфіденційної інформації про особу є норма, яка міститься в ст. 182 КК України. Решта статей КК України містить норми, спрямовані на захист інших складових частин (компонентів) цього складного багатоаспектного соціального феномена.

Як вказує Л. П. Брич, критерієм розмежування у системі законодавчих моделей кримінально-караної поведінки є ознака складу злочину або частина ознаки складу злочину [23, с. 6]. Саме тому ми не обмежилися просто вказівкою на те, що у ст. 182 КК України міститься норма, спрямована на захист приватного життя особи, окрім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, а на підставі аналізу цієї вказівки дійшли висновку, що існують і інші статті, спрямовані на захист конфіденційної інформації, але їх слід відмежовувати від складу злочину, який передбачений в диспозиції ст. 182 КК України, і зробили це шляхом кримінально-правового аналізу цих складів злочинів.

Все це дає підставу для висновку, що норма, яка передбачена в ст. 182 КК України, є оптимальною моделлю захисту приватності особи.

3.3 Особливості покарання за порушення недоторканності приватного життя

Питання, які виникають при призначенні покарання за той чи інший злочин, тісно пов'язані із такими загальнотеоретичними питаннями, як кримінальна відповідальність та теоретико-правові підходи до конструювання санкцій статей КК України. Для того, щоб суд правильно, у відповідності до закону, із дотриманням конституційних та кримінально-правових принципів, які відзначають підхід до реагування держави на вчинення злочину, призначив покарання, санкція статті, за якою кваліфікований той чи інший злочин, має бути правильно сконструйована. Застосування санкції кримінально-правової норми пов'язане із таким різновидом кримінальної відповідальності як негативна або ретроспективна кримінальна відповідальність. Сьогодні в теорії кримінального права розрізняють два різновиди кримінальної відповідальності – позитивну та ретроспективну.

Якщо позитивна кримінальна відповідальність вичерпується відносинами між державою, яка встановила певні заборони і не має реального втілення, тобто не реалізується і не пов'язана із фактом порушення конкретної кримінально-правової заборони, то негативна або ретроспективна кримінальна відповідальність тісно пов'язана із фактом порушення кримінально-правової норми, тобто із фактом вчинення суспільно небезпечного діяння, яке містить конкретний склад злочину. Наслідком такої відповідальності є призначення покарання, хоча в окремих випадках негативна кримінальна відповідальність не вичерпується лише покаранням, а реалізується у застосуванні інших видів кримінально-правового реагування правозастосовних органів на факт вчинення суспільно-небезпечного діяння (наприклад, звільнення від покарання, примусові заходи медичного характеру, заходи, які застосовуються до неповнолітніх тощо).

Саме тому негативна кримінальна відповідальність тісно пов'язана із наявністю кримінально-правових заборон. Це, в свою чергу, означає, що вона

реалізується в межах конкретної статті КК України, яка окрім диспозиції, що містить склад злочину як підставу кримінальної відповідальності, а також – санкцію, в якій встановлені міра і вид конкретного покарання за цей злочин. Негативна кримінальна відповідальність є реакцією на факт вчинення злочину і пов'язана із реальним призначенням заходів кримінально-правового впливу.

Негативна кримінальна відповідальність має зв'язки не лише із кримінально-правовими, а і з кримінально-процесуальними та кримінально-виконавчими відносинами. На відміну від позитивної кримінальної відповідальності ретроспективна кримінальна відповідальність має чіткі межі, її реалізація має початковий і кінцевий моменти. В даному випадку слід керуватися положеннями, викладеними у рішенні КС України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень ч. 3 ст. 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 року № 9 рп/99. В даному випадку КС України зазначив, що кримінальна відповідальність настає із моменту набрання чинності обвинувальним вироком суду [268]. Таким чином, слід дійти висновку, що в даному випадку йдеться саме про ретроспективну кримінальну відповідальність, яка пов'язана із призначенням конкретного виду і міри покарання, адже призначення покарання є обов'язковим елементом (компонентом) обвинувального вироку.

Питання філософсько-соціологічного розуміння кримінальної відповідальності як конкретні історичні відносини між особою та державою висвітлені надзвичайно детально у працях В. К. Грищука [53, с. 115-134; 54].

Негативна кримінальна відповідальність детермінується також і пеналізаційною політикою, яка в різний час в залежності від соціальної політики та обстановки в державі може схилитися від гуманізації до встановлення більш суворих покарань за конкретні злочини. Питання пеналізаційної політики досліджували А. І. Коробєєв [114], А. А. Митрофанов [176], Є. С. Назимко [185], П. Л. Фріс [333] та інші автори. Наприклад, П.Л.Фріс розглядає призначення покарання як вид реалізації кримінально-

правової політики [334, с. 58-60]. Є. С. Назимко також пов'язує кримінально-правову політику із визначенням виду і розміру конкретного покарання. Зокрема цей автор вказує, що пеналізаційна політика являє собою вимір правової політики держави у сфері протидії злочинності, який ставить за мету запровадження оптимальних видів та розмірів покарань за злочини, розробляє положення щодо призначення та звільнення від покарання та його відбування, формує засоби протидіючого впливу на злочинність під час реалізації покарання та знаходить своє відображення в нормах кримінально-правового, кримінально-виконавчого та кримінально-процесуального законодавства в практиці їх застосування [186, с. 90-96].

Таким чином, розглядати санкції конкретних статей треба в контексті політичної ситуації в країні, а також із позицій кримінально-правової політики в той чи інший час розвитку держави. Діяння, склад якого міститься в диспозиції ст. 182 КК України, було криміналізоване у КК України 2001 р. В КК 1960 р. окремими нормами охоронялися лише такі права як право на недоторканність житла громадян (ст. 130 КК України 1960 р.), право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень, що передаються засобами зв'язку (ст. 131 КК України 1960 р.). В КК України 2001 р. була передбачена ст. 182 «Порушення недоторканності приватного життя». Злочин, склад якого був передбачений у цій статті, карався штрафом до 50 НМДГ або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

У 2011 році ця стаття змінилася і був криміналізований такий вид порушення недоторканності приватного життя як вчинення цього суспільно небезпечного діяння повторно та цього діяння, якщо воно заподіяло істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи. Була передбачена у ч. 2 ст. 182 КК України і нова санкція і, таким чином, відбувся процес пеналізації.

В даному випадку щодо підходу законодавця до встановлення покарання за цей злочин, необхідно вказати на таке. В ч. 1 ст. 182 КК України санкція,

практично, не зазнала змін. Змінився лише розмір штрафу. Якщо раніше він становив до 50 НМДГ, то зараз він становить від 500 до 1000 НМДГ. Але це пояснюється змінами у кримінально-правовій політиці держави, які стосуються розширення кола і розміру покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Якщо раніше розмір штрафу встановлювався від 30 до тисячі НМДГ і лише в окремих випадках міг перевищувати верхню межу, то у 2012 році ст. 53 КК України зазнала кардинальних змін і тепер верхня межа штрафу досягає 50 тисяч НМДГ і в окремих випадках може бути і вищою [248; 249]. І якщо раніше штраф вважався одним із найлегших покарань, то на сучасному етапі реалізації кримінально-правової політики призначення конкретного розміру штрафу впливає на класифікацію злочинів (ст. 12 КК України). Якщо раніше злочин, за який було передбачено покарання у вигляді штрафу, завжди вважався злочином невеликої тяжкості, то зараз особливо тяжким вважається злочин, за який у санкції передбачене покарання у виді штрафу розміром понад 25 тисяч НМДГ [248]. Це певним чином свідчить про ставлення держави як до кримінальної відповідальності в цілому, так і до зміни форм її реалізації у вигляді покарання на користь більш тяжких форм. Адже сьогодні, відповідно до ч. 5 ст. 53 КК України, у разі несплати штраф може бути замінений на позбавлення волі. І хоч дана норма не може бути застосована в контексті санкції ст. 182 КК України, бо тут максимальна межа штрафу встановлена у 1 тис. НМДГ, а заміна відбувається при несплаті штрафу у розмірі понад 3 тисячі НМДГ, ця норма, на нашу думку, не свідчить про гуманізм кримінально-правової політики і взагалі про політику у правовій державі. У правовій державі, в якій життя людини проголошується найвищою цінністю дещо дивною та не гуманістичною і обурливою видається норма, відповідно до якої один день свободи людини міряється на гроші: вісім НМДГ відповідає одному дню позбавлення волі. До внесення змін у 2011 році у КК України теж існувала шкала розрахунків, але це було виправдано, тому що штраф прирівнювався до громадських і виправних робіт. Сьогодні штраф, хоча він і стоїть на першому місці в системі покарань як найлегше покарання, перестав бути таким.

Окрім виду покарання особливу увагу слід звернути на розмір покарання. Вид та розмір покарання у сукупності складають міру покарання, яка має призначатися на засадах гуманізму та справедливості.

Ще М. С. Таганцев в свій час писав, що при відносно визначеній санкції нормальним покаранням завжди є середня міра покарання, передбаченого в законі [297, с. 388]. Це твердження є, на нашу думку, справедливим. Таке розуміння призначення покарання дає підстави для застосування обставин, які його пом'якшують або обтяжують.

Окремі автори, серед яких С. І. Дементьєв, В. К. Грищук, Т. І. Іванюк, Л.Л.Кругліков, О. А. Мясніков, Т. В. Сахарук [65, с. 71; 55, с. 51; 131; 181; 275, с. 172], пишуть у своїх роботах про так звану «відправну точку», «відправну позицію», «вихідну міру покарання», яка може змінюватися у сторону як зменшення, так і підвищення, залежно від наявності обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання.

Таким чином, в санкції статей Особливої частини КК України дається так звана абстрактна «золота середина» покарання, яка знаходиться між нижчою межею конкретного виду покарання і верхньою межею, яка передбачена у санкції статті. Цю точку легко вирахувати, навіть тоді, коли, як у санкціях ст.182 КК України нижня межа покарання (окрім штрафу) не встановлена. Саме на такий підхід при призначенні покарання як на правильний вказує В.В.Полтавець [220, с. 142]. На думку Т. І. Іванюк, призначення покарання проходить два етапи: спершу обирається вид покарання, а потім його строк або розмір. Водночас враховуються всі особливості призначення даного виду покарання, передбачені в нормах Загальної частини КК України [91, с. 51] (в основному, це застереження щодо осіб, яким це покарання не може бути призначене та щодо розміру (строку) покарання для неповнолітніх).

В санкціях ст. 182 КК України передбачені лише основні покарання, які розташовані відповідно сучасній правовій традиції і закону від найм'якшого до найтяжчого: штраф, виправні роботи, арешт, обмеження волі (ч. 1 ст. 182 КК України) та арешт, обмеження волі, позбавлення волі (ч. 2 ст. 182 КК України).

Не зупиняючись на розкритті нормативного змісту кожного із цих покарань, адже він визначений на законодавчому рівні у відповідних нормах Загальної частини КК України, зупинимося на особливостях цих покарань саме у санкціях ст. 182 КК України.

Однією із особливостей побудови санкції ч. 1 ст. 182 КК України є те, що всі покарання, окрім штрафу, вказані без зазначення нижньої межі покарання.

Теоретичні основи побудови і застосування кримінально-правових санкцій були запропоновані П. П. Осиповим [204]. Зокрема цей автор вказував, що однією із задач побудови санкцій є необхідність, по-перше, здійснювати цілеспрямований вплив як на особу, яка вчинила злочин, та на все населення (якщо йдеться про профілактичний вплив кримінального права), так і на правосвідомість суддів, орієнтуючи їх на обрання конкретної міри покарання [203, с. 75]. Це положення не втратило своєї актуальності і сьогодні. Як вказує Л.М. Федорак, яка провела опитування суддів у Івано-Франківській області, окремі судді (70% опитаних) призначають надто м'яке покарання, 6% точкою відліку вважають середину покарання, що оцінюється позитивно, 6% вважають, що при визначенні точки відліку слід враховувати тяжкість і наслідки злочину, а також дані про підсудного, що є логічним при врахуванні загальних засад призначення покарання, 58% суддів точкою відліку вважають нижню межу покарання. Це дослідження, проведене Л. М. Федорак, вказує, що якихось конкретних правил визначення виду і розміру покарання у суддів не має [326, с. 81].

Дослідження, проведені П. Л. Фрісом [333, с. 321-366], на думку Л.М.Федорак, вказують, що суди при призначенні покарання одного виду призначають типові міри покарання. В зв'язку з цим, правове значення інституту призначення покарання нівелюється [326, с. 81].

Якщо розглядати конкретні покарання, передбачені в санкції ч. 1 ст. 182 КК України, слід вказати, що нижня межа для всіх покарань, передбачених у цій санкції, окрім штрафу, визначається відповідно до приписів Загальної частини КК України. Це означає, що виправні роботи за цей злочин

призначаються на строк від шести місяців до двох років (ст. 57 КК України). Як свідчить санкція ч. 1 ст. 182 КК України, цей вид покарання включає як мінімальну, так і максимальну його межу. На нашу думку, такий підхід до визначення розміру (строку) покарання нівелює його другу складову, а саме розмір і в даному випадку в санкції статті вказаний просто вид покарання. Ми вважаємо, що такий підхід до побудови санкцій не є вдалим. По-перше, відсутні орієнтири щодо розміру покарання саме за цей злочин, покарання є типовим, воно не відображає ставлення законодавця саме до цього злочину і не відображає ступеня суспільної небезпеки саме цього злочину. По-друге, існує ціла низка обставин, які перешкоджають застосуванню саме цього покарання, адже воно не призначається цілій низці осіб, які вичерпно перераховані у ч. 2 ст. 57 КК України. Серед них і такі особи, які мають прямий доступ до конфіденційної інформації про особу: нотаріуси, працівники правоохоронних органів, судді, прокурори, адвокати тощо. Саме ці особи є потенційними суб'єктами вчинення цього злочину. Але суд не може застосовувати щодо них саме це покарання, яке слід, на нашу думку, вважати найбільш м'яким серед інших, передбачених у санкції ч. 1 ст. 182 КК України. При цьому ми наголошуємо, що відсутні підстави вважати штраф найбільш м'яким покаранням, виходячи із його сучасного розуміння. Тому це покарання в даному випадку може бути застосоване до дуже обмеженого кола осіб, які мають нести покарання за порушення недоторканності приватного життя.

Дана ситуація стала предметом дослідження В. В. Антипова, який, зокрема вказував, що «розпорошення обставин», які виключають застосування певних видів покарання, різко обмежують можливість індивідуалізації покарання; масово безпідставно погіршують становище осіб, яких вони стосуються, і перш за все – неповнолітніх, непрацездатних, інвалідів та інших соціально незахищених осіб. В непоодиноких випадках створюються ситуації безпідставного пом'якшення покарання службових осіб, працівників правоохоронних органів тощо; інколи це призводить до повної безкарності осіб, до яких стає неможливим застосування жодного покарання з числа

передбачених санкціями відповідних статей Особливої частини КК України. В окремих випадках покарання мають «кумулятивний» характер, коли різні види обставин, що виключають застосування певних видів покарань, збігаються в одній справі відносно однієї винної особи і додатково обмежують можливості індивідуалізації покарання або призводять до безпідставного пом'якшення чи обтяження покарання [11, с. 5-6].

В досліджуваному випадку, якщо людина є непрацевдатною або просто не працює, що сьогодні не вважається винятком, до неї не може бути застосоване покарання у виді виправних робіт і, очевидно, штрафу, адже у такої людини відсутнє джерело доходу і застосовувати штраф є не логічним. Отже, до таких осіб можуть бути застосовані із передбачених альтернативно чотирьох лише два найтяжчі покарання – арешт і обмеження волі.

Що стосується штрафу, який передбачений у санкції ч. 1 ст. 182 КК України, вважаємо доцільним вказати на таке. Окремі автори, наприклад, В.О.Попрас пише, що слід розширити сферу застосування штрафу і застосовувати його не лише за злочини, які носять корисливий характер та за злочини, що спричиняють матеріальну шкоду [222, с. 5]. На нашу думку, такий підхід значно розширює сферу застосування штрафу, що не свідчить про гуманізм кримінально-правової політики в Україні, особливо на сучасному етапі, коли значно змінилися розміри штрафу і стали більш жорсткими наслідки його несплати.

В санкціях ст. 182 КК України ми не пропонуємо відмовитися від штрафу як покарання, але слід, однак, пов'язати штраф із наслідками злочину. В ч. 2 ст.182 КК України передбачений такий наслідок як заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи. При цьому, і це стало традиційним для КК України, навіть якщо передбачені наслідки нематеріального характеру законодавець прирівнює їх до матеріальної шкоди. Не є виключенням і ч. 2 ст. 182 КК України. У примітці до цієї статті вказано, що істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує НМДГ. В

ч.1 ст. 182 КК України передбачена кримінальна відповідальність за злочин із формальним складом. Тому ми вважаємо, що було-б більш логічним і правильним і з точки зору законодавчої техніки, і з точки зору загальних засад призначення покарання пов'язати штраф як певні матеріальні наслідки для особи, винної у вчиненні злочину, із матеріальними наслідками самого злочину. Якщо законодавець пов'язує матеріальну шкоду із нематеріальною, то слід, враховуючи такий підхід, пов'язати штраф із наслідками злочину. В зв'язку із цим, вважаємо доцільним передбачити покарання у виді штрафу не в санкції ч. 1 ст. 182 КК України, а в санкції ч. 3 ст. 182 КК України, яку ми пропонуємо. Особливої актуальності ця пропозиція набуває у зв'язку із тим, що нами пропонується як кваліфікуючу обставину у ч. 3 ст. 182 КК України передбачити корисливий мотив.

Окрім штрафу та виправних робіт, серед покарань, передбачених у санкції ч. 1 ст. 182 КК України, вказані такі покарання як арешт та обмеження волі. Законодавець не вказує нижні межі цих санкцій і тому, керуючись нормами Загальної частини КК України та текстом ст. 182 КК України, вказуємо, що арешт за порушення недоторканності приватного життя встановлений на строк від одного до шести місяців, а обмеження волі на строк від одного до п'яти років (ст.ст. 60, 61 КК України). Ці два види покарань також не можна назвати повністю вдалими. По-перше, арешт призначений без врахування суспільної небезпеки саме цього злочину, як і у випадку із виправними роботами, арешт не має в санкції ч. 1 ст. 182 КК України індивідуального характеру. Знову складається враження, що призначається лише вид покарання, а не його розмір. Що стосується обмеження волі, то можливість застосування цього виду покарання ускладнюється тим, що існують певні обмеження щодо кола осіб, яким це покарання може бути призначено.

Ще одним недоліком призначення покарань, для яких у санкції статті не вказана нижня межа, є те, що в даному випадку не видається можливим застосувати норму, яка міститься у ч. 1 ст. 69 КК України і призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, шляхом призначення покарання

нижче нижчої межі, адже нижня межа у санкції ч. 1 ст. 182 КК України не вказана. Саме про це йдеться у п. 8 ППВСУ від 24 жовтня 2003 р. [256]. Така ситуація є неможливою у випадках, коли мінімальна межа покарання в санкції не зазначена і, отже, збігається з тим мінімумом, який встановлений для даного виду покарання у Загальній частині. Проблемні питання, які виникають у цьому випадку, детально прокоментовані В. І. Тютюгіним [124, с. 275]. Тому пропонуємо встановити нижчу межу покарань у санкції ч. 1 ст. 182 КК України у виді: виправних робіт – один рік, арешту – трьох місяців та обмеження волі – один рік шість місяців.

Характеризуючи санкцію чинної редакції ч. 2 ст. 182 КК України зазначимо, що законодавець передбачає три основні покарання в альтернативі: арешт, обмеження волі, позбавлення волі. Всі види покарання вказані із зазначенням їх нижньої і верхньої межі. Водночас в санкції ч. 1 ст. 182 КК України покарання у виді обмеження волі має верхню межу три роки, у санкції ч. 2 ст. 182 КК України нижня межа цього покарання встановлена у три роки, а верхня – п'ять років. На нашу думку, у даному випадку дотримані вимоги законодавчої техніки.

Позбавлення волі та його строки є такими, як і обмеження волі – від трьох до п'яти років. Однак, на нашу думку, в даному випадку, враховуючи зміст цього покарання, який значно відрізняється від змісту обмеження волі, слід було б встановити менший його строк. Питання, які виникають при застосуванні покарання у виді обмеження волі, детально проаналізовані К.А.Новіковою [195] Ця авторка, зокрема вважає, що цей вид покарання (обмеження волі) є більш м'яким порівняно із арештом [195, с. 4].

Що стосується такого покарання як позбавлення волі, вважаємо, що розмір (строк) цього покарання у санкції чинної редакції ч. 2 ст. 182 КК України є перебільшеним – від трьох до п'яти років. На нашу думку, оптимальним було б встановити покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, як це вказано в санкції ч. 2 ст. 168 КК України «Розголошення таємниці

усиновлення». Проблемні питання застосування цього виду покарання стали предметом дисертаційної роботи Н. А. Сторчак [295].

Тепер перейдемо до аналізу виду і розміру покарань в контексті авторської редакції ст. 182 КК України. В ч. 2 ст. 182 КК України ми пропонуємо передбачити відповідальність за такі діяння як незаконне використання, знищення або поширення відомостей, що складають особисту або сімейну таємницю, і вважаємо, що ці діяння є дещо більш суспільно небезпечними, ніж збирання, зберігання чи зміна відомостей, що становлять особисту або сімейну таємницю особи. Щодо аргументації, то вважаємо необхідним вказати, що ці діяння вже здійснюють певний вплив на інформацію. Якщо незаконне збирання, зберігання чи зміна відомостей може розглядатися як делікт створення небезпеки, тобто конкретні суспільно небезпечні наслідки ще не настали (хоча потенційно шкода може бути заподіяна), то при вчиненні незаконного використання, знищення чи пошкодження вказаних відомостей особиста чи сімейна таємниця вже зазнає конкретної шкоди. Відомості можуть бути використані певним чином (в тому числі і поширені), вони стають відомі іншим особам. При знищенні інформації вона втрачається і, очевидно, не може бути поновлена або факти, які в ній містилися, не можуть бути за потреби доведені. Отже, ступінь суспільної небезпеки злочину, склад якого ми пропонуємо передбачити у ч. 2 ст. 182 КК України, вищий, ніж ступінь суспільної небезпеки злочину, склад якого передбачений у ч. 1 ст. 182 КК України. Наприклад, якщо особа збирає чи зберігає відомості, то це не означає, що вона нанесе їм безповоротну шкоду (наприклад, знищить). Тобто конкретний реальний наслідок розуміється, але може і не настати. Наслідком незаконного зберігання інформації є її використання і, спеціальна його форма (різновид) – поширення.

Зміна відомостей також за ступенем суспільної небезпеки відрізняється від знищення, яке, до речі, також можна розглядати як форму (різновид) використання. Але в ч. 2 ст. 182 КК України пропонується не обмежуватися лише вказівкою на одну форму діяння, а саме «незаконне використання», а слід

вказати і на конкретні його різновиди – поширення і знищення. По-перше, вони принципово відрізняються одне від одного, по-друге, використання, окрім знищення і поширення, може набувати і інших форм (набуття для себе чи для третіх осіб певних привілеїв, певних матеріальних збагачень, можливість шантажу тощо).

При цьому слід звернути особливу увагу на конструкцію ст. 182 КК України, щодо якої не вдається уникнути певного відходу від традиційної конструкції – основний склад злочину (ч. 1), кваліфікований (ч. 2), особливо кваліфікований (ч. 3). Але такий відхід в даному випадку є виправданим. Дії, кримінальна відповідальність за які передбачена у ч. 2 ст. 182 КК України, є більш суспільно небезпечними. Тому у диспозиціях ч.1 і ч. 2 ст. 182 КК України передбачені два основні злочини, а у диспозиції ч. 3 – кваліфікований різновид цих двох злочинів.

Щодо санкції ч. 2 ст. 182 КК України, то пропонуємо обрати покарання в виді обмеження волі і позбавлення волі. В даному конкретному випадку це є єдиним варіантом санкції, яка відображає підвищений ступінь суспільної небезпеки злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 2 ст. 182 КК України.

Вищевикладене, аналіз санкцій ст. 182 КК України, видів та розмірів (строків) покарань, передбачених в них, дозволило дійти висновку щодо необхідності оптимізації кримінального покарання та запропонувати нову модель санкцій норм, які містяться у диспозиції ст. 182 КК України, що передбачає злочин «Порушення недоторканності приватного життя», яка більшою мірою враховуватиме характер та ступінь суспільної небезпечності злочину, та вдало поєднуватиме в собі завдання як загального, так і спеціального запобігання порушенню недоторканності приватного життя.

Висновки до розділу 3

З'ясування особливостей кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя дозволило сформулювати такі основні висновки:

1. При порушенні недоторканності приватного життя істотність шкоди, що має немайновий характер, повинна вирішуватися з урахуванням значної кількості факторів, які різняться в кожній конкретній ситуації.

2. Порушення недоторканності приватного життя слід вважати вчиненим з корисливих мотивів, якщо до незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, зміну конфіденційної інформації про особу, суб'єкта спонукало прагнення задовольнити власну або чужу життєву потребу, спрямовану на заволодіння матеріальними благами у широкому розумінні (одержати матеріальні блага для себе або інших осіб, одержати або зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків або досягти іншої матеріальної вигоди) способом, який заборонено законом.

3. Слід визнати корисливий мотив кваліфікуючою ознакою у складі порушення недоторканності приватного життя, для чого необхідно доповнити ст. 182 КК України ч. 3, в якій передбачити, крім інших кваліфікуючих ознак, корисливий мотив, доповнивши диспозицію статті словосполученням «або вчинені з корисливим мотивом».

4. Унікальність норми, яка міститься в ст. 182 КК України, полягає у її спрямованості на захист тих конфіденційних таємниць, тієї конфіденційної інформації, охорона якої лежить на особі, яка є її володільцем. Поряд з цим, інші статті КК України, що порушують відомості, які можуть складати таємницю приватного життя, розташовані в інших статтях та інших розділах Особливої частини КК України та містять норми, спрямовані на захист інших складових частин (компонентів) цього складного багатоаспектного соціального феномена.

6. Криміналізація порушення нотаріальної таємниці, таємниці сповіді, адвокатської таємниці тощо видається надмірною, виходячи з існування (наявності) інших видів юридичної відповідальності, які можна і слід застосовувати у протидії цим небезпечним проявам.

7. Дослідження проблемних питань покарань, передбачених у санкціях ст. 182 КК України, дозволив запропонувати таке їх вирішення:

1) з метою підвищення функціонального рівня застосування санкцій ст.182 КК України, вдосконалення їх та відповідності вимогам законодавчої техніки та оптимізації можливості застосування норми, яка міститься в ст. 69 КК України, вказати у санкції ч. 1 ст. 182 КК України нижню межу покарань у виді: виправних робіт – один рік, арешту – трьох місяців та обмеження волі – один рік шість місяців;

2) враховуючи підвищений ступінь суспільної небезпеки злочину, склад якого ми пропонуємо передбачити у ч. 2 ст. 182 КК України, аніж ступінь суспільної небезпеки злочину, склад якого передбачений у ч. 1 ст. 182 КК України, пропонуємо встановити за цей злочин покарання у виді обмеження волі на строк від двох до п'яти років або позбавлення волі на строк до двох років (не встановлюючи нижню межу), бо позбавлення волі вже є і так достатньо тяжким покаранням за цей злочин;

3) враховуючи тяжкість покарання у виді позбавлення волі та беручи за орієнтир інші норми КК України, пов'язані із розголошенням таємниці (наприклад, ст. 168 КК України «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)», встановити строк позбавлення волі у санкції ч. 3 ст. 182 КК України в авторській редакції до трьох років (не встановлюючи нижню межу);

4) покарання у виді штрафу передбачити в санкції ч. 3 ст. 182 КК України, враховуючи наслідки цього різновиду злочину та запропоновану у дисертації кваліфікуючу ознаку у вигляді корисливого мотиву злочину. Встановити штраф у межах від п'ятисот до однієї тисячі НМДГ.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано наукове завдання, що полягає у комплексній розробці особливостей кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя й на цій основі узагальнення досвіду, вироблення рекомендацій щодо удосконалення відповідних положень Кримінального Кодексу України та практики його застосування. Виконане дослідження дозволило сформулювати такі висновки.

1. За оцінками стану розробленості проблематики кримінально-правової охорони недоторканності приватного життя виявлено низку проблемних аспектів, які негативно впливають на практику застосування як окремих положень ст. 182 КК України, так і всього механізму кримінально-правового захисту приватного життя в Україні. До переліку найістотніших, зокрема, віднесено: некоректність визначення безпосереднього об'єкта цього складу злочину в теорії кримінального права України; неоднозначність поняття, змісту та ознак предмета, об'єктивних і суб'єктивних ознак досліджуваного складу злочину.

2. Обґрунтовано, що кримінально-правова заборона порушення недоторканності приватного життя базується на положеннях Конституції України та міжнародних нормативно-правових актів. Соціальна обумовленість криміналізації порушення недоторканності приватного життя, як і охорона інших конституційних прав і свобод громадян, впливає з важливості самого об'єкта охорони, з особливого роду правовідносин між державою та особою. Право на приватність має забезпечити досягнення оптимального балансу між особистими й суспільними інтересами та є індикатором рівня демократичності суспільства.

3. Виявлено особливості становлення кримінального законодавства України у сфері приватності, а саме: – від охорони окремих аспектів приватного життя, таких як недоторканність житла, таємниця кореспонденції тощо, аж до формулювання більш інтегрованого, цілісного суб'єктивного права на охорону

приватного життя. Встановлено, що істотні позитивні зміни кримінального законодавства в частині охорони недоторканності приватного життя відбулися на сучасному етапі. Наявність достатньої кількості кримінально-правових норм, загалом, забезпечують охорону різних сфер приватного життя. Право на приватність має на меті збалансувати особисті та суспільні інтереси, а також виконує функцію індикатора рівня демократичності суспільства.

4. Встановлено, що право на недоторканість приватного життя визнається і гарантується як у праві ЄС, нормативних актах інших міжнародних об'єднань і організацій, так і у законодавстві окремих держав. Це право має конституційну основу, отримало закріплення у спеціальних законах, які регламентують різні аспекти приватного життя.

Проведений компаративістський аналіз вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, у порівнянні з відповідними положеннями законодавства окремих держав-учасниць ЄС, дозволив дійти таких висновків: 1) норми, які регламентують відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, закріплені у кримінальному законодавстві європейських держав, де функціонує ефективний механізм кримінально-правового забезпечення недоторканності приватного життя; 2) кримінальному законодавству окремих європейських держав притаманні певні особливості (виокремлюються групи однорідних злочинів; деталізовано ознаки загального суб'єкта складу злочину; передбачено відповідальність юридичних осіб за різного роду порушення недоторканності приватного життя тощо); 3) в цілому кримінально-правова охорона недоторканності приватного життя в Україні відповідає європейським стандартам забезпечення цього права.

5. Комплексний юридичний аналіз складу злочину, передбаченого ст. 182 КК України, забезпечив одержання теоретичних висновків, які мають значення для подальшого удосконалення юридичної практики в частині притягнення до кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя в Україні й, зокрема:

1) безпосереднім об'єктом даного складу злочину слід вважати правовідносини, які складаються у процесі реалізації людиною свого права на недоторканність приватного життя і які спрямовані на охорону і забезпечення конституційного права на особисту і сімейну таємницю. Предметом виступають відомості про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю. Така інформація може набувати як матеріального, так і нематеріального виразу;

2) згода особи щодо якої стосується конфіденційна інформація – є визначальною, базовою засадою у відносинах, пов'язаних з її збиранням, зберіганням, використанням, знищенням, поширенням або зміною;

3) суб'єктивна сторона порушення недоторканності приватного життя характеризується лише однією обов'язковою ознакою – виною у формі як прямого умислу – у злочині з формальним складом (ч. 1), так і непрямого – у злочині з матеріальним складом – ч. 2 (наслідки);

4) кваліфікація повторного порушення недоторканності приватного життя здійснюється за сукупністю: кожен зі злочинів потребує самостійної кримінально-правової оцінки та відповідного відображення у формулі кваліфікації, а також незалежно від того чи такі злочини є закінченими, і від того, яку роль виконував співучасник у його вчиненні. При цьому злочин, склад якого передбачено у ч. 1 ст. 182 КК України, належить до злочинів невеликої тяжкості, а тому готування до його вчинення повторності не утворює.

Встановлено, що істотна шкода у складі кваліфікованого порушення недоторканності приватного життя характеризується трьома видами можливих наслідків: а) наслідки матеріального характеру, що полягають у заподіянні відповідних матеріальних збитків; б) наслідки нематеріального характеру, що виражаються в порушенні законних прав і свобод громадян і не підлягають реальному грошовому виміру (посягання на честь, гідність, ділову репутацію); в) матеріальна шкода, поєднана з нематеріальною.

6. Виокремлено ознаки елементів складів злочинів, за якими порушення недоторканності приватного життя відмежовується від суміжних складів

злочинів, зокрема: потерпілий, суб'єкт, спосіб вчинення злочину (ч. 2 ст. 163 КК України); форми вчинення діянь, наслідки, суб'єкт (ст. 168 КК України); ознаки об'єктивної сторони, суб'єкт (статті 132, 145 КК України); ознаки потерпілого й об'єктивної сторони (статті 231, 232 КК України); безпосередній об'єкт і предмет (для усіх суміжних складів злочинів).

Доведена необхідність законодавчого закріплення поняття корисливого мотиву та запропонована його дефініція.

7. На підставі результатів комплексного аналізу кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя запропоновано ст. 182 КК України викласти у такій редакції:

Стаття 182. Умисне порушення таємниці особистого та сімейного життя

1. Умисне незаконне збирання, зберігання чи зміна відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, –

караються виправними роботами на строк від одного до двох років, або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк від одного року шести місяців до трьох років.

2. Умисне незаконне використання, знищення чи поширення відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, –

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк до двох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи, або з корисливих мотивів, –

караються штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Примітка. Істотна шкода у цій статті полягає у заподіянні матеріальних збитків, які в сто і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. В. Стан сильного душевного хвилювання: кримінально-правові та психологічні аспекти: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О.В. Авраменко; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2008. – 19 с.
2. Азаров Д. С. Окремі проблеми кримінальної відповідальності за незаконне розголошення лікарської таємниці / Д. С. Азаров // Життя і право. – 2004. – № 6. – С. 60–65.
3. Акинина Н. Ю. Уголовно-правовая характеристика нарушения неприкосновенности жилища: дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / Н. Ю.Акинина. – Тюмень, 2008. – 187с.
4. Албул С. В. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти розуміння корисливого мотиву вчинення злочинів / С. В. Албул // Південноукраїнський правничий часопис: науковий журнал. – Одеса. – 2008. – №1. – С. 23-25.
5. Алексеев С. С. Философия права / С. С. Алексеев – М.: Изд-во НОРМА, 1999. – 336 с.
6. Алексеева А., Журавлев М. Уголовно-правовые средства обеспечения неприкосновенности жилища / А. Алексеева, М. Журавлев // Советская юстиция. – 1993. – № 1. – С. 18-22.
7. Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона конституційного права громадян на недоторканність приватного життя / П. П. Андрушко // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 2. – С. 43–50.
8. Андрушко П. П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика: Монографія / П. П. Андрушко – К.: КНТ, 2007. – 328 с.
9. Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона права інтелектуальної власності в Україні / П. П. Андрушко – К.: Форум, 2004. – 160с.

10. Ансель М. Методологические проблемы сравнительного права / М. Ансель // Очерки сравнительного права: [сборник]; сост., перевод и вступ. статья д.ю.н. В.А. Туманова. – М.: Прогресс, 1981. – 401с.

11. Антипов В. В. Обставини, що виключають можливість застосування певних видів покарань: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. В. Антипов. – Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2005. – 211с.

12. Анчукова М. В. Поняття таємниці у Кримінальному кодексі України / М. В. Анчукова // Держава і право. – 2007. – Вип. 38. – С. 519-526; С. 582–587.

13. Бараненко Д. В. Спеціальний суб'єкт злочину: кримінально-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Д. В. Бараненко / – К: Ін-т держави і прав ім. В. М. Корецького НАН України., 2009. – 19 с.

14. Беляева Н. Г. Право на неприкосновенность частной жизни и доступ к персональным данным / Н. Г. Беляева // Известия вузов. Правоведение. – 2001. – № 1. – С. 101-114.

15. Беляков К. І. Інформація в праві: теорія і практика / К. І. Беляков. – К.: КВШ, 2006. – 118 с.

16. Бесчасний В. М. Кримінально-правова політика держави щодо протидії злочинам у сфері господарської діяльності / В. М. Бесчасний // Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності: Матер. наук.-практ. конференції / Ред. кол.: В. В. Сташис (голов.ред.) та ін. – Х.: Кроссруд, 2006. – С. 11-15.

17. Бикмурзин М. П. Предмет преступления: теоретико-правовой анализ / М.П. Бикмурзин. – М.: Юрлитинформ, 2006. – 184 с.

18. Бойко І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349-1569 рр.): монографія / І. Й. Бойко; Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 628 с.

19. Бойцов А. И. Преступления против собственности / А. И. Бойцов. – СПб: Юрид. центр Пресс, 2002. – 755 с.

20. Бондарь И. В. Тайна по российскому законодательству (проблемы теории и практики): дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01/ И. В. Бондарь / МВД РФ, Нижегородская академия, 2004. – 203 с.

21. Борьба с преступностью в Украинской ССР.: : В 2-х т. / Авт. очерка и сост. сб. проф. П. П. Михайленко, МООП УССР. – Том 1. – К., Высшая школа. 1966. – Т.1: 1917-1925. – 831с.

22. Брич Л. П. Обмеження у кримінальному праві України права громадян на поширення інформації / Л. П. Брич // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2007. – Вип. 45. – С. 134–142.

23. Брич Л. П. Теоретичні засади розмежування складів злочинів / Л.П.Брич: автореф. дис. ... д-ра юрид наук: спец. 12.00.08. / Л. П. Брич / Львівський державний ун-т внутрішніх справ. – Львів, 2014. – 34с.

24. Брич Л. П. Теорія розмежування складів злочинів: монографія / Л.П.Брич. – Львів: Львівський державний ун-т внутрішніх справ, 2013. – 712с.

25. Бурдін В. М. Проблеми визначення кримінально значимої періодизації віку особи / В. М. Бурдін // Вісник Львівського національного ун-у ім. Івана Франка. – 2002. – Вип. 37. (Серія юридична). – С. 417-423.

26. Бушков Д. В. Тайна личной корреспонденции в уголовном праве: автореф. дисс. ... д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Д. В. Бушков. – Ставрополь, 2003. – 26 с.

27. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь: Перун, 2002. – 1426с.

28. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України / Р. В. Вереша. – К.: Атіка, 2005. – 224 с.

29. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси від 29 квітня 2011 року. Справа № 1-162/11 р.: // Єдиний державний реєстр судових рішень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: reyestr.court.gov.ua.

30. Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 24 грудня 2012 року. Справа № 1806/1-290/11 (1/1806/38/12): // Єдиний державний реєстр судових рішень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: reyestr.court.gov.ua.

31. Вирок Баглейського районного суду м. Дніпродзержинська від 13 лютого 2013 року. Справа № 404/5528/12 (№ 1/207/52/13): // Єдиний державний реєстр судових рішень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

reyestr.court.gov.ua.

32. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 08 грудня 2014 року. Справа № 761/29030/13к (№ 1/761/77/2014): // Єдиний державний реєстр судових рішень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: reyestr.court.gov.ua.

33. Владимирский-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права. / М.Ф.Владимирский-Буданов. – 6-е изд. – СПб.: Изд. книгопродавца Н.Я.Оглоблина: Тип. Т-ва И. Н. Кушнерев и Ко, 1909. – VI. – 699с.

34. Волков Б. С. Мотивы преступлений. Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование / Б. С. Волков – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1982. – 152 с.

35. Воробей П. А. Теорія і практика кримінально-правового ставлення в вину: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08. / П. А. Воробей. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1997. – 32 с.

36. Гальгина И. П. Уголовно-правовая характеристика нарушения неприкосновенности частной жизни: дисс. ... канд. юрид. наук: спец.12.00.08 / И.П. Гальгина – Томск: Томский государственный ун-т. –Томск, 2006. — 204 с.

37. Гальцова В. В. До проблеми кримінальної відповідальності за злочини проти сім'ї, прав та інтересів неповнолітніх/ В. В. Гальцова // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 11-12 жовтня 2012 р. / редкол. В. Я. Тацій (голов.ред.), В. І. Борисова (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2012. – С. 363-366.

38. Гальцова В. В. Об'єкт та система злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина (Розділ V Особливої частини Кримінального кодексу України) / В. В. Гальцова // Право і безпека. – 2011. – № 2. – С. 46-51.

39. Гелич Ю. О. Інформаційно-правові гарантії таємниці особистого життя людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Ю .О. Гелич / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 23 с.

40. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

41. Говенко Ю. А. Уголовно-правовая охрана тайны частного характера: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Ю. А. Говенко / Кубан. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2011. – 201 с.

42. Головкін Б. М. Корисливі мотиви тяжких насильницьких посягань [Текст]: теоретичний аналіз та емпіричний досвід / Б. М. Головкін // Вісник прокуратури. – 2007. – № 11. – С. 49-57.

43. Гомьен Д. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика / Д. Гомьен и др. – М. МНИМП, 1998. – 600с.

44. Гончар Т. О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Т.О.Гончар / Нац. ун-т "Одеська юридична академія". – Одеса, 2004. – 211 с.

45. Горпинюк О. П. Кримінально-правова охорона інформаційного аспекту приватності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О.П.Горпинюк // Львівський ун-т внутрішніх справ. – Львів, 2011. – 242с.

46. Горпинюк О. П. Кримінально-правова охорона інформаційного аспекту приватності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О.П.Горпинюк // Львівський ун-т внутрішніх справ. – Львів, 2011. – 19с.

47. Горпинюк О. П. Кримінально-правова охорона приватності в іноземних державах / О. П. Горпинюк // Часопис Академії адвокатури України. – 2009. – № 4(5) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/592/612>

48. Готін О. М. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина: навчальний посібник для студ. ВНЗ / О.М.Готін; – [2-ге вид.]. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 197 с.

49. Греков Б. Киевская Русь / Б. Греков – М.: АСТ, 2004. – 671с.

50. Грищук В. К. Питання кримінальної відповідальності юридичних осіб в Англії, США, Франції та Республіці Польща / В. К. Грищук // Вісник Академії адвокатури України. – 2007. – Вип. 10. – С. 79–88.

51. Грищук В. К. До питання про соціальну зумовленість кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у сфері господарської діяльності / В. К. Грищук // Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності: Матер. наук.-практ. конференції / Ред. кол.: В. В. Сташис (голов.ред.) та ін. – Х.: Кроссруд, 2006. – С. 15- 18.

52. Грищук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології / В. К. Грищук – Львів : Світ, 1992. – 165 с.

53. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закладів / В. К. Грищук. – К.: Видавничий Дім "ІнЮре", 2006. – 568с.

54. Грищук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія / В. К. Грищук. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Хмельницький: Хмельницький ун-т упр. та права, 2013. – 768с.

55. Грищук В. К., Іванюк Т. І. Теоретико-прикладні проблеми обставин які пом'якшують покарання / В. К. Грищук, Т. І. Іванюк // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюллетень / За заг. ред.. А. А. Музики. – К: КЮІ КНУВС, 2005. – 688 с.

56. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности: Пер. с франц. / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози – М.: Междунар. отношения, 1996. – 400с.

57. Давиденко В. В. Проблеми кримінально-правової кваліфікації порушення таємниці кореспонденції, що передається через комп'ютер / В. В. Давиденко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 2. – С. 145–150.

58. Дагель П .С., Котов Д .П. Субъективная сторона преступления и ее установление / П. С. Дагель, Д. П. Котов. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1974. – 243с.

59. Данилюк Т. М. Значення змісту умислу та ступеня його конкретизації для визначення моменту закінчення злочинів з формальним складом / Т.М. Данилюк // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. юрид.: зб. наук. праць. – Львів: ЛьВДУВС, 2009. – Вип. 1. – С. 223–232.

60. Де Сальвіа М. Прецеденты Европейского Суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002г. / Де Сальвіа М. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 1072с.

61. Декларація про права розумово відсталих осіб. Прийнята 20.12.1971 Резолюцією 2856 (XXVI) на 2027 пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН [Електронний ресурс] – Режим доступу: [//http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show)

62. Дем'яненко Ю. І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя: аналіз нової редакції ст. 182 КК України / Ю.І. Дем'яненко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2012. – № 4. – С. 128-132.

63. Дем'яненко Ю. І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Ю.І. Дем'яненко – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2008. – 215 с.

64. Дем'яненко Ю. І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Ю. І. Дем'яненко – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2008. – 20 с.

65. Дементьев С. И. Построение уголовно-правовых санкций в виде лишения свободы / С. И. Дементьев. – Ростов на Дону: Изд-во Ростовского ун-та, 1986. – 157с.

66. М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі Європейське право у галузі прав людини. Джерела і практика застосування: Пер. з англ. / Е. Бредлі., М. Дженіс, Р.Кей – К.: АртЕк, 1997. – 624 с.

67. Диваева И. Р. Уголовно-правовая охрана права на неприкосновенность частной (личной) жизни человека в России: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. / И. Р. Диваева. – Уфа: Уфимский юридический институт, 2006. – 211с.

68. Дорохіна Ю. А. Визнання юридичної особи суб'єктом кримінальної відповідальності: проблеми сьогодення / Ю .А. Дорохіна // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Вип 67. – Одеса: Юридична література, 2012. – 768с.

69. Дудоров О. О. Хавронюк М .І. Кримінальне право: Навчальний посібник / О .О. Дудоров, М .І. Хавронюк / За заг. ред.. М. І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.

70. Дячук С. І., Дячук І. С. Повторність злочинів (питання кримінально-правової кваліфікації за сукупністю злочинів) / С. І. Дячук, І. С. Дячук // Юридична наука. – 2012. – № 6. – С. 77- 84.

71. Европейский Суд по правам человека: Избранные решения. В 2-х томах. Т. 1 / Отв. ред.: Туманов В.А. – М.: Норма, 2001. – 856 с.

72. Європейський Суд з прав людини. Український портал практики Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp>

73. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / ред. О. Л. Жуковська; Спілка адвокатів України; Рада Європи; Міжнар. центр з юрид. захисту прав людини. – К. ВІПОЛ, 2004. – 960 с.

74. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс] /офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

75. Єдиний реєстр досудових розслідувань [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.reyestr>

76. Ежов А. Н., Селяков Н. А. Уголовное законодательство стран Европейского союза: учеб.пособие / А. Н. Ежов, Н. А. Селяков. – М., Архангельск.: Юпитер, 2005. – 240с.

77. Ємельянов С. Л. Генезис поняття «інформація» у законодавстві України в контексті проблеми її захисту / С. Л. Ємельянов // Право і безпека. – №4. – 2012. – С. 29-33.

78. Емельянов В. П. Понятие объекта преступлений в уголовно-правовой науке / В. П. Емельянов // Право і безпека. – 2002. – № 4. – С. 7- 11.

79. Жеребкин В. П. Уголовно-правовая охрана частной жизни: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. П. Жеребкин – Саратов: Саратовская гос. академия права, 2003. – 25 с.

80. Жеребкин В. П. Уголовно-правовая охрана частной жизни: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. П. Жеребкин. – Саратов: Саратовская гос. академия права, 2003. – 182с.

81. Жмур Ю. М. Кримінально-правовий захист недоторканності житла в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Ю. М. Жмур – Запоріжжя: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2012. – 230с.

82. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. /А. П. Закалюк – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. – 712 с.

83. Зелинский А. Ф. Корысть: опыт криминологического и психологического анализа / А. Ф. Зелинский // Государство и право. – 1993. – №2. – С. 67 -72; № 3. – С. 68-70 (продовження статті).

84. Зелінський А. Ф. Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність // А.Ф. Зелінський, М. Й. Коржанський – К.: Генеза, 1998. – 139с.

85. Зінченко І. О. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (Аналіз законодавства і судової практики): монографія / І. О. Зінченко. — Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. – 320 с.

86. Злобин Г. А. Виновное вменение в историческом аспекте / Г. А. Злобин // Уголовное право в борьбе с преступностью. – М.: Изд-во ИГиП АН СССР, 1981. – 1981. – 157с.

87. Золотова О. І. Корисливий мотив як кваліфікуюча ознака умисного вбивства / О. І. Золотова // Держава і право: Юридичні і політичні науки: зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 46. – С. 513-518.

88. Иванский В. П. Правовая защита информации о частной жизни граждан. Опыт современного правового регулирования: монография / В.П.Иванский. – М.: Издательство РУДН, 1999. – 276с.

89. Исхаков Э. С. Личная жизнь (философско-этический анализ): автореф. дисс. ... канд. философ. наук: спец. 12.00.01. / Э. С. Исхаков – Саратов: Саратовский государственный университет, 1981. – 24с.

90. Иванов В. М. Історія держави і права України: підручник. / В. М. Иванов – К.: КУП НАНУ, 2013. – 892с.

91. Іванюк Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Т. І. Іванюк – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. – 203с.

92. Ілляшова К. В. Етимологія поняття "корисливий мотив": окремі питання / К. В. Ілляшова // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія "Право". – 2012. – Вип. 19. – С. 202-208.

93. Історія держави і права України: академічний курс: У 2 т.: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. – Т. 1. – 646 с.

94. Кадников Б. М. Уголовно-правовая охрана конституционного права граждан на неприкосновенность частной жизни: дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. / Б. М. Кадников – М.: Моск. ин-т экон., политики и права, 2008. – 186с.

95. Калашникова Е. Е. Уголовно-правовое обеспечение неприкосновенности информации о частной жизни: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Е. Е. Калашникова – М.: Моск. гос. юридическая академия, 2001. – 221 с.

96. Канина И. А. Частная жизнь в сфере права: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / И. А. Канина – Тамбов: Тамбовский государственный университет им. Г. Р. Державина, 2006. – 254 с.

97. Карамзин Н. М. История государства Российского: В 3-х кн. Кн. 1. – СПб.: Кристалл, 2000. – 703с.

98. Кашкин С. Ю., Калиниченко П. А. Право Европейского Союза // Глобалистика. Энциклопедия / С. Ю. Кашкин, П. А. Калиниченко – М.: Радуга, Диалог, 2003. – 1328с.

99. Кибальник А. Г. Уголовная ответственность за нарушение неприкосновенности частной жизни: Монография / А.Г. Кибальник, В.Н. Клочков, И. Г. Соломенко. – Ставрополь: Сервисшкола, 2005. – 76 с.

100. Килкэли Урсула, Чефранова Е.А. Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 8. Право на уважение частной и семейной жизни, жилища и корреспонденции. Прецеденты и комментарии: Учебно-методическое пособие / Урсула Килкэли, Е. А. Чефранова. – Москва: Российская академия правосудия, 2001. – 161 с.

101. Клочков В. Н. Нарушение неприкосновенности частной жизни в уголовном праве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В.Н.Клочков. – М.: Институт международного права и экономики им. А.С.Грибоедова, 2004. – 28 с.

102. Ключевский В. О. Сочинения: В 9-ти т. / В. О. Ключевский // Т. I. – Курс русской истории. М.: Издательство «Мысль». – 1987 – 432с.

103. Ковальски Михал Уважение личной и семейной жизни, жилища и корреспонденции на основании ст. 8 Европейской конвенции прав человека – основные проблемы [Текст] / Михал Ковальски. – Варшава: Хельсинкский Фонд по правам человека, 2007. – 68 с.

104. Колос О. В. Специфічні ознаки повторності злочинів у теорії кримінального права / О. В. Колос // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 336-340.

105. Кондратов Д. Ю. Поняття таємниці особистої кореспонденції в кримінальному праві / Д. Ю. Кондратов // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. – 2005. – № 3. – С. 113–120.

106. Кондратов Д. Ю. Кримінально-правова охорона таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Д. Ю. Кондратов – Харків: Харківський національний ун-т внутрішніх справ, 2011. – 215 с.

107. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик: принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 года. – М.: Политиздат, 1997. – 62 с.

108. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (станом на 30 вересня 2016р.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

109. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки: прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р. – К.: Політвидав України, 1980. – 47 с.

110. Конституція (Основний Закон) Угорщини від 25 квітня 2011р. [Електорний ресурс] – Режим доступу: <http://nemzetikonvytar.kormany.hu>

111. Конституція Української Народної Республіки від 29 квітня 1918 р. (Статут про державний устрій, права і вільності УНР): [електронний ресурс] режим доступу: http://ukr-nacional.io.ua/s6111/konstituciya_unr

112. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину: Монографія / М.Й.Коржанський. — Дніпропетровськ: Юрид. акад. МВС України, Ліра ЛТД, 2005. – 252с.

113. Корнієнко В. В. Особливості кримінального права ЄС: теоретико-правовий аспект / В. В. Корнієнко // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 496–500.

114. Коробеев А. И. Современная уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации / А. И. Коробеев – Владивосток: изд-во Дальневосточного ун-та, 1987. – 267с.
115. Король В. В. Засада гласності кримінального судочинства України: поняття, зміст, підстави обмеження: монографія / В. В. Король. – ІваноФранківськ: Плай, 2003. – 224 с.
116. Король І. Б. Охорона недоторканності приватного життя: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / І. Б. Король – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 235 с.
117. Костенко О. М. Поняття об'єкта злочину: дискусію варто продовжити / О. М. Костенко, А. В. Ландіна-Виговська // Право України. – 2008. – № 4. – С.101-106.
118. Красиков А. Н. Уголовно-правовая охрана политических, гражданских и иных конституционных прав и свобод человека и гражданина в России / А. Н. Красиков. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 2000. – 212 с.
119. Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдних прав / П. П. Андрушко, І. О. Зінченко, С. Я. Лихова та ін.; За заг. ред. В. П. Тихого. – Х.: Кроссруд, 2008. – 344с.
120. Кримінальний Кодекс УРСР від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1961. – № 2. – Ст.14.
121. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI станом на 08 жовтня 2016р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.
122. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003р. № 1129-IV станом на 08 жовтня 2016р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 3-4. – Ст. 21.
123. Кримінальний кодекс Польщі від 11 липня 1932р.: [Електорний ресурс] – Режим доступу: <file:///C:/Users/Downloads/D19320571.pdf>
124. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те

вид., допов. – Х.: Право, 2013. Т.1: Загальна частина / Ю. В. Баулін, В.І.Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 376с.

125. Кримінальний кодекс України: [науково-практичний коментар] / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М.І.Хавронюка. – 9-те вид., переробл. і допов. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316с.

126. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В. В. Сташиса, В.Я.Тація. — [Вид. третє, переробл. та доповн.]. — Х.: ТОВ “Одіссей”, 2006. – 1184 с.

127. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В.Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В.Я.Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456с.

128. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / М.І. Бажанова, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.

129. Кримінальне право. Загальна частина: Підручник / За ред. А.С.Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. – К.: Істина, 2011. – 1112 с.

130. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред.. О.О.Дудорова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К.: ВД: Дакор, 2013. – 786с.

131. Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие ответственность обстоятельства в уголовном праве (Вопросы теории) / Л. Л. Кругликов. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та. 1985. – 164 с.

132. Крылова Н. Е. Основные черты уголовного кодекса Франции / Н.Е.Крылова. – М.: Спарк, 1996. – 123 с.

133. Кудрявцев В. Н. Борьба мотивов в преступном поведении / В.Н.Кудрявцев. – М.: Норма, 2007. – 128 с.

134. Кудрявцев М. Информационные права личности / М. Кудрявцев // Адвокат. – 1998. – № 1. – С. 24-28.
135. Кулініч О. О. Інформація з обмеженим доступом як об'єкт цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / О. О. Кулініч – О.: Одеська національна юридична академія, 2006. – 200 с.
136. Курманов А. С. Уголовное законодательство России об охране конституционных прав и свобод человека: сравнительно-правовое исследование: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / А.С.Курманов – Екатеринбург: Уральская государственная юридическая академия, 2011. – 57 с.
137. Курс советского уголовного права: в 6 томах. – Т.2: Преступление / Под. ред. А. А. Пионтковского, П. С. Ромашкина, В. М. Чхиквадзе. – М.: Наука, 1970. – 517 с.
138. Курс уголовного права. Особенная часть / Под ред. Г.Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. – М.: Зерцало, 2002. – Т. 3. – 476с.
139. Кушакова Н. В. Конституційне право на інформацію в Україні (порівняльний аналіз): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Н.В. Кушакова –К.: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. – 243с.
140. Лазарев А. М. Субъект преступления / А. М. Лазарев. – М.: ВЮЗИ, 1981. – 63 с.
141. Лановенко Г. Приватне життя людини як об'єкт правової охорони / Г. Лановенко // Право України. – 2005. – № 12. – С. 112–117.
142. Лашенко Р. Лекції по історії українського права / Р. Лашенко. – К.: Україна, 1998. – 254 с.
143. Лашук Е. В. Предмет злочину в кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Е. В. Лашук – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2005. – 20 с.
144. Лашук Є. В. Інформація з обмеженим доступом як предмет злочину / Є. В. Лашук // Право України – 2001. – № 3. – С. 75-78.

145. Ленин В. И. О задачах Наркомюста в условиях НЭПа / В. И. Ленин – Полн. собр. соч., т. 44. – М.: Изд-во политической литературы, 1970. – 726с.

146. Лист Міністерства доходів і зборів України щодо розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян при застосуванні штрафних санкцій, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення від 29.07.2013 р. № 7692/6/99-99-10-04-02-15/2667 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.profiwins.com.ua/uk/>

147. Лиськов М. О. Кримінально-правова характеристика складів злочинів проти трудових прав людини: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. / М. О. Лиськов – Львів: Львівський державний ун-т внутрішніх справ, 2012. – 208с.

148. Литвин П. С. Кримінальна відповідальність за розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / П. С. Литвин. – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2014. – 19 с.

149. Лихова С. Я. Актуальні питання вдосконалення кримінально-правових норм, спрямованих на захист недоторканності приватного життя (статті 162, 163, 182 Кримінального кодексу України) / С. Я. Лихова // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 7. – С. 98 – 104.

150. Лихова С. Я. Конфіденційна інформація як об'єкт кримінально-правової охорони / С. Я. Лихова // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 4. – С. 45 – 53.

151. Лихова С. Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / С. Я. Лихова / К.: Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2006. – 529 с.

152. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої

частини КК України): монографія / С. Я. Лихова. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. — 573 с.

153. Лиховая С. Я. Правовая оценка предложений по внесению изменений в раздел V Особенной части УК Украины "Преступления против избирательных, трудовых и иных личных прав и свобод человека и гражданина" / С. Я. Лиховая // Уголовное право: стратегия развития в XXI веке: материалы 3-й междунар. науч.-практ. конф. — М.: Московская государственная юридическая академия, 2006 — С.321–323.

154. Лихова С. Я. Актуальні проблеми систематизації злочинів проти окремих конституційних прав людини і громадянина за КК України 2001 р. / С.Я.Лихова // Нові Цивільний та Кримінальний кодекси — важливий етап кодифікації законодавства України: Матер. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 3-4 жовтня 2002 р. / Івано-Франківськ, 2002. — С. 169 – 172.

155. Лихова С. Я. Особливості чотирьохчленної та трьохчленної системи об'єктів злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) / С. Я. Лихова, В.В. Топчій // Держава і право. Спецвипуск. — 2005. — С. 214-219.

156. Лоба В. Е., Малахов С. М. Уголовное право Древней Руси XI-XII вв. (по данным Русской Правды): монография / В. Е. Лоба, С. М. Малахов. — Армавир: РИО АГПА, 2011. — 176с.

157. Логінова С. М. Адвокатська таємниця: історико – правовий підхід / С. М. Логінова // Право України. — 2001. — №3. — С. 111-115.

158. Лохвицкий А. Курс русского уголовного права / А. Лохвицкий. — С.Пб: Издание Журн. М-ва юстиции. — 1867. — 671с. — репринтная копия.

159. Мазуров В. А. Тайна: государственная, коммерческая, банковская, частной жизни. Уголовно-правовая защита: Учебное пособие / Под научн. рук. д-ра юрид. н., проф. С. В. Землюкова / В. А. Мазуров — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К0», 2003. — 156 с.

160. Макеев П. Н. Уголовная ответственность за нарушение неприкосновенности частной жизни: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / П.Н. Макеев – М.: Московский ун-т., 2006. – 187 с.
161. Максимова О. В. Уголовно-правовая охрана неприкосновенности частной жизни: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О.В.Максимова /Омск: Омская академия МВД России, 2013. – 19 с.
162. Максимович Р. Л. Истотна шкода як наскрізне кримінально-правове поняття / Р. Л. Максимович // Науковий вісник Львівського державного ун-ту внутрішніх справ. Серія юридична. – 2013. – Вип. 3. – С. 335-342.
163. Малеин Н. С. О медицинской тайне / Н.С. Малеин // Советское государство и право. – 1981. – № 8. – С. 72-83.
164. Малеина М. Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита / М. Н. Малеина. – М.: МЗ Пресс. – 2000. – 244с.
165. Малиновский И. А. Учение о преступлении по Литовскому Статуту / И.А. Малиновский. – Киев: Тип. Имп. Ун-та св. Владимира, 1894. – 232 с.
166. Марисюк К. Б. Чи потрібна кримінально-правова відповідальність за порушення таємниці сповіді / К. Б. Марисюк // Вісник ЛІВС при НАВС України. – 2003. – № 1. – С. 104–108.
167. Маркін В. І. Кримінально-правова охорона свободи віросповідання в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. І. Маркін // Львів: Львівський національний ун-т імені Івана Франка, 2012. – 233с.
168. Марущак А. І. Правове регулювання відносин щодо лікарської таємниці в Україні / А. І. Марущак // Юридичний радник. – 2007. – № 3 (17). – С. 45–49.
169. Мачковский Л. Г. Проблемы уголовно-правовой охраны неприкосновенности частной жизни / Л. Г. Мачковский // Современное право. – 2003. – № 2. – С. 37–41.
170. Мачковский Л. Г. Преступления против конституционных прав человека и гражданина: проблемы теории и практики правового регулирования:

автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / Л. Г. Мачковский – М.: Моск. гос. юрид. акад., 2005. – 54 с.

171. Медведєв В. С. Кримінальна психологія.: Підручник / В.С.Медведєв – К.: Атіка, 2004. – 368 с.

172. Международное публичное право / Учеб. / Л. П. Ануфриева, Д.К.Бекашев, К. А. Бекашев, В. В. Устинов [и др.]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005.– 784 с.

173. Международные акты о правах человека. Сборник документов / Сост. и вступ. ст.: Карташкин В. А., Лукашева Е. А. – М.: Норма-Инфра – М, 1998. – 784с.

174. Миколенко О. М. Теоретичні основи дослідження шкоди, заподіяної злочином: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О.М. Миколенко – О.: Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова, 2005. – 220 с.

175. Миненок М. Г., Миненок Д. М. Корысть: криминологические и уголовно-правовые проблемы / М. Г. Миненок, Д. М. Миненок. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 367 с.

176. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики: формування та реалізація / А. А. Митрофанов – Одеса: Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС, 2004. – 132с.

177. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>

178. Москалькова Т. Н. Этика уголовно-процессуального доказывания (стадия предварительного расследования) / Т. Н. Москалькова. – М.: Спарк, 1996. – 125 с.

179. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія / А. А. Музика, Є. В. Лашук. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 192 с.

180. Музиченко П. П. Історія держави і права України : Навч. посібник / П.П. Музиченко. – К. : Знання, 1999. – 661 с.

181. Мясников О. А. Смягчающие и отягчающие наказания обстоятельства в теории, законодательстве и судебной практике / О.А.Мясников – М.: Юрлитинформ, 2002. – 240с.
182. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посібник / В. О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
183. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький – К.: Атіка, 1999. – 464 с.
184. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина: Курс лекцій / В. О. Навроцький – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 771 с.
185. Назимко Є. С. Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення депеналізації в Україні / Є. С. Назимко – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 280с.
186. Назимко Є. С. Фактори, що зумовлюють депеналізацію / Є.С.Назимко // Вісник Академії адвокатури. – 2009. – № 2(15) – С. 90-96.
187. Наумов А. В. Российское уголовное право: Курс лекций: В 2-х т. – Т.1. Общая часть. – 3-е изд., перераб. и доп. / А. В. Наумов — М.: Юридическая литература, 2004. – 496 с.
188. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Відп. ред.: В. Ф. Бойко та інші. – 6-те вид., допов. – К.: А.С.К., 2000. – 1120с.
189. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у трьох книгах / [П. П. Андрушко, Т. М. Арсенюк, О. Ф. Бантишев та ін.]; за заг. ред. В. Г. Гончаренка, П. П. Андрушка. — Книга друга: Особлива частина (статті 109 – 254). – К.: Форум, 2005. – 673 с.
190. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /Д.С.Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.]; За заг. ред. О. М. Джужі, А.В.Савченка, В. В. Чернея; НАВС. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.
191. Неклюдов Н. А. Руководство к Особенной части русского уголовного права: Преступления и проступки против личности. Т. 1 / Н.А.Неклюдов – СПб.: Тип. П.П. Меркульева, 1887. – 555с. – репринтная копия.

192. Нерсисянц В. С. Философия права / В. С. Нерсисянц. – М.: Норма-Инфра, 1999. – 552 с.
193. Никифоров Б. С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б.С. Никифоров – М.: Госюриздат, 1960. – 228 с.
194. Новиков В. А. Уголовная ответственность за нарушение неприкосновенности жилища: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В.А.Новиков – М.: Российская правовая академия, 2001. – 163с.
195. Новікова К. А. Обмеження волі як вид покарання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / К. А. Новікова – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. – 20 с.
196. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты / Г. П. Новоселов – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 208 с.
197. Нуркаева Т. Н. Личные (гражданские) права и свободы человека и их охрана уголовно-правовыми средствами: вопросы теории и практики / Т.Н.Нуркаева. — СПб.: Изд. Юридический центр Пресс, 2003. — 254 с.
198. Нуркаева Т. Н., Диваева И. Р. Некоторые проблемы уголовно-правовой охраны права человека на частную (личную) жизнь / Т. Н. Нуркаева, И. Р. Диваева // Уголовное право. – 2004 – № 1. – С. 41 – 42.
199. Нуркаева Т. Н. Уголовно-правовая охрана личных (гражданских) прав и свобод человека: вопросы теории и практики : дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / Т.Н. Нуркаева – Казань: НОУ Институт экономики, упр. и права, 2006. – 396 с.
200. Оганесян Б. Л. Понятие мотива корысти в теории уголовного права и его отражение в УК РФ / Б. Л. Оганесян // Молодой ученый. – 2013. – №7. – С.287-289.
201. Орлов С. О. Комп'ютерна інформація як предмет злочину / С. О. Орлов // Право і безпека. – 2005. – Т. 4. – № 1. – С. 81–85.

202. Оробець К. М. Корислива мета злочину: поняття, основні види та кримінально-правове значення / К. М. Оробець // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 2(3). – С. 69-74.

203. Оробець К. М. Властивості суб'єктів злочину за кримінальним правом України / К. М. Оробець // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 2. – С. 121-123.

204. Осипов П. П. Теоретические основы построения и применения уголовно-правовых санкций (аксиологические аспекты) / П. П. Осипов. – Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. – 134с.

205. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик.. – М.: Юридическая литература, 1982. – 275с.

206. Островський О. С. Кримінальна відповідальність за порушення права людини на свободу віросповідання за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О. С. Островський – Львів: Львів. держ. ун-т внутрішніх справ, 2014.– 18с.

207. Павлова О. К. Современные тенденции развития уголовного законодательства и уголовно-правовой теории / О. К. Павлова // Государство и право. – 1994. – №6. – С. 44—77.

208. Палій М. В. Основи кримінально-правового захисту таємниці сповіді / М. В. Палій, Г. М. Волкова // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2005. – № 2. – С. 247–248.

209. Пальчиковская О. А. Уголовно-правовая охрана личной и семейной тайны: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О.А. Пальчиковская – Москва: Рос. акад. правосудия, 2011. – 206 с.

210. Панькевич В. М. Кримінально-правова характеристика порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. М. Панькевич –К.: Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2010. – 275 с.

211. Петрухин И. Л. Личные тайны (человек и власть) / И. Л. Петрухин. — М.: Институт государства и права Российской Академии наук, 1998. – 232 с.

212. Петрухин И. Л. Личная жизнь: пределы вмешательства / И.Л.Петрухин. – М.: Юридическая литература, 1989. – 192 с.
213. Петрухин И.Л. Медицинская тайна при расследовании преступлений / И.Л. Петрухин // Медицинский вестник. – 2000. – № 14. – С.13-18.
214. Петрухин И. Л. Частная жизнь (правовые аспекты) / И. Л. Петрухин // Государство и право. – 1999. – №1. – С. 64-73.
215. План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
216. Плугатир Т. А. Міжнародні та національно-правові засади регулювання права людини на недоторканність приватного життя / Т.А.Плугатир // Наука і правоохорона. – 2014. – № 1. – 76-83.
217. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI станом на 20 листопада 2016р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
218. Познышев С. В. Особенная часть русского уголовного права. Сравнительный очерк важнейших отделов особенной части старого и нового Уложений. / С. В. Познышев. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Тип. В. М. Саблина, 1909. – 516 с. – репринтная копия.
219. Полный свод статутов Казимира Великого // Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы / Под ред. В.М.Корецкого. – Москва: Госюриздат, 1961. – 960с.
220. Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання та їх кримінально-правове значення: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В.В.Полтавець – К.: НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького, 2005. – 197с.
221. Попов К. Л. Жертва шахрайства: віктимологічне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.12.00.08 / К. Л. Попов – К.: НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2007. – 20 с.

222. Попрас В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. О. Попрас – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого, 2008. – 20 с.

223. Правила забезпечення захисту приватності у зв'язку із транскордонним переміщенням інформації про особу, встановлені Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_015

224. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і таємниці кореспонденції: загальні підходи застосування статті 8 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (Рим, 1950). – К.: Видавництво Софія-А, 2004. – 104 с.

225. Присяжнюк І. І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності житла або іншого володіння особи в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / І. І. Присяжнюк. – К.: Київський університет права Національної академії наук України., 2010. – 230 с.

226. Присяжнюк Т. І. Інститут потерпілого у кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Т. І. Присяжнюк – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – 20 с.

227. Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Постанова Верховної Ради УРСР від 27 лютого 1991р. № 789-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 13. – Ст.145.

228. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI станом на 05 жовтня 2016р. // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 27. – Ст.282.

229. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III станом на 18 травня 2016р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

230. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000р. № 2121-III станом на 19 листопада 2016р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст.30.

231. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 928-VIII станом на 20 жовтня 2016р. // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 5. – Ст.54.

232. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII станом на 09 серпня 2015р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст.93.

233. Про доступ до офіційних документів: Рекомендації Ради Європи від 21 лютого 2002 р. № R (2002)2 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

234. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011р. № 2939-VI станом на 01 травня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

235. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI станом на 30 вересня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

236. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII станом на 25 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

237. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004р. № 1906-IV станом на 20 липня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 50. — Ст. 540.

238. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII станом на 05 жовтня 2016 р. // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

239. Про нотаріат: Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-XII станом на 02 листопада 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст.383.

240. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII станом на 08 жовтня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

241. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 6 квітня 2000р. № 389-VIII станом на 09 липня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – Ст. 224.

242. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III станом на 28 грудня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 23. — Ст. 176.

243. Про розвідувальні органи України: Закон України від 22 березня 2001 р. № 2331-III станом на 28 липня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 94.

244. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII станом на 28 грудня 2015р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 199. – № 27. – Ст. 382.

245. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII станом на 30 листопада 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 18. — Ст. 155.

246. Про внесення доповнень до Кримінального і Кримінально процесуального кодексів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 25 серпня 1970 р. № 2984-VII станом на 01 вересня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 1970. – № 36. – Ст. 285.

247. Про внесення доповнень до Кримінального і Кримінально процесуального кодексів Української РСР: Закон України від 12 грудня 1991 р. № 2468-XII станом на 19 листопада 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 11. – Ст.154.

248. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI станом на 07 листопада 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 25. – Ст.263.

249. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України: Закон України

від 13 квітня 2012 р. № 4652-VI станом на 05 жовтня 2016 р. // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 21. – Ст. 208.

250. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23 травня 2013 р. № 314-VII станом на 26 квітня 2015 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 12. – ст.183.

251. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3454-VI станом на 02 лютого 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 50. – Ст. 549.

252. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради від 12 січня 1983 р. // Відомості Верховної Ради. – 1983. – № 4. – Ст. 50.

253. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо дотримання таємниці сповіді : Постанова Верховної Ради України від 14 червня 2011 року № 3506-VI [Електронний ресурс] режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>

254. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 27 лютого 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

255. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04 червня 2010 року № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_0007700-10.

256. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України №7 від 24 жовтня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

257. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 15 від 31 березня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>

258. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/>

259. Про судову практику у справах про злочини проти власності; Постанова Пленуму Верховного Суду України №10 від 06 листопада 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>

260. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 17 від 10 грудня 2004 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 1. – С. 3-7.

261. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 15 від 26 грудня 2003 року // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 2. – С. 7–9.

262. Прокументов Л. М. Административно-правовое предупреждение правонарушений и преступлений несовершеннолетних / Л. М. Прокументов. – Томск: Пеленг, 2001. – 88с.

263. Прохніцький О. Конфіденційна інформація як предмет злочину / О.Прохніцький // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – №10. – С. 79-82.

264. Рабінович П. М. Рішення Європейського Суду з прав людини: до характеристики концептуально-методологічних засад їх обґрунтування /

П.М.Рабінович // Практика Європейського Суду з прав людини: Рішення. Коментарі. – 1999. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=31>

265. Рарог А. И. Квалификация преступлений по субъективным признакам / А. И. Рарог. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 328с.

266. Резнікова Г. І. Професійна таємниця: поняття, ознаки та види / Г.І.Резнікова // Питання боротьби зі злочинністю. – 2013. – Вип. 26. – С. 280-292.

267. Резон А. К. Уголовное уложение. Краткое изложение глав положений его в сопоставлении с действующим правом. С приложением сравнительных указателей статей нового Уголовного Уложения и Уложения и Устава о наказаниях. – СПб.: Изд. Я.А. Канторовича, 1903. – 331с. – репринтная копия.

268. Рішення Конституційного Суду [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/>

269. Рожнов А. А. Профессиональная тайна в уголовном праве России: История и современность / А. А. Рожнов. – Ульяновск: УлГУ, 2002. – 170 с.

270. Романовский Г. Б. Право на неприкосновенность частной жизни / Г.Б.Романовский. – М.: МЗ-Пресс, 2001. – 312 с.

271. Российское законодательство X-XX веков. В 9т. – Т.1. Законодательство Древней Руси / Под. общ. ред. О. И. Чистякова – М.: Юридическая литература, 1984. – 432 с.

272. Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. – Т.6. – Законодательство первой половины XIX века / Под. общ. ред.. О. И. Чистякова – М.: Юридическая литература, 1988. – 432с.

273. Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. – Т. 8. – Судебная реформа / Под. общ. ред. О. И. Чистякова – М.: Юридическая литература, 1988. – 496с.

274. Российское законодательство X-XX веков. В 9т. – Т.9. – Законодательство эпохи буржуазно демократических революций / Под. общ. ред. О. И. Чистякова – М.: Юридическая литература, 1994. – 723 с.

275. Сахарук Т. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Т. В. Сахарук – Х.: Харківський національний ун-т внутрішніх справ, 2006. – 232 с.

276. Сенаторов М. В. Об'єкт злочину та його відображення в законі про кримінальну відповідальність / М. В. Сенаторов // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць. – 2003. – Вип. 7. – С. 133-145.

277. Сергеевич В. И Древности русского права (текст): в 3 т. / Под ред. В.А. Томсинова / В. И. Сергеевич. – М.: Изд-во Зерцало, 2006. – Т. 1. – 664с.

278. Серебренникова А. В. Уголовно-правовое обеспечение конституционных прав и свобод человека и гражданина по законодательству Российской Федерации и Германии / А. В. Серебренникова – М.: ЛексЭст, 2005. – 304 с.

279. Серебренникова А. В. Уголовно-правовое обеспечение конституционных прав и свобод человека и гражданина по законодательству Российской Федерации и Германии: автореф. дисс. ... д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.08 / А. В. Серебренникова – М.: Московский государственный ун-т, 2008. – 40 с.

280. Серьогін В.О. Приватне життя як об'єкт конституційного права на недоторканність приватного життя / В. О. Серьогін // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 1(64). – С. 51-62.

281. Серьогін В. О. Прайвесі як право "бути залишеним у спокої" / В.О.Серьогін // Право і безпека: Науковий журнал. – 2010. – № 3. – С. 6-9.

282. Сивухін В. С. Конституційне право людини і громадянина на невтручання в їх особисте і сімейне життя та його забезпечення органами внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 /

В.С.Сивухін – К.: Київський національний ун-т внутрішніх справ, 2007. — 238с.

283. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III станом на 10 листопада 2016р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 21-22. – Ст.135.

284. Склярів С. В. Корысть как обязательный признак отдельных составов преступлений в уголовном праве России / С. В. Склярів. // Уголовное право. – 2000. – № 4. – С. 29-32.

285. Словник української мови, т.т. 1-11. — Київ: Наукова думка, 1970-1980. – Том 3, 1972. – 734с.

286. Словник української мови, т.т. 1-11. — Київ: Наукова думка, 1970-1980. — Том 5, 1974. – 839с.

287. Словник української мови, т.т. 1-11. — Київ: Наукова думка, 1970-1980. — Том 7, 1976. – 723с.

288. Смолькова И. В. Тайна: понятие, виды, правовая защита / И.В.Смолькова — М.: Луч, 1998. – 80 с.

289. Смолькова И. В. Частная жизнь граждан: основания и пределы уголовно-процессуального вмешательства / И. В. Смолькова. – М.: Луч, 1997. – 85с.

290. Созанський Т. І. Кваліфікація сукупності злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Т. І. Созанський – Львів: Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2009. – 20 с.

291. Солодкін И. И. Ответственность за оскорбление, клевету и побои / И.И.Солодкін, И. Г. Филановский. – М.: Госюриздат, 1959. – 72с.

292. Статут Великого княжества Литовского 1529, 1566, 1588 года – [Електронний ресурс] – Режим доступу [http: www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks](http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks).

293. Статут поштового, телеграфного, телефонного і радіозв'язку, затверджений постановою РНК СРСР від 15 лютого 1929 р. // СЗ СРСР. – 1929. – №22. – Ст. 194.

294. Стецовский Ю. И. Право на свободу и личную неприкосновенность: нормы и действительность / Ю. И. Стецовский. – М.: Дело, 2000. – 720с.
295. Сторчак Н. А. Загальні засади та принципи призначення покарання при застосуванні позбавлення волі на певний строк: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Н. А. Сторчак. – Одеса: Міжнародний гуманітарний ун-т, 2012. – 24 с.
296. Сысоев Ю. Е. Уголовно-правовые средства противодействия незаконному вмешательству в частную жизнь: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Ю. Е. Сысоев – М.: Всероссийский научно-исследовательский ин-т Министерства внутренних дел РФ, 2011. – 31с.
297. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Т. 2. / Н. С. Таганцев. – Тула: Автограф, 2001. – 688с.
298. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Таций. – Х.: Вища школа, Изд-во при ХГУ. – 1988. – 196 с.
299. Титов А. М. Збереження таємниці досудового слідства як гарантія забезпечення прав людини в діяльності правоохоронних органів /А. М. Титов, Г. К. Тетерятник // Боротьба зі злочинністю та права людини: Зб. наук.статей / За ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна. – Бібліотека журналу "Юридичний вісник" – Одеса: Фенікс, 2006. – С. 262–265.
300. Титомер Є. В. Характеристика шкоди у злочинах проти встановленого порядку дотримання банківської таємниці / Є. В. Титомер // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 47. – С. 70-74.
301. Тихомиров М. Н. Пособие для изучения Русской Правды / М.Н.Тихомиров. – М.: Изд-во Московского Ун-та, 1953. – 192с.
302. Ткач А. П. "Екстракт малоросійських прав" 1767р. – цінна пам"ятка права України / А. П. Ткач. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1965. – 108с.
303. Третій Універсал Української Центральної Ради від 7 листопада 1917р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua>

304. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія / З. А. Тростюк – К.: Атіка, 2003. – 144 с.
305. Трофимова В. Е. Понятие и содержание личной и семейной тайны / В. Е. Трофимова // Молодой ученый. – 2013. – №12. – С. 682-685.
306. Угода про асоціацію між ЄС та Україною від 27 червня 2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine>
307. Уголовное право Федеративной Республики Германии /Пер. с нем. канд. юрид. наук А. В. Серебренниковой. Отв. ред. авт. вступ. ст. И.Д.Козочкин. М.: ИКД Зерцало – М, 2001. – 202 с.
308. Уголовное право. Особенная часть / Отв. ред. И. Я. Козаченко, З.А.Незнамова, Г. П. Новоселов. – М.: ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 615с.
309. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия: текст и научно-практич. комментарий. – М. : Проспект, 2010. – 280 с.
310. Уголовный кодекс Бельгии / Науч. ред. и предисл. Н. И. Мацнева. Перевод с франц. – Г. И. Мачковского. СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 561 с.
311. Уголовный кодекс Испании / [науч. ред. и предисл. Н. Ф. Кузнецова, Ф. М. Решетников ; пер. В. П. Зырянова, Л. Г. Шнайдер]. – М.: Издательство «Зерцало-М», 1998. – 218 с.
312. Уголовный кодекс Латвийской Республики / [науч. ред. и вступ. ст. А. И. Лукашова, Э. А. Саркисовой; пер. с лат. А. И. Лукашова]. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 313 с.
313. Уголовный кодекс Литовской Республики / [науч. ред. В. Павилонис; предисл. Н. И. Мацнева; пер. с лит. В. П. Казанскене].– СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 470 с.
314. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 червня 1996 № 63-ФЗ в редакції від 22 листопада 2016р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>.

315. Уголовный кодекс Республики Польша / [науч. ред. канд. юрид. наук, доц. А. И. Лукашов, докт. юрид. наук, проф. Н. Ф. Кузнецова; вступ. статья канд. юрид. наук, доц. А. И. Лукашова, канд. юрид. наук, проф. Э.А.Саркисовой; перевод с польского Д. А. Барилевич — СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. — 234 с.

316. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / [Е.Н. Алиева, А. П. Бабий, Л. К. Гаврильченко и др.]; отв. ред. Е. Л. Стрельцов. — [Издание четвертое, перераб. и дополн]. — Х.: ООО «Одиссей», 2007. — 872 с.

317. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия. В 2 т. / Науч. ред. и вступ. статья Д. А. Шестакова. Предисловие Х.-И. Йешека / Пер. с нем. Н.С.Рачковой. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. — 560 с.

318. Уголовный кодекс Франции / [науч. ред. Л. В. Головки, Н. Е. Крыловой; пер. с фр. и предисл. Н. Е. Крыловой]. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. — 650 с.

319. Уголовный кодекс Швейцарии / Науч. ред, предисл. и перевод с немецкого А. В. Серебренниковой. — СПб.: Юридический центр Пресс. — 2002.— 350 с.

320. Уголовный кодекс Республики Болгария: научное издание / [науч. ред. А. И. Лукашова; Пер. с болг. Д. В. Милушева и др.; Вступ. ст. Й.И. Айдарова. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. — 296 с.

321. Указ Президента РФ от 6 марта 1997 года № 188 "Об утверждении перечня сведений конфиденциального характера" // Собрание законодательства РФ. — 1997. — № 10. — Ст. 1127.

322. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / [Берзін П. С. та ін.]; за заг. ред. В. О. Навроцького. — К.: Юрінком Інтер, 2013. — 712с.

323. Ульянченко А. М. Преступные посягательства и неприкосновенность частной жизни: уголовно-правовой анализ: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / А. М. Ульянченко — М.: РГБ, 2008. — 189с.

324. Устрицька Н. І. Кваліфікація повторності злочинів: монографія / Н.І.Устрицька. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 216 с.

325. Федеративная Республика Германия. Конституция и законодательные акты. Перевод с нем. / Сост.: Морщакова Т. Г. (Пер.); Редкол.: Барабашев Г. В., Жидков О. А., Ильинский И. П., Калямин Г. П., Страшун Б. А., Туманов В. А., Чиркин В. Е.; Пер. Балод Р. К., Попова А. А.; Под ред. и со вступ. ст. Урьяс Ю.П. – М.: Прогресс, 1991. – 472 с.

326. Федорак Л. М. Призначення покарання за наявності обставин, що його пом'якшують: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Л. М. Федорак. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 250 с.

327. Федоров М. С. Поняття вини у сучасній юриспруденції / М.С.Федоров // Наука і правоохорона. – № 2 (20). – 2013. – С. 140 -147.

328. Федотова Н. В. Уголовная ответственность за нарушение тайны переписки, телефонных переговоров, почтовых, телеграфных и иных сообщений: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: спец 12.00.08 / Н. В. Федотова. – М.: ГОУВПО "Московский государственный лингвистический университет", 2009. – 32 с.

329. Фесенко Є. Цінності як об'єкт злочину / Є. Фесенко // Право України. – 1999. – № 6. – С. 75-78.

330. Филановский И. Г. Социально-психологическое отношение субъекта к преступлению / И. Г. Филановский. – Л: Изд-во Ленинград. ун-та, 1970. – 174 с.

331. Фойницкий И. Я Курс уголовного права. Часть особенная: Посягательства личные и имущественные / Фойницкий И. Я. – 6-е изд. – С.-Пб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1912. – 451 с. – репринтная копия.

332. Французская Республика. Конституция и законодательные акты. Перевод с французского / Сост.: Маклаков В. В., Энтин В. Л.; Редкол.: Барабашев Г. В., Жидков О. А., Ильинский И. П., Калямин Г. П., Страшун Б. А.,

Туманов В. А. (Под ред. и со вступ. ст.), Чиркин В. Е.; Пер. Маклаков В. В., Пучинский В. К., Энтин В. Л. – М.: Прогресс, 1989. – 448 с.

333. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / Фріс П. Л. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2005. – 440с.

334. Фріс П. Л. Призначення покарання як вид реалізації кримінально-правової політики / П. Л. Фріс // Наше право. – 2005. – № 4. – С. 58-60.

335. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студ. вищих навчальних закладів / П. Л. Фріс – К.: Атіка, 2004. – 488 с.

336. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., доп. / Т. І. Фулей – К., 2015. – 208 с.

337. Хавронюк М. І. Деякі проблеми встановлення вини / М. І. Хавронюк // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 2. – С. 79–86.

338. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / М. І. Хавронюк. – К.: Істина, 2004. – 504 с.

339. Хилюк С. В. Розвиток науки кримінального права України після відновлення її державної незалежності (питання Особливої частини): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / С. В. Хилюк. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 204 с.

340. Хім"як Ю. Оціночні кримінально-правові поняття та вимога визначеності закону у рішеннях Європейського суду з прав людини / Ю. Хім"як // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2011. – № 2. – С. 65-70.

341. Храмцов О. М. Про співвідношення злочину, передбаченого статтею 182 КК України, і інституту дифамації як суспільно небезпечного діяння проти честі та гідності людини / О. М. Храмцов // Право і безпека. – 2004. – № 3/1. – С.174 – 177.

342. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2-х т. / [В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О.Д.Святоцький]; За ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1997. – Т.1: 3 найдавніших часів до початку ХХ ст. – 464 с.

343. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби / Упоряд. Т.Гошко Львів: Вид-во Українського Католицького Університету 2011. – 688 с.

344. Хуаде А. Х. Уголовно-правовая характеристика нарушения неприкосновенности частной жизни: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / А.Х. Хуаде – Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2015. – 218 с.

345. Центр демократії та верховенства права. Міжнародні акти. Рекомендації. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.medialaw.kiev.ua>

346. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: Пер. с нем. / К. Цвайгерт, Х. Кетц – В 2 т. – М.: Международные отношения, 2000. – Т. 1: Основы. – 480с.

347. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV станом на 02 листопада 2016р. // Відомості Верховної Ради України, 2003. – №№ 40-44. – Ст.356.

348. Цимбалюк В. І. Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності юридичних осіб та перспективи України / В. І. Цимбалюк // Історико-правовий часопис. – 2014. – № 1. – С. 112-116.

349. Цуркан М. І. Щодо поняття моральної шкоди [Електронний ресурс]. – Режим досупу: <http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/ NKR>

350. Шарабурина О .О. Новели законодавства України про інформацію з обмеженим доступом / О. О. Шарабурина // Часопис Київського університету права . – 2013. – № 2. – С. 147-150.

351. Шевченко И. А. Уголовно-правовая охрана неприкосновенности частной жизни: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / И. А. Шевченко. – Красноярск: Красноярский государственный университет, 2005. – 196 с.

352. Шевчук С. Порівняльне прецедентне право з прав людини / С.Шевчук. – К.: Реферат, 2002. – 344 с.

353. Шевчук С. Судовий захист прав людини: практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук – Вид. 2-е, випр., доп. – К.: Реферат. – 2007. – 848 с.

354. Юрченко И. А. Информация конфиденциального характера как предмет уголовно-правовой охраны: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук.: спец. 12.00.08 / И. А. Юрченко – М.: Московская гос. юридическая академия, 2000. – 36 с.

355. Ященко А. М. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / А.М.Ященко – К.: Харківський нац. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди, 2006. – 221арк.

356. Criminal Code of Romania [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.

357. Hungarian Criminal Code [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://context.reverso.net>

ДОДАТКИ*Додаток А*

**Статистичні дані щодо кількості кримінальних правопорушень,
передбачених ст. 182 КК України та внесених до Єдиного реєстру
досудових розслідувань за 2013-2016 рр.**

Рік	Обліковано кримінальних правопорушень	Кримінальні правопорушення щодо яких особам вручено повідомлення про підозру	Кримінальні правопорушення щодо яких кримінальні провадження направлені до суду з обвинувальним актом
2013	123	5	5
2014	72	4	3
2015	112	5	4
2016	141	4	4

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

АНКЕТА

для проведення соціологічного опитування громадян України з метою з'ясування їх думки щодо проблем кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя в Україні (200 осіб, які проживають на території Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей)

В Інституті права та психології Національного університету «Львівська політехніка», на кафедрі кримінального права і процесу виконується дисертаційна робота на тему: "Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя(ст. 182 КК України)".

Просимо Вас взяти участь в анкетуванні та надати відповіді на вказані питання. Будь ласка, відзначте варіант відповіді, який у найбільшій мірі відображає Ваше ставлення до досліджуваної проблеми.

Анкетування анонімне. Гарантуємо конфіденційність Ваших відповідей. Ваші відповіді будуть сприяти успіху дослідження. Заздалегідь вдячні !

Відомості про респондента

1. Професія / рід занять:

☐ Студент	112 (56%)
☐ Інша професія/ рід занять (вказати)	88 (44%)

2. Місцевість, в якій Ви проживаєте, навчаєтесь:

☐ Міська	148 (74%)
☐ Сільська	52 (26%)

3. Ваша освіта:

☐ Початкова, неповна середня	----
☐ Середня загальна	20 (10%)
☐ Середня спеціальна (технікум, училище, коледж)	58 (29%)
☐ Перша ступінь вищої освіти (бакалавр)	62 (31%)
☐ Повна вища освіта
(спеціаліст, магістр, аспірантура, вчений ступінь)	60 (30%)

4. Стать: чол., жін.

☐ Чол. –	102 (51%)
☐ Жін. –	98 (49%)

Ваш вік: _____ повних років.

5. Чи відомо Вам про існування міжнародно-правових документів, в яких закріплено право людини на повагу до її приватного життя?

☐ Так	124 (62%)
☐ Ні	56 (28%)

6. Чи закріплено право на охорону особистого і сімейного життя Конституцією України ?

☐ Так	58 (29%)
☐ Ні	142 (71%)

7. Чи відомо Вам, що діюче кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за порушення недоторканності приватного життя ?

☐ Так	68 (34%)
☐ Ні	132 (66%)

8. Чи повинна бути передбачена кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, його особистої та сімейної таємниці ?

☐ Так	154 (77%)
☐ Ні	24 (12%)
☐ Не знаю	22 (11%)

9. Сферою приватного життя, на мій погляд, є те, що стосується:

(Виберіть, будь ласка, один варіант відповіді)

☐ Мого інтимного життя	66 (33%)
☐ Мене особисто	60 (30%)
☐ Моєї сім'ї	30 (15%)
☐ Моїх політичних поглядів	4 (2%)
☐ Моїх релігійних поглядів	10 (5%)
☐ Моєї заробітної плати	14 (7%)
☐ Мого здоров'я	10 (5%)
☐ Кола мого спілкування	6 (3%)
☐ Подій у моєму місті/селі	–
☐ Мого робочого (навчального) колективу.	–

10. Чи сприймаєте Ви приватне життя громадян, як особливе соціальне явище (цінність) ?

☐ Так	136 (68%)
☐ Ні	64 (32%)

11. Чи сприймаєте Ви власне приватне життя як виняткову цінність, що належить Вам як індивіду ?

☐ Так	176 (88%)

- Ні 24 (12%)

12. Хто може визначити чи порушено право особи на таємницю її особистого або сімейного життя ?

- Держава 120 (60%)
 Сама особа 80 (40%)

13. Чи Ваше право на недоторканність життя колись порушувалось:

- Так, часто 54 (27%)
 Так, рідко 30 (15%)
 Ні 26 (13%)
 Важко відповісти. 90 (45%)

14. Чи зверталися Ви до правоохоронних органів з приводу захисту свого права на недоторканність приватного життя ?

- Так . 70 (35%)
 Ні. 130 (65%)

15. Якби Ваше право на недоторканність життя було порушено, то чи звернулися б Ви до правоохоронних органів ?

- Так 60 (30%)
 Ні 80 (40%)
 Не знаю 60 (30%)

16. Для тих, хто намагався захистити своє право на недоторканність приватного життя, наскільки задоволені результатом?

- Повністю задоволений 32 (16%)
 Частково задоволений 28 (14%)
 Не задоволений 140 (70%)

17. Чи вважаєте Ви своє право на недоторканність приватного життя захищеним нормами діючого кримінального права?

- Так, вважаю 46 (23%)
 Не повністю 24 (12%)
 Ні 32 (16%)
 Не знаю 98 (49%)

18. Назвіть причину, по якій Ви не звернулися б до правоохоронних органів, якби Ваше право на недоторканність приватного життя було порушено:

- Не довіряю правоохоронним органам 124 (62%)
 Примирення з винним 34 (17%)
 Не вважаю, що за такі дії повинна бути передбачена відповідальність 22 (11%)
 Не вірю в можливість захисту права на недоторканність приватного

життя правоохоронними органами

20 (10%)

19. Які з нижче перерахованих обставин, на Вашу думку, доцільно передбачити як обставини, які обтяжують кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя?

☐ Вчинення з корисливих мотивів	174 (87%)
☐ Вчинення з особистих мотивів	10 (5%)
☐ Спричинення тяжких наслідків	12 (6%)
☐ Не знаю	4 (2%)

20. Яке покарання за порушення недоторканності приватного життя Ви вважаєте правильним/доцільним?

☐ Штраф	38 (19%)
☐ Громадські роботи	42 (21%)
☐ Виправні роботи	34 (17%)
☐ Обмеження волі	40 (20%)
☐ Позбавлення волі	46 (23%)

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ У ДОСЛІДЖЕННІ!

ЗВЕДЕНІ

дані щодо результатів анкетування громадян України з проблем кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя в Україні (200 осіб, які проживають на території Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей)

В результаті проведеного анкетування громадян України з неюридичною освітою у Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській областях України, присвяченого дослідженню проблеми кримінально-правової охорони недоторканності приватного життя, яке проводилося впродовж 2015 року (всього роздано 200 анкет, усі анкети повернуті), отримано такі зведені статистичні дані:

№ з/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Кількість осіб	Показник у %
1.	Професія / рід занять	Студент	112	56%
		Інша професія/ рід занять (вказати)	88	44%
2.	Місцевість, в якій Ви проживаєте, навчаєтесь	Міська	148	74%
		Сільська	52	26%
3.	Ваша освіта	Початкова, неповна середня		
		Середня загальна.	20	10%
		Середня спеціальна (технікум, училище, коледж)	58	29%
		Перша ступінь вищої освіти (бакалавр)	62	31%
		Повна вища освіта(спеціаліст, магістр, аспірантура, вчений ступінь)	60	30%
4.	Стать	Чоловіча	102	51%
		Жіноча	98	49%
5.	Чи відомо Вам про існування міжнародно-правових документів, в яких закріплено право людини на повагу до її приватного життя?	Так	124	62%
		Ні	56	28%
6.	Чи закріплено право на охорону особистого і сімейного життя Конституцією України ?	Так	58	29%
		Ні	142	71%
7.	Чи відомо Вам, що діюче кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за порушення недоторканності приватного життя ?	Так	68	34%
		Ні	132	66%
8.	Чи повинна бути передбачена кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, його особистої та сімейної таємниці ?	Так	154	77%
		Ні	24	12%
		Не знаю	22	11%

9.	Сферою приватного життя, на мій погляд, є те, що стосується:	Мого інтимного життя	66	33%
		Мене особисто	60	30%
		Моєї сім'ї	3	15%
		Моїх політичних поглядів	4	2%
		Моїх релігійних поглядів	10	5%
		Моєї заробітної плати	14	7%
		Мого здоров'я	10	5%
		Кола мого спілкування	6	3%
		Подій у моєму місті/селі	-	-
		Мого робочого (навчального) колективу	-	-
10.	Чи сприймаєте Ви приватне життя громадян, як особливе соціальне явище (цінність)?	Так	136	35%
		Ні	64	32%
11.	Чи сприймаєте Ви власне приватне життя як виняткову цінність, що належить Вам як індивіду?	Так	176	88%
		Ні	24	12%
12.	Хто може визначити чи порушено право особи на таємницю її особистого або сімейного життя?	Держава	120	60%
		Сама особа	80	40%
13.	Чи Ваше право на недоторканність життя колись порушувалось	Так, часто	54	27%
		Так, рідко	30	15%
		Ні	26	13%
		Важко відповісти	90	45%
14.	Чи зверталися Ви до правоохоронних органів з приводу захисту свого права на недоторканність приватного життя ?	Так	70	35%
		Ні	130	65%
15.	Якби Ваше право на недоторканність життя було порушено, то чи звернулися б Ви до правоохоронних органів?	Так	60	30%
		Ні	80	40%
		Не знаю	60	30%
16.	Для тих, хто намагався захистити своє право на недоторканність приватного життя, наскільки задоволені результатом?	Повністю задоволений	32	16%
		Частково задоволений	28	14%
		Не задоволений	140	70%
17.	Чи вважаєте Ви своє право на недоторканність приватного життя захищеним нормами діючого кримінального права?	Так, вважаю	46	23%
		Не повністю	24	12%
		Ні	32	16%
		Не знаю	98	49%
18.	Назвіть причину, по якій Ви не звернулися б до правоохоронних органів, якби Ваше право на недоторканність приватного життя було порушено	Не довіряю правоохоронним органам	124	62%
		Примирення з винним	34	17%
		Не вважаю, що за такі дії повинна бути передбачена відповідальність	32	11%

		Не вірю в можливість захисту права на недоторканність приватного життя правоохоронними органами	20	10%
19.	Які з нижче перерахованих обставин, на Вашу думку, доцільно передбачити як обставини, які обтяжують кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя?	Вчинення з корисливих мотивів	174	87%
		Вчинення з особистих мотивів	10	5%
		Спричинення тяжких наслідків	12	6%
		Не знаю	4	2%
20.	Яке покарання за порушення недоторканності приватного життя Ви вважаєте правильним/доцільним?	Штраф	38	19%
		Громадські роботи	42	21%
		Виправні роботи	37	17%
		Обмеження волі	40	20%
		Позбавлення волі	46	23%

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І СУДДІВ

АНКЕТА

для проведення соціологічного опитування працівників правоохоронних органів і суддів з проблем кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя в Україні (200 осіб)

В Інституті права та психології Національного університету «Львівська політехніка», на кафедрі кримінального права і процесу виконується дисертаційна робота на тему: "Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя(ст. 182 КК України)".

Враховуючи Ваш досвід роботи у правоохоронних і судових органах України, запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні питань, пов'язаних з вчиненням злочину, передбаченого ст. 182 КК України "Порушення недоторканності приватного життя". Просимо Вас взяти участь в анкетуванні та надати відповіді на вказані питання. Будь ласка, відзначте варіант відповіді, який у найбільшій мірі відображає Ваше ставлення до досліджуваної проблеми.

Анкетування анонімне. Гарантуємо конфіденційність Ваших відповідей. Просимо взяти участь в анкетуванні. Ваші відповіді будуть сприяти успіху дослідження. Заздалегідь вдячні !

Відомості про респондента

1. Де Ви працюєте?

☐	Поліція	88 (44 %)
☐	СБУ	14 (7 %)
☐	Прокуратура	38 (19 %)
☐	Суд	60 (30%)

2. Ваша посада:

☐	Слідчий	68 (34%)
☐	Оперуповноважений	44 (22%)
☐	Начальник (заступник начальника) слідчого відділу	12 (6%)
☐	Суддя	48 (24%)
☐	Прокурор	28 (14%)

3. Стаж роботи за спеціальністю :

☐	до 1 року	28 (14%)
☐	від 1 року до 5 років	70 (35%)
☐	від 5 до 10 років	54 (27%)
☐	понад 10 років	48 (24%)

4. Місцевість, в якій Ви працюєте:

☐ Міська	164 (82%)
☐ Сільська	36 (18%)

5. Чи повинна бути, на Вашу думку, за сучасних умов передбачена кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя ?

☐ Так	184 (92 %)
☐ Ні	16 (8 %)

6. Чи потрібно, на Вашу думку, внести зміни та доповнення у ст. 182 КК України ?

☐ Так	176 (88 %)
☐ Ні	24 (12 %)

7. Яка Ваша особиста оцінка рівня забезпечення кримінально-правової охорони інформаційного аспекту приватного життя в Україні?

☐ Відмінно	14 (7 %)
☐ Добре	48 (24 %)
☐ Задовільно	126 (63 %)
☐ Незадовільно	12 (6 %)

8. Чи доцільно назву ст. 182 КК України "Порушення недоторканності приватного життя" змінити на назву "Порушення таємниці особистого та сімейного життя"?

☐ Так	138 (69%)
☐ Ні	62 (31%)

9. Чи вважаєте Ви за доцільне в ст. 182 КК України вказівку на предмет злочину "конфіденційна інформація про особу" замінити терміном "відомості про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю"?

☐ Так	136 (68%)
☐ Ні	64 (32%)

10. Чи доцільно з метою диференціації кримінальної відповідальності залежно від характеру і ступеня суспільної небезпеки різних форм посягання на особисту і сімейну таємницю внести зміни до структури ст. 182 КК України, передбачивши у ч. 1 відповідальність за незаконне збирання, зберігання чи зміну відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю, у ч. 2 – відповідальність за незаконне використання, знищення чи поширення відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю, а у ч. 3 – кваліфікуючі ознаки злочину?

☐ Так	128 (64%)

Ні 72 (36%)

11. Чи потрібно, на Вашу думку, доповнити диспозиції ч. 1 та ч. 2 ст. 182 КК України вказівкою на умисну форму вини ?

Так 178 (89%)
 Ні 22 (11%)

12. Чи доцільно внести зміни у ч. 3 ст. 182 КК України, доповнивши диспозицію статті словосполученням "або вчинені з корисливими мотивами", тобто нормативно закріпити корисливий мотив як кваліфікуючу ознаку злочину ?

Так 146 (73%)
 Ні 34 (17%)

13. В чому, на Вашу думку, причина незначної кількості кримінальних проваджень, порушених за ознаками ст. 182 КК України?

Немає фактів 48 (24%)
 Факти є, але вони не виявлені(виявляються) 54 (27%)
 Кримінальні провадження не порушуються через те, що громадяни не звертаються до правоохоронних органів з приводу втручання в їхнє приватне життя 52 (26%)
 Виникають труднощі у встановленні складу злочину, пов'язані з недосконалістю норми, що міститься у ст. 182 КК України 46 (23%)

14. Якщо громадяни не звертаються до правоохоронних органів з приводу втручання в їхнє приватне життя, то чому?

Не знають про своє право на недоторканність приватного життя. 62 (31%)
 Вважають втручання в їхнє приватне життя не настільки важливим, щоб звертатись за захистом до правоохоронних органів. 64 (32%)
 Не довіряють правоохоронним органам. 74 (37%)

15. Чи потрібно, на Вашу думку, змінити санкції ст. 182 КК України "Порушення недоторканності приватного життя" ?

Так 92(46%)
 Ні 54 (27%)
 Важко відповісти 54 (27%)

16. Чи схвалюєте Ви запропоновану редакцію ст. 182 КК України ?

Так 136 (68%)
 Ні 32 (16%)
 Важко відповісти 32 (16%)

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ У ДОСЛІДЖЕННІ!

ЗВЕДЕНІ

дані щодо результатів анкетування працівників правоохоронних органів і суддів з проблем кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя в Україні (200 осіб)

В результаті проведеного анкетування працівників правоохоронних органів і суддів у Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській областях України, яке присвячене дослідженню проблеми кримінально-правової охорони недоторканності приватного життя, яке проводилося впродовж 2015 року (всього роздано 200 анкет, усі анкети повернуті), отримано такі статистичні дані:

№ з/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Кількість осіб	Показник у %
1.	Де Ви працюєте?	МВС України	88	44%
		СБУ	14	7%
		Прокуратура	38	19%
		Суд	60	30%
2.	Ваша посада	Слідчий (старший о/у, о/у з особливих доручень)	68	34%
		Оперуповноважений (ст. о/у, о/у з особливих доручень)	44	22%
		Начальник (заступник начальника) слідчого відділу	12	6%
		Суддя	48	24%
		Прокурор	28	14%
3.	Стаж роботи за спеціальністю	до 1 року	28	14%
		від 1 року до 5 років	70	35%
		від 5 до 10 років	54	27%
		понад 10 років	48	24%
4.	Місцевість, в якій Ви працюєте	Міська	164	82%
		Сільська	36	18%
5.	Чи повинна бути, на Вашу думку, за сучасних умов передбачена кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя ?	Так	184	92%
		Ні	16	8%
6.	Чи потрібно, на Вашу думку, внести зміни та доповнення у ст. 182 КК України ?	Так	176	88%
		Ні	24	12%
7.	Яка Ваша особиста оцінка рівня забезпечення кримінально правової охорони інформаційного аспекту приватного життя в Україні?	Відмінно	14	7%
		Добре	48	24%
		Задовільно	126	63%
		Незадовільно	12	6%
8.	Чи доцільно назву ст. 182 КК України "Порушення недоторканності приватного життя" змінити на назву "Порушення таємниці особистого	Так	138	69%
		Ні	62	31%

	та сімейного життя"?			
9.	Чи вважаєте Ви за доцільне в ст. 182 КК України вказівку на предмет злочину "конфіденційна інформація про особу" замінити терміном "відомості про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю"?	Так	136	68%
		Ні	64	32%
10.	Чи доцільно з метою диференціації кримінальної відповідальності залежно від характеру і ступеня суспільної небезпеки різних форм посягання на особисту і сімейну таємницю внести зміни до структури ст. 182 КК України, передбачивши у ч. 1 відповідальність за незаконне збирання, зберігання чи зміну відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю, у ч. 2 – відповідальність за незаконне використання, знищення чи поширення відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю, а у ч. 3 – кваліфікуючі ознаки злочину?	Так	128	64%
		Ні	72	36%
11.	Чи потрібно, на Вашу думку, доповнити диспозиції ч. 1 та ч. 2 ст. 182 КК України вказівкою на умисну форму вини ?	Так	178	89%
		Ні	22	11%
12.	Чи доцільно внести зміни у ч. 3 ст. 182 КК України, доповнивши диспозицію статті словосполученням "або вчинені з корисливими мотивами", тобто нормативно закріпити корисливий мотив як кваліфікуючу ознаку злочину ?	Так	146	73%
		Ні	34	17%
13.	В чому, на Вашу думку, причина незначної кількості кримінальних проваджень, порушених за ознаками ст. 182 КК України?	Немає фактів	48	24%
		Факти є, але вони не виявлені(виявляються)	54	27%
		Кримінальні провадження не порушуються через те, що громадяни не звертаються до правоохоронних органів з приводу втручання в їхнє приватне життя	52	26%
		Виникають труднощі у встановленні складу злочину, пов'язані з недосконалістю норми, що міститься у ст. 182 КК України	46	23%
14.	Якщо громадяни не звертаються до правоохоронних органів з приводу втручання в їхнє приватне життя, то чому?	Не знають про своє право на недоторканність приватного життя.	62	31%
		Вважають втручання в їхнє приватне життя не настільки важливим, щоб звертатись за захистом до правоохоронних органів.	64	32%

		Не довіряють правоохоронним органам.	74	37%
15.	Чи потрібно, на Вашу думку, змінити санкції ст. 182 КК України "Порушення недоторканності приватного життя" (передбачити більш суворі покарання, збільшити строки існуючих видів покарань)?	Так	92	46%
		Ні	54	27%
		Важко відповісти	54	27%
16.	Чи схвалюєте Ви запропоновану редакцію ст. 182 КК України ?	Так	136	68%
		Ні	32	16%
		Важко відповісти	32	16%

02474

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, тел. (380-32) 237-49-93, 258-27-58, факс: (380-32) 258-26-80
ел. пошта: coffice@lp.edu.ua, інтернет: www.lp.edu.ua

ЛГ.05.16 № 63-72-457

на № _____

Голові Комітету з питань законодавчого
забезпечення правоохоронної діяльності
Верховної Ради України
КОЖЕМ'ЯКІНУ А. А.

01008, м. Київ – 8,
вул. М. Грушевського, 5

Вельмишановний Андрію Анатолійовичу!

В Інституті права та психології Національного Університету "Львівська політехніка" аспіранткою кафедри кримінального права і процесу Сосніною О.В. проведено дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право на тему "Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя (ст.182 КК України)". За його результатами обґрунтована потреба внесення ряду змін до чинного Кримінального Кодексу України в частині, яка стосується регламентації кримінальної відповідальності за посягання на недоторканність приватного життя.

Пропозиції дисертантки викладені у формі порівняльної таблиці, проєкті відповідного закону та пояснювальної записки до нього, що додаються.

Прошу оцінити ці пропозиції і повідомити Інститут права та психології про те, наскільки вони є прийнятними.

Додаток – на _____ арк.

З повагою

Голова спеціалізованої вченої ради
К 35.052.23
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
д.ю.н., професор

О.М. Гумін

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України "Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за порушення недоторканності приватного життя)"

1. Обґрунтування необхідності прийняття проекту

Законопроект розроблено з метою охорони закріплених ст.ст. 3 і 32 Конституції України невід'ємних прав людини та приведення кримінального законодавства в частині відповідальності за порушення недоторканності приватного життя у відповідність до положень Європейської Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини 1950 року (далі – Конвенція), ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/ 97- ВР, а також вирішення проблемних питань в цій сфері.

Ст. 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в Україні найвищою соціальною цінністю, а їх утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. В ч. 1 ст. 32 Основного Закону закріплено право на невтручання в особисте та сімейне життя особи, яке забезпечує його недоторканність та таємницю.

У 2001 році у Кримінальному Кодексі України (далі – КК України) була передбачена відповідальність за порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України), що є новелою у вітчизняному кримінальному праві та свідчить про збільшення засобів забезпечення охорони інформаційного аспекту цього права людини. Однак, незважаючи на наявність цієї норми, а також зміни, які до неї вносилися у 2011р., вона має суттєві недоліки, які обумовлюють прийняття нової редакції ст. 182 КК України. Така необхідність випливає з ч. 5 ст. 3 КК України, ст. 9 Закону України "Про міжнародні договори України" для забезпечення належного рівня гарантування державою основних прав та свобод людини, одним з яких є право на невтручання у приватне життя, що набуває все більшої важливості в сучасних умовах та актуалізує проблему кримінально-правової охорони його недоторканності.

Норма, що міститься у ст. 182 КК України потребує вдосконалення, що обумовлено низкою обставин, серед яких необхідно виділити такі.

По-перше, послідовний курс України на Європейську інтеграцію та реалізацію положень програмних міжнародних та регіональних актів у сфері захисту прав людини, визнання обов'язковості юрисдикції Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) викликає необхідність адаптації і гармонізації вітчизняного законодавства до європейських стандартів прав людини і світових тенденцій; по-друге, введення у вітчизняну систему права поняття приватне життя, поява кримінально-правової норми про відповідальність за порушення його недоторканності, прийняття нових актів в частині регулювання інформаційних відносин (Закон України "Про інформацію", Закон України "Про захист персональних даних"), а також інші зміни і доповнення законодавства викликало складності у правозастосовній

діяльності, які багато в чому обумовлені суперечливістю законодавчих конструкцій, що містять бланкетні і оціночні ознаки, що, в свою чергу, потребує узгодження відповідних змін; по-третє, КК України містить цілу низку норм, які передбачають відповідальність за суспільно небезпечні діяння, що порушують відомості, які можуть скласти таємницю приватного життя, які розміщені в різних розділах Особливої частини КК України. В цьому зв'язку виникає потреба у такій юридичній визначеності ознак складу злочину, передбаченого диспозицією ст. 182 КК України, що дасть змогу чітко відмежувати його від суміжних складів злочинів. По-четверте, аналіз статистичних даних, які використовувалися при підготовці проекту, показує, що слідча практика має лише поодинокі випадки кримінальних проваджень, порушених за ознаками ст. 182 КК України. Так, за узагальненими даними Генеральної прокуратури України за період 2013-2015 років направлено до суду з обвинувальним актом лише 12 кримінальних проваджень. Щодо засуджених за вчинення даного злочину, то їх кількість ще менше. Наведені показники не відображають повною мірою об'єктивної реальності, а вказують на несприятливу ситуацію в сфері охорони відповідного конституційного права. По-п'яте, проблеми правозастосовної практики значною мірою пов'язані з недосконалістю законодавчої конструкції складу злочину, передбаченого диспозицією ст. 182 КК України, що суттєво ускладнює забезпечення реалізації принципу верховенства права, не враховує вимог принципу правової визначеності закону. Також потребують переосмислення обрані законодавцем санкції до частин статті 182 КК України.

Внесення запропонованих змін і доповнень до КК України дозволить привести чинне законодавство у відповідність до вимог європейських стандартів та забезпечить належний рівень єдності правозастосування у сфері кримінального права.

Прийняття запропонованого проекту Закону сприятиме реалізації принципу законності кримінального права, забезпечить повну реалізацію прав людини та основоположних свобод, гарантованих, зокрема ст. 32 Конституції України, згідно з якою не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, а також надасть можливість правильно здійснювати кримінально-правову кваліфікацію за ст. 182 КК України та іншими суміжними злочинами і диференціювати кримінальну відповідальність залежно від ступеня суспільної небезпеки злочину.

2. Цілі й завдання прийняття акта

Завданням проекту Закону є посилення захисту прав і свобод людини шляхом удосконалення норми, яка встановлює відповідальність за порушення недоторканності інформаційного аспекту приватного життя.

Метою прийняття законопроекту є внесення змін до КК України, спрямованих на приведення КК України у відповідність до міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав та основоположних свобод людини до вимог Конвенції для належного законодавчого забезпечення. Крім того, прийняття цього Закону є необхідним для створення умов щодо єдності кримінально-правової кваліфікації за ст. 182 КК України, належного законодавчого розмежування підстав кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 182 КК України, ч. 2 ст. 182 КК України та ч. 3 ст. 182 КК України та вдосконалення кримінально-правових засобів протидії таким суспільно небезпечним діям. Внесення змін до ст. 182 КК України надасть можливість забезпечити належну диференціацію кримінальної відповідальності за ступенем та характером суспільної небезпеки вчинених дій; дозволить більш точно встановити розмежувальні ознаки ст. 182 КК України із суміжними злочинами, які порушують відомості, що можуть складати таємницю приватного життя, що розміщені в різних розділах Особливої частини КК України.

3. Загальна характеристика та основні положення проекту акта

Законопроектом пропонується нова редакція статті 182 КК України, в якій закріплені такі положення.

1. Зміна назви статті з "Порушення недоторканності приватного життя" на "Умисне порушення таємниці особистого та сімейного життя" пов'язана з необхідністю привести назву ст. 182 КК України у відповідність із її текстом і змістом та вказівкою на предмет злочину. Крім того, стаття спрямована не на захист недоторканності приватного життя в цілому, а саме на захист його інформаційного аспекту, що полягає у відомостях, які складають особисту або сімейну таємницю особи.

2. Зміна в диспозиції ст. 182 КК України вказівки на предмет злочину з "конфіденційна інформація про особу" на "відомості про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю" обумовлена потребою уточнення і конкретизації поняття та змісту предмету цього злочину.

3. Виходячи з того, що діюча редакція ст. 182 КК України не відповідає вимозі диференціації кримінальної відповідальності залежно від характеру і ступеня суспільної небезпеки різних форм посягання на особисту і сімейну таємницю пропонується у ч. 1 ст. 182 КК України передбачити відповідальність за незаконне збирання, зберігання чи зміну відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю, у ч. 2 – відповідальність за незаконне використання, знищення чи поширення відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю, а у ч. 3 – кваліфікуючі ознаки злочину. Така побудова статті, за якої у диспозиціях ч.1 і ч. 2 ст. 182 КК України передбачені два основні склади злочинів, а у диспозиції ч. 3 – кваліфікований різновид цих двох злочинів забезпечить правову охорону інформаційного аспекту приватного життя від посягань з різним (більшим) ступенем суспільної небезпеки..

4. Доповнення диспозиції ч. 1 та ч. 2 ст. 182 КК України вказівкою на умисну форму вини обґрунтовується прагненням досягти юридичної визначеності – конкретизувати форму вини, оскільки цей злочин може бути вчинений тільки з прямим умислом і зазначене поняття має бути визначено нормативним актом, а не тлумачитися доктринально.

5. Пропозиція внести зміни у ч. 3 ст. 182 КК України, доповнивши диспозицію статті словосполученням "або вчинені з корисливими мотивами" викликана необхідністю нормативного закріплення корисливого мотиву як кваліфікуючої ознаки "Умисного порушення таємниці особистого та сімейного життя", що дозволить конкретизувати суб'єктивну сторону цього складу злочину, адекватно врахувати ступінь суспільної небезпеки діяння та особи винного. Під корисливим мотивом у складі злочину слід розуміти прагнення особи під час незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, зміни конфіденційної інформації про особу, задовольнити власну або чужу життєву потребу, спрямовану на заволодіння матеріальними благами у широкому розумінні (одержати матеріальні блага для себе або інших осіб, одержати або зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків або досягти іншої матеріальної вигоди) способом, який заборонено законом.

6. Зміна санкцій викликана необхідністю усунення неспіврозмірності видів та розмірів (строків) покарань, передбачених у санкціях ст. 182 КК України, що суперечить принципу справедливості та адекватності покарання залежно від ступеня тяжкості вчиненого діяння та його наслідків. В цьому зв'язку пропонується таке:

1) З метою підвищення функціонального рівня застосування санкцій ст. 182 КК України, вдосконалення їх та відповідності вимогам законодавчої техніки та оптимізації можливості застосування норми, яка міститься в ст. 69 КК України вказати нижню межу покарань у виді виправних робіт, арешту та обмеження волі у санкції ч. 1 ст. 182 КК України.

2) Враховуючи вищий ступінь суспільної небезпеки злочину, склад якого ми пропонуємо передбачити у ч. 2 ст. 182 КК України, аніж ступінь суспільної небезпеки злочину, склад якого передбачений у ч. 1 ст. 182 КК України, пропонуємо встановити за цей злочин покарання у виді обмеження волі на строк від двох до п'яти років або позбавлення волі на строк до двох років (не встановлюючи нижню межу).

3) Враховуючи тяжкість покарання у виді позбавлення волі та беручи за орієнтир інші норми КК України, пов'язані із розголошенням таємниці (наприклад, ст.168 КК України "Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)", встановити строк позбавлення волі у санкції ч. 3 ст. 182 КК України до трьох років (не встановлюючи нижню межу).

4) Покарання у виді штрафу передбачити в санкції ч. 3 ст. 182 КК України, враховуючи наслідки цього різновиду злочину та пропонувану нами кваліфікуючу ознаку у вигляді корисливого мотиву злочину.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

У даній сфері правового регулювання поряд з КК України діють норми цивільного, адміністративного, сімейного, інформаційного законодавства, які регулюють правовідносини, які складаються в процесі реалізації людиною свого права на недоторканність приватного життя і які спрямовані на охорону і забезпечення конституційного права на особисту і сімейну таємницю.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону України "Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України (Щодо відповідальності за порушення недоторканності приватного життя)" не потребує виділення додаткових коштів з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття акта

Прийняття проекту Закону України "Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України (Щодо відповідальності за порушення недоторканності приватного життя)" сприятиме ефективному забезпеченню права на невтручання в особисте та сімейне життя особи, яке разом з іншими природними правами та свободами, утворює основу конституційного статусу особи, належним чином врегулює питання відповідальності осіб за порушення таємниці особистого та сімейного життя відповідно до чинних європейських стандартів у цій сфері та надасть можливість належно виконати Україною вимоги Конвенції.

Запропонована конструкція складу злочину буде більшою мірою відповідати потребам правозастосовної практики.

**Аспірант кафедри кримінального
права і процесу Інституту права та
психології НУ "Львівська політехніка"**

О.В. Сосніна

ПРОЕКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України
(щодо відповідальності за порушення недоторканності приватного
життя)»

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

I. Внести зміни до Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131):

1. Статтю 182 викласти у такій редакції:

«Стаття 182. "Умисне порушення таємниці особистого та сімейного життя"

1. Умисне незаконне збирання, зберігання чи зміна відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, -

караються виправними роботами на строк від одного до двох років, або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк від одного року шести місяців до трьох років.

2. Умисне незаконне використання, знищення чи поширення відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, -

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк до двох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи, або з корисливих мотивів –

караються штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.»

II. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Президент України

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проекту Закону України "Про внесення змін та доповнень до
Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за порушення
недоторканності приватного життя)"

Чинна редакція	Редакція з урахуванням запропонованих змін	Обґрунтування запропонованих змін
<p style="text-align: center;">Стаття 182. Порушення недоторканності приватного життя</p> <p>1. Незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, - караються штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.</p> <p>2. Ті самі дії, вчинені повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом</p>	<p style="text-align: center;">Стаття 182. Умисне порушення особистого та сімейного життя</p> <p>1. Умисне незаконне збирання, зберігання чи зміна відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, - караються виправними роботами на строк від шести місяців до двох років, або арештом на строк від одного місяця до шести місяців, або обмеженням волі на строк від одного до трьох років.</p> <p>2. Умисне незаконне використання, знищення чи поширення відомостей про приватне життя особи, що</p>	<p>Пропозиція про зміну назви статті пов'язана з необхідністю привести назву у відповідність із її текстом і змістом та вказівкою на предмет злочину. Крім того, стаття спрямована не на захист недоторканності приватного життя в цілому, а саме на захист його інформаційного аспекту, що полягає у відомостях, які складають особисту або сімейну таємницю особи. Необхідність зміни вказівки в диспозиції ст. 182 КК України на предмет злочину з "конфіденційна інформація про особу" на "відомості про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю", обумовлена потребою уточнити і конкретизувати поняття та зміст предмет цього злочину. З метою диференціації кримінальної відповідальності залежно від характеру і ступеня суспільної небезпеки різних форм посягання на особисту і сімейну таємницю пропонується у ч. 1 ст. 182 КК України передбачити відповідальність за незаконне збирання, зберігання чи зміну</p>

<p>правам, свободам та інтересам особи, -</p> <p>караються арештом на строк від трьох до шести місяців або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.</p> <p>Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян</p>	<p>складають її особисту або сімейну таємницю, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, -</p> <p>караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк до двох років.</p> <p>3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи, або з корисливих мотивів –</p> <p>караються штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавленням волі на строк до трьох років.</p> <p>Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.</p>	<p>відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю, у ч. 2 – відповідальність за незаконне використання, знищення чи поширення відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту чи сімейну таємницю, а у ч. 3 – кваліфікуючі ознаки злочину. Така побудова статті забезпечить правову охорону інформаційного аспекту приватного життя від посягань з різним ступенем суспільної небезпеки.</p> <p>Доповнення диспозиції ч. 1 та ч. 2 ст. 182 КК України вказівкою на умисну форму вини обґрунтовується прагненням досягти юридичної визначеності – конкретизувати форму вини, оскільки цей злочин може бути вчинений тільки з прямим умислом і зазначене поняття має бути визначено нормативним актом, а не тлумачитися доктринально.</p> <p>Пропозиція внести зміни у ч. 3 ст. 182 КК України, доповнивши диспозицію статті словосполученням "або вчинені з корисливими мотивами" викликана необхідністю нормативного закріплення корисливого мотиву як кваліфікуючої ознаки злочину, що дозволить конкретизувати суб'єктивну сторону цього складу злочину, адекватно врахувати ступінь суспільної небезпечності діяння та особи винного.</p> <p>Зміна санкцій обґрунтовується необхідністю усунення</p>
--	---	--

		<p>неспіврозмірності видів та розмірів (строків) покарань, передбачених у санкціях ст. 182 КК України та однакового використання правил конструювання санкцій у КК України.</p>
--	--	---

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ**Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності**

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-12/12-1317"10" червня 2016 р.

Голові спеціалізованої вченої ради
К 35.052.23 Інституту права та
психології Національного
університету «Львівська політехніка»

Гуміну О.М.

вул. С. Бандери, 12,
м. Львів, 79013

Шановний Олексію Михайловичу!

Повідомляємо Вам, що пропозиції щодо вдосконалення Кримінального кодексу України, які підготовлені аспіранткою кафедри кримінального права і процесу Сосніною О.В. за результатами виконаного нею дисертаційного дослідження за темою «Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України)», є слухними та доведені до відома народних депутатів – членів Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності для можливого врахування ними, як суб'єктами права законодавчої ініціативи, у законотворчій діяльності.

З повагою
Голова Комітету

А. Кожем'якін

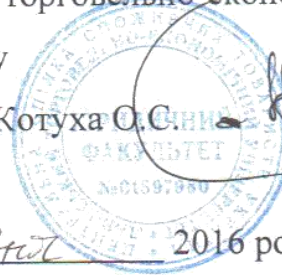
«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Додаток Д

Декан юридичного факультету

Львівського торговельно-економічного
університету

к.ю.н., доц. Котуха О.С.

«02» червня 2016 року

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Сосніної Ольги Володимирівни "Кримінальна відповідальність за
порушення недоторканності приватного життя (ст.182 КК України)" у
навчальний процес кафедри кримінального права та процесу Львівського
торговельно-економічного університету**

Комісія у складі:

Голови: завідувача кафедри кримінального права та процесу д.ю.н., проф.
Щура Б.В,

Членів комісії: доцента кафедри кримінального права та процесу к.ю.н.
Федорова М.П. та доцента кафедри кримінального права та процесу к.ю.н.
Олашин М.М.

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження
Сосніної Ольги Володимирівни "Кримінальна відповідальність за порушення
недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України)" використовуються в
навчальному процесі Львівського торговельно-економічного університету під
час проведення лекцій та практичних занять з навчальних дисциплін:
"Кримінальне право" для студентів другого курсу денної і заочної форм
навчання, першого курсу скороченого терміну навчання напряму підготовки
„Правознавство” та для студентів першого та другого курсу Інституту
післядипломної освіти спеціальності "Правознавство" (теми: "Злочини проти

виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина", "Злочини проти життя та здоров'я особи", "Злочини у сфері господарської діяльності"); «Кримінальна відповідальність за злочини проти особи» для студентів четвертого курсу денної і заочної форм навчання, другого курсу скороченої форми навчання напряму підготовки "Правознавство" ОКР „Бакалавр" та третього курсу Інституту післядипломної освіти спеціальності "Правознавство" (теми: "Кримінальна відповідальність за злочини, що посягають на відносини, які забезпечують охорону здоров'я особи: поняття, система, характеристика, відповідальність", "Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина: поняття, система, характеристика, відповідальність") та дисципліни "Наукові засади кваліфікації злочинів" для студентів денної та заочної форм навчання ОКР "Спеціаліст", третього курсу Інституту післядипломної освіти спеціальності "Правознавство" (теми: "Кваліфікація злочинів за елементами складу злочину", "Кваліфікація злочинів з урахуванням стадії його вчинення", "Кваліфікація множинності злочинів"); "Проблеми кваліфікації та запобігання господарських злочинів" для студентів денної та заочної форм навчання ОКР "Магістр" (теми: "Кримінальна відповідальність за злочини проти засад добросовісної конкуренції службову недбалість: поняття, характеристика, відмінність від суміжних складів злочинів").

У списку літератури у робочих програмах та навчально-методичних комплексах цих навчальних дисциплін рекомендовано опрацювання таких наукових праць О.В. Сосніної:

1. Сосніна О.В. Історичні витоки охорони честі, гідності та недоторканності приватного життя людини / О.В. Сосніна // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник "Повітряне і космічне право": Збірник наукових праць. – К.: НАУ, 2013. – № 1 (26). – С. 39-42.

2. Сосніна О.В. Європейські кримінально-правові стандарти охорони приватного життя / О.В. Сосніна // Порівняльно-правові дослідження: Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал / Інститут

держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Маріупольський державний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Каракостас І.К., Калаврос К.Ф. Випуск 3-4. – К.: Університет "Україна", 2014. – № 2. – 2014. – С. 182- 191. – 288 с.

3. Сосніна О.В. Поняття предмета злочину, передбаченого ст. 182 Кримінального Кодексу України / О.В. Сосніна // "Jurnalul Juridic National: teorie si practica" "Национальный юридический журнал: теория и практика" О.О.О. Научно-практическое правовое издание. – № 5 – 2(15) – 2015. – С. 64-69.

4. Канцір В.С., Сосніна О.В. Корисливий мотив як кваліфікуюча ознака в складі злочину "Порушення недоторканності приватного життя" (ст. 182 КК України) / В.С. Канцір, О.В. Сосніна // Наше право: науково-практичний журнал з проблем конституційного, цивільного, кримінального, екологічного та інших галузей права. – 2016. – № 1. – С. 87-91.

5. Сосніна О.В. Питання відповідальності юридичних осіб за порушення недоторканності приватного життя / О.В. Сосніна // Вісник Національного університету "Львівська політехніка", серія "Юридичні науки" – 2016. – № 837 – С. 505-510.

Голова комісії

Завідувач кафедри

кримінального права та процесу,
д.ю.н., проф.

Щур Б.В.

Члени комісії:

Доцент кафедри кримінального
права та процесу, к.ю.н.

Федоров М.П.

Доцент кафедри кримінального
права та процесу, к.ю.н.

Олашин М.М.

АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

пл. Соборна, 7, м. Львів, 79008 тел./факс 235-90-15

E-mail: inbox@lva.court.gov.ua Web: <http://lva.court.gov.ua> Код ЄДРПОУ 02892356**ДОВІДКА****про впровадження та апробацію результатів
дисертаційного дослідження Сосніної Ольги Володимирівни
на тему: " Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності
приватного життя (ст.182 КК України)"**

Питання кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя є надзвичайно актуальними як для суспільного життя, так і для сучасної юридичної науки і практики.

Основні положення дисертаційної роботи, а також пропозиції щодо внесення змін в законодавство України, з метою підвищення ефективності охорони конституційного права людини на недоторканність особистого і сімейного життя та його таємниці, викладені Сосніною О.В. у дисертаційній роботі на тему "Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя (ст.182 КК України)", поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, заслуговують на увагу в зв'язку із тим, що мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, є науково обґрунтованими та направлені на вдосконалення чинного законодавства у частині кримінально-правової охорони інформаційного аспекту приватного життя.

Дисертаційне дослідження Сосніної О.В. має практичне спрямування. Сформульовані в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані у

практичній діяльності суддів як рекомендації щодо кваліфікації порушення недоторканності приватного життя.

Особливе практичне значення в діяльності судових органів мають запропоновані автором підходи до розуміння предмету злочину як "відомостей про приватне життя особи, що складають її особисту або сімейну таємницю"; з'ясування змісту такого оціночного поняття, як "істотна шкода охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи", якщо вона не полягає у заподіянні матеріальних збитків; встановлення критеріїв відмежування порушення недоторканності приватного життя від суміжних злочинів та ін.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Сосніної О.В. у діяльність судів дозволяє уникнути труднощів при кваліфікації злочину за ст. 182 КК України, дає можливість застосувати вказані норми законодавства на практиці.

Суддя Апеляційного суду
Львівської області

Волинець М.М.

26 лютого 2016р.